BIBLIOTECA CATALANA

CANÇONER SATÍRICH VALENCIÁ

DELS SEGLES XV Y XVI

PUBLICAT
AB UNA INTRODUCCIÓ Y NOTES
per
R. MIQUEL Y PLANAS
en vista dels manuscrits y edicions primitives

A BON SENY NO HI VAL ENGANY

BARCELONA
M CM XI

BIBLIOTECA CATALANA

DIRIGIDA Y PUBLICADA

PER

R. MIQUEL Y PLANAS

BIBLIOTECA
CATALANA
Johan Johan
Johan moreno
portell

BIBLIOTECA CATALANA

CANÇONER SATÍRICH VALENCIÁ

DELS SEGLES XV Y XVI

PUBLICAT
AB UNA INTRODUCCIÓ Y NOTES
per
R. MIQUEL Y PLANAS
en vista dels manuscrits y edicions primitives

BARCELONA
M.CM.XI

INTRODUCCIÓ

Honni soit qui mal y pense.
(Mot de l'Ordre de la Garrotera.)

A bon seny no hi val engany.
(Lema de l'editor.)

§ 1. *Consideracions generals*

En el «Catálogo de la Biblioteca de Salvá» se troba descrita sots el títol de CANCIONERO VALENCIANO una avuy rarissima edició del «Llibre de les dònes», que n'Onofre Almudever feya estampar a Valencia en 1561. Aytal denominació d'en Salvà, aplicada al susdit volúm, ve justificada per trobar-se afegides al text d'en Jaume Roig varies altres peces poètiques, de diversos autors valencians dels segles XV y XVI (1); precisament les meteixes qui formen la part més important del nou volúm ab que avuy enriquím la nostra «Biblioteca Catalana».

Trobant del tot encertada la denominació d'en Salvà, no hem dubtat en aplicar-la nosaltres al present volúm (ab tot y que l'obra capdal d'en Roig hagi degut esser-ne esclosa) (2),

---

(1) El contengut de dit volúm es com segueix: a) *Lo llibre de les dònes* de Jaume Roig; b) *Lo Procés o disputa de viudes y donzelles;* c) *Lo procés de les olives;* d) *Lo Somni de Joan Joan;* e) *La Brama dels Llauradors.* Pera b) y e) solament, era aquesta la primera edició; c) y d) eren impresos per tercera vegada; y pera a) anava la segona (considerant posterior la barcelonina de 1561).

(2) La extensió del *Llibre de les dònes* (per altre nom *Spill)* reclamaría un volúm apart de la «Biblioteca Catalana»; de moment ens plau poder recomanar la edició que'n donà'l Dr. Chabàs (Barcelona, 1905).

afegint-hi, emperò, la qualificació de SATÍRICH pera deixar marcat tot-d'una'l caràcter de les composicions qui integren la nostra compilació. Sía, donchs, rebut ab beneplàcit de tots, en obsequi al bibliògraf valentí, el títol de CANÇONER SATÍRICH VALENCIÁ donat al present llibre, del qual formen part les obres de que'ns proposèm donar noticia en aquest estudi.

Mes abans convé que declarèm el concepte just sots el qual hem admès el qualificatiu de valencià aplicat al present llibre per rahó dels textes qui'l formen. De cap de les maneres deurà considerar-se això com un reconeixement de la existencia de una llengua y una literatura valencianes, que no síen elles les meteixes llengua y literatura catalanes, tan úniques, malgrat totes les diferencies dialectals, com úniques puguin apareixer la castellana, la francesa, la italiana o la portuguesa, per no parlar més que de les neollatines. Entenèm, únicament, per valencià, lo qui es obra dels fills de la ciutat y regne de Valencia, ab limitació relativa idèntica a la ab que usaríem en casos consemblants de la distinció de barceloní, mallorquí, etc.

Ve de lluny aquest per altra part lloabilissim afany dels nostres germans del Turia de voler apareixer constituint per ells sols una familia llengüística y, per consegüent, posseínt una literatura autòctona. Fins hi ha hagut en cert modo una insistencia no dissimulada en evitar que res de Valencia pogués esser confós ab lo català: qual-se-vol diría que la hermosa ciutat llevantina conquistada pel gran rey en Jaume als serraíns y poblada per aquell de catalans dels qui constituíen la seva host victoriosa, té rebuts de la Metròpoli greuges imperdonables, per rahó dels quals cerca l'apartament y una independencia literaria que solament pot perjudicar-nos a tots, a ells com a nosaltres.

Y no pensi ningú que aquest significat afany de particularisació valencianista sía cosa dels actuals moments, no: ve de molt lluny. Entre'ls autors valencians del quinzèn segle ja's troba iniciada aquesta tendencia a qualificar de valenciana prosa la escrita en la llengua vulgar del país. Y'l feno-

men ha de tenir al nostre entendre la meteixa explicació que aquell altre fenomen degut al qual fou dita llengua castellana la que, sense variar de nom, es avuy la llengua oficial de tota Espanya, llevat de Portugal, a qui la seva independencia política ha permès nacionalisar un altre idioma dins de la península. (Idèntiques circumstancies històriques falliren de ben poch, en temps de Felip IV, pera que una tercera llengua nacional s'estengués de dalt a baix per tota la faixa oriental de les terres hispàniques.)

Ni'ls andalusos, ni'ls aragonesos, ni'ls extremenys (ninguns dels quals se tenen per castellans), han pensat may en sostenir que la llengua per ells parlada no sía'l castellà; y això que'l parlar d'un gadità, per exemple, es a tota hora distingible del d'un fill de Burgos. Donchs, ¿per què'ls valencians han de tenir tants escrúpols en reconeixer que parlen català?

Això, qu'es lo rahonable y lo que, per lo tant, han degut reconeixer els homes de ciencia en totes les èpoques, no ha estat, ab tot, acceptat pel valencianisme científich: s'ha estimat més dir del valencià *llemosí* y *llengua llemosina;* fent-lo en tal cas tributari d'una regió francesa qui no té avuy per avuy altre llènguatge oficialment reconegut que'l comú a tota la França (1).

Voldríem documentar aquí les apreciacions que acabèm de deixar apuntades, mes això'ns duría massa lluny. Dirèm no més que, malgrat la insistencia dels valencianistes d'avuy, entre'ls quals hi ha qui ab més talent que fortuna ha sostingut els seus punts de vista sobre la diferenciació llengüística del valencià (2), romanen incontrovertibles y incontrovertides les declaracions de autoritats tan fòra de discussió, com són, entre altres, Rodríguez, Ximeno, Cerdà

(1) Vegi-s, en les obres d'en Milà y Fontanals (III, 143), la decisiva *Advertencia o explicació de per què dins del nom de poetes catalans també s'inclouen los valencians y mallorquins y de per què's diu catalans y no llemosins.*

(2) Nebot y Pérez: *Apuntes para una Gramática Valenciana popular* (Valencia, 1894) y *Tratado de Ortografía Valenciana Clásica* (Valencia, 1910).

y Rico, valencians tots ells; l'eminent Milà y Fontanals y en Rubió y Lluch, catalans abdós; y en Menéndez y Pelayo, la elevació y independencia de criteri del qual no poden als ulls de ningú apareixer sospitoses de parcialitat (1). Lo que hi ha, segurament, en tot això, no es en realitat més que una prova de l'amor extraordinaria que'ls fills de Valen-

---

(1) De Rodríguez, segons Cerdà y Rico: «... pues como advirtió » muy bien el Maestro Rodríguez en su *Bibl. Valent.*, págs. 26 y 27, » bajo el nombre de *Catalanes* se entendían éstos y los Valencianos, » por ser todos de una misma lengua desde los principios de la con- » quista, y por más de 200 años; y aun hoy no se distinguen ambas len- » guas, sino en el dialecto y ciertos idiotismos... » Cerdà y Rico, en ses notes a *La Diana* de Gil Polo (Madrid, 1778), pàg. 490.

Ximeno, parlant de fra Antoni Canals, posa la següent adició: « El » Maestro Echard, como vimos, le llama Catalán; pero tiene la disculpa » de que, antiguamente, llamaron assí á los Valencianos, por aver sido » poblado este Reyno por la mayor parte, de Catalanes y Provenzales; » aver tomado de ellos la lengua; y estar tan confinantes, como es noto- » rio, las dos provincias de Cataluña y Valencia. Y por esso dixo Geró- » nimo Pau, que no era temeridad, que algunos escritores huvieran lla- » mado Catalanes á los Valencianos y Mallorquines; pues tienen de ellos » el origen y la lengua. » *Escritores del Reyno de Valencia*, I, 365.

En la resposta al Discurs de D. Isidre Bonsoms y Sicart pera la entrada d'aquest en la Real Academia de Bones Lletres (Barcelona, 1907), diu el Sr. Rubió y Lluch, tractant del famós llibre del *Tirant lo Blanch:* «... en la parte fundamental de la narración, en el carácter » general del cuadro en que los personajes se mueven con más des- » embarazo, es indígena, es catalán por sus cuatro costados, y decimos » catalán, con todo y su procedencia valenciana, porque tratándose de » lengua y de literatura de la Edad Media, no hay más lengua y más » literatura, en los países de la Confederación no aragoneses, que la » catalana » (pàg. 164).

En Menéndez y Pelayo, tractant també del *Tirant lo Blanch,* ha dit: « Para mí está fuera de duda que Juan Martorell, valenciano de » nacimiento, pero residente en la corte de Portugal por los años » de 1460, escribió primero en portugués y luego en su nativa lengua » (que tratándose de aquel tiempo debe llamarse sin ambajes catalana) » el libro de Tirante el Blanco... » *Orígenes de la Novela*, I, CCLIII.

cia han sentit sempre per la llur terra nadiva, y es això, sens dubte, una poderosa força de cohesió pera'ls valencians entre ells, en lo qual no hem sabut pas igualar-los els demés catalans. Les nostres desavinences internes han fet y segueixen fent més mal a Catalunya que cent invasions forasteres de que poguessim esser víctimes.

Esplèndida demostració d'aquest alt esperit valencianista es que, mentres careixèm, els catalans de l'antich Principat, d'una bona bibliografía dels nostres escriptors antichs, qui'ns pogués acompanyar en l'estudi de la nostra literatura fins a les portes de l'actual renaixença, posseeixen aquells no una, sinó varies obres qui no són més que una sublimació del pensament valencià. Començant per Rodríguez ab sa «Biblioteca Valentina» (1747), seguint desprès ab Ximeno «Escritores del Reyno de Valencia» (1749), y ab Fuster «Biblioteca Valenciana» (1830), arribèm a l'obra monumental del Sr. Serrano y Morales (1), la qual, encara que no sía propriament una bibliografía, esclareix de tal manera els primers temps de la imprempta valenciana, qu'es ella l'auxiliar més preuat pera seguir l'espandiment de la literatura catalana a Valencia. Y encara, paralelament a la producció d'aquestes grans obres de bibliografía regional compten els valencians ab els estudis y monografíes de Cerdà y Rico, de Ferrer y Bigné, de Puig Torralva, de Martí y Grajales, als quals se pot recorrer tot-hora ab seguretat de treure-n alguna utilitat (2). Fins el modern renaixement ha tingut ja son tractadista en el literat y poeta Constantí Llombart, l'obra del qual (3), contenint gran copia de no-

(1) *Reseña histórica en forma de diccionario de las Imprentas que han existido en Valencia* (Valencia, 1898-99).

(2) Cerdà y Rico, *Notas al Canto del Turia*, en *La Diana* de Gil Polo (Madrid, 1778); Ferrer y Bigné, *Estudi Històrich Crítich sobre'ls Poetes Valencians dels segles XIII, XIV y XV* (Valencia, 1873); Puig Torralba y Martí Grajales, *Estudio Histórico-Crítico de los Poetas Valencianos de los siglos XVI, XVII y XVIII* (Valencia, 1883); Martí y Grajales, *Introducción* a *Les Trobes en lahors de la Verge María* (Valencia, 1894).

(3) *Los fills de la Morta-Viva* (Valencia, 1879).

ticies, no passa, emperò, de la categoría d'assaig defectuosissim.

Y encara hi haurà qui sostingui esser un mal la exaltació del sentiment regionalista!

Vist el cas desde Catalunya estant, no hi ha pas dubte de que, com més els valencians extremen les pretensions a l'autonomía de la llur varietat idiomàtica enfront del català, major necessitat hi ha per part nostra de reivindicar la unitat llengüística de les gents qui poblen la faixa llevantina de la península ab les illes balears. Sobre tot respecte de Valencia, el nostre interès creix al considerar la preponderancia que assolí la escola poètica valenciana en el segle xv. Privar a Catalunya y a sa literatura de l'aport que representa la producció de les lletres valencianes d'aquella època y fins ben entrada la setzena centuria, fóra deixar la nostra historia literaria trencada al bell-mitg de sa creixença y ufanor; més encara: fóra arrencar de la Literatura Catalana la Poesía quasi per enter, car en cap altre moment, abans de la renaixença, ha arribat a adquirir l'esclat ab que se'ns apareix mercès als Ausies March, als Roiç de Corella, als Jaume Roig, als Gaçull, als Fenollar, y altres cent més.

Mantenir aquest principi d'unitat literaria es, donchs, d'un gran interès pera'ls catalans, y en res no minva la gloria que's dèu a Valencia per haver afegit nous esplendors a la esplendorosa Literatura comú. Se tracta, en realitat, d'un patrimoni al qual tots tením dret per igual, havent fet uns y altres pera acreixer-lo tot lo qu'hem pogut, y sempre a mesura de la força de cada hu, d'acort ab el propri temperament y a compàs de les circumstancies. Es el cas d'una companyía de jugadors de cartes: els uns treuen figures quan els altres se veuen reduits a jugar cartes baixes, y, continuant la partida, poden els papers cambiar-se del tot ab els etzars de la mudable fortuna. Y així com en el jòch, perdi qui perdi, el banquer hi surt sempre guanyador, en el cas nostre som tots plegats els que hi guanyèm, perque tots tením igual interès en la banca. Ara es Catalunya, qui, en nom dels uns y dels altres, insinúa: « Segueixi'l jòch, cava-

llers!»; y als de Valencia toca respondre: « *Seguixca!* », mentres de Mallorca'ns envíen a dir: « *Y dò, seguesca!* »

Y ja que se'ns ha ofert ocasió suara de retreure aquí'l sagrat nom de la Poesía, s'imposa prevenir al lector de qu'en el present llibre aytal concepte sols pot apareixer-li ab un valor molt relatiu. La sàtira es, acàs, el genre literari en el qual les Muses més poden prescindir d'adoptar les grans actituts, y fins els es permès en aytals casos presentar-se públicament ab les llurs túniques retroçades y ab els cabells a mitg lligar. Més clar: es aquest CANÇONER SATÍRICH VALENCIÁ, de l'un cap a l'altre, lo que'ls francesos ne dirien *un pur badinage,* y fóra temerari voler judicar definitivament els poetes en ell representats per les soles composicions que's troben aquí recullides. L'enginy de que, ab extraordinaria prodigalitat y l'un darrera l'altre, fan gala els nostres autors, no representa, si bé's considera, més que una atenció deguda a Madona Follía, respectable senyora pera qui s'acostava ja'l gran *dijous gras* de Rabelais, a l'ensemps que l'Erasme's complavía en instaurar-li una càtedra, avençant feyna als reformadors, pera'ls qui tota austeritat devenía desde'l moment cosa obligada.

Aquesta es, donchs, la veritable y justa transcendencia de les obres del present CANÇONER: una disbauxa del nostre esperit mitg-eval desensopit per les aures del Renaixement italià qui arribaven a les nostres costes. Cal situar-se mentalment en mitg de l'esplèndit paisatge que'l Turia rega, en aquell moment, quan deslliurades de maures infidels les terres hispàniques y obert el camí d'occident a l'activitat aventurera dels nostres capitans, podíen els humanistes esplayar-se confiadament, perfilant a pleret amables siluetes en la pau de llurs esperits, y arrodonint pecaminoses metàfores en els ritmes d'una llengua arribada ja a sa major edat. Tota la immoralitat d'aquest llibre s'explica així per ella meteixa; y, atenent la limitada difusió en aquell temps de la paraula escrita (fins comptant ab l'art novíssima de la estampa), el perill d'escàndol restava considerablement allunyat.

§ 2. *El « Procés de les Olives »*

Era pels anys de 1495 y 96 (1) que solíen aplegar-se cinch o sis bells-esperits de Valencia en la casa d'un d'ells, eclesiàstich, Mossèn Bernat de Fenollar, home molt sabut y de sobtil enginy (II, 354-366).

Exercía'l tal sacerdot un dels càrrechs de Domer en la Seu d'aquella ciutat. No baixaría la edat seva de la seixantena, y'ls seus prestigis literaris dataven ja d'alguns anys: tingui-s present que'n feya més de vint que'l Virrey de Valencia, En Lluis Despuig, Mestre de Muntesa, havía demanat a la ploma de Mossèn Fenollar la redacció del cartell pera una mena de Jochs Florals en honor de la Mare de Déu; certamen al qual concorregueren una quarantena de poetes, ab composicions en llengua catalana la majoría d'ells. Tot lo qual apareix de la publicació que més tart se feu de les composicions presentades y de la sentencia recayguda, obra del meteix Fenollar, en un volúm tingut per la més antiga impressió tipogràfica feta en terres ibèriques (2).

Tots els assistents a la casa del venerable Domer eren, com ell, experts conreadors de les belles-lletres, y es de creure qu'en aquelles íntimes reunions (tal en sessions de reduida academia) quiscú's plauría d'oferir als demés les primicies dels fruyts del propri enginy. Una de les formes d'estimular-ne la producció era, en aquella època, el debat poètich, del qual tantes mostres ens ne romanen en la nostra antiga literatura. Es ab aquell intent que degué oco-

(1) Data que's dedueix dels darrers versos del *Somni* (II, 3084): essent la sentencia del mes de desembre de 1496, pot suposar se que'l PROCÉS DE LES OLIVES y'l *Somni de Joan Joan* se desenrotllaren aquell any meteix o l'anterior. Advertím aquí que totes les referencies als textes del present volúm que'ns calgui donar en el transcurs d'aquesta introducció ho serà per la numeració de les obres en el foli corrent y per la dels versos en els marges.

(2) *Les Trobes en lahors de la Verge María*, publicades a Valencia en 1474 y reimpreses en 1894.

rrer-se-li al bon Mossèn Fenollar proposar a l'honrat y discret en Joan Moreno, notari, després de considerar-se a cobert, com el seu hoste, de tot mal sospitar, per rahó de la edat llur, y cercant, en el sol parlar, descans a enuig y tristura, una demanda concebuda, poch més o menys, en aquests termes: «*¿Còm vos ho feu, menjant olives, pera traure-n els pinyols, y, menjant caragols, pera fer-los eixir de la closca, no podent-ho jo fer ab les soles genives, per manca de dents?*» (I, 1-8). Proposició perfectament anodina en apariencia, emperò susceptible d'adquirir gran desenrotllo, postillada ab seny equívoch per una y altra part en successives respostes y rèpliques; car el demandat, lluny de confessar-se com el seu contrincant en situació de renuncia, aferma, malgrat els seus anys (1), que «*fort en ell sent rebrotar natura*», complavent-se de poder fer molt bé lo que l'altre declara no poder atenyer (I, 9-16).

La disputa, girant quasi exclussivament entorn d'una qüestió personal, això es, afermant en Moreno les seves aptituts y empenyat en Fenollar en negar-les-hi, com en general a tots els homes quan atenyen el punt y terme del seixantenar (I, 67), s'extén a travers d'una vintena d'estrofes alternatives de quiscún dels dos autors, construides sobre les meteixes rimes de la proposició, y essent encara els consonants de cada segona quarteta'ls meteixos mots

(1) Prenent peu dels versos 491 y 1053 del PROCÉS, en Martí y Grajales (obr. cit., pàg. 44) ha volgut atribuir a n'en Joan Moreno setanta anys, en la època d'esser compost aquell; mes en els versos 230-232 repta en Gaçull a Mossèn Fenollar perque ha tractat d'oncle a n'en Moreno, qui, «*en la talla, en dies y en obres*» li pot esser fill. Lo del *setantenar* no pot, donchs, aplicar-se a n'en Moreno estrictament, no tenint en Fenollar sinó seixanta anys, segons estableix el meteix Martí y Grajales. La veritat es que ni de l'un ni de l'altre dels dos autors se té cap noticia certa sobre l'any de naixença; y'ls datos que'ns puguin proporcionar les llurs obres satíriques, seràn sempre susceptibles d'esser presos per *rall*, com ho són sense cap mena de dubte les alusions a suposats fets íntims de tots els qui intervenen en aquest relliscós debat: ningú d'ells hauría tolerades semblants indiscrecions, si no hagués aparegut notori que tot plegat no passava de simple parlar.

de la segona quarteta d'aquella: *olives, pinyol, caragol, genives.*

Després d'una *tornada* per cada part en que l'un y l'altre's disposen a cloure'l procés, termena aquest primer epissodi de la pugna ab una endreça alegòrica de Mossèn Fenollar a la senyora Olives, en la qual sembla venir a dir que may havía tingut res que veure ab semblant dama. Emperò l'alegoría, pels seus termes, es encara susceptible de que algú vulgui empenyar-se en veure-hi una clau pera la explicació de tot el debat. ¿Es que hi havía a Valencia, en realitat, alguna senyora Olives, a qui pogués aludir-se ab el poema? Nosaltres creyèm que no es necessaria la seva existencia pera justificar el debat, y, en tot cas, fóra molt difícil establir-ne l'afirmació y molt més concretar-la ab relació a una persona determinada.

Ja en aquest punt de l'escabrós procés, entra'l poema en la seva segona fase de *Disputa entre'ls joves y'ls vells*. Mossèn Jaume Gaçull, cavaller, intervé a favor d'en Moreno, endreçant al Fenollar una llarga composició en la qual defensa que'l seu patrocinat, sentint-se ab apetit, mengi olives tant com vulgui; fent d'aquestes, pera acabar, un elogi xardorós (I, 400-440).

A continuació pren cartes en l'assumpte un autor desconegut, qui s'encobreix ab el seudonim de *Síndich del comú dels pescadors*. Aquest tracta d'obligar al Gaçull a reconeixer per bons els edictes en que Mossèn Fenollar condemnava en Moreno; y acaba per acusar al meteix Gaçull d'haver defensada la intemperancia senil del notari tan sols en interès propri (I, 506-519).

Respòn Mossèn Gaçull al Síndich defensant-se d'aytals imputacions; ve a reconeixer, això sí, la manca d'aptituts d'en Moreno, emperò justifica la seva intervenció en favor d'aquest perque li es compare y pel propòsit d'avenir als contendents (I, 564 y 584).

Replica'l Síndich, a continuació, insistint en les seves apreciacions y reptant al Gaçull per la seva manera ambigua de defensar a un amich.

Satisfà, tot seguit, Mossèn Gaçull a la rèplica del Síndich, en els termes de la seva primera defensa y, entre

altres coses, rebutja la intervenció del qui s'amaga sots un nom suposat y d'aquesta manera ha pretès tirar y fugir.

Després ve en Moreno, qui escriu a Mossèn Gaçull agraínt-li la intervenció en son favor. En aquesta composició es hont el notari desenrotlla la seva tessis d'esser els vells per tots conceptes dignes y mereixedors de l'amor de les dònes; y acaba retrayent alguns defectes dels joves en l'estimar.

Respòn en Gaçull, y ja no hi passa per aytals conclusions, sinó que oposa, enfront de la tessis del notari, la de l'absoluta superioritat dels joves pera l'amor.

Replica en Moreno, insistint y reforçant la seva argumentació; y, prenent peu d'algunes contradiccions en que incorre'l Gazull, ve a dir-li que'l té per amich, mes molt sospitós (I, 1420).

Torna Mossèn Gaçull, y per res no vol passar com a amich de dues cares (I, 1533); se referma en els arguments d'abans, emperò acaba cercant termes de conciliació entre les dues tessis. La conclusió final es que les dònes seràn en definitiva les qui en interès propri decidiràn «*qui ho pasta y qui ho feny*» (I, 1658); y en aquest cas els vells hauràn de compondre-s sols, sense que'ls valgui la defensa de sía qui sía (1).

Replica en Moreno, breument, y funda en rahons de temprança y moralitat la seva teoría, de la qual diu qu'es lloada y sostinguda pels pròmens (I, 1698-1700).

Y, en efecte, a continuació ve una «*obra*» feta per en Narcís Vinyoles, «*comendant e lohant*» les cobles d'en Moreno en favor dels vells; en la qual els joves reben noves embestides, de les que no s'escapen les dònes, la lley de les quals «*es tostemps mudar*» (I, 1770).

Y, pera cloure la discussió, equilibrant-ne axí'ls termes, escriu en Baltasar Portell a n'en Moreno, defensant la part dels joves; lo qual fa llargament y en termes, per ocasions, tan plens de maliciositat, que no desdiuen pas de lo

(1) Aquesta es, en embrió, la idea a que'l propri Gaçull subgectà després la composició del *Somni de Joan Joan*, com se veurà en son lloch.

que dels uns y dels altres consta ja en el procés y la disputa.

Formen, en conjunt, les tretze composicions qui integren aquest cicle poètich un total de dos mil dos cents versos, sense que l'interès decaygui un sol instant y mantenint-se constantment el llenguatge per demunt de tota forma grollera y de mal gust (1). Es de la intenció, de la perversa intenció de determinats passatges, que cal en tot cas desconfiar. Emperò, com la comprensió de certes imatges suposa sempre en el llegidor una previa iniciació, podrà acusar a tal desgraciada circumstancia qu'en ell concorre, qui trobi que'l PROCÉS DE LES OLIVES es quelcòm més de lo que declara'l bon prevere Francesch Ximeno, qui diu: «Es »un poema agudo y sentencioso, baxo la metáfora de las »Olivas, *que encierra muchos desengaños de lo que el mundo »obra en los jóvenes y viejos que se dan á los deleytes del sen-«tido*» (2). A lo qual se podía afegir allò tan conegut de: *Honni soit qui mal y pense!*

§ 3. *El «Somni de Joan Joan»*

Tothòm qui hagi seguit el precedent debat no haurà de trobar estrany que, fent-ne cosa propria, Mossèn Jaume Gaçull vingués després a dotar-lo d'una segona part en la qual se resolgués lo que havía quedat enlayre. Era'l nostre cavaller home ben capaç de menar tot sol a bona fí un semblant propòsit, y sobre tot, ja hem fet notar que la idea d'una conclusió definitiva a la qüestió li era ocorreguda en el transcurs de la disputa (I, 1657-60).

El SOMNI DE JOAN JOAN ens sitúa en plena ficció. L'autor se proposa contar-nos un somni o fantasía que tingué, transfigurat en la persona de Joan Joan, tot dormint una nit en Museros (II, 49).

(1) Si'l vers 1003 conté un terme bandejat modernament de tota conversa culta, es perque'l segle xv no'l rebutjava. Encara's troba, com tothòm sab, en el *Quijote*.

(2) *Escritores del Reyno de Valencia*, I, 59.

Somnía, donchs, que aquella nit anava caçant per les taulades, quan, perseguint una llebra, se troba sense saber còm en la cambra d'una partera, ab la qual sostè un breu diàlech, mentre cerca la manera d'eixir d'aquell lloch. Això devé impossible per l'aparició inesperada de la llum de l'auba y pel consegüent despertar de la vida en els carrers; ademés, ab la entrada del marít en la cambra, no té més remey que amagar-se sota'l llit, hont li es forçat romandre tot aquell día, pera esser testimoni de les escenes qui's succeeixen.

Ja fòra'l marit, comencen a entrar visites en gran nombre: totes són amigues de la pacient, grans parleres y cedaceres recalcitrants. La conversa gira entorn de mil temes diversos y ve a recaure impensadament en el debat entre'ls joves y'ls vells hagut en la casa de Mossèn Fenollar; les dònes saben que s'ha malparlat d'elles y s'indignen de la pretensió dels vells al llur amor. Resolen clamar-se'n, y ja que l'Infant, Virrey de Valencia, sía d'edat y, per lo tant, susceptible de parcialitat en pro dels vells, determinen acudir a Venus, la deessa d'amor. Es de notar aquí, que, alterant-se la tradició mitològica clàssica, se fa a Venus esposa, y no mare, de Cupido (II, 726), al qual també tenen per vell y sospitós, per lo que resolen prescindir-ne y acudir, com s'ha dit, a sa muller. Posades d'acort sobre quí serà'l llur advocat y quí'l llur procurador, recauen els vots de l'assamblea en favor de Micer Artés, y d'en Despí, respectivament, els quals són enviats a cercar y reben l'encàrrech de defensar les prerrogatives de les dònes enfront de les pretensions dels vellarts.

Segueix als precedents acorts la *Soplicació* y la *Denunciació* presentades a Venus; en aquesta segona s'estableixen els clams de les dònes contra'ls vells, distribuits en deu capítols, y s'acaba demanant la condemna de les pretensions d'aquells, ab càrrech de les despeses del judici.

Proveeix la deessa a la denunciació, y, citada *«una per tres»* la part contraria, compareix en Joan Moreno, com a procurador dels vells. Després del parlament del notari venen les confessions o declaracions del meteix, les quals se reporten a quiscún dels greuges de la part demandant.

Després d'això en Moreno es deixat en llibertat, mitjançant caplleuta. No una sola fermança, sinó tot una lletanía, ne presenta poch després en Moreno. Emperò, quines fermances! Tots els accidents, totes les miseries físiques y morals de la senectut personificades en altres tants fiadors del representant dels vells, van presentant-se en estrafalaria corrúa: la enumeració de tots aquests personatges es una pàgina de fort humorisme entre les més interessants del poema (II, 1475-1503).

Ve a continuació la escriptura posada per la part dels vells, en la qual aquests soliciten de Venus que prengui la Rahó per consellera en la resolució del procés llur; lo qual es acceptat per la deessa.

Acut Moreno a la Rahó pera que vulgui advocar pels vells; y, accedint a son desitg, se presenta aquesta dama a Venus, de qui es molt ben rebuda.

Segueixen ara dos llarchs parlaments, a saber: el de Micer Artés advocant la part de les dònes, y'l de Micer Sabater, l'advocat dels vells; en els quals el poema, excedint els termes de lo còmich, arriba quasi als límits de lo grotesch: les llatinades y les alusions erudites qui esmalten aquestes dues declamacions revelen la gran cultura clàssica y judiciaria de l'autor del poema y un enginy extraordinari. Era un fort polemista el tal Mossèn Gaçull: tanta rahó apar tenir quan fa parlar el representant de les dònes com quan posa la paraula en boca del dels vells.

S'acaba'l judici y surt tothòm de la sala, y en Moreno's retira fent saborosos comentaris ab son advocat.

Mentrestant alterquen Venus y la Rahó ab motiu de l'estudi de les proves; acabant la Rahó, després d'una petita interrogació d'alguns dels testimonis d'en Moreno, per convencer-se de la ineptitut dels vells en coses d'amor.

Segueix immediatament la *Sentencia,* la qual, com no's podía per menys d'esperar, es contraria als vells, donant-se satisfacció a les dònes. Y serà la pena dels vellarts qui no vulguin conformar-se ab la sentencia recayguda, la qui ve determinada en els versos darrers (II, 3050-3074), en els quals surten a relluir Cornuella, Sant Lluch, Cervera, Bayona, Moyses, com a sugestions de la idea de *cugucia.*

La proclamació de la sentencia es causa d'un gran rebombori entre'l públich, y's desperta en això en Joan Joan; ab lo qual termina l'obra del cavaller Mossèn Jaume Gaçull, composta per més de tres mil versos, la major part d'ells en codolada.

El Procés de les Olives y'l Somni de Joan Joan foren estampats per primera vegada a Valencia, en 1497, per Lope de la Roca. Aquesta edició, descrita per Haebler sots el núm. 260 de la seva «*Bibliografía Ibérica del siglo XV*» (La Haya-Leipzig, 1903), y ja abans d'ell pel Sr. Serrano y Morales («*Diccionario de Impresores Valencianos*», pàgina 502), forma com dos cossos separables, ab portades, signatures y colofons independents pera cada un, si bé la primera portada esmenta ja la publicació següent, lo qui fa tenir el conjunt per un sol llibre. En aquesta forma apareixen els exemplars de la Universitat de Valencia y de la Biblioteca Mazarina de París. En la Biblioteca Municipal d'Avinyó hi ha un exemplar sol de la segona part. Y com sía que l'exemplar de la Universitat de Valencia està mancat del full signat *Diij*, corresponent al Somni, tením que únicament a París poden disfrutar del llibre, complet, qui conté les dues obres, inseparables ideològicament. Queda, ab això, declarada la raresa de la edició *prínceps* dels dos poemes satírichs de que venim ocupant-nos.

Tan escassa com la primera, o potser més, sembla la segona edició, feta per en Carles Amorós, a Barcelona, en 1532, contenint també les dues obres reunides.

Y, finalment, de la tercera, impresa a Valencia en 1561, formant part del «Cancionero Valenciano» que descriu en Salvà, declara aquest bibliògraf que són raríssims els exemplars complets.

No podent-se atribuir cap valor a una desgarbada reimpressió del Procés de les Olives, publicada fa alguns anys a Valencia (1), la necessitat d'una edició moderna d'aquesta

(1) Dins d'una «Biblioteca Valentina» dirigida per en C. Llombart (1877), que no prosperà.

obra y del SOMNI DE JOAN JOAN se desprèn de les línees qui precedeixen. Mes, posats a fer, bé'ns era permès arrodonir la nostra toya ab altres flors del meteix jardí, fins a constituir propriament una Antología valenciana d'obres satíriques, jatsía que entre les tals alguna n'hi hagi de flayre emmetzinada y corrompuda.

§ 4. *La « Disputa de Viudes y Donzelles »*

La DISPUTA DE VIUDES Y DONZELLES se'ns oferia, de prompte, com un element ben digne d'esser aprofitat pera'l nostre recull; majorment trobant-se, les dues edicions conegudes d'aquesta obreta, formant complement al « Llibre de les Dònes » d'en Jaume Roig, en les dues impressions de 1561: es a dir, una d'elles, la de Valencia, de que ja s'ha parlat (o sía'l famós « Cancionero Valenciano »), y altra, la feta a Barcelona, aquell meteix any, per Jaume Cortey, reproducció evident de la primera (1); edicions abdúes quasi introbables avuy.

Pera nosaltres es cosa fòra de dubte que'ls tres poetes de la DISPUTA DE VIUDES Y DONZELLES, coneixent prou bé'l *Procés de les Olives* y el *Somni de Joan Joan,* tractaren, pels anys de 1560, de repetir l'exemple que'ls autors del segle anterior els oferíen. Abunden en la obra llur les reminiscencies d'aquelles altres produccions, y la disposició general es

(1) El Dr. Chabàs en la seva magnífica edició del *Spill o Llibre de les dones* (Barcelona, 1909) s'inclina a creure anterior la edició barcelonina d'en Cortey a la valenciana del meteix any (1561). Emperò un coteig detingut del text de la DISPUTA en abdúes edicions posa de manifest algunes errades de la de Barcelona qui no són en aquella: així, per exemple, el vers 293, diu erradament « y mou gran roydo—*renyina y alterca* », essent aquest segón hemistiqui repetició del del vers anterior; errada que difícilment hauría pogut esmenar l'editor de Valencia. Y no hi ha dubte de que les dues edicions són copia la una de l'altra, en lo que's refereix a la DISPUTA quan menys, perque fins la escassa puntuació es idèntica en abdúes.

també semblant, sens que això vulgui dir que careixi la DISPUTA de propri interès, com anèm a veure.

Comença, Mossèn Siurana, en una composició de deu versos, seguida d'un estirabot de dos, demanant al metge Lluis Joan Valentí què deu aconsellar a un son amich, qui pretén casar-se y està indecís entre una fadrina y una viuda, ab les quals festeja. Un francès del galant segle XVIII li hauría, probablement, respost que, essent hermoses, podía quedar-se ab totes dues; com, tal volta, un home *pràctich* dels nostres temps hauría cregut bo aconsellar-li que no prengués ni la una ni l'altra. Mes res d'això a l'Espanya del 1500 s'hauría pogut admetre com una resposta formal; y als nostres dos polemistes de Valencia'ls convenía, per altra part, no treure la discussió dels termes naturals en que s'era plantejada.

Respòn, donchs, Mestre Valentí, advocant per la donzella, en dues estrofes, semblants a les de la demanda, ab el corresponent estirabot quiscuna. Les rahons seves són ja una tanda d'arguments posant de relleu la superioritat de les donzelles pera'l matrimoni.

Com se pot compendre, Mossèn Siurana's cregué obligat a opinar contrariament, y així argumenta en la seva composició (de forma semblant a la d'en Valentí) a favor de les viudes.

Y segueix el debat, alternant les dues parts, fins arribar a les deu contestes del metge, correspostes per altres tantes rèpliques de Mossèn Siurana; procedint-se tot seguit, mitjançant una estrofa darrera (que no sabèm a quin atribuir dels dos autors), al *compromès y elecció de Jutges*, el qual té per obgecte manifest donar l'envit a l'Andreu Martí Pineda, notari, pera que alterni en el debat y li posi'l degut compliment.

En Pineda redacta la seva *Sentencia arbitral* tornant per la dignitat de les dònes, tant fadrines com viudes, força malmenades pels debatents, y conclou en favor de les primeres. Solució ben justa, si's considera que'l bé de Deu ha d'esser repartit equitativament, y que les viudes ja han tinguda, poch o molt, participació en el banquet de la vida, com diría un sociòlech d'avuy.

La DISPUTA DE VIUDES Y DONZELLES, formada en son conjunt per 880 versos, ha merescut, en 1905, els honors d'una reimpressió, feta, ab freqüents retochs a l'original, per un conegut bibliòfil barceloní (1); mes els exemplars de la novella edició, en nombre reduit, foren distribuits tantost. Convenía, donchs, per aquesta altra rahó, fer-ne ara nova estampa aprofitant la ocasió del CANÇONER SATÍRICH.

§ 5. *La « Brama dels Llauradors »*

Encara que no publicada fins el segle XVI, la BRAMA DELS LLAURADORS, de Mossèn Gaçull, ens obliga a retrocedir a la precedent centuria, abans y tot de la època del *Procés de les Olives* y del *Somni de Joan Joan.* Ja en el dit *Procés* se troben certes alusions a la BRAMA (I, 186-200), les quals ens donen alguns antecedents que tractarèm d'aprofitar.

Mossèn Fenollar, vell ja pel temps de les *olives*, era encara jove quan tingué lloch lo que anèm a referir (I, 185-188). Suposèm-li vint anys menys, y'ns colocarà això pels volts de 1475, precisament quan la nova art de la imprempta acabava d'esser introduida a Valencia.

Els estudis realisats entorn d'aquell aconteixement (2) ens han fet fixar en la coincidencia del meteix ab una intensa invasió epidèmica que assolà les hermoses riberes del Xúquer y del Turia.

Després de dos anys de sequedat estrema, la manca de pluges en tot el regne de Valencia s'era traduida en una carestía general. A les darreríes de 1474 començaren a mancar els queviures, y la fam regnà com a flagell crudelissim, de que moríen gents en gran nombre, segons ens conten historiadors del tot verídichs. Començà en aquestes

(1) N'Antoni Bulbena y Tussell

(2) Vegi-s: Sampere y Miquel, *De la introducción y establecimiento de la Imprenta en las coronas de Aragón y Castilla* (Barcelona, 1909).

condicions l'any 1475, y una nova plaga feu sa irrupció demunt la hermosa ciutat llevantina: la glànola, que ja en altres ocasions havía assolat el país, y que tornava ara, com pera arrodonir la obra de que la fam era estat insignificant preludi.

Les primeres manifestacions de la epidemia foren causa d'un pànich indescriptible a que s'abandonà la ciutat sobtadament: parlant-se de glànola ja tothòm sabía prou (y massa) de què's tractava; els qui recordaven les pestes anteriors, alliçonaven als altres: cavallers, nobles, generosos, burgesos y marxants, richs y menestrals, abandonaren les llars a correcuyta. La ciutat romangué desamparada: no més els pobres, mancats de medis pera fugir, hagueren de resignar-se a esperar la mort dintre de les cases. Aquells dels que hi quedaren en qui'ls instints de rapacitat foren superiors als de conservació de la propria existencia, tingueren encara ocasió d'entregar-se al pillatge de les cases abandonades, y'ls actes de lladronici's repetiren a gratcient, sense que la por de la infecció obligués a respectar els béns dels qui eren estat víctimes del terrible mal. Encara això no fou gran perjudici: el governador prengué resolucions adequades, y alguns dels lladregots foren víctimes, y no de la glànola precisament, com podeu tots suposar. Tant-de-bo que ab semblants mides hagués pogut la ciutat desfer-se de la bubònica, com dels llarchs-de-dits, arreplegats ab les ungles en el delicte!

La epidemia seguí més crudel que may: les pobres gents clamaven debades al cel una pietat que no semblava haguessin de mereixer. Pregaries, professons, totes les pràctiques d'una devoció ja de temps arrelada en els cors dels valencians, envers la Mare de Deu de la Misericordia y'l gloriós martre Sant Sebastià, tingueren ara una extraordinaria eclosió. Les missions recorregueren totes les iglesies, tant les de dins la ciutat com les dels pobles de la Horta; d'aquella horta en altres díes exuberant y riallera, y convertida ara en escenari de la més espantosa desolació, com un campament calcigat una y cent vegades pel pas d'invisibles llegions destructores.

Devant d'aytal espectacle ¿què no havía d'imaginar la

càlida fantasía d'aquell poble tan creyent com artista, exacerbada encara pel dolor? Disposades a reclamar en favor de la ciutat malalta'ls esguarts del Déu de cel y terra, un jorn d'aquell estiu tràgicament memorable les astorades gents de Valencia foren cridades a una singular cerimonia. Uns artistes, dels noms dels quals no se'ns dóna la menor noticia, pintaren, per encàrrech del Cabiscol, sengles àngels demunt de quatre taules de fust. Aquestes quatre santes imatges foren beneídes ab tota solemnitat pel molt ilustre y venerable senyor bisbe de Cristòpoli, auxiliar de Valencia. L'acte, que tingué lloch en la Seu (de la qual era ja domer per aquell temps el nostre amich Mossèn Fenollar), no hauría ofert fins aquí res d'excepcional, car sempre les imatges destinades a les iglesies són previament beneídes. Mes aquesta vegada tenien un altre obgecte: conduits, els quatre retaules, en devota professó formada per tot el poble contrit, foren colocats un per un, demunt de les quatre portes dites de Serrans, de Quart, del Mar, y de Sant Vicents; confiant d'aquesta manera'ls valencians la defensa de llur ciutat a les celestials milicies, convençuts de la impotencia en qu'estaven de proveir-hi per ells meteixos.

No per això mostrà la malaltía propensió a decreixer, a lo que, per altra part, l'ajudaven ben poch els habitants de la ciutat. Ignorants, aquells temps, de qualsevol mena de profilaxis, ningú no reparava en vestir-se les robes dels empestats: en el meteix convent dels frares predicadors les peces de roba dels qui morien eren repartides a persones freturoses, ben agens els uns y els altres de les conseqüencies que això duya. Ademés, els cossos d'aquelles persones de bona posició qui, fugint del mal, havien acabat per esser-ne igualment víctimes en les llurs finques rurals, eren retornats a la població, essent admesos sense obstacle dins les iglesies hont tenien lloch sumptuoses funeraries; que la vanitat ha pogut sempre més que'l desitg del bé comú, si es que d'aquest tenien conciencia'ls fautors de semblants abusions; lo qual no es probable, desconeixents com estaven de la naturalesa d'aquella enfermetat. Un metge portuguès, professor a Montpeller, fou per aquell temps l'autor d'un opúscol sobre la epidemia y'ls medis de preservar-se'n; y

certament, sense que res en ell permetés veure-hi la ciencia d'un precursor dels Roux y dels Ehrlich, el llibret hagué d'esser estampat diverses vegades (a Barcelona, no sabèm si a Valencia també) ostentant en sa primera plana la imatge del Crucificat, guaridor infallible de tota mena de malaltíes.

A tot això arribava'l mes de novembre d'aquella nefasta anyada: el día 20 començà a ploure ab una desacostumada intensitat; y va ploure y més ploure, talment com si les catarates del cel se fossin aviades pera un segón diluvi. Els rius no abastaren a donar guiatge a tanta d'aygua, y tots ells, com els torrents y rieres, eixiren de llurs llits naturals, enduent-se'n els ponts, arrasant els conreus, esborrant els camins, inundant les plantacions y les cases: may s'era vista cosa semblant. Dintre meteix de Valencia començaren a ensorrar-se algunes edificacions; les aygues brollaven a flor dels pous dins de les cases; y arreu el líquit element era senyor, no coneixent-se lley ni fur ab que subgectar-lo. El día 6 de desembre, sense que hagués cessat de ploure per un sol moment, una tronada esgarrifosa, com may s'hagués oit, crepità per demunt d'aquell caos, y una pedregada crudel, inexorable, succehí a la pluja de tants díes, mentres l'espay era fuetejat pels llams, un dels quals fería'l cim de la capella dels Reys en el convent de predicadors, llençant els troços de grava al mitg de la plaça y contra les cases d'aprop. Encara un violent tremolor sacceja espantosament les amarades capes de la terra com si fossin en ella símptomes d'abortar, trabucant la oscilació algunes torratges y deixant ben malparades diverses construccions: semblava talment l'Apocalipsis. Y a tot això la pestilencia continuava de bo a millor; y'ls valencians, vinga fer professons, y imposar-se dejunis, y concorrer a sermons y jubileus.

Així va terminar-se aquell any 1475, del qual ben tost el poble oblidà la xifra ab que se'l distingía en la successió dels temps, pera acabar anomenant-lo *l'any de les morts* (I, 197): ja may més ningú no pogué pendre-l per altre (1).

(1) La descripció de la *peste de Valencia y* demés fets ocorreguts en 1497 es del tot conforme ab les noticies d'un autor contemporani

Algú ha volgut suposar que La Brama de Mossèn Jaume Gaçull, cavaller, era una rèplica a altra obra de Mossèn Fenollar (1); mes, en tot cas, aquesta obra es avuy desconeguda, no havent-hi'l més petit indici respecte de la meteixa. Nosaltres ens inclinèm a creure que aytal obra literaria de Mossèn Fenollar no ha existit may, y que la composició del poema d'en Gaçull pot explicar-se d'altra manera.

Sabèm de Mossèn Bernat Fenollar qu'era sacerdot, y no es sinó molt natural que un sacerdot de la seva cultura fos a la vegada un remarcable predicador. Donchs bé, com sía que un dels vicis més durament combatuts pels moralistes es la turpiloquia (contra'l malparlar se pronuncíen enèrgicament els predicadors d'aquella època, ab Sant Vicents Ferrer al davant), cap altra ocasió tan apropòsit com aquella de les públiques calamitats, pera rependre en els pagesos la llur detestable parlería. Si Mossèn Fenollar, com es de creure, sermonà en aytals circumstancies a les bones gents de la Horta, pogué produir-se qualque incident qui serví de pretext a n'en Gaçull pera compondre la Brama.

En aquesta obra descriu l'autor la protesta que suposa alçada entre'ls llauradors, pel bandeig pronunciat per Mossèn Fenollar contra vocables que aquells teníen en gran estima y dels quals no podríen prescindir. En realitat, lo que cercava en Gaçull era un pretext pera treure a relluir els mots bandejats, y ho consegueix en un enfilall de frases qui'ls produeixen per sinalefa. Mes no manca abans d'això en el poema un passatge capdal, quasi èpich, y d'una gran força còmica: es la descripció de la indumentaria y armament dels pagesos qui van en recerca de Mossèn Fenollar, al que hauríen deixat bastant malparat si, com diu en Gaçull en altre lloch, no hi hagués ell intervengut (I, 199).

Com se pot veure, La Brama es simplement una joguina lexicogràfica, de la qual se serveix son autor pera demostrar que'l seu fàcil enginy sabía treure partit de la cosa més insignificant. Dirèm, pera acabar ab aquesta obreta, que,

---

que's reprodueixen en la *Historia de la Ciudad y Reino de Valencia* per D. Vicents Boix (Valencia, 1845), vol. I, pàgs. 483 y següents.

(1) Ximeno, *obr. cit.*, pàg. 59, núm. 5.

després del text de 1561 (1), hi ha una reproducció puntua del meteix (Valencia, 1901), completada per una innecessaria tercera edició, ab la qual D. Roch Chabàs hauría pogut fer un bon servey a les nostres lletres, si, en la advertencia final, hagués volgut dir-nos tot lo que hi sabía, qu'es infinitament més que lo que allà'ns declara. No'ns hauría estat pas de poca utilitat ara, a nosaltres, el poder coneixer lo que l'eruditissim editor opinava sobre alguns passatges que no acabèm d'entendre prou! Per això creyèm que, en publicacions d'aquesta lley, interessa que circulin totes les hipòtessis a que dongui lloch la interpretació de les obres reproduides: sovint una falça ruta reconeguda sugereix als qui venen darrera una nova direcció a intentar. Y cal reclamar de la crítica tota la consideració pera l'autor d'aytals treballs, lo qual no vol dir dissimular-li'l més petit dels falliments en que se'l vegi incorrer.

§ 6. *La «Obra pera'ls vells»*

Del meteix Joan Moreno del *Procés de les olives* tenim aquesta OBRA FETA PERA'LS VELLS, en la qual ens apareix defensant lo contrari de lo que allà sostenía: se veu que aquests senyors humanistes han estat sempre'ls professionals de la polèmica, y llur plaer ha consistit en situar-se, ara en l'un, ara en l'altre camp. (Tal els bons jugadors d'escachs, que devant d'una partida que'l contrari està a punt d'abandonar li proposen donar un mitg torn al tauler.)

La OBRA PERA'LS VELLS ens es pervinguda en aquell extraordinari aplech dels segles XV y XVI que tothòm coneix per «Jardinet d'Orats», manuscrit que's conserva ara en la Universitat de Barcelona; y no coneixèm altra edició d'aytal OBRA que la incompleta que'n feu el Sr. Antoni Bulbena y Tosell en 1904, dintre'l volumet gòtich de «*Consells e faules e altres lligendes del bon temps de nostra llenga materna*»; manquen en aytal impressió quaranta-quatre versos del manuscrit.

(1) En el CANCIONERO VALENCIANO.

La nostra edició de la OBRA FETA PER EN JOAN MORENO PERA'LS VELLS es, per lo tant, la primera completa y absolutament conforme ab l'original.

§ 7. *El «Coloqui de dames»*

Finalment, del meteix «Jardinet d'Orats» es l'altra obra que publiquèm, intitulada COLOQUI DE DAMES, sintetisant la prolixa rúbrica que ostenta'l text manuscrit; obra d'una perversió poques vegades igualada en literatura. En Milà y Fontanals fou el primer en estudiar-la, encara que molt ràpidament; y, d'esser publicada, havía de tenir el seu lloch en un recull com el present, destinat als erudits y estudiosos.

L'escenari de l'escandalós rahonament entre la casada, la viuda y la beata, es l'interior de la Seu de Valencia, el día de Divendres Sant, durant l'Ofici propri de la diada. El contrast entre lo respectable del lloch y lo desvergonyit del coloqui, es un recurs de que no's desprèn un sol moment l'autor anonim d'aquesta estrafalaria composició.

No creyent del cas entrar ara en disquisicions sobre'ls temes obgecte dels rahonaments d'aquelles excelents senyores, ens limitarèm a transcriure, per tot comentari, uns versos d'un autor modern, escrits com a nota marginal al COLOQUI DE DAMES:

«Desinvolt *Rahonament*
de fembres desvergonyides,
tot llegint-te d'esquitllent,
mes orelles has ferides.
Aquí's revelen les vides
privades de certa gent,
ab un llenguatge cruent
y en codolades polides.
En Jaume Roig devindría
del color del seu cognòm,
si aquest Diàlech llegía
que fa enrogir a tothòm.
Quan va llegir-te En Milà
al vespre se'n confessà.

Jaume BARRERA» (1).

---

(1) Publicat en el número corresponent al 24 de Juny de 1909 de

El COLOQUI ha estat reproduit modernament en dues edicions de bibliòfil: una d'elles, la qual porta'l peu d'imprempta suposat de «*Valencia, en casa de Joan Bru, 1486*», no passa d'imitació de l'obra manuscrita en el «Jardinet»; en quant a la segona (Barcelona, 1905), encara que s'ajusta més a l'original, presenta innombrables retochs de l'editor y, lo qu'es més de doldre, diverses llacunes qui representen un total de vuytanta-quatre versos, que ara ixen estampats per primera vegada.

§ 8. *Acabament*

Volent arrodonir el nostre CANÇONER SATÍRICH VALENCIÁ ab les composicions satíriques de l'Andreu Martí Pineda y d'en Valeri Fuster que inclogué l'inoblidable don Mariàn Aguiló en el seu «Cançoner gòtich», ferem gestions encaminades a retrobar les fulles originals, del setzèn segle, d'hont degué copiar-les aquell inteligentissim editor; de les quals, segons en Cerdà y Rico, se'n trobaven exemplars en la colecció d'en Mayans y Siscar que, en part solament, obra avuy en la Biblioteca de la Universitat de Valencia. Havent resultat infructuoses les nostres gestions (no indicant tampoch l'Aguiló a quin *fondo* pertanyíen els originals qu'ell vegé), no hem pogut fer més de lo qu'hem fet: copiarles del meteix «Cançoner gòtich», reconeixent com reconeixèm en el seu escrupulós editor tota l'autoritat dels textes autèntichs que tingué la sòrt de poder veure, y que tal volta avuy ja no existeixin o s'hagin extraviat, que pera'l cas es lo meteix.

Aquestes composicions, que per excepció reproduím de segona mà, en forma d'Apèndix, són: els CONSELLS A UN CASAT, d'en Pineda, y'ls CONSELLS A UNA CASADA, del meteix: formaven originariament dues fulles soltes, de quatre pàgines en 8.è quiscuna, segons la descripció que'n dóna en Salvà; y foren impreses a Valencia per en Joan Batista

---

la «*Biblioteca Clàssica Catalana*», aquest sonet forma part d'un llibre en progecte: «*Medalles*».

Timoneda, el cèlebre impressor-literat. En quant a les cançons d'en Valeri Fuster, la Crich-crach, la Cançó de les Dones y la « Cancion muy gentil », formaríen probablement totes plegades una fulla semblant a les dues referides; essent també aquesta estampada a Valencia, l'any 1556, sense que sapiguèm el nom de l'impressor.

Y això es tot lo que respecte als textes del Cançoner Satírich Valenciá'ns ha semblat pertinent dir aquí, jatsía que pera molts no serà res sinó molt sabut. En lo que no voldríem se'ns regategés un petit mèrit, es en l'haver intentat donar la reproducció, tan exacta com ens ha estat possible, d'uns textes que solament així podíen esser degudament apreciats. Les notes qui's troben a la fí del volúm, tot y deficients, podràn contribuir també a facilitar l'estudi de tan interessants produccions.

Barcelona, març de 1911.

[A¹ v]

*EPISTOLA PROEMIAL

ALS LECTORS (1)

En lo temps que mes apartat estaua de conuersar ab les Muses, amantissims lectors, lo Enteniment, que tostemps esta en vetla, senti que tocauen a les portes del Descuyt lo Zel y
5 Amor de la nostra materna llengua, que acompanyats de la Raho venien, y entrant en lo pati de la Voluntat, prengue la Raho la ma del dir, y a mi en persona de tots los altres valencians, ab paraules de gran sentiment, per vn modo imperatiu me co-
10 mença arguhint de parlar en esta forma: « Sino fos-
» seu ingrats a la llet que haueu mamat y a la patria
» hon sou nats, no dormirieu ab tan gran descuyt:
» ans, vberts los vlls de la consideracio, veurieu
» com seus van perdent les perles e margarites que
15 » ab continues vigilies los vostres passats adquiri-
» ren, y apres les vos dexaren, perque de aquelles y
» ab aquelles vos adornasseu y enriquisseu en les
» conuersacions y aiusts de persones auisades,

(1) De la edició de Valencia, 1561, que tením coneguda per « Cancionero Valenciano ». Aquesta epístola ha estat prou vegades reproduida, mes no podía de cap manera deixar de figurar ací. (N. de l'E.)

» maiorment que par que aço redunde en desonra
» vostra, vist que los estranys les amen, estimen y 20
» tenen, y encara les sapliquen, que tacitament es
» mostrar que aquells tals millor ho gusten y ente-
» nen que vosaltres. Y que aço sia veritat, prouas
» entre les altres ab les obres de aquell vostre
» excellentissim Poeta y estrenu caualler Mossen 25
» Ausias March, que essent natural valencia los Ca-
» thalans lo san volgut aplicar, y los Castellans han
» treballat de entrendrel, fentlo en achademies
» publiques llegir. Y com a estos, que dit tinch,
» nols sia natural, axi per la carencia de la força 30
» de la llengua, com per la varietat dels enteni-
» ments, aiudant hi lo gran discurs del temps, en
» les obres dites y en estes que aci narrare, sens
» moltes altres dignes de ser portades a la noticia
» dels homens y ser tengudes en la estima que 35
» elles merexen, de cada dia se van corrompent los
» vocables. Y algunes vegades, pensant millorarlos,
» com lo vers sia vna cosa tan delicada, muden la
» sentencia, o alteren los versos, de tal manera, que
» si huy tornassen algunes delles dauant sos propis 40
» autors, no les conexe*rien. Per hon vos exhorte, [*f. A*[2]]
» amoneste, y tant quant puch encarregue, que tor-
» neu sobre vosaltres y respongau per la vostra
» honra en no dexar perdre les obres de tant cele-
» bres autors, sino que, renouant les, mostreu a les 45
» nacions estranyes la capacitat de les persones, la
» facundia de la llengua y les coses altes que en
» ella estan escrites. Maiorment queus deueu lloar
» de dos coses: que ella es en si tan delicada, que ab
» facilitat se gira y apren qualseuol de les altres, y 50
» ella de pochs es compresa; sens lo que mes im-
» porta, que per la sanctedat del vostre benauen-
» turat compatriota Sanct Vincent Ferrer, fonch

» decretada en tal manera, que la estengue per les
55 » parts llonginques y remotes, predicant a estra-
» nyes nacions, y de tots clarament ab ella fonch
» entes. Quant mes, que fent aço que dit tinch, lle-
» uareu vn engan que esta demasiadament estes, en
» que se han persuadit molts ignorants: que es falta
60 » de vocables, o freda en si, com sia veritat que es
» molt abundant y molt faceta. » Per hon yo, vist
com la Raho vsaua tanbe de son offici, per la part
quem toca, encara que insufficient pera tal carrech,
comenci ha discorrer per lo gremi de tants laureats
65 Poetes Valencians, los quals han dexat obres escri-
tes que son dignes de inmortal memoria. Y, entrels
altres, principalment hauent tornat a renouar lo lli-
bre de aquell excellent caualler y doctor en medi-
cina Mestre Iaume Roig, del qual ia anauen faltant
70 los originals, recordantme lo valer y la estima en
que deuen ser tengudes les obres de aquell tant ve-
nerable Mossen Bernat Fenollar, y les de aquell acu-
tissim y gentil caualler Mossen Iaume Gaçull, y no
res menys les del magnifich Mossen Narcis Vinyo-
75 les, y molts altres, com a primeries de aquest con-
uit me ha paregut, pera incitar lo gust, tornar a la
memoria y recordacio dels presents y que reste
per als que vendran, esta present obra intitulada Lo
Proces de les Oliues y Lo Somni de Ioan Ioan,
80 en la qual trobaran los que ab los vlls clars mirarla
voldran, dauall de la burla grandissima abundancia
de documents, sentencies y auisos, en los quals
com en vn espill se poran mirar los homens, pera
veure quina cara los fa lo mon en la iouentut y en
[A 2 v] la vellea; * y no res menys pot seruir per estimulo
dels moderns Poetes, pera mourels a fer obres que
resten en memoria a ymitacio de aquestos, y cone-
xer sa culpa los que ab arrogancia presumexen, en

fer cinch cobles, de ser tan consumats que de ningu volen ser aconsellats ni corregits; de hon ve, que ara en los nostres temps nos fan obres semblants ha estes, y cada dia se va perdent tan virtuos exercici, del qual nos deuriem molt afrontar, mirant que homens de tanta calitat se vnien y comunicauen, y los vns corregien les obres dels altres: y a la fi totes restauen perfetes, y iuntes parexien de vna estofa, com se mostra en aquella obra digna de inmortal recordacio intitulada *Lo Passi de Sanct Ioan*, feta per Mossen Fenollar y Pere Martinez. Donchs no se yo huy qui vulla ser notat de tant ignorant, que, si son fill hix de sa casa ab la cara bruta, se enuge ab son vehi per que lay llaue: puix per ço no dexa de ser son fill y parexer millor als vlls dels quil miren. Y al fi, per que no paregues que en alguna manera nos milloraua lo present tractat, demes de auerlo corregit de moltes y molt grans faltes que a causa de les impressions tenia, hi hauem affegit LA BRAMA DELS PAGESOS CONTRA MOSSEN FENOLLAR, referida y ordenada per Mossen Iaume Gaçull, en la qual estan los vocables o mots bandeiats, axi los del bandeig de Mossen Fenollar, com los que ell y hafegi; perque fins ha en aço se mostre lo conte que los passats han portat ab la policia de la nostra llengua, y perque los que apres vinguessen tinguessen occasio de no tropeçar. Vale.

ONOFRE ALMUDEUER.

I. LO PRO-

I

LO PROCÉS DE LES OLIVES

Y DISPUTA DELS JOVES Y DELS VELLS

(Valencia, 1497)

Lo proces deles oliues
e disputa dels Jouēs
hi dels vells. Fet per
alguns trobadors auant no-
menats. e lo sompni de Johā
Johan.

[Fol. a[1]]

[Fol. $a^{1}v$]

LO PROCES DE LES OLIUES

f. a[2]] * DEMANA LO REUERENT MOSSEN FENOLLAR AL HONRAT Y DISCRET EN JOHAN MORENO

De vos y de mi — lo temps assegura
Al home celos — de mal sospitar:
Car tot nostre fet — esta en parlar,
Cercant lo descans — denuig e tristura.
5 Perque vull saber, — menjant vos oliues,
Lo com de aquelles — traheu lo pinyol,
Ni com, de la closca, — lo chich caragol;
Que fer yo nou puch — sens dents ab geniues.

Resposta.

Doliues lo past — es fina pastura;
10 Molt mes que lo çucre — se pot desijar;
Yo no so en temps — de renunciar,
Car fort en mi sent — rebrotar natura,
E tinch gran desig — de dolçes oliues
Que, ab gran sabor, — lanças lo pinyol,
15 Menjant per lo gust — dun bell caragol
Que tinch molt guardat — per fregar geniues.

Replica.

Puix tambe glosau — la mia textura
Y ab seny equiuoch — voleu postillar,
Yom dubte quel brot — queus veu rebrotar
20 Retinga virtut, — ni menys la verdura;
Y ab tan flach rotlo, — de tan forts oliues
No crech que may oli — tragau del pinyol;
Si banya no trau — vostre caragol
¿Donchs, com poreu may — fregar ne geniues?

* *Resposta.* [*f. a*[2] *v*]

Yo nom marauell — de vostra pintura, 25
Ni de la tenor — de vostre cantar,
Que vos me vullau — com a vos jutgar;
Segons vostre test — vos feu la lectura.
Si vos no podeu — menjar les oliues,
Yo tinch fermes dents — per traurel pinyol, 30
Hi, treta la banya, — lo viu caragol
Fa creixer saliua — per boca y geniues.

Replica.

Fengir de potencia — edat tan madura,
Aquesta raho — no vull decretar;
Consell tan loat — nos deu oblidar: 35
Cognosce te ipsum, — car es gran cordura;
Y axi jutgareu — ab tendres oliues
Lo quant poch campeia — lo corcat pinyol,
Hil calapatench — mustiu caragol
Si pot fer boçi — que vmpla geniues. 40

Resposta.

Segons nostra ffe — y per conjectura,
Resurreccio — nos deu gens dubtar:
Demostren virtut — de ressuscitar
La vista y lo toch — de bella figura.
Tal proprietat — tenen les oliues: 45
Que fan gros boçi — desmortit pinyol,
Hi alçar lo cap — al fluix caragol,
Cercant aquell loch — on son les geniues.

Replica.

Alçar pot lo cap, — mas no sera dura
La carn de aquell, — per abarrinar 50
Lesmortit pinyol; — pot vida cobrar,

Mas força no pas — dobrir tancadura.
[*f. a* [3]] * Deixau, donchs, als jouens — aqueixes oliues,
Hi vos, com a vell, — saluau lo pinyol:
55 Reclam es de guatles — vostre caragol,
Tam fluix com dieu — per rompre geniues.

Resposta.

Daquestes oliues — feta faixadura,
Jens vos no dubteu — que fa reuiuar:
Que ab medicina — axi singular
60 Lo vell be pora — llimar la clausura.
Vos feu mal juhi — contra les oliues,
Del arbre damor — bell fruyt sens pinyol,
Car fan escalfar — lo fret caragol
Y entrar sens empaig — de dures geniues.

Replica.

65 Del libre damor — es ley y escriptura
Que, tan tost que lom — se coneix passar
Lo punt hi lo terme — del sexantenar,
Se deixe damors — nin prenga procura;
Inabil es fet — pera tals oliues
70 Ni pera may traure — daquelles pinyol;
La vella virtut — de tal caragol,
E, donchs, auorrir — deuen tals geniues.

Resposta.

Aquell gran esplet — que molts desnatura
En la jouentut, — per molt praticar,
75 A la velledat — no deixa plegar
Virtut natural, — mas fa que poch dura;
Donchs, sim so guardat — pera tals oliues
Sembrant sens exces — lauor del pinyol,
Miracle no es — al vell caragol
80 Restar li virtut — dentrar per geniues.

** Replica.* [*f. a*[3] *v*

Tendran les oliues — prou gran desuentura,
Quel vostr[e] apetit — hagen a sperar;
E si en jouent — volgues dejunar,
En la velledat — ¿sentreu ne feretura?
Nos poden saluar — tan fines oliues, 85
Ab such ja florit, — [*de*] de ranciu pinyol:
Deffall per poch vs — cascun caragol,
Tan prest com per massa — amprar les geniues.

Resposta.

Enueja mostrau — de ma gran ventura,
Quels bens de amor — me haien a dar: 90
Yo no so com vos, — que no pot portar,
Vostr[a] anima, cos — feixuch de vellura.
Nous prenga desig — de les tals oliues
Nin cobdicieu — mol!a ni pinyol,
Quen vos noy viuria — lo mort caragol, 95
En cas queus prestassen — la boca y geniues.

Replica.

Sil meu cos se nega, — lo vostre no sura:
Que vells som los dos — e nos pot negar;
Donchs ¿com la ventura — vos puch enueiar
Queus vinga tan prop — de la sepultura? 100
Cert, yo no desije — com vos les oliues,
Ni puch en aquelles — plantar lo pinyol:
Puix vos no podeu — alçar caragol,
Donau peix seget — a vostres geniues.

Resposta.

Vos tot sou vestit — de tal vestidura 105
Qual vos la volrieu — en mi abrigar:
Aço [e]s manifest — a quiu vol mirar,

(Nous vull dir iniuria) — quem par oradura;
f. a [4]] * Hi voleu fengir — no menjar oliues
110 Per por de infamia — hi del seu pinyol:
Ypocrit si sou — en lo caragol,
Yo jens nou puch ser — ab dents [y] geniues.

Replica.

Atorgueus que sent — dels vells la pressura,
Y dolch me de vos — que nom façau par;
115 Ypocrit may fuy, — mas vull m[e] arreglar
Segons la edat — dispon y mesura.
Menjau les madures — al menys, les oliues,
Que prest separades — seran del pinyol;
Deixau ja les verdes, — quel flach caragol
120 James rompral cuyro — de fermes geniues.

Resposta.

En lenteniment — teniu gran foscura,
Per que vos pensau — quel vell paladar
La tendra perdiu — no deja tastar
Ni del vert agras — menjar del agrura.
125 Yo stich desmenjat: — madures oliues
Nom donen sabor — tant com vn pinyol,
Si vull alegrar — lo trist caragol,
Aço no puch fer — sens tendres geniues.

Replica.

Del queus he yo dit — la iudicatura
130 Remet a raho — siu deueu seruar:
Les dones huy amen — ab cor tan auar,
Que fan mes al doble — pagar la costura,
Maiorment als vells; — les tendres oliues,
Quen trahen diners, — lo such yl pinyol
135 Als jouens rescaten — ab dur caragol;
Pensau que faran — a vostres geniues!

2

Resposta.

* Axi com per tast, — o per desmesura, [*f. a*[4]
O experiment — de sabor mudar,
La cendra y la terra — yl carbo menjar,
He vist quen les dones — algunes atura. 140
Raho es maior — les verdes oliues,
Desijar, de vell, — lo fruyt o pinyol:
Mes val que carbo — lo dolç caragol
Daquell vell, qui sab — çercar les geniues.

Replica.

Puix es donchs prudencia — ab tempre y mesura 145
En son cas y loch — lo riure y burlar,
Y gran cortesia — voler sen deixar,
Deixem lo deport, — nons porte fartura;
Ab pacte, pero, — que destes oliues
Perdau lo record — yl gust del pinyol, 150
Tenint arregnat — vostre caragol,
Y de la virtut — cerqueu les geniues.

Tornada.

Ab molt ferma ffe — crech yo, tals oliues
Grossals y tam belles, — nols manca pinyol;
Deixau les menjar — a quel caragol, 155
Ques propi lo past — de semblants geniues.

Resposta.

Sius he fet contrast — ab diligent cura,
Per vn bell donayre — ho podeu passar;
Car lo pensament — tinch luny de amar
A dones que porten — lamor tan escura. 160
Aço he fengit — per menjar oliues
Ab vos en est plat, — puix no han pinyol;
Les amors que tinch, — per vn caragol
So prest de donar, — ni vull ses geniues.

[f. a[5]] ** Tornada.*

165 Honest confessor: — les vostres oliues
Son morals virtuts — que lancen pinyol
De anima y cors — y del caragol,
Exint belles flors — de vostres geniues.

MOSSEN FENOLLAR A LA SENYORA OLIUES.

Ensems vos puch dir, — senyora Oliues,
170 Que may vos he vist — he se be qui sou,
Puix laygua tan dolça — de vostre bell pou
Les velles carns mortes — fa jouens hi viues;
Donchs vostres oliues, — pux son de tal lista
Que grans excellencies — reporten ab si,
175 Lo nom hi los fets — se liguen axi:
Que tant vos conech — com sius agues vista.

Escriu lo magnifich mossen Jaume Gaçull, caualler, al reuerent mossen Fenollar, com a procurador den Moreno

Report dunes noues — me força queus diga
Lo que ja no puch — cobrir ni callar:
Com veig, reuerent — mossen Fenollar,
Voleu ab tot hom — tenir enemiga, 180
Hi, cas acordat, — cercar mil baralles,
Debats y porfidies, — contrasts [y] questions,
Passant tots los punts, — los termens hi ralles,
Per fer que preualguen — les vostres rahons.

Si [e]n vostre jouent — cercaueu reboltes, 185
Quant vos fes la *Brama* — tambe com ral quaix,
Encara que fesseu — lauors alt o baix,
Lo temps, la edat — cobrihen tals voltes;
* Mas veure queus dure — fins aral mal vici [*f. a* 5
Hi nous esmeneu — de pratiques tals, 190
Voleu de diable — vsar del offici,
Trepant, pecigant, — çercant tostems mals.

Hi, per lo queus ame, — lo cor nom comporta
Callar lo que vull — hoiau vos de mi,
Hi mes recordant me, — per vos, quem segui 195
En dies passats — deffora, en lorta,
En lany de les morts, — quant vos dels pagesos
Hagues bandejat — los mots casolans:
Yo se quins estauen, — quan braus hi ençesos,
Si yo noy hagues — tengudes les mans. 200

Y encara voleu — vos fer inuentari
Dels actes hi vida — de qui nous coneix,
Hi jens no pensau — que nous ho mereix,
Ni quant es bon home — hi digne notari.
205 Per ço yous suplich, — per que altra vegada
En altra congoixa — semblant nous trobeu,
Vullau recordaruos — quen boca çerrada
Noy entra la mosca, — com vos be sabeu.

Per vns oliuars — o peus doliueres,
210 Que no se si fan — oliues de [o]lor,
Voleu malcorar — hi metre mal cor
A qui les conrrea, — en moltes maneres
Dient li rahons — que son escusades,
Hi mes pera vos, — segons quin estau;
215 Que ja diu la gent, — ab vostres pedrades
Dreçades a ell, — a vos encontrau.

[*f. a* 6] * Y a mi en estrem, — mossenyer, me pesa
(Hi tant, que nou baste — del tot encarir)
Quen mal ni en be — negu puga dir
220 Que vos no tingau — la lengua cortesa:
Hi lu diu queu feu — de pura enueja,
Hi laltre, ques tal — lo vostre costum,
Hi laltre respon — ques cosa molt leia
Que prenguen de vos, — en loch de lum, fum.

225 Ferit crech que sou — del mal de Ximeno,
Com veig que la rata — acaça al gat:
Si vos en lo naixer — vos sou auançat
¿Quin mal vos hi mir — lo bo den Moreno?
Tornau, reuerent, — tornau a la ralla;
230 Mirau vos, mossenyer, — vn poch al espill,
Hi no direu oncle — al qui en la talla,
En dies y en obres, — vos pot esser fill.

Consell haueu dat — a qui nol demana:
Per ffur daquest regne — cinch sous li deueu.
Mas ja se queu fa: — que puix no podeu, 235
Voldrieu que tots — perdessen la gana.
Comunament vem, — tantost quel temps passa,
Se pega lanueja — molt mes quel rouell:
Clamauos de vos — queus sou cuytat massa,
Ab « noy puch fer pus » — com feya [e]n Borrell. 240

Car bona us diria — que fosseu, mossenyer,
Tallat de tal luna — com es lo Johan;
Y al menys, no rebent — en ell tal engan,
No crech tan auant — vos vessem empenyer.
* Y encaran darieu — la clocha de ales [*f. a* [6] ...
Y ab ella, de tornes, — lo vostre cerro,
Hi nous guastaria, — lo pes de*ls*[les] bales
Dels anys que teniu, — tan fort lo gipo.

Que no se quey veu — en ell vos, fins ara,
Per on lo dejau — tenir en tan poch; 250
Que yo crech que basta — passar tambel joch,
Que no restaria — deutor de la tara,
Car veig de bon meliç — la mostra deffora;
Si dins es corcat, — axo yo nou se,
Mas crech que pora, — a legua per hora, 255
Anar a son pas — encara molt be.

Puix ell nous demana — fauor ni aju[*a*]da,
A vos ¿quius consella — passar tant auant,
Quem par que voleu — posar al encant
La força que vos — teniu ja perduda? 260
Renom de bon metge — voleu vos y fama:
Siy creu molt guanyar, — vsau ne pels dos,
Y, a mal de renyons, — faixauvos la cama;
Si may lo guariu, — yo pague per vos.

265 ¿Haueu ho legit — en cartes molt velles,
O en l Auiçenna, — o en l Ipocras?
Yo no se nengu — que no senganas
Et [En] veure de vos — tan grans marauelles.
Moreno son mal — confessa y atorga,
270 Questa [e]n lo desig — tan fundo com veu:
¿Hi sens exarops — donau li vos porga?
En loch de guarirlo, — matarlo voleu.

f. a [7]] * No crech quen ixcau — per ara bon mestre,
Ni se que ses fet — lo vostre saber,
275 Car veure los trets — tan luny del paper
Senyalen no esser — de home prou destre;
Donchs pratiques tals, — mossenyer, dexaules,
Que vos per a elles — no sou de son for,
Car may ab exarms, — coniurs, ni paraules,
280 He vist yo guarir — de basques de cor.

Si vos lo jutgau — segons vostre força,
En cert, reuerent, — gran erra preniu,
Car veig lo anar — asit y tan viu
Que mostra tenir — molt prima la scorça;
285 Yl caragol seu — deu ser lo den Maura,
Que pren ab les baues — les mosques al sol,
Y on fica la banya — tant caua y laura,
Que moltes vegades — foradal trespol.

Duns gats quey ha lepols — me sembla que sia,
290 Que, si dins en lolla — pot metre lo cap,
Per molt que li diguen — «xol» «foral» ni «çap!»
James del lepar — deixar se sabria;
Y axi com vns goços — que son duna casta
Que diu lo reffrany: — criat del Vrgell,
295 Que ans que may deixe — lo mos de la pasta,
Cent mil bastonades — podeu dar en ell.

Hil gat ab gest simple — prou voltes arrapa;
Y tots dies vem — mentir los senyals;
Y moltes vegades — trobam menestrals
Y bons beuedors — dauall mala capa. 300
* Deixau li donchs vos — meniar les oliues, [*f. a*
Que mes quel esturç — te fort lo ventrell;
Puix pera guarirli — aquelles adiues
No li satisfa — lo vostre consell.

Perque, ben mirada — la pratica sua, 305
Yol veig molt conforme — al bon esquirol,
Que stant a la pluja, — a layre y al sol,
Sadarga his cobre — tostemps ab la cua.
Y tinch, per ma ffe, — per cosa molt certa
Que, dalgunes bregues — en que ses trobat, 310
Encara li resta — anar alaherta,
Portant de continu — lo dart embagat.

Puix canes ni banyes — per dies no venen,
Jutgau per les obres — y no pels cabells,
Majorment que huy — dels jouens y vells 315
Les dones repelen, — agaffen y prenen;
E quant los vells fluixen, — lauors elles tiren
A casa lo moble, — la roba y diners;
Car be sabeu vos — quels qui be offiren
Aquells a la stola — arriben primers. 320

Car no es lo temps — qual esser solia
Com vos daquest abit — anaueu vestit,
Que de la canço — que deyeu de nit
Ab vn « gran merces » — pagauen de dia,
Y ab vn ramellet — y ab vna floreta, 325
Queus daua la dama, — restaueu content,
Pensant que tenieu — soberga bestreta;
Y axius gouernauen — de fum y de vent.

f. a [8]] * Y aquelles amors — se deyen beneytes,
330 Car no sencantauen — a quiy dona mes;
Ni stauen les dones — sobre linteres
De nit ni de dia, — vetlant ni asseytes.
Y ab tot que may fon — amor rahonable,
Car may per raho — amor se regi,
335 Si en vostre temps — la ves variable,
Poch ferma y fragil, — pijor esta huy,

Segons lo que yo — puch dir ni escriure,
Mas sol per hoyda, — que alre noy se,
Ab tot que james — vn dia de be
340 Me uist pera veurem — de pena delliure;
E huy ja nos vsa — que molt se detinga,
Perque lesperar — nols porte affany;
Mas siy ha que pendre, — desigen que vinga
E puix sia prest, — sis vol en mal guany.

345 Si contra lamor — valgues sauiesa,
Saber ni lo seny — ni menys la edat,
Es cert que Dauid — sen fora guardat;
Mas veig quels mes sauis — james lan entesa.
Puix no ignorau — lo test ni la glosa
350 De quant vos puch dir, — ni menys lo decret,
Usau lo reffrany: — no sab on se posa,
En qui ni perque — amor ni lo fret.

Y ab tot que per joue — nos deja entendre,
Car prou se coneix — que va cap auall,
355 Posar nol deueu — tan poch en lo ball,
Quentrels espatlats — se puixa compendre;
f. a [8] v] * Car be conech yo — quels vells que huy susen
Y tenen bon cor, — brauegen tostemps,
Y apres ells mateixos — senculpen y acusen,
360 Com volen dels jouens — seguir los extrems.

Y aquests, entre lany, — alguna vegada
Si passen carrera — per vn bell delit,
Encara quels faça — apres mal proffit,
Alegres ne resten — dauerla passada;
Pero si [e]s forçat — que tornen a correr, 365
Ab tanta congoixa — safferren als crins,
Que, per molt quels vulla — fortuna socorrer,
Prou mala jornada — daran als roçins.

Si ell es daquests — que fan tals mesures,
(Que prou per la mostra — tambe nou descrech) 370
¿A uos queus hi va — que porte son plech,
Lo clourel contracte — a miges costures?
Donchs, no li bequeu — sobre la berena,
En dirli que fa, — si pot o no pot,
Que prou te que fer — de mala fahena, 375
Si sense menjarne — bestrau al escot.

Y axis pot be creure — que sia possible
Lo si com lo no, — segons va lo temps,
Que tant veig les coses — anar pels extrems,
Que res yo no dubte — esser impossible; 380
E no façau cas — si ella sen alta,
Sil deu o nol deu — voler ni amar,
Que stant la raho — en elles malalta,
Prou voltes sen poden — los comptes errar.

* Per que huy les dones — estan malueades [*f. b* [1]
En fer lo reues — del que deuen fer,
Hi fan lo que deuen — quant nou han mester,
Si may per desastre — ho fan a vegades;
Pero si alguna — sen troba que sia
Deffora dest compte, — traheulam del viu, 390
Y almenys ab raho — per ellas diria:
Una horoneta — tan poch no fa stiu.

Pero per no perdre — lo tranch desta dança,
Ni desta madeixa — lo cap ni lo fil,
395 Mostrar vos vull yo — rahons mes de mil
Per hon lo Moreno — no deu fer mudança;
Perque, siy pensau, — per molts bons respectes
Tantost mudareu — de oppinio,
Si destes oliues — mirau los effectes,
400 Ni quant fortiffiquen — la mia raho.

Oliues son fruyta — portant auantatge
En moltes maneres — als altres fruytals;
Hi delles lo such — guareix de molts mals;
Hi vallen les fulles — a mal de bocatge;
405 Hi, verts o madures, — tan grans bens reporten,
Hi no menys si son — oliues de olor,
Quel cap yl ventrell — apuren, conforten,
Preseruen dumor — y alegren lo cor.

Oliues son fruyta — que loli hix delles,
410 Prement y estrenyent les, — segons se pertany;
Y a Deu hi als sants — pregam entre lany
Ab molts patenostres — semblants a daquelles,
b [1] v] * Dels quals molt se alten — hi sampren les dames;
Hi dolis tan be — no resten de buyt,
415 Hil dia de Rams — beneheixen les rames
De llor doliuera, — car tots fan vn fruyt.

Oliues son bones — al cors y molt sanes,
Car mouen y exciten — del gust la sabor;
Y a voltes affilen — tam prim lo rahor,
420 Que fan molt espesses — alçar les capçanes;
Oliues son fruyta — quen lany se reserua,
Molt fresca, molt tendra, — molt vert hi gentil;
Y a causa del balsem — que tant les conserua,
Al preu de la grana — compram lo brasil.

Oliues son past — de tanta dolçura, 425
Quen poden menjar — los jouens hi vells;
Hils metges nol veden — als debils ventrells
Puix sien menjades — ab tento y mesura;
Hi res noy ha [e]n elles — que no aproffite,
Car molt bon caliu — se fa dels pinyols; 430
Donchs ¿com se pot dir — que no ressucite
La sua licor — als morts caragols?

Car tanta virtut — daquelles emana,
Que no pot sens oli — cremar lo cresol,
Ni menys te sabor — sens oli la col, 435
Nis pot sense oli — cardar be la lana;
Perço quant la lantia — fa lum esmortida,
Se pot be coneixer — ab justa raho
Que deu tenir loli — escas hi a mida,
O es de la metcha — roin lo coto. 440

* Donchs, puix lo Moreno — sesforça y treballa [*f. b* [2]]
Cercar del cami, — la senda y atall,
Per metre [e]n pollera — y en past lo seu gall,
Deixau li menjar — lo gra o la palla;
Deuore sis vol — les rames hi fulles, 445
La çoqua, los brots, — lo cor hi raels,
Car puix que doliua — sien par a fulles,
Millors li sabran — que les canyamels.

Pero si a vos, — legint estes noues,
Vos creix la saliua, — o poch o no rres, 450
Hoint hi parlant — axi de larnes,
Per res no vullau — venir a les proues;
Mas si, per ventura, — se mou jens la broqua,
Podeu fer lo compte — daquell castella,
Que, stant mort de fam, — al fum de la oqua 455
Tres pans de migans — en sech se menja.

Ffinida

Tan be si voleu, — per lo queus conselle,
Que pague per vos — los vostres cinch sous,
Puix es lo roydo — maior que les nous,
460 Hi vos sou content, — de res nom apelle;
Hi mes, si nous sembla — que prou a mi toque
Voler vos reptar, — hius par que fet mal;
Puix part tant segura — procure y aduoque,
Si nous ve a compte, — restem al cabal.

Ffi.

ESCRIU HU A MOSSEN GAÇULL, LO QUAL, PER NO ESSER CONEGUT, SE SOTASCRIU LO SINDICH DEL COMU DELS PEIX-CADOS; HI VOL QUE LA RES-POSTA SIA DONADA A MI-ÇER VERDENCHA

* Digau, mossen Jaume — Gaçull, mol afable, [*f. b*[2] *v*
Gentill caualler, — ministre de pau:
¿Queus mou, que tots dies — la guerra cercau
Al tan pacifich — domer venerable,
Al qual enculpau — per que vol reprendre
Al bo den Moreno — doliues menjar, 470
Per quant ab geniues — no pot mastegar,
Ni fer que daquelles — nos veia ofendre?

Ab gran raho, donchs, — aquell vull defendre,
E jutge molt just — que los seus cinch sous
Pagar vos deueu — en bells reals nous, 475
Volent contra dret — tals bregues ampre[n]dre.
Perço yous avis: — ab obres tan fictes,
Penssant vos senyar — a vos traheu lull,
Si nou retractau — vos, digne Gaçull,
Mostrant del Fenoll — ser bons los edictes. 480

Per places, carrers, — en molt grans conflictes,
Ab vostre parlar — laueu mal tractat,
Per ell, en ses cobles, — hauer consellat
Al vell, que tant mostra — les forçes aflictes;
Hi vos lo feu joue — ab barba florida, 485

Asit hi molt hert — e tot desenbolt,
Dient que, tan vell — ruhat hi ja tolt
En temple de Venus, — que fine sa vida.

Y en tan gran estrem — haueu fauorida
490 La part de aquell, — quel feu reuerdir,
Y ab sos setantanys — amors vol seruir,
Ab dona que avi — o pare lo crida.
[f. b 3] * Mas ja miren çegos — les vostres capuiues,
Hils pechs no ignoren — la causa per que
495 Varau al Moreno, — mostrant bona fe,
Del qual son les carns — mes mortes que viues.

Car vos les menjau — aquexes oliues,
Y ell, lalmaçerer, — ab gran passio
Açotal roçi, — menant lo rotlo,
500 Trahent ab laçot — daquell les adiues;
Hi pui[a] ab treball — aquella gran biga
Que prem les oliues — dolç oli brollant,
Y aquell lo solatge — va sols replegant,
Hi vos lo mes pur — meteu en botiga.

505 Hi vos les menjau — ab goig sens fatiga,
Y axi feu la tala — y aquell pagal clam;
Hi vos sou ja fart — quant ell mor de fam,
Hi feu que daquell — lo mon tot se riga.
Donchs, no [e]s marauella — si feu la part sua
510 E tant lempe[n]yeu — en semblants amors
Jutjant auengudes — les sues errors;
Y ell pensa tenir — vn gat per la cua.

O, bon caualler, — sens taca ni rua,
De viudes, pobils, — valent defensor!
515 Daquestes oliues — fruhiu la licor,
Hil trist de Iohan — en tems de fret sua.

Yom dupte que may — guanyeu vos salari,
Per molt que refer — vullau vostre ioch;
Johan pren la vista, — hi vos lo dolç toch,
Gustant les oliues, — y aquell lo agari. 520

* *Tornada.* [*f. b* [3] *v*]

Donchs, sil capella — ha dit al notari
Que may lo pinyol — doliues lo toch,
Ni del caragol — que non faça stoch,
Ha fet lo que deu, — vsant de vicari.

Fi.

Hi vos, caualler — astut hi cossari, 525
Que ficte li dau — escach per lo roch,
Penssau, al discret, — de fer lo badoch,
Sius fa tan culpable — com dir li falsari.

RESPON MESSEN GAÇULL AL SINDICH DEL COMU

Si moltes ne feu — vos destes ampreses,
530 Jutjant com alcadi — los fets de nengu,
Yom dupte quey basten — los bens del comu
Nils vostres, en Sindich, — als dans hi despeses.
Si per johi vostre — vos sembla que sia,
Al Batle pertany — purgar tals recors,
535 O al Mustaçaf — ab los Vehedors,
Que mana y gouerna — la peixcateria.

Per que, fins a huy, — per nenguna via
(Puix tant per lo clero — vos entrameteu)
No se quen capitol — pugau tenir veu,
540 Ni menys empacharuos — de la sagrestia.
Curau de la xarcia, — o de la brogina,
Tenint arreglats — los vostres sargans,
Que lo Fenollar — hi yo, som germans
De nom hi de armes, — sens os ni espina.,

f. b[4]] * Hi nous cal ab mi — armar contramina,
Volent que retracte — lo que ja tinch dit,
Que si be mirau — tot quant he yo scrit,
Nou cal mes passar — per nenguna tina;
Car prou limitat — hi prou rahonable,
550 En tot hi per tot, — veureu lo proçes,
Si ja no voleu — glosar al reues,
Segons senyalau — en fer me culpable.

Car lo reuerent — roçi dun estable
Esta de continu — rifant ab tot hom,
555 Hi, vent que tractaua — tan mal aquell prom,

Gens nom paregue — ser cosa loable
Que no mi posas, — per ben avenir los,
Ans que nos gafassen — los dos a cabells,
Perque jay corrien — tals noues entrells,
Que fon be mester — axi departir los. 560

Hi, per que millor — degues conduhir los,
Y al menys de Moreno — fes taula lo ioch,
Entri ab la sua — per que, poch a poch,
Tirant hi mollant, — pogues avenir los;
Car si li vingues — ab lo fre [e]n la cara, 565
Hi no li portas — laugera la ma,
Dient li ses plagues, — com lo capella,
Estendre seria — molt mes la mascara.

Y axi tenim vist — y es cosa molt clara,
Que resten contents — hi molt pasifichs, 570
Y, axi com solien, — germans hi amichs
Que may son tornats — a noues fins ara.
* Pero puix, tirant — a pedra perduda, [*f. b* [4] *v*]
Voleu de Moreno — lo mal encarir,
Vos dich: que stal ioch — tan prim y a medir, 575
Que no se dels dos — de qui [e]s la cayguda,

Ni qual ha mester — fauor ni aiuda;
Dexar o vull yo — per als miradors,
Que si del que dit — men fan ja clamors,
Per massa parlarne — tinch por que no puda. 580
Mas, puix menculpau — que sols yo lempare
Per çert interes — que porte cubert,
Vos dich: que tot hom — ho sab ja prou çert
Quin deute li tinch, — car so li compare.

Donchs ¿quey fare yo — si es ma comare 585
Hi, per departir, — me so mes en mig,

Y a mal hi a be — tot hom hi afig
Que per principal — la gent me declare?
Tan mal tems tenim — que no se queus diga,
590 (Si be no descrech — que tots tems fon tal)
Que, mal si feu be, — pigor si feu mal,
Troba*m*[-u] de continu — tostems quius peçiga.

Y a mes que no deu — aquell se obliga
Que penssa tapar — la boca [a] la gent;
595 Mas, puix que culpable — de res yo nom sent,
Qui sas ligal dit — sens por los desliga.
Pero, puix que yo — per ma desuentura,
Volent lo defendre, — ne reste ofes,
Moreno men resta — en carrech molt mes,
600 Puix tant me derogua — la sua procura.

[*f. b*[5]] * Mas vos exiu ara, — vengut de ventura,
Que no se qui sou — ni com aueu nom,
Y, ab nom manleuat, — mostrar voleu com
Moreno sta huy — en gran estretura,
605 Car vol hi no pot, — te fam hi non tasta,
Y ab foch doliuera — si veu soccarrar,
Y, ab laygua [a] la barba, — nol pot apagar,
Segons sa fortuna — loy veda y contrasta.

Y esforças a metre — la vela [a] mijasta,
610 Y amayna tantost, — fallint lo timo,
Dient que per força — afaytal furo,
Y en loch dadobarlo — tots dies lo guasta;
Car tant rouellades — te ja les ahines,
Que ha be mester — que Deu li aiut,
615 Hi que pot duymes — anar al açut,
Que may fara pondre — ell moltes gallines.

Pero si ell creu, — ab ses medicines,

Conforts hi solçits — poder saiudar,
Puix reb tal engan, — dexau lo [e]nganar,
Que tot quant pot fer — seran prou metzines; 620
Hi que noy fa res — si ell la vesita;
Hi mes, puix ques daygua — lo seu caragol,
Per que quant la vinya — se torna mallol,
Lo molt procurarla — molt poch aprofita;

Hi que ab la vista — aquell se delita 625
Per sols conseruar — la fam hi talent;
Hi tant ab ses forçes — se sta combatent,
Que sols del lepar — creu vos que senfita.
* Portau li, senyor, — vos exa [e]mbaxada; [*f.* b^5 *v*
Dieu loy a ell, — axi com a mi; 630
Que may si de res — negus penedi,
Poreu esser vos — daquesta vegada.

Tornada.

Que si, per tenir — edat avançada,
Voleu fer tan minue — daquell lo flori,
Crech yo quen lo pes — vendra tant al fi, 635
Que nous hi caldra — donar gran polzada.

Fi.

Hi si vostra boca — teniu desfrenada,
Que tant, sense tento, — ixcau del cami,
Moreno us dara — algun fre tari,
Ab que parareu, — sens gran sofrenada. 640

SATISFA E REPLICA LO SINDICH DEL COMU A MOSSEN GAÇULL

Dexant tots los caps — de vostra resposta,
Puix prou lo Fenoll — roman satisfet,
Hil bo den Moreno — tan fet hi desfet,
Sols vull descobrir — la vostra tresposta,
645 Que feu amagantuos — daquells quiu refiren,
Crehent que nous veu — lo quius mira clar;
Mas lo confessor, — mossen Fenollar,
Sab be vostres colps — secrets a hon firen.

Quels bons balesters — en hun loch quant tiren,
650 Senyalen en altre, — anant artizats,
Y axi fan estar — los pechs alterats,
Rihent se la boca — quant los pits sospiren;
[*f. b* 6] * Pero, los sabuts, — sabent vostres manyes
Hil dissimular — que teniu per ma,
655 Ab lo que feu huy — jutgen lendema,
Hi fan les reuoltes — a voltes tamanyes.

Cremar vos p[o]reu — les vostres pastanyes
Per estudiar — tan ficte saber,
Mas ja sou entes — per tal bacheller
660 Que sab be del peix — leuar ne les ganyes;
E dich ho, per quant — fengiu compadratge
Ab estes oliues — tan fines al gust,
Hi, fent vos tan sant, — onest hi tan just,
Mostrau les estrenes — que son de carnatge.

665 En ioch de pilota — podeu lauantatge
Donar al qui jugua, — e si al Iohan
Y ab vostra comare — li feu tal engan,

Que, quant ell la çerca, — esta [e]n vostre statge;
Pero beu descobre — la luna si [e]s plena,
Hi fall testimoni — a la veritat; 670
Callau, donchs, callau, — quen vos es prouat:
Comare de bena — al lit la ten mena.

Y axi no poseu — als nostres vlls bena,
Dient esser fora — del que sou en mig,
Y, a mal hi a be, — tot hom hi afig 675
Queucom: es com huy — la plaça nes plena.
Pero sius batien, — damunt vna [e]nclusa
Prement vos, dirieu — lo que tant negau,
Car çert lo millor — doliues menjau,
E qui molt sescusa — molt mes se[*a*] acusa. 680

* E puix que daquelles — sen fa sobrefusa [*f. b* 6 *v*]
Ab fina conserua — que mou lapetit,
Negar nou vullau, — sinol vostre lit
Pora enlestir — la fama confusa;
Lepant, vos, de nit — les sues geniues, 685
No tinga Iohan — de dial cresol,
Dient que prou basta — lo seu caragol,
Mirant se nodreixca — daquestes oliues.

Puix sou lo senyor, — no sien esquiues,
Ginyau que li sien — afables al vll; 690
E puix lo seu cor — de gran amor bull,
Les mostres daquelles — no sien altiues.
Ab crits daquell goç — aquelles sencauen:
Lo can es lestudi — hi vos lo furo;
Dexau les hi, donchs, — no reste fello, 695
Puix les sues dents — sabeu que no clauen.

Tornada.

Y axi saluarieu — los mals que sengrauen,

Ab mostra de bens — dins vostre çerro,
Yl och sia och, — yl no sia no,
700 Quel amagat troben — les gents qui beu cauen.

Fi.

Y als dits del Fenoll — si contrariauen
En res los motius — daquest meu sermo,
Es causa quem dolch — del bon compayo
Moreno Iohan, — a quils desigs trauen.

SATISFA MOSSEN JAUME GAÇULL A LA REPLICA DEL SINDICH

* Sens molta disputa — tot hom pora veure, [*f. b* 7]
Donant me vos carrech — del quem sent yo net,
Voleu per porfidia — guanyar vostre plet,
Crehent lo reues — del que deueu creure;
Mas crech, puix que vos — tan beus ne voldrieu,
Seguiu lo refrany — de *pyensal ladron* 710
Que tots en son cor — semblants a ell son,
Jutjant, vos, a mi — segons vos farieu.

Per ço, del queus dich, — vos creurem porieu;
Que, pux raho us done — hi causa per que,
Hi no [e]s euangeli — y article de fe, 715
Pijor crestia — per ço non serieu.
Mas feu gran mercat — ab molt poca spera,
Del que tan poch costa, — com es bon callar,
Y, ab «tretze son tretze» — hi porfidiar,
Vos sols ne ompliu — la plaça y carrera. 720

Per que teniu, donchs, — tan mala manera
Volent tan fexuch — passar me lo joch,
Parant me puntets — per fer me dir hoch,
Mostrant la sospita — esser verdadera;
Car mil estropades, — ni la pedra blaua, 725
James bastarien — a ferme negar,
Ni menys la falsia — tan poch atorgar,
Per molt que sentis — cruel pena y braua.

Hi si daquest oli — yo gens ne tastaua,
Segons deu ser dolç, — elet y apurat, 730
No crech comanas, — tenint lo tancat,

La clau del rebost — a moça ni sclaua;
b [7] *v*] * Que tots temps tendria — recel hi temença
Que altri que yo, — ab tot fos mon fill,
735 Posas dins la gerra — sens mi lo cetrill:
Encara que fos — Sent Gil de Prohença.

Pero, sin voleu — major conexença,
Desdara us promet, — si es menester,
Y a uos y a Moreno — seruir de terçer
740 Y, en quant yo pore, — de fer vos valença,
Per que conegau — de quantes esmenes
Me sou vos en deute, — per lo quem dieu
Que compre ab talla — la carn, com sabeu,
Per acabalar — del tot les estrenes.

745 Mas ¿quim met a mi — en estes fahenes
Quen haia donar — lo ccmte a negu,
Y ab tu vinga [e]nlayre — yo, a tu per tu,
Puix no vols vestirte — ni menys te nomenes?
Donchs, digues qui est, — puix veus quet tuheie:
750 Nom façes estar — ab tropich tan gran,
Quen veuret voltat — de part de Iohan
Me dones esforch, — per hon tant braueje.

Per que no se com, — millor vos festeie,
Que pendreus en comte — damich hi germa;
755 E donchs, conegam nos, — donem nos la ma,
Perquel bon amich — millor se trasteje;
Hils dos, braç per braç, — façam li ofertes
En bens y en persona, — si ha mester res,
Y aço per escrits, — per que veia mes
760 Damor y amistat — no esser desertes.

[*f. b* [8]] * Y ab tot que les mies — les tingua prou çertes,
De bell nou mi torne, — him vull oferir

Que, tostems quey vingua, — de fer li tenir
Y estar de lalmaçera — les portes vbertes;
Que puix bon cantell — del pa del compare 765
Donar s'acostuma — totstems al fillol,
Fare que Moreno — ne menje sin vol,
Hi quel ne conuide — tambe la comare.

Hi, sols ab aço, — veureu quem declare
Contrari del que — de mi presumiu, 770
Per que siy posas — yo palla [e]n tal niu
No fera semblant — partit a mon pare;
Per ço nom digau — comare de bena,
Que nou acostume, — segons haueu dit,
Burlant ni de ueres — posarlam al lit, 775
Per fer en malguany — aquella fahena.

Jhesus que men guart — hi Deu men defena,
Quen tanta congoxa — me ves posat yo!
Per que no sabria — ballar ab tal so
Ni menys arborar — en larbre lantena; 780
Mas, puix lescusarme — dieu quem acusa,
Vingam a la lum, — exiu del raco,
Hi feu quen la plaça — hoiam lo sermo,
Puix que lamagaruos — tan poch nous escusa.

Car nunca doliues — viu fer sobrefusa, 785
Nis dix may per vos — «ans choch que abat»,
Car tot lall hi oli — haueu fet triat,
Quentrels peixcadors — es salssa que susa.
* Nouell deueu esser — en vostre ofici, [*f. b* [8] *v*]
Segons quant mal tento — teniu en la ma; 790
Mas ja trobareu — quius ne mostrara,
Queus pot, per ventura, — fer prou benifici.

Quen lo Cabanyal — se fa lexercici,

Tenint molt a prop — lo boix yl morter,
795 Ab lall y ab les çebes — quey son be mester
Per fer al deu Bacus — deuot sacrifici;
Si, donchs, de fer salsses — voleu esser mestre,
Allaus hi poran — molt be avear;
Per que jaus porien — de sindich botar,
800 Si [e]n fer los potatges — vos troben mal destre.

Mas, puix no resteu — del tot vos en destre,
(Puix veig que voleu — tirar hi fogir)
Preneu per resposta — «qui mal vol hoir»,
Y apres donau volta — sis vol al cabestre;
805 E donchs esmenauos, — puix no [e]s marauella
Al tems que huy corre — penssar lo pigor;
Mas, hon fos axi, — callar es millor
Que periudicar — nenguna donzella.

Tornada.

Pero si nou creu, — tal fosseu com ella;
810 Per que si nou feyeu — per por ni amor,
Al menys callarieu — per vostra honor,
Per no alterar — la fama daquella.

Ffi.

Hi si desigau — vos, esser dorella
Discret y auisat — y espert corredor,
815 Fareu los contractes — sens crits ni remor;
Car sol se penit — qui sol se consella.

* Escriu en Moreno al molt magnifich mossen Jaume Gaçull, fent li gracies com ha pres la part sua [f. c¹]

La gran voluntat — y amor magnifica
De vos, tan sabut — hi bell dehidor,
Ab molt gran desig — de fer vos honor,
Yo laus regracie — ab veu tan publica; 820
Car nos deu callar — semblant ajutori,
Per vos a mi fet — en aquest nou cas,
Que ja fuy en punt, — y a tots es notori,
De no saber com — dels colps madargas.

A caś acordat — pensantme offendre 825
Aquell dolç Fenoll — y amich Fenollar,
Puix te bona vena — hi bell ordenar,
Ab dolçes paraules — volgut ma reprendre,
Y ab colps tan soptats — venint a combatre
Me ha encontrat, — burlant sens escarn; 830
Fins ma fet venir — a fer me abatre,
Per que nom costas — la pell ni la carn.

Pot ser cosa vera, — hi nou vull descreure,
Quel haia mogut — virtut hi bondat,
Car se quem vol be — de lonch temps passat, 835
Hi, per ser tal home, — aço sen pot creure;
Mas sil seu juhi — als dos nos engana,
De mi yo crehent — lo quell veu de si,
Fogir me fara — lesforç hi la gana,
Pensant quel poder — feneix ja en mi. 840

c ¹ v] * Mas he hoyt dir, — les belles oliues,
Amich y senyor, — que vos les menjau:
Aço, podeu creure, — a mi no desplau
Per ser caualler — de forces molt viues;
845 Hi mes, que mostrau — robusta la talla
Pera fort combatre — hi ser combatut,
Armat, en lo camp — destreta batalla,
Y ab ferro de lança, — tant rom com agut.

Daquestes oliues — nin taste, nin menge,
850 Nin vull, nin demane, — com si fos de fust;
E puix no perçep — sabor lo meu gust,
Parlar per deport — men plau lo diumenge.
Mas si ab la dama — correu fer mes puntes,
Yo crech vostres colps — no li so*u*[-n] amarchs:
855 Los curts hi refets, — en fer les tals iuntes,
Millor hi mes corren — que no fan los larchs.

Mas, contradient — a llengues tan males
Que tenen offici — de donar peçichs,
Y ab cara molt dolça — son vils enemichs,
860 Ni son mes que galls — quant baten les ales;
Y es prou manifest — que tostemps amaren,
Seguint les amors — de dones molt vils,
E, mal judicant, — a ells macomparen,
Qui viure no saben — sino [e]n tals stils.

865 Mas, gens no penseu — yo cerque baralles
Per parlar axi, — ni sia tan llech:
Lo que per donayre — diu lome no pech
Yo nou puch hoir — sens moltes rialles.
[*f. c* ²] * Mas, puix en amors — yo pus ja no balle,
870 ¿Perquem voleu metre — per força [e]n lo ball?
Si alt specule — damor, hi no calle,
Perço lo voler — no surt en auall.

Nom plau per la carn — les dones me vullen,
Nils vull demostrar — siy vinch ni reuinch:
En lanima es, — si res de bo tinch; 875
Nom toquen lo cors — ni pus lom despullen;
Pera mi la vull — la virtut quem resta,
Partir no la deich — ab dones de art;
Si puch o no puch — armar la ballesta,
La tal questio — deixem a depart. 880

Proteste perço — que les mies noues
Entendre nos puixen — de mi sols vn punt:
Damor lo meu cor — vull sia defunt,
Nim plau pus combat — ni venir a proues.
Pero, satisfent — als vells qui men preguen, 885
Daquells sia [e]ntes — tot quant yo dire:
Ni cregau que dones — a mi alleneguen,
En darme a [e]ntendre — quem vullen ja be.

Deixem aquest fet — de compte y bescompte,
Hi parlem, senyor, — del vostre sermo, 890
On dieu que tenen — malalta raho
Les dones, al vell — sil meten en compte.
Ab la raho sana — hi molt agradable
Lo deuen amar, — amar hi voler,
Y a tots fare veure — aquell ser amable, 895
Per molts bons respectes — fundats en saber.

* Lo primer Factor — de totes factures [*f. c² v*]
Als homens vellarts — molt los fauoreix,
Donant los en temps — quel cap los floreix,
Lo bon natural — a ses criatures, 900
Per que dones jouens — als vells marits amen,
Hils vullen, ab cor — damor no gens buyt,
Per dents ni cabells — no vol quels desamen,
Puix fa que dells culguen — lo pus millor fruyt.

905 Car los jouenets — ab la lauor crua
Engendren sos fills, — ab vns tals extrems,
Que naixen, souent — mas no dich tostemps,
Homens defallits — ab ceruells de grua.
Car diu lo doctor — egregi de Roma,
910 En *Libre de Princeps,* — quels casen madurs
Hils fills naxedors — ab ceptre hi ploma
Seran de bon cap, — seruants leys hi furs.

Es, donchs, priuilegi — que ve per natura
Al home tot sol, — entrels animals,
915 Hi Deu ha causat — los vells homens tals
Que sien amats — per sa genitura.
Aço hauer fet — no es mareuella,
Car Deu volgue lome — en tot prouehir;
Donchs, no deu voler, — la joue que [e]s bella,
920 Los molts actes leigs, — mas quen deu exir.

Raho natural — si tendra la dona,
Veura lo que dich — venir de bon seny,
Hi nunqua fara — del vell hom desdeny,
Hi sens tals meynspreu — sera dita bona;
[f. c[3]] * Mas la com penell, — li plau ser mudada
Seguint cascun vent, — ni may te repos,
Delit bestial— la fa variada,
Y espleta la fama — ensemps ab lo cos.

Donchs ¿qui pora dir — raho te malalta
930 La dama gentil — si ama lo vell?
No es de reprendre — si lo seu cors bell
Per amor li dona, — la boca y la galta.
Los vells be les tracten, — tant, que les saffillen
Dins la voluntat; — calor tenen mes
935 Que no fan los jouens, — hi mes les abillen,
Ab lo pensament — damor tot ençes.

Per lo que dit he — (hi mes dir poria)
Deurien comprar — los dones sement
Daquell vell tant viu — que no [e]s impotent,
Puix tant bon esplet — daquell se trauria; 940
Y, en loch de pagar, — gran paga demanen
Les dones als vells, — sils vehen torbats,
Y ab molt gran menyspreu — los tracten, hils manen
Ab la voluntat, — no menys de barats.

La carn hi lo cos — en aço les porta: 945
Que volen seguir — les animals bruts,
Y axi, demostrant — sos juhins perduts,
A tot bon consell — ferm tanquen la porta;
Y en lo elegir — raho tenen flaqua
Aquelles, seguint — delit sensitiu 950
Que sta en la carn — hi porta gran taqua,
Cegant lesperit — en qui raho viu.

* Als conuits damor, — sils jouens serueixen, [*f. c*[8]
Cuytadament venen — a dar aygua mans,
Hi aquells mullant — sos dits en los guants, 955
Aquell breu seruir — forçat es quel deixen;
Mas los vells merexen — gran paga y berena,
Car, sols per la llet — que damor se muny,
Treballen hi suen — y ab longa fahena
La fan venir dolça, — de prop hi de luny. 960

Tostemps hohi dir — que vna carrera
Mes val que no quatre, — sis fa com se deu:
Com a caualler, — senyor, beu sabeu,
Crech laueu passada — ab llança y bauera;
Donchs ¿qui ha mesclat — los vells ab les dones 965
Que tinguen daquells — vils openions?
Les proues de molts — seran mes que bones,
Si donen los lourès — a sos vells falquons.

Dels jouens puch dir, — pasada la sgrima,
970 Crehent se honrrar, — sen van molt gabant;
Dels fets amagats — fan publich encant;
O, trista daquella — quey pert la estima!
Dels vells se afferma — esser lo contrari,
Car tostemps amaguen — los dons tan secrets
975 Dedins en lo cor, — ques hun clos armari,
Saluant la honor, — la dama y los fets.

Mas, posat quels vells — canssat poder tenen,
Molt gran amor porten — dedins lesperit,
E, si han desig — daquell gran delit,
980 Per sos pochs plahers — lo molt hi despenen.
[*f. c*[4]] * Es cosa injusta — en la conciencia
Y a tot bon parer, — hun fet desegual,
Car deuen pagar — segons la potencia,
Yls actes daquells — medir per egual.

Tornada.

985 Perquem ha plagut — la experiencia,
Dels fets del amor — lo cap men fa mal;
Daquells renegant — vull fer penitencia;
Molt tart me penit; — confesse mon mal.

RESPON MOSSEN JAUME GAÇULL A JOHAN MORENO

Puix la voluntat — tots temps esta presta,
Moreno germa, — per fer quant maneu, 990
Hi cosa tant poca — en contem meteu,
Segons es lo sant — deueu fer la festa;
Que si fins açi — he fet tal instancia
Hi, contra tot hom, — per part vostra vinch,
En coses maiors, — de mes importancia, 995
Desige mostraruos — lamor que yous tinch.

Mas, per quem ocorren — per ara prou coses
Sobre los *items* — que stan ben posats,
Per que los tests vostres — resten postillats,
No vull oblidarme — de fer hi les gloses, 1000
Dexant al present — les altres disputes,
Nil com, ni perque, — vos hil Fenollar,
Venguts sou a diruos — axi fills de putes,
Cascu per millor — sa part defensar.

* Ni vull yo tam poch — mesclarmen la bregua [f. c[4]
Sobrel quem dieu — dalgun mal dient,
Que tots temps fon tal — lo mon hi la gent;
Mas, parle tot hom, — yo façal que degua.
Ni menys pera mi — son exes passades
En dir me no us plau, — non menje, nin vull, 1010
Car be sabeu vos — que, moltes vegades,
Tal diu mal del ase — que may lo pert dull.

Mas, puix alguns vells — vos han fet cometre
La causa, ques vostra — hi dells linteres,
Hi vos ab tal pacte — tambe us hi sou mes, 1015

Lo vostre protest — deu esser dadmetre.
Ab pacte, [e]mpero, — que sien compreses
Quen tot aquest temps — quel plet durara,
Que tots los salaris, — los dans hi despeses,
1020 Sesguarden a carrech — daquell qui perdra.

Y axi, responent — a vostres sofismes,
Que tant confermau — ab auctoritats,
Quels vells deguen esser — volguts hi amats,
Yo no us dich que no, — car tots son proysmes;
1025 Mas vos alargau — aqueix parer vostre
En fer los millors — per al procrear:
Yo us dich que tal credo — ni tal patenostre,
Ni gens lo vull creure, — ni menys atorgar.

Sil vell per a ell — virtut no li basta,
1030 Ans va de continu — tostemps decahent,
¿Com saluareu vos — aqueix argument,
Que sia millor — guara per a casta?
f. c[5]] * Puix es natural — raho y verdadera
Quel fill engendrat — de pare molt vell,
1035 Per ser sa virtut — molt debil primera,
Primer que hun altre — trau blanch lo cabell;

Hi tots dies vem — per esperiencia
Molt gran hi molt clara, — molt mes quel espill,
Que naix ab lo mal — del pare lo fill;
1040 Donchs ¿quen voleu vos — mes çerta sciencia?
Ni ¿qual mal pijor, — que mal de vellea,
Quen ella senclohen — la resta dels mals?
E, donchs, nou digau — que porta ferea,
Puix tant hi contrasten — rahons naturals.

1045 Y al que vos diheu — edat tant madura,
Tenint per molt verts — los [*los*] jouens fadrins,

Guardau que no sien — de molt luny vehins
Los vells, per que no — erreu la figura;
Que molt gran bescomte — me par queus veig rebre
Sobre lasaunat, — madur o florit, 1050
Y en loch de la sal — menjau vos lo pebre,
Prenent per madur — lo ques ja podrit.

Que may als setanta — viu fer marauelles;
Y axiu diu Dauid — del mon fent clamors,
Que, dalli hauant, — treballs hi dolors; 1055
Y aquesta [e]s la huna — maior de aquelles:
Que molt mes les ganes, — quant minua la força,
Aumenten hi crexen — tostemps en los vells,
Car vassen lo meliç — hi resta la scorça;
Y algun, tal com vos, — es lu de aquells. 1060

* Y ab tot que paregua — molt gran desmesura, [*f. c*[5] *v*
Diu lo filosof — que non som loats,
Ni molt menys represos, — ni vituperats,
Per esser defectes — comuns en natura;
Car no se nengu, — per saui que sia, 1065
Que pugua negar — lo[*s*] ques natural:
Per ço vos dieu los — que dien falsia,
Sius volen reprendre — ni dir que feu mal.

Que ans es galant — hi bell exercici
Quen lanimas causa — lo grat hi lamor, 1070
Hil cors carregat — de anys hi dolor
No pot empacharla — de fer son ofici.
Qui, donchs, vos dira — que no [e]s cosa bona
Amar hi seruir — a dona gentil,
Ni sab mal ni be, — ni es fill de dona, 1075
Ni crech que james — vestis damor fil.

Dieu mes, quels vells — per pratica saben,

Y mes los que tenen — gentil sperit,
Hi que, puix hoint los — procuren delit,
1080 No menys que los jouens — en tota part caben.
Molt gran plaer es — hoir coses bones:
Atorgueus ho yo, — compare Iohan,
Mas «*dello con ello*» — huy volen les dones,
Perque les paraules — en layre sen van.

1085 Car son vnes armes — no massa secretes,
De molts menestrals — que son mals fayners,
Quen loch de combatre — se reten parlers
Hi volen cobrirse — ab exes desfetes;
f. c[6]] * Y ab tot quey ha dones — tambe ralladores
1090 Que han menester — prou voltes adjunt,
Per la maior part — les vem balladores
Al so de flahuta — que sia dun punt.

Qui, donchs, es bon musich — de tals caramelles,
Segur pot anar — ausades per tot,
1095 Callant lo refrany — hil descortes mot,
Puix no menys sen alten — les jouens que velles;
Quencara que moure — nos puguen envides,
Sius senten sonar, — lo so nunquas pert,
Car son com les nesples — que, totes podrides,
1100 En elles tots temps — estal polzim vert.

Pero sius conexen — que vos, com astrolech,
Ab punts hi ab hores — ab elles anau,
Tantost vos rebaten, — hi corren al dau,
En veurel preambol — molt larch, o lo prolech.
1105 Car lexiringar — nol volen ab tralla,
Mas sens pietat — y esplendidament,
Hi, creumen a mi, — que no menja palla,
Ni elles tan poch — se pexen del vent.

Mes amen hun palm — de mala fahena,
Que setze quintars — de bones rahons, 1110
Car dien vos prest: — « Les oracions
» Dexaules per ara, » — hi giren la squena —
« Que ja se yo prou — rondalles hi faules;
» ¿Pera sermonar — açi sou vengut,
» Que passe la nit — ab vostres paraules? 1115
» Ay trista! dexaume, — hi Deu queus ajut. »

* Hi veus aquil grony — hi la desuentura, [*f. c* 6 *v*]
Car vehen tantost — del peu queus doleu;
Hi vos, que tam poch — mes fer noy podeu,
Als dos mes dun any — la nit par que dura. 1120
Y axi, ranyhinant, — ab contres hi proues,
Discorre lo temps — fins ques de mati,
Y, a la despedida, — per rembre les noues,
Haueu escopir — per força [a]l baci.

Y ab tot quey ha jouens — tambe que may callen 1125
Puix vejen les dones — que per lo belar
Nos torben ni perden — vn punt del mamar,
Ab prou bon comport — comporten que rallen;
Y en tal com aquest — endreçen la pedra,
Puix que sia destre — desser bon choquer, 1130
Hi sia sis vol — mes vert que la edra,
Que tal lo conseruen, — puix lan menester.

Hi veus com fortuna — les coses ordena
Y als huns hi als altres — fa esser amats;
Es ver que si troben — alguns enganats, 1135
Car paguen al doble — a molts la fahena:
Que moltes hia — que tramen hi tixen,
(Hi no [e]s marauella, — perque totstemps fon)
Car prenen dels vells — y apres repartixen,
Hiu donen als jouens, — y egualen lo mon. 1140

Dieu quentrels dos — ya gran diferencia:
Quel vell va [a] son pas, — hil joue corrent;
Nous negue yo gens — aqueix incident,
Mas non vullau fer — tampoch consequencia;
f. c [7]] * Quen lobra lo vell — fara mil lobades
Hi mes, començant — los dos al egual,
Hil joue tendra — deu relles donades,
Abans que començe — lo vell lo jornal.

Car fa la fahena — ab gran alegria,
1150 Hi porta laladre — lauger hi de vol;
Hi nunqua desiga — ques ponga lo sol,
Ni menys, si [e]s de nit, — ques faça de dia;
Hi dexa los solchs — tan nets de la broça,
Que totes les pedres — ne va replegant;
1155 Y al vell, del timo — seruint se de croça,
Lo porten les besties — tots temps roçegant.

Yl vell tots temps fa — fahena canssada,
Que may per gran fam — li cal metre boç,
Y a voltes li tira — lo macho gran coç,
1160 Si ell massa vol — soptar lagullada.
E sim voleu dir — quel camp sescaliua
Per dar li gran pressa — en lo conrrear,
Vos dich: que la terra — aquella sta viua
La qual lo pages — may dexa folgar.

1165 Que si de sembrar — tostemps no es hora,
Mester es, souint, — sens perdrey may punt,
Cauarla, regarla — y estar li damunt,
Que lerm hi cogula — ne vagen a fora.
Hi qui nou fa [a]xi, — al temps de les messes
1170 Hi pert lo cabal — hi la messio,
Per que les collites — li uenen reuesses,
Puix que nunca y troben — complida saho.

* Dieu, sobrel correr, — raho molt comuna, [*f. c*[7] *v*
(Car molts la rahonen, — hi nou saben fer)
Que, de les carreres — dun bon caualler, 1175
Molt mes que no quatre dun altren val vna:
Atorgueus ho yo, — y es cosa molt vera;
Mas, nou entengau — tan poch vos axi,
Per que cascus penssa — fer bona carrera
Puix sab be tenir se — damunt vn roçi. 1180

Hi tal corredor — no [e]s gran marauella
Que largua o curta — la dure corrent;
Mas, daume recapte, — quel veja la gent
Anar ben posat — y mes en la sella,
Hi bata les cames — a temps hi mesura, 1185
Hi porte bon rostro, — bons peus hi bon cos,
Hi que del cauall, — per mala ventura,
Cahent dun corcouo — nos rompa [a]lgun hos.

Donchs, no façau cas — del correr la larga,
Quen curta carrera — y en loch molt estret 1190
Se mostra millor — qui be arremet,
Parant hi voltant, — jugant be ladarga;
Y allis mostren be — les caualleries
Retraure y empenyer, — fermant los talons;
Y aço fer nou poden — los homens en dies, 1195
Per que ja no punchen — los seus esperons.

Dieu que molt blanca — la llet e molt dolça,
Durant lo monyhir, — de luny venir pot:
Yo no crech que sia — ni bon sorigot,
Segons la mamella — es fluxa çimolça; 1200
* Ni may ne fareu — daquella vos nates, [*f. c*[8]]
Broçat ni quallada, — per molt que façáu;
Ni per aparar — tampoch a les rates,
De tal llet formatge — valdra may vn clau.

1205 Que may de moli — que molga bassades
He vist yo loar — nengun moliner,
Quen temps de gran seca, — al mes menester,
Tendra prou mals anys — hi prou males fades;
Hi qui ab perpal — de punta squimada
1210 Per força trau laygua — a tot son despit,
Encara que vingua — per encadufada,
Tan terbola plegua — que fa mal profit.

Dieu me tambe — quels jouens difamen,
Yls vells, de cortesos, — que may dien res:
1215 Guardau per ventura — no sia [a]l reues,
Car no se de qui — huy elles se clamen;
Quels vells, per mostrarse — quencara seruexen
Hi que nols fa nosa — la tos nil ruguall,
Molt mes que los jouens — del rall se pleuexen,
1220 Tantost que nos valen — de mig en avall.

« Per fer a la gent — los naços de çera,
(La hu us diu) « encara — puch dar hi tenir,
» Y encara poria — buydar y enbotir
» La borra [e]n lo bast — y en la paltonera. »
1225 Hi laltre us dira, — quen veure lo loure
Lo seu falconet, — tantost se debat:
Hi, ple de filandres, — si gens se vol moure
Roman en la percha — estes hi penjat.

c [8] *v*] * Dieu que los vells — les ornen hi broden
1230 Y tracten molt be: — yo us dich que, ans mal,
Car mes amarien — vestir bon sayal,
Que quants atauios — los vells fer los poden;
¿Quels valen les perles, — brocats ni les joyes,
Que tinguen marits — capons hi no galls?
1235 Mes amen dels jouens — les jouens monjoyes,
Que tots los caruoncles — del mon, ni fermalls.

Qui sense quexals — mastega tals faues,
Crech yo, deu sentir — mals anys en est mon;
Que sien seruides, — yo us dich que siu son:
Millor vida tenen — les sues esclaues. 1240
¿Que val a la joue — quel vell la safille?
Que tot quant pot fer — pegat es al banch,
Y es, quant li pot dar, — per molt que labille,
Baçi dor en que — escupa la sanch.

Per que, quant se veu — de vista y delista 1245
Hi mes de conçert — dauant molta gent,
Pensant que tant mal — espletal jouent,
Esta de continu — ab lanima trista:
En ma de malalt — es poma [a]ssaunada
La dama gentil — que te marit vell, 1250
Y en morro de porch — anella daurada,
Puix que tal boçi — no fa pera ell.

Nil vell ab la joue, — nil joue ab la vella,
(Teniu ho per cert) — no poden soldar;
Hi si en pales — nols veu barallar, 1255
Tots temps en secret — y a justa querella,
* Conserua semblant — en tot temps perilla; [*f. d*¹]
Parell son los dos — de reuenedor;
Hi tots temps estan — com nau de clauilla:
Per vn « feste [e]nlla », — tantost la remor. 1260

Donchs prou fan, hi massa, — auzades les dones
Damor proismal — que amen los vells,
Perque puguen pendre—daquells bons consells,
En temps que no hoen — sermons per les trones;
Y en tantes primors — voleu vos que miren, 1265
(Tant grans hi tan primes — com vos scriuiu)
Que, stant ab los jouens, — mil voltes sospiren,
His tenen per viudes — tenint marit viu.

Guardau que nos alten — daquexes albades:
1270 Ni volen tals regles — loar ni seguir,
Niy ha ja que martre — huy vulla morir,
Ni viure [e]n lo mon, — estant hi debades.
Pero recordau vos — que vuy les donzelles,
Com moltes en vna — estan de consell,
1275 Son les flastomies — ques dien entre [e]lles
Millor: « Deu me guarde — de boca de vell. »

Planygamles ne, donchs; — dolgamnos daquestes
Que compren ab tanta — congoxa lo creix,
Hi viuen tots temps — en molt gran perpleix,
1280 Per molt virtuoses — que sien y onestes;
Pero si alguna — ni ha resabida,
Y aferma que [e]ncara — te oscal seu fus,
Digau li queu diu — per esser ferida
De mal den Borrell, — puix noy pot fer pus.

[f. $d^1 v$] * Per ço no vullau — tal causa defendre,
Ni menys proseguirla, — Moreno germa:
Que tant nou podeu — daurar de safra,
Quel vostre parer — yol pugua compendre;
Car tantes dolors — los tristes reporten,
1290 Encara ques casen — a qual se vol for,
Que tots temps dire: — primer, que comporten
Vergonyals seus vlls, — que tal mal de cor.

Mas fas vos mil gracies — en moltes maneres,
(Perque donem fi — a nostre proçes)
1295 Com veig queus reteu — ab mi tant cortes,
Que de tan dolç past — me dau les primeres;
Y, ab tot queix boci — no crech que seria
En boca de ase — tam poch gra de mill,
No vull yo queus noga — vostra cortesia,
1300 Mas, qui bat la mata, — ques mengel conill.

Soltau li, donchs, vos, — lo vostre charnego
Hi, per que millor — sen meta [e]n la dent,
Podeu li temprar — la sua talent
Ab qualque beuenda — de casa d Enyego.
Que puix per al peu — es bona la malua, 1305
Deueu ajudaruos — de tots los remeys,
Hi no compo[r]tar — queus faça yo salua,
Ni metre nouelles — costumes hi leys.

Mas si reçelau — que, stant en lo corro,
Per esser cadell — lo vostre lebrer 1310
O poch atreuit — hi mal remeçer,
Que lo caçador — no reste modorro,
* Per quentre la xara — nous done grans voltes, [*f. d*[2]]
Yom obligare — de fer lous canssar,
Dexant li ses forçes — molt trites hi moltes, 1315
Per que, de canssat, — se dexe matar.

E, donchs, no tingau — lo cor vos de penya;
Mas, puix que tambe — sabeu d[e] ir al cau,
Menjau lo conill — que vos encauau,
Puix per a rostirlo — vos baste la lenya; 1320
Mas dau li lo lart — ab oli doliues
Y ab sal, poch a poch, — y ab bona saho,
Hi nous guastara — vn pel les geniues,
Si de la salmorra — li feu salpico.

Tornada.

Car no crech queus sien — en res gens esquiues, 1325
Puix noy veig yo causa, — perque, ni raho,
Ni menys tendran armes — ab vos defensiues,
Per que reçeleu — queus diguen de no.

Fi.

Que ans, segons crech — que son atractiues,
1330 Faran restar moix — lo vostr[e] ariço,
Trahent vos del fondo — les fondes adiues,
Per molt que del gat — vullau fer leo.

REPLICA LO DISCRET EN JOHAN MORENO AL MAGNIFICH MOSSEN JAUME GAÇULL, CAUALLER

Yo veig quel protest — ab vos nom profita,
Ni lo renegar — damor en poblich;
Ni gens voleu creure — lo ver queus scrich, 1335
Ni quant mon voler — damor se despita.
* Aço haueu vist — en cada scriptura [f. d²
Per mi ordenada, — y en cascun libell;
¿Ab tants afalachs — hi gran desmesura,
Voleu fer que sia — enamorat vell? 1340

Les vostres paraules — me par ques desuien,
De ma vinya vella — volent fer mallol;
Lamor quem teniu — no val hun pinyol,
Puix ab tal constancia — al ver contradien.
Yo no vull daço — hauer ne desfici; 1345
Puix a vos tant plau, — no es a mi greu;
Mas, si nom acusa — negun mal jndici,
¿Perque tent culpar — a mi, donchs, voleu?

Aço deueu fer — per art o per manya,
Car los qui molt amen — ab los volers cechs 1350
De tots an sospita, — de vells com de mechs,
Hills volrien veure — lluny en la montanya;
Nils plau que si pose — mosquit ni la mosca,
Per lo gran reçel — que naix del amor:
Senyor, nom mireu — ab vista tan losca, 1355
Per que la sospita — nous cause tristor.

Perço com sabeu — que lamor palesa
Atart o may dona — la prospera fi,
Volent dar destorp — al que may pensi,
1360 Haueu diuulgada — la fama y estesa;
Mostrau lo meu gust: — oliues volria;
Hi sab Deu com passa — cubert vostre joch,
Que damor la fama — volrieu fer mia,
Y en vostres mans resta — daquella lo toch.

f. d[3]] * Yo conech lengan, — tambe lo donayre,
Perque, si la dama — requerir volgues,
De mi li parlau — primer tal reues,
Que mes grans amors — irien per layre.
Dels vells hi de mi — portau moltes faltes
1370 Ab la passio — que teniu dauant,
Per que nom prestas — la dama les galtes,
Lo pit ni mamella, — ni menys lo restant.

Si vos, home joue — hi damor tan digne,
Per la muller bona — que tant esperau
1375 La nit y lo dia — tostems esmolau,
Aço negareu — per fer vos benigne.
Les faldes y roba — mostrar voleu castes
Per que la virtut — vos honre de cast,
Y a mi publicau, — ab forçes tan guastes
1380 Quen taula damor — fer vulla lo tast.

Oliues es dama — de vos festeiada
Ab molt gran amor, — per dies hi anys:
Es molta raho — vos dona los guanys,
Puix tan la mostrau — hauer ben amada.
1385 Vostra voluntat — teniu descuberta,
Car sa gentil cara — es lo vostre espill;
Donch, mal vos cobriu — ab semblant cuberta,
Dient que seria — com hun gra de mill.

E nous doneu carrech, — senyor, de la fama,
Puix lamor yls fets — se*gun*[-guiu] dels amants; 1390
Y a mi no poseu — en los tals encants,
Car, pera molt correr, — tinch coxa la cama;
* Ni menys vullau dir — que yo bat les mates, [*f. d*³ *v*
Car vos ho feu tot, — menjant los conills;
Ab loli no vull — parar pus arrates, 1395
Car son prop de buyts — ja los meus çetrills.

Vos dit haueu ja — (hi es vera cosa)
Aquell bon refrany — tant ver hi ben fet;
A tots ha compres, — fins al mes discret:
Lo fret hi lamor — no sab hon se posa; 1400
La fort passio — a tots nos eguala,
Hi, des quel mon dura, — ses vist tal stil:
Que la conexença — may es dita mala;
Als vlls del amant — tot es bo y gentil.

Sil pech ignorant — a vos donas culpa 1405
Que per dama tal — sentau passio,
Nous dira lo sauj — may reprensio:
Lo ques de natura — a tots desenculpa;
No porten vergonya — reprensions vanes
Que donen contrast — al be natural; 1410
Mas, si vn batall — sonas dos campanes,
Seria lo crim — de culpa mortal.

Per hun bell desfreç — me feu gran valença,
Hius offeriu molt — ab los parlars bells,
E, axi bufant, — voltau los penells 1415
Mes que lo fort vent — que ve de Proença.
Dels vostres escrits — en alguns certs passos
Mostrau quen amor — dech ser poderos,
Y en altres dieu — tenir loms escassos:
Yous tinch per amich, — mas molt sospitos. 1420

[f. d 4] * Car molts homens son — qui damor fabriquen,
Ab lome leal — fengint lealtat:
Ni porten amor, — ni menys amistat;
Cobrint ab les ales, — ab lo bech vos piquen.
1425 En saluo esta — aquell qui repica,
Segons que diu be — lo antich refrany;
Vostre cor amant, — que tot so aplica,
James fara part — a nengu del guany.

Mas, per satisfer — del tot en la causa,
1430 Pel gran interes — dels vells que mantinch,
Als duptes que feu — rahons mes hi tinch:
Ab auctoritat — que bon saber causa,
Aquell filosoph — qui tan be comenta
Los dits dAristotil, — doctor molt sabut,
1435 Diu quel receptacle — nodreix hi aumenta
La cosa rebuda, — donant li virtut.

Perço lo forment — en la terra bona
Fructifica mes, — per virtut quey pren;
La terra sotil — molt poch hi despen;
1440 Y axi, per semblant, — se diu de la dona.
Donchs, lo vell casat — ab la joueneta,
Daquella los fills — pendran bona part;
Nils mals que dieu — en ells fan retreta,
Mas, de raho y seny, — cascu sera fart.

1445 Los vostres motius, — qui bels vol entendre
E mirar la fi — hon firen de sest,
Veura ques decanten — en lo desonest,
Car son sensuals — y en part de rependre.
[d 4 v] * Y mes som distants — que[l] çel de la terra,
1450 Per quant en lo vici — vostre fet recau;
Lo meu en raho — se funda y safferra,
Y te ab virtuts — grant liga de pau.

Donchs, per esforçar — ma raho composta,
Seguint del amor — la fi que mes val,
Del be ques honest — yo faç mon cabal, 1455
Car tot lo restant — en vici pren posta.
Es cert que los vells, — puix tinguen potencia,
Fins hauer cent anys — deuen ser amats,
Hi natura dona — aquesta licencia,
Puix amen de cor, — sens frau ni barats. 1460

Aquesta [e]s lamor — del sant matrimoni,
Que nunqua les jouens — ab sos vells marits,
Essent los volers — en aquells vnits,
Partir ni desfer — nols bastal demoni.
¿Qui, donchs, pora dir — quen aquells recaure 1465
No puga lamor — ab tots los seus drets?
Car, tant se poran — sos volers complaure,
Que seran los grats — entre [e]lls satisfets.

Si may sou tocat — en la consciencia
Del que haueu dit — ni pus dir poreu, 1470
De tals parlaments — vos penidireu,
Per hauer causat — tan gran pestilencia;
Car vos malcorau — les dones casades
Tenint per marits — los homens ja vells,
Y feu les donzelles — no menys alterades 1475
Del que vos portau — en vostres libells.

* Axi com la fusta — antiga y molt vella [*f. d*[5]]
Es fort y pus ferma — en quant pot seruir,
Hil meliç conserua — hi sol mantenir
Molt mes que lalbenca, — maiorment nouella, 1480
Axi, lome vell, — pel meliç quey resta,
Dispost es hi abil — en lobra entrar,
Y, mes que nol joue, — tenir deu requesta;
Ni deu ser priuat, — mas digne de amar.

1485 Lo vell drap ques fi — no deu perdre stima,
Car, per vell que sia, — per gran temps serueix;
E, puix nostre cors — daquell se guarneix,
Non deu ser lançat — ab tot que sesquima.
Semblantment lo vell, — destima loable,
1490 Que ja [e]s deuallat — de la jouentut,
Damor pot seruir — y ser ben amable
De la muller bona, — en la senectut.

Mas, per la tal fi — ques diu virtuosa,
En que nostra specia — tant fort se mante,
1495 Dels vells en fauor — puch cloure molt be,
Ser mes en aquells — lamor fructuosa.
Raho natural — en los vells atura,
Y, daquells sembrada, — en bon guaret viu;
Puix que de potentia — no tinguen fretura,
1500 Millor per aquells — lo bon seny reuiu.

Apar, donchs, quels vells, — no sols amor tenen
Mes gran y mes ferma — que no lo jouent,
En qui es corrible — com laygua y lo vent,
Hils vells ab mes grat — aquella retenen;
[d 5 v] * Donchs ¿qual es la dona — de cor que nols ame?
Ni ¿quils pot rependre, — seguint tal cami?
Dauant la raho — daquells tals me clame,
Si prest no retracten — lo seu mal juhi.

Finida.

Senyor mossen Jaume: — lamor que reclame
1510 Serueixch hi mantinch; — may tant la senti,
Y a ffi de virtut — daquesta minflame:
Si alre creheu, — jutgau mal de mi.

Satisfa mossen Gaçull a la replica den Moreno

Tostemps hohi dir, — hi ver se reçita,
Aquell vell refrany: — per dir veritats
Se guasten his perden — tots jorns amistats; 1515
Segons senyalau — en vostra sospita.
Callar vos volia — donant vos primeres,
Mas, vist que teniu — lo pel molt agut
Hi que menculpau — en tantes maneres,
Farieu parlar — a qual se uol mut. 1520

La replica vostra, — per molt ques disponga
Per linteres vostre — defendre los vells,
Com pense que feu — en layre castells,
Yo nou puch pahir — que nous hi responga:
Y oblidem, per ara, — la part que men toca 1525
Dient quem teniu — per molt sospitos,
Que puix tal encontre — del tot nom derroca,
Amichs com dabans — porem ser los dos.

* Quen bregues mesclades — tots jorns sacostuma [*f. d*[8]]
Restar principals — alguns valedors, 1530
Hi esser ferits — los departidors;
Perço, crech, leuau — de mi vos tal suma.
Pero, quem jutgeu — amich de dos cares,
Queus cobr[e] ab les ales — hius pic ab lo bech,
No son de bon ram — semblants alimares, 1535
Car masa penetra — en vos tal entech.

Com veig que muntau — tan alta la prima,
Volent que los dos — entrem en « dix, dix »,
Voldriaus rebatre, — sens esser prolix,

1540 Les tretes hils colps — secrets dexa sgrima.
Perço conech ara — que nos mogu[e] en layre
Aquell que sabeu — del sobre peliç,
Y, ab tot queu vullau — passar per donayre,
Nous cal a goç vell — cridar lo « quiç quiç ».

1545 A tots quatre senys — la vostra scriptura
Es be postillada — ensemps a lo test,
Y encara queus haia — admes lo protest,
Valdral que pora — segons sa mesura;
Perço no stare — de pendreus la contra,
1550 Hi crech quem haureu — tambe perdonar
Si gens ma resposta — en res vos encontra,
Puix daltra manera — nou se retractar.

Negar nous vull yo — que lo receptacle
No reba y nodreixca — lantiga lauor,
1555 Mas, que mes granada — la leue y millor,
Axo pot fer Deu, — siy vol fer miracle;
d [6] *v*] * Sembrau vos la terra, — compare Moreno,
Per bona que sia, — de vella sement,
Y al temps de les messes — batreu bon çenteno
1560 Mesclat a prou veçes, — en loch de forment.

Dieu que defensse — la part yo del viçi,
Hi vos de virtut — anau per lendret:
Per molt virtuos — tinch yo, hi discret,
Al qui primer mira — en son benefici,
1565 Car la caritat — ques ben ordenada
Tenir de[u] principi — tostemps dom mateix;
Donchs ¿qual sera [a]quella, — tan mal batejada,
Que vulla que vell — li pague lo creix?

Dieu nom se que — tambe de la fusta,
1570 Quem sembla que feu — la mia raho,

Puix may ab la seca, — de bona saho,
La fusta ques vert — se solda y aiusta,
Car tostemps descobren — les junctes fenelles,
Segons millor saben — aço los fusters;
Perçols matrimonis — dels vells ab les velles, 1575
Aquells son los bons — hi mes verdaders.

Eguals en edat — quant volen casarse,
Lo grat en aquells — pot esser egual,
Mas, quant lo parell — es molt desegual,
Molt tart sesdeue — que puguen saluarse; 1580
Perço ni ha tantes — que corren fortuna,
His pot per ells dir — « entre barqua y nau »,
Car, per ser tallats — de molt mala luna,
Sils liga Sent Pere — dispensay Sent Pau.

* Donchs, a Juachim — donauli Sent[a] Ana, [*f. d*[7]]
Hi, a Bersabe, — Dauit per marit,
Y axi tendran pau — de dia y de nit,
Puix sial batall — segons la campana;
Quencara ques mostre — la joue contenta,
Per por, per vergonya, — per força y per grat, 1590
Mil voltes en lora — la carn la retenta,
Pensant que tant moix — esta lo seu gat.

Y axi, moltes voltes, — portar barbellera
De viudes desigen — hi negre vestir,
Car mil taranyhines — hi deuen tenir, 1595
Segons quant a tart — hi passa granera;
Perço ni a tantes — entre çel hi terra,
Ques dexen prest vençre, — de mortes de fam,
Hius dexen posar — la ma [e]n en la magerra,
Hi, sens moltes noues, — saferren ab lam. 1600

E donchs, si als jouens — no deuen amarlos,

Per esser mudables — molt mes quels penells,
Daquexa enueia — se moren los vells,
Com poch ni molt vent — no basta girarlos;
1605 Car, per lo mal dret — quen ells se conexen,
Viuint ab reçel — hi por de bandeig,
En port molt segur — tan poch satreuexen,
Segons poch refien — tots temps de[l] ormeig.

Car tantes vegades — en temps de bonança
1610 La mar los escup — hils lança [al] traues,
Ques força que tinguen, — encara quels pes,
Contenta y segura — y egual la balança;
[f. d[7] v] * Per ser mes exuts — quexutes esponges,
Mester es que vaien — a pas molt suau,
1615 Hi no desconcerten — hun punt los relonges,
Puix los contrapesos — no valen hun clau.

Per que si lo loch — que tenen perdien,
Seria tocarlos — al fondo y al viu,
Y, ans que no tornassen — a fer altre niu,
1620 Mals anys hi congoxes, — prou dols passarien;
Yls jouens no temen — contrasts ni tempestes,
Y ades en leuant, — y ades en ponent,
Puix nunqua destenen — les sues ballestes,
Naueguen ab calma, — fortuna y ab vent.

1625 Dieu quel drap vell — la gent nol desdenya,
Puix que sia fi, — ab tot sia ras:
No crech y aia dona — que mes no stimas,
Sis vol en liuern, — la noua stamenya,
(Que puix veig que tant — tocau la fexuga,
1630 Forçat es queus tire — alguns colps fexuchs)
Puix no se tal drap — a que seruir puga,
Sino a pedaços — per fer ne peuchs.

Dieu quel vell te — amor fructuosa,
Que tant dels pertrets — damor est[a] buyt:
Sil nom li posau — segons fa lo fruyt, 1635
Yous dich ques humor, — hi molt dolorosa;
Donau li bon llit — hi bona scudella,
Ques la medicina — segons lo seu mal,
Y aquella sera — la sua costella
Pera conseruarli — lumit radical. 1640

* Ab tot quant vos dich — voldriaus complaure, [*f. d*[8]]
Y en tot conformar me — ab vostre parer;
Mas, com me recorde — quey feu molt coster,
No se a qual part — me puga retraure;
Voldriaus lohar — los vostres capitols, 1645
(Encara quem diguen — queu faça per por)
Hi no se per hon — començe los titols
Ni gire la lengua, — que vaia de cor.

Perço, donchs, forçat — damor verdadera,
Yo lohe y aproue — tot quant haueu dit, 1650
Prouat, per la part — dels vells, hi escrit,
Puix que sia [e]ntes — en certa manera:
La qual no vull dir, — ans vull que la glossen,
Cercant la cascu — segons lo seu seny,
Hi, quen nom de Deu — los vells que reposen, 1655
Ab quentre nosaltres — noy reste desdeny.

Fi.

Pero si les dones — per part suas possen,
En veure y cercar — quiu pasta y quiu feny,
Lauors sera cas quels vells se compossen:
Y a vos, queus detinga — qui tant vos enpeny. 1660

Replica de Moreno

Cascun vell pot fer — la festa solempne
Del que confessau — en cobla final,
Puix de quant dieu — es lo que mes val;
Nom cal requirir — que jutge us condempne.
1665 Sil cors sensual, — mirant via torta,
Vos ha fet scriure — les grans jouentuts,
La queus dona vida — y may sera morta
Vos diu ma raho, — firmada [e]n virtuts.

d [8] *v*] * Aquesta es lanima, — axi ennoblida,
1670 Que ab ses potencies — a Deu es semblant:
La sua raho — esta contrastant
Als forts apetits, — moguts fora mida.
Los actes o fets — que porta natura
Per aquella fi — que son ordenats,
1675 No son menester — ab tal desmesura,
Que, menys de raho, — sien mesurats.

Mas, puix concloent — lloau la part mia,
A mi prou me basta — lo tal satisfer,
En lo qual mostrau — quel parlar primer
1680 Haueu fabricat — per examucia.
Yo nom cur del seny, — ni menys de la glosa
Que altri pot fer — per oppenio,
Car delit carnal, — hi no altra cosa,
Hauieu portat — en loch de raho.

1685 A vna virtut — que dien temprança,
De nostre proçes — pertany lo juhi,
La qual, per justicia, — darial dret ffi:
Tan justa y egual — soste sa balança.

Pero, si tenir — voleu consciencia
Y amor de sperit, — veureu clarament 1690
Que no [e]s necessari — soberga potencia,
Al seny co[r]poral — ques diu tocament.

Les vostres rahons, — puix no tenen cames,
Haueu fet molt be — dauer reduhit:
Vençut sou del ver, — mas no penedit; 1695
Perço defogiu, — saltant per les rames,
* Dient que cascu — ho glose hiu diga: [*f. e*[1]]
Yous dich que los promens — hi los fills de vells,
Ab moral virtut — han feta sa liga,
Y es, tot quant he dit, — lloat per aquells. 1700

La part çensual, — que es enemiga
De tota raho, — se pren a cabells
Ab lenteniment, — per molta fatiga
Donant li combat — de carnals coltells.

Fi.

Obra feta per lo magnifich Nancis Vinyoles, comendant e lohant les cobles fetes per en Johan Moreno en fauor dels vells

1705 Un quern he legit — de cobles discretes,
Fundades en art, — en seny e saber,
Dient que los vells — son mes de voler
Quels jouens de barbes, — primals imperfetes;
Y axi man mogut, — per veure les bones
1710 Per part dels vellarts, — de fer hi coment,
On puixen notar — y apendre, les dones,
Que stan los delits — en lesperiment.

Seruexen amor — los vells sens defectes,
Hi non volen gloria, — ans fugen del fum;
1715 Honrar a qui amen — es son bon costum,
Y en tostemps seruirles, — humils hi subiectes.
Es del philosoph — doctrina vulgada,
Que val mes la fi — quel medi quey va:
Donchs, la qui vol esser — en tot ben amada,
1720 Serueixca lo vell, — que sab lo que fa.

e [1] *v*] * Amor ab amor — se deuen respondre:
Perço, qui mes ama, — deu ser mes amat,
Car hun voler gran — ab gran voluntat
Se deu satisfer — y egual corespondre.
1725 Tant poch amal joue, — com crema la penya;
Ans, quant senamora — lo vell amador,
Tant mes crema quant — es menys verda lenya,
Car jus mala capa — jau bon beuedor.

La fi del amor — es esser volguda
Ensemps ab los medis — dels goigs y plahers: 1730
Açó en los jouens — es tot lo reues,
Que, per ajudar, — vos dexen cayguda;
Soccorren molt poch — al temps de fretura,
Y, en pendre delits, — ajuden molt menys:
Axi que, la glosa — del test hi lectura, 1735
Es lesperiment — a tots quatre senys.

Dexem, donchs, les parts — que son y redunden
En sola vellea — hi no [e]n lo jouent;
Vingam nos a strenyer — al punt solament,
Hon molt mes los vells — quels jouens abunden. 1740
Hi, venint primer, — al fer la requesta,
La pinten hi broden — ab pratich estil,
Hi del desonest — fan cosa honesta
Ab art simulada — hi dir molt gentil.

Venint a la pratiqua — hi orde descriure, 1745
Damor flos escriuen, — pintades al viu,
Y axi lo fruyt donen, — diuern com destiu,
Ab gust que fa lanima — defunta reuiure:
* Per que lo saber — consent que conexen, [*f. c*[2]]
Al pendre del grat, — lo ver sens engan; 1750
Axi que, per actes — ingrats may lo dexen,
Ans amen molt mes — quant mes los ne fan,

Hi guarden se molt, — amant, de offendre,
Fent voltes per hon — qui amen esta,
Car molt mes estimen — lo que satisfa 1755
A la honor delles, — quels seus delits pendre.
Siu tracta terçer, — tan granment lo paguen,
Quel fan, si nou era, — secret natural,
Hi, de rahons dolçes — axi lafalaguen,
Que lo callar prenen — per dot hi cabal. 1760

E si, per ventura, — atenyen lo cloure,
Lo tenen secret — dins lanima clos;
Hi, quant collir deuen — lo fruyt hi les flos,
Ho cullen rosant, — sens gotes de ploure;
1765 Y apres de passat — lo punt que delita,
Los restal parlar — a pendre delit,
Hi nou sentiment — apres los excita,
Ab goig del obiecte — mouent lesperit.

Vingam, donchs, per orde — a strenyer la causa:
1770 La ley de la dona — es tostemps mudar;
Lo vell, per ser uell, — la vol compotar
Lo pes soferint — ab sauia pausa,
Dient ab desfreços — los mals que sab della,
Hi, si sen enuja, — desfa loy ab art
1775 Que tot lo ques fet — hi dit descapdella,
Mostrant ques en ver — fundada sa part.

[f. e² v] * Nou dich daquells vells — que son quasj terra,
Mas domens que passen — la joue tendror:
Ells son los que saben — en que sta lamor,
1780 Hi saben regir — la pau hi la guerra;
Car, si lestrem joue — tam be volem pendre,
De poch hi de massa — farem arguments
Que nols soltaria — lentes, ni lentendre,
Ni los venidors — passats ni presents.

1785 Prengam, donchs, lo joue — dedat ja complida,
Ab lo que declina, — y nol vell estrem:
Axi, facilment, — crech yo que veurem
A qual daquests dos — amor mes conuida,
Y en qui mes se funda, — y en qual te mes força,
1790 Hi qual mes lo porta — pels termens deguts,
Hi qual la te [e]n lanima, — hi qual en la scorça,
O qual mes ne porta — los esmes perduts.

Als jouens sols mou — la vil cobeiança,
Per ser en lo medi — del seu viu agent;
Y axi, ab lefecte — daquell mouiment, 1795
Lo grat hi voler — estan en balança.
Axi que, quant mor — lo foch o sapaga,
Fallint la materia — de hon se nodreix,
Defall lo voler, — hi sana la plaga;
Hi quant amor tenen — ab lacte feneix. 1800

Enganals apres — hun creure merexer
La mes gran hi bella — ques troba [e]n lo mon;
Enganals lo creure — quensemps quantes son
Se moren, mostrant les — vn poch desconexer;
* Enganals lespill — mostrant los la mostra [*f. e*[3]]
Daquella semblança — don reben lengan;
Enganals la fragil — especia nostra,
No vent que ses coses — mes fent se desfan.

Un fi vn efecte — promou en natura
Als bous hi als asens, — als cans hi ocells: 1810
Axi quen son temps — cascu de aquells
Se mou per refer — la sua factura;
Aquest mouiment — nol volen ni tenen
Per grat ni amor — del seu femeni,
Mas, per son instint, — los tals delits prenen; 1815
Y ensemps ab lefecte — va juncta la fi.

Los jouens dotats — del[s] dons rahonables,
Amant, tots segueixen — cami tan fangos,
Hi no duren pus, — les sues amors,
De quant dural punt — dels punts delitables; 1820
Tot laltre despenen — mirant si mateixos
Quins son, hi que ualen, — hi que poden fer,
Pensant que als angels — son coses annexos;
Hi tot aço crehen — per test verdader.

1825 No tant de la bella — com de lavisada
Lo vell senamora, — ques fort fonament,
Y allo edificha — del contentament
La gran fortalea — damor entorrada.
Alli seu segura — e inexpuchnable,
1830 Guardada, deffessa — daquells enemichs
Que porten bandera — destol variable,
Volent per malicia — desfer murs antichs.

[. e 3 v] * Y apres, si la troben — egual hi conforme
Als abits del anima — hi del esperit,
1835 De dos grats componen — vn grat tan vnit,
Que may per disgrat — pot esser diforme;
Ans liga tan fort, — oneix hi concassa,
Ques inseparable — la tal vnio;
Hi puixs los subiectes — son tots duna massa,
1840 Lobiecte requir — egual passio.

Y ab tal egualtat — hi gran consonança
Temprats per natura — dos tals jnstruments,
Adormen tan fort — los cinch sentiments,
Que sols los destempra — mortal discordança:
1845 Car ja son exuts — dumor tan vmida
Que puga ni baste — a fer destenir
Les fermes clauilles — que tenen la vida,
Sonant fins al terme — del nostre morir.

Aquestes rahons — estan tan fundades
1850 Hi son tan estremes — del grat çensual,
Quel joue, negant les, — es brut animal,
Yl vell les aproua — esperimentades;
Hi, si be los jouens — agraden hi plahen,
Tan bes plau la flor, — mas molt mes lo fruyt;
1855 Hi mes quant les fruytes — son mes asaunades,
Quel pa mal se menga — si be no sta cuyt.

La fruyta pansida, — si par desucada,
No fa com la vert — que muça les dents;
Car totes les coses — ab sos compliments
Son tals com la fruyta — ques ben asaunada, 1860
* Quel vll la desiga, — yl gust sen desperta, [*f. e*[4]]
La boca lachcepta, — y apres sen nodreix
Natura menjantla; — y aço [e]s cosa certa:
Damor mes perfeta — molt mes sapeteix.

Vingam, donchs, al cloure, — dexant interessos 1865
De vells o de jouens, — prengam la raho:
Ol grat te corrupte — la intençio,
O va per los llimits — perfets daquests vessos:
Si va pel desorde — quel joue importa,
Lo joue plau mes — que no lo vellart; 1870
Mas, volent al grat — entrar per la porta,
Lo vell es damar, — que sap damor lart.

Tornada.

Juhi natural — amor vos exorta;
Lo ver vos conuida, — e yo per ma part,
Que vos declareu — qual va via torta 1875
O qual mira dreta — la fi del esguart.

Escriu Baltasar Portell an Johan Moreno, defenent la part dels jouens

Tenint molt offeses — les mies orelles
Dels vells que blasfemen — lo nostre jouent,
Amor natural — ma dat sentiment,
1880 Toquant me del cor — souint les anelles;
Y axi ma forçat — ampendre la ploma,
Per que, descriuint, — deffense mon dret,
Y en lacte dels vells — se pose tal vet,
Que nos pug[a] absolre — sino dins en Roma.

[f. $e^4 v$] * Vellea de temps — lo temps axi muda,
Que tots los estrems — nos porta lo temps;
En tot lo ques vell — veureu que, tostemps
Anant pijorant, — virtut es perduda:
Les cases, les robes, — los arbres, les terres,
1890 Les naus, les persones, — hi quant dir se pot
Ab passos cuytats — caminen al clot
Hon tot se consuma, — com lor en les guerres.

Consumas lo vell — que viu trista vida,
En qui ja nos tenen — les leys ni los furs;
1895 Consumas lo joue, — mas te mes discurs,
Y a tot sens vergonya — lo temps lo conuida.
Los vells hi los jouens — daço differeixen:
Quel joue comença, — yl vell ja feneix;
Y encara quel vell — fenir se coneix,
1900 No vol queu conegen — aquells quiu conexen

Ans pensa, fabrica, — regira y escarba,
Per fer ab ques faça — per joue tenir,
Y oblidas lo gest, — que nol pot cobrir,
Les dies, les rues, — les celles ni barba;
Per dir ques potent, — dels anys que te leua: 1905
Hi tostemps les dones — lo senten de nas,
Per que totes saben — que te ab lo vas
Per cent hi hun any — fermada ja treua.

De tots los officis — los mes sobtills mestres,
Plegant a vellea — tots son remendons, 1910
Y encara que tinguen — diners a montons,
De res de traball — ja no son tan destres;
* Lo meliç daquells — es lanima sola, [*f. e*[5]]
Ques fusta millor — per fer bastiments:
Que vol dir quels baste — hi sien contents 1915
Penssar sols en Deu, — quels vells aconsola.

Mas, puix vos, Moreno, — parlau ab procura
Dels vells, per qui vos — tan larch scriuiu,
Nous porte fatiga — hoyr lo que diu,
Parlant sobrel ver, — ma larga scriptura: 1920
Pero tots los jouens — volent a vos traure,
Puix vos o voleu, — del nombre dels vells,
Volem que vejau — que vos, per tots ells,
Es hora que ja — toqueu arretraure.

Aço prouare — per dos grans deffectes: 1925
La hu, que teniu — plegat lo mes fil;
Hi laltre per que, — en obra y estil,
Lo temps nous admet — per dignes respectes,
Los quals hoyreu, — seguint la jstoria,
Per que coneguau — lo ver del que dich: 1930
Yo dich que lo fill — del home antich,
No mes quel del joue — te seny hi memoria.

En dies passats — venia per dies
Lo seny, hi huy vem — per dies se pert;
1935 Aquell en los jouens — es huy mes aspert,
Si be tots se lunyen — dentrar en ses vies.
Donchs no es edat — aquella quengendra,
Quengendre lo seny, — mas *nescio quid*:
Exemple pot esser — en tals fets, Dauid,
1940 Que feu vn tal fill — en vida prou tendra.

[. e[5] v] * Molt mes que los vells — los jouens emprenyen
Sil loch en la dona — se troba dispost;
Los vells noy treballen — apres del sol post,
Yls jouens, corrent, — lauors mes sestrenyen;
1945 Mas, sil punt dispost — daquelles se volta
Per causa del çel — de qui tot insurt,
¿Com pot emprenyar — lo vell qui fa curt,
De mig en mig any — ferint vna volta?

No veig que les dones — acaçen vellea
1950 Nils homens, sino — per sols jnteres;
Semblant benuolença — me par no val res,
Ni força com força — la molta bellea.
Aquella del grat — catiua les forçes:
Mirau quant serui — Jacob per Rachel,
1955 A qui fon aquella — tan dolç past de mel,
Com son per al cor — les fines alcorçes.

Amor al seu grat — james desgrat porta,
En dies hi grat — quant dos son dun for;
Ans flames damor — los cremen lo cor
1960 Hi fan cascu dells — en laltres transporta.
Puix dos voluntats — en vn grat termenen,
Desigen tal esser — que fos immortal,
Hi, vent que morim — per ley natural,
Tant mes pot durar — quant jouens si prenen.

Mas, en aquell acte — que huy tant nos alta 1965
Cercar la raho, — me par tal deffalt
Com fon lo qui feu, — volent muntar alt,
La torre Babel — tan gran hi tan alta;
* De hon, per sa part, — les dones atleguen, [f. e[6]]
Quant dient quel vell — deu esser volgut 1970
Per fur de costum, — tal dret es perdut
En semps ab raho, — la qual uos deneguen:

Car dien que may — raho conegueren
Medea, ni Dido, — ni menys Leonor,
Ni Blibis, ni Mirra, — que sols per amor, 1975
Ab Ero hi Tisbe, — les vides perderen;
Briseyda, Gismunda, — Filis, Deyanira,
Viana, Elena, — Fedra e Yseu,
Y aquell[a] Adriana — que dexa Teseu;
Ab altres sens nombre — lo ver clar se mira. 1980

E, si voleu dir — les dones son fragils,
Per hon lo que feren — admetre nos deu,
¿Quant homens prudents, — axi com sabeu,
Amant han errat — damor essent agils?
Dauid, Salomo, — Amon, hi mols altres 1985
Que deixe descriure — dels Grechs hi Troyans,
Hi molts dels gentils — hi sauis Romans,
Hi tots o gran part — tambe de nosaltres.

Desig natural — tenim quens inclina
Del temple de Venus — esser tots deuots, 1990
Y, entrant en aquell, — votam los tres vots:
Primer, que tendrem — amor per reyna;
Apres lo segon, — seruant lo seu orde,
Juram de deixar — raho natural;
Lo terç, que pendrem — alegres lo mal 1995
Axi com lo be — destent hi desorde.

[f. e^6 v] * Don vem en amor — raho no gouerna,
Mas grat nos subjuga — lo nostre voler;
Allons par raho — quel grat nos fa fer;
2000 Yl sol daquest grat — la vista [e]nlluerna.
Perço lo que fem — durant lo seu dia
Nos par esser be — y allo desigam;
Apres vem, quant nos — dessenlluernam,
Ques ja en la nit, — lo mal quey hauia.

2005 Y axi, quant lo grat — a dos enamora,
Nols dexa conexer — la cosa quels nou;
E si algu dells — a fer fills se mou,
Nou fa per que tingua — raho per senyora,
Mas fau per queu vol — lo grat quens obsega,
2010 Volent, de qui vol, — tenir algun fill,
Per que sia medi, — ligam hi espill
Que faça la pau — quant vingua la brega.

Loable [e]s lo fi — de fer criatures;
Mas al festejar — nons mou tal esguart,
2015 Mas, puix quant se fan — se fan ab tal art,
Los fem sens penssarhi, — prenent les mesures.
Puix, donchs, tal deport — nos pren que nos prenga
Ab causa de ferles, — si noy prouehim,
Les dones no volen — lo qui fila prim,
2020 Ni menys se contenten — de vostra erenga.

Tantost que la dona — ab lome sencambra,
Entrant en la sgrima — li mira lo joch,
Hi sil passa curt, — fexuch, poch a poch
Li diu: « Vos, amich, — no sou pera cambra. »
[f. e^7] * Car volen senyale, — mas no que fereixca,
Hi jugue cortes — lo temps esperant;
Posada no volen, — mas volen, jugant,
En nou avengudes — la joya mereixca.

La festa de rams — cascuna celebra,
Hi mes la mes vella, — per deuocio: 2030
Sino [e]s en la sgleya — durant lo sermo,
Per ser al *asperges* — mes corre quenzebra,
Y alli diu: « Senyor: — puix tu mas remuda,
» Ma vida, mon esser, — hi quant tinch, es teu;
» De mi, essent tua, — yo no tinch res meu; 2035
» Si tum desempares, — sens tu so perduda. »

Al joch de la gresca — no cessen rebatre,
Pero en la riffa — conexen mes guany;
Canyetes no volen, — penssant en lo cany,
Hi les que sen alten — no basten a quatre; 2040
Lo «cincho no val» — algunes pratiquen;
Jugant «as qui bega» — tots temps prenen sis;
Entr[e] elles veureu — pel joch gran diuis,
Que moltes nos alten — dels qui lo dau fiquen.

Si tenen caual — hi trinca donetes, 2045
Yls dau en la rumfa — jugant a nahips,
Estenen se totes, — cridant com adips,
Hi resten alegres — ab mil cançonetes;
Jugant ab los vells — nos poden estendre,
Quel joch nou comporta, — car jug[u]en al fluix, 2050
Y axi, quant los miren, — los dien: « Arruix!
» Quel vostre vil joch — plaer nons fa pendre. »

* Hi mes trobareu, — si vos girau carta, [*f. e* 7 *v*]
Que fa cara trista — lo ventre ques buyt:
Quant es farta y plena, — sis vol de bescuyt, 2055
Sens dupte veureu — que be canta Marta.
Don clar podeu veure, — compare Moreno,
En semps ab Vinyoles, — lo quant disuiau:
Ni menys deueu creure — que vullen, nils plau,
Deixar pa de rey — per pa de çenteno. 2060

Seguint, donchs, lo temps, — mirau que demana
Hi dau a cascu — dallo que ell vol:
Qui vol en amors — huy fer lo seu vol,
Anar deu a punt — ab penssa no sana.
2065 Segons es lofici — deu ser la fahena;
La molta o poqua — esta [e]n los obrers;
Per ço la que pagua — vol bons faheners,
Quen fer molt hi be — treballen sens pena.

Lo vell es fexuch — hi vellament vsa;
2070 Lo joue [e]s modern — en tot hi per tot;
Al vell, quant pantaix — li veda lo mot,
Lo joue lauors — rebat mes lanclusa;
Los vells en los claus — james fan cabotes;
Los jouens les fan — ab tant de profit,
2075 Que, stant lauorant, — maiorment de nit,
Los colps del martel — se senten de cotes.

Al vell, per lo titol — que porta de pare,
La joue penssant — en Llot, nol vol be,
Puix ja no permet — tal cas nostra fe:
2080 Quensemps daquell sia — muller, filla hi mare.
f. e[8]] * Ni dich yo, perço, — que moltes nos troben
Muntar en naus velles, — batent los esculls,
Mas dich quem tapeu — ab vna los vlls,
No essent del nombre — daquelles quels roben.

2085 Son propi semblant — cascun semblant cerca,
Hon viu e conserua — son esser, content;
La conformitat — desalt no consent,
Ni may ab lo goig — dolor vem alterca.
Y axi, pel contrari, — no poden ni solen
2090 Soldar los contraris, — tement lo veri:
Aço deu penssar — cascun vell en si,
Penssant que les jouens — perço ja nols volen.

Axi com algu, — vent huna fantasma,
De por se li torba — lo seny yl çeruell,
Axi huy la joue, — com mira lo uell, 2095
Tan fort se regira — que tota sespasma;
Hi ve de la por — que porten les coses
Daquell altre mon — don non torna cap:
Quant miren lo vell — que te blanch lo cap,
No volen posarse, — viuint, dauall loses. 2100

Lo joue pot dir — ques huy noua esca;
Yl vell es la vella, — que tot es cremat,
Per hon noy pot pendre — la [s]purna del grat,
Trobant que ja [e]s fora — la mel de tal bresca:
Sols resta la çera — en ell, axi molla, 2105
Que no pot seruir — a res en lo mon;
Les forçes daquell — en tal estat son,
Que no van per força, — mas de bona volla.

* Del acte damor — seguint la milicia, [*f. e*[8] *v*]
Los jouens son abtes — les armes portar, 2110
Quen lo primer toch, — dient « caualcar »,
Son tots a cauall, — ardits sens pigricia:
Apres, si lo cars — en tal cars los força
Que deguen entrar — en hun castell fort,
Caminen deu legues — sens tembre la mort, 2115
Y, armats ab poder, — escalen tal força.

Apres descalada — celebren gran festa,
Torneigs, jochs de canyes, — y alegres junyint,
Hi van tots los colps — per layre bronyint,
Yls troços de lançes — cahent fan tempesta: 2120
Veureu als encontres, — gemechs hi planyençes;
Hon fir la billeta, — tantost hix la sanch,
Qui reb yl que fir — tots vàn en lo fanch,
Hi cobren, leuant se, — desforç grans valençes.

2125 Alls jouens sendreça — la guerra y obliga;
Alls vells que no poden, — en res no constreny,
Car, puix quel seu braç — la lança no streny,
Reçelen la força — lo camp no desdigua.
Si justen, ells justen — sols vna carrera,
2130 Hi criden, al colp — perduts: « Ja desmay:
» Correu, desarmaunos! » — dient totstemps: « Ay!
» Que mal punt justam — en esta manera. »

Rebent tal encontre, — tots perden la vista,
Virtut hi les forçes, — cobrant tremolo:
2135 Don hixen vlleres, — lauor de melo,
Pinyons, hi legir — souint lo *Salmista;*
[*f. e* 9] * Mas, si algu dells, — ab gran frenesia,
Prengues altra volta — la la[n]ça [e]n la ma,
En loch de ferir, — daria de pla,
2140 Pegant a la gent — quentorn estaria.

Lo joue, si passa — per cars hun encontre
Que no rompa be, — tenint flach cauall,
Apres lo veureu — fermant en avall,
Que may passa volta — que totstemps no [e]ncontre;
2145 Hi tornay souint, — calfant se [e]n la justa;
Hi quant es calent — es mes animos;
Hi te lo planço — axi poderos,
Que, ans que doblegue, — trespassa la fusta.

Per tota la Sgleya — seria gran cisma
2150 Sil verdader balsem — dels vells emanas,
Per que les prouincies — a qui no pleguas,
Serien perdudes — per no tenir crisma;
De quants vells son huy, — no crech a Ytalia
Bastas lo seu oli, — (tant son dessucats)
2155 Si ja de natura — nos feyen dels gats,
Quels fan, a vergades, — donar molt[a] algalia.

Messura corrent — les dones huy volen,
Per no separarse — del temps hi costum:
Les castes que dien — « Yo no vull perfum »
En loch molt secret — les ydoles colen; 2160
Y aquella que mes — los vicis esquiua,
Fogint en muntanyes — hon no veu nengu,
Per sort si parlas — ab hun importu,
Yo crech li crigues — tantost la saliua.

* Car tots som de Venus — quants som tributaris [*f. e* [9] *v*]
Y alla hon nos troba — demanal trahut:
Son pochs qui nol paguen — fogint a virtut,
Y a molts vem paguar — doblats los salaris;
Les dones quel reben, — pagant tal moneda,
Dels vells no la volen, — que posen se [e]ntorn 2170
Contant los rondalles — perque pasel jorn,
Hi resten burlades, — sens fer almoneda.

Lamor del jouent, — dieu que pren terme
En acte de vici, — y al vell ja no fig:
Sil vell pogues tant — com te lo desig, 2175
Tostemps queraria — lo seu negre verme;
Mas fan lo que poden, — y axi tots sesposen,
Y esperen les nupcies — per cloure lo punt;
Hi, vent que no venen, — nis troben a punt,
Per veure y palpar — los mes se composen. 2180

Posada [e]n exemple — se veu mes la cosa;
Per ço vull, Moreno, — quells dos o mirem:
Prengam la mes bella — de quantes sabem,
¿Volrrieu la, vos, — sabent que fos closa?
Ni vos la volrieu, — tancada la coua, 2185
Ni elles a vos, — fallint vos lo pern;
Don vem ques tot vici — quant lapetit çern,
Hi va la virtut — ensemps ab la proua.

Axiu hauem pres — com huy se pratica,
2190 Y axiu dexarem — a nostres hereus:
Aquest elegir — no va per mes veus,
Mas sols per lo grat — quen lanimas fica;
[f. e 10] * Seguint lapetit — tots veig que sembenen,
Casats hi fadrins; — del chich fins al rey,
2195 Yo no se qui sapia — donar se remey
Quant forçes damor — les forçes nos prenen.

Fi.

E puix que dels vells — les forçes ja penen,
Per ells no vullau — vos fer noua ley:
Deixau per als jouens — damor lo seruey,
2200 Que son les oliues — quen oli reuenen.

DEO GRACIAS.

A laor y gloria de nostre saluador y redemptor Iesucrist, senyor nostre, fonch acabada la present obra, a .xiiij. dias del mes de october del any de la incarnacio sua Mil cccc. xcvij. Estampat per Lope de la Roca, alamany. En la insigne ciutat de Valencia.

Seguint la petit: tots veig que sembenen
Casats hi fadrins: del chich fins al rey
yo no se qui sapia: donar se remey
Quant forçes damor: les forçes nos prenen

Fi.

E puix que dels vells: les forçes ja penen
Per ells no vullau vos fer noua ley
Deixau per als jouens: damor lo seruey
Que son les oliues: quen oli reuenen.

Deo gracias.

A lahor y gloria de nostre saluador y redēptor Iesucrist senyor nr̄e fonch acabada la p̄sent obra a xiiij. dias del mes d octobre del any dela incarnacio sua Mil.cccc.xcvij. Estampat p Lope dela Roca alamany En la insigne ciutat de Valencia.

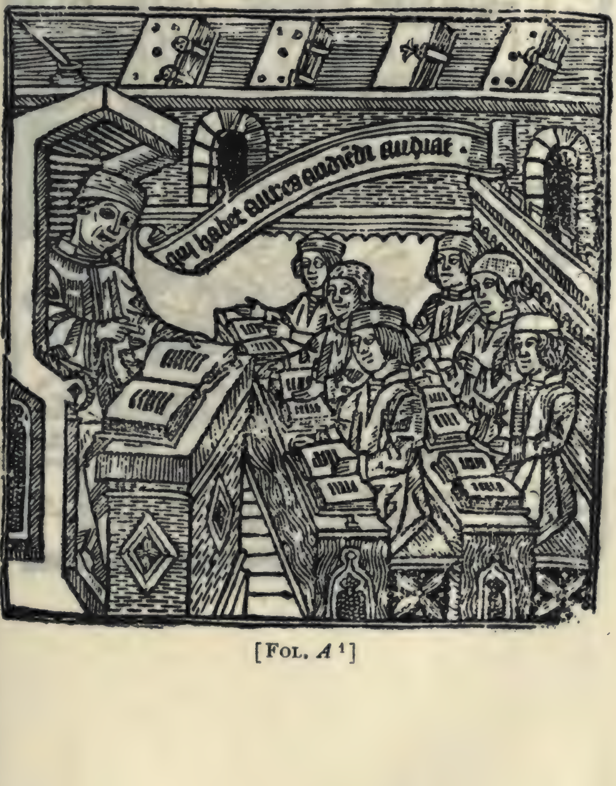
II

LO SOMNI DE JOHAN JOHAN

(Valencia, 1497)

La present obra ha fet lo magnifich mossen jaume gaçull cavaller La qual es intitulada.

Lo sompni de johan johan.

[FOL. A 1]

[FOL. $A^1 v$]

LO SOMPNI DE JOHAN JOHAN

f. A²] *CONSIDERANT quant dignament,
Des que lo mon te fonament
Hi fon creat,
Entre la gent ses praticat
5 Vn bon costum,
Que, per donar claror hi lum
Los vns als altres,
Segons hauem trobat nosaltres
Hiu dexarem,
10 James de scriurens canssarem
Les bones coses.
Per que los tests resten hi gloses
En aquest mon,
Per auiuar daquells quiy son
15 Lenteniment;
Hils quey vendran, mes facilment
Tinguen raho,
Avinentea hi saho
Daprofitarsen;
20 Hi per que mes puguen altarsen,
Hi dicernir
Les flors dels fruyts, hi prest collir
Fruytes eletes,
Dels arbres bells quels gran poetes
25 Han tresplantat,
Fengint de fals y ab veritat
Coses ben dites
(Les quals, si no fossen escrites
Axi per ells,
30 Axi als jouens com als vells
Fora fexuch
A²v] * Traure daquelles nengun such
Ni menys sentencia);
Han ordenat ab eloquencia

Hi bell estil, 35
Tant, ques conexen entre mil
Daquells les letres,
Puix afalaguen tant los metres
Nostres orelles.
Donchs nou tingam — a molt grans marauelles 40
Hajen escrit — de burles ni de veres;
Que si miram — ses faules hi nouelles,
Mirant los senys — de qualseuol daquelles,
Conexerem — que son prou verdaderes.
Perço, tenint — lestil daquells per guia 45
(Puix en tal art — son excellents çetreros)
Encara que — dormint seguit me sia,
Descriure vull — vn sompni y fantasia
Que fiu, dormint, — vna nit en Museros.
Que puix no crech gens en hauheros 50
Ni en senyals,
Ab tot ques diu que bons ni mals
Nols deu hom dir
Los sompnis fets, ni aclarir
May a nengu, 55
Y aquest parer es molt comu
Entre la gent,
Noy vull mirar tan primament
En aquest cas,
Nim vull mostrar en res escas 60
En recitarlo;
* Ans, so content comunicarlo, [*f.* A^{3}]
Hi mot a mot,
Hi punt per punt, escriurel tot,
Segons veureu. 65
Per ço us soplich nous enugeu
Veuren la fi,
Que puix que may fins al mati
Me viu despert,

70 Estant atent sobrel conçert
Del que hohia,
No crech errar la strologia
Dexant mi res.
Ans, en lo punt en lo qual mes
75 La son nos liga,
Hi dels treballs la gran fatiga
Sol descanssar
En començant a refilar,
Yo somniaua
80 Que vna nit anant caçaua
Per les taulades;
Com entre lany moltes vegades
Vos esdeue,
Quen temps de pluia y en sere
85 Diu hom « al cau »,
Per ques la caça que mes plau
Als bons furons
Que saben be tots los racons
Escorcollar;
90 Y apres dauer fet encauar
Posi sendera,
[. *A* 3 *v*] * Don me trobi, — no se [e]n quina manera,
Per hon ni com, — en cambra ben tancada:
La lebre fon — vna dama quey era,
95 Joue y gentil, — que staua de partera,
No sens conçert — en son lit reposada;
Y axi, parlant — ab pertinents paraules,
Segons lo loch — licencians donaua,
No perdent temps — tan poch en largues faules,
100 Volent partir — hi desparar les taules,
Viu que lo jorn — del tot ja clarejaua.
He yo, stimant que perillaua
Molt de ser vist,
Com ellam veu ab lo gest trist,

Dix: « ¿Que teniu? » 105
— « Mal foch quel crem (dich yo) lestiu,
Que[s] ja [e]s de dia! »
— « ¿Com se pot fer que axi sia?
Trista de mi!
Que tan poch ha que sou açi; 110
Ay, gran fortuna!
Guardau, senyor, no sia luna;
Que no pot ser. »
— « Penssem, senyora, que [e]s de fer;
Dexem rahons, 115
Mirem de tots aquests racons
Qual es millor. »
— « Trista de mi! nou se, senyor,
Ni se quem faça;
Ay! ¿ques allo? ¿es en la plaça 120
Ho [e]n la carrera? »
* — « Senyora, no, mas la tendera [f. A 4]
Qu[e] obre la porta. »
— « Ay, mala sort! dau me per morta
Ans de dema, 125
Que lo restar forçat sera.
Cridem Francina:
Farem calar mes la cortina
Siy haura loch;
Donchs esperau, senyor, hun poch. » 130
— « No fareu pas,
Que causareu en tal trespas
Moltes sospites. »
— « Donchs ¿que fare? que mil vesites
Tinch de tots dies. » 135
Y, estant en tals contrauerssies,
Vinguel marit;
Don fon forçat dauall lo lit
Yom encauas,

140 Y el jorn seguent alli restas
Tot aquel dia.
Y ans que no [e]ntras — lo queus dich que venia,
Hagui yo tret — dauall lo lit grans frasques;
Hi quant fon dins, — que ja fon molt de dia,
145 Li demana — si be dormit hauia;
Y ella respos: — « Nou han volgut les basques. »
Y, apres dinar, — segons que sacostuma
Entre [e]lles fer — de vesites esmena,
Yo viu venir — de dones tan gran suma,
150 Que nos pot fer — nengu pensse y presuma
En quant poch temps — ne fon la cambra plena.
A [4] *v*] * Hi totes, fent la Magdalena,
Sensse desorde,
Segons entrauen per son orde,
155 Duna en vna,
Ab la raho ques molt comuna
Del « Bon pro us faça »,
Sens largues noues feyen jaça
Ab la partera;
160 E si alguna molt parlera
Se detenia
Per allargar sa cortesia
Hi sa raho,
Puix acabaua son sermo,
165 Tantost se seya.
Hi puix que fon plena la sgleya,
Lo sermonar
Senti entre [e]lles molt cuytar
Ans de loferta;
170 Puix sabeu quant es cosa çerta,
Elles ab elles,
(Hi mes si son totes femelles)
Tantost hi son:
Volent parlar de tot lo mon

En tot se meten; 175
Hi si callau vos acometen
Per traure noues;
Hi tostemps fan contres y proues
Sobre tot hom:
« ¿Hi vos que feu? ¿hi laltre com 180
Se troba huy? »
* Hi dir los mals de son vehi, [*f. A*[5]]
De sa vehina.
Y ara, parlant de medicina,
Donen remeys; 185
Hi, atlegant los furs hi leys,
En tot se posen;
Y en tota res dien hi glosen
Lo parer seu.
Parlar del çel les hohireu, 190
Hi de la terra;
Ara de pau, ades de guerra;
Hi del infern;
Hi del estiu, hi del yvern.
Hi, sens affany, 195
Vos contaran tot quant en lany
Han començat,
Texit, y ordit, hi acabat;
Tot, fil per randa,
Vos ho diran, sens donar tanda 200
Pera respondre.
Hi, baix parlant, sentiu compondre
Tantes cosetes,
Que par que sien oronetes
Dins en lo niu, 205
Que sils sou prop, sols lo « chiu chiu »
Basta [a]xordaruos;
Hi si voleu aparallaruos
Ab ploma y tinta,

[Fol. A^5 v]

Veureu entre [e]lles com si pinta, 210
Hi com si juga
*Dun joch ques diu « a la fexugua », [*f. A*[5]]
Hi com repiquen,
Y vnes ab altres com se piquen
Del joch, baxet, 215
Parlant cubert hi molt secret,
Elles ab elles.
Yo, aguaytant — y ohint los vols daquelles,
Tan gran plaer — prenia de mirarles,
Que desigi — quels meus cabells hi çelles 220
Fossen tornats — en aquell punt orelles,
Per que pogues — mes atent escoltarles;
Y, estant axi, — vent quel joch sescalfaua,
Creure podeu — quen tal cas no dormia,
Ans fon descans — que molt me descanssaua; 225
Puix, tant com mes — la bregas remesclaua,
Tant yo millor — majors pedres collia.
Entre les quals vna y hauia
Que [e]nterroga
Totes les altres, de ma [e]n ma, 230
Duna en vna;
Mas, a la fi, puix per cascuna
Li fon respost,
Voltant lo cors giras tantost
Ab gest sobtat, 235
Dient a la del seu costat
Que prop tenia:
« ¿Hi com esta sa senyoria? »
— « ¿Hi sa merçe? »
Ques vn parlar aquest que ve 240
Dalt[a] Alama[n]ya,
*Que, per venir de terra stranya [*f. A*[6] *v*]
Hi esser tal,
Sen fa entre [e]lles gran cabal

245 Al temps de huy,
Dient a vos lo que de mi
Sembla que diguen;
Quencara que parlant desliguen
Lo que dir volen,
250 Elles ab elles sen absolen;
Y axi parlant,
Li torna dir, prest replicant:
« ¿Quant vos veure
Estar al lit del mal que te
255 Vostra cosina? »
— « Si mi sabeu vos medicina,
Dir lam podeu
(Respongue laltra), e siu feu
Tendreus per mestra,
260 Puix yo fins aran so mal destra,
Puix nou he fet. »
— « Deueu tenir rohin luquet,
Quen vos la esca
Bona la veig, gentil he fresca;
265 Mas axou fa...
Hi, escoltau, feu vos ença,
Digau lo ver:
¿Haus acertat o fet coster
Vostre marit?
270 Si emuidau, ¿teus may lenvit?
Yo crech que no;
[f. A^7] * Digau mo, donchs; dirvos he yo
Tambe del meu:
Puix sospirant me responeu,
275 Mal guany hi ha.
Del meu vos dich que totstemps fa
Grans bancalades;
Dos mesos ha que stich debades,
Que del meu ort

Tinch ja mig sech lo morritort 280
Hil joliuert:
Tot esta herm, hi tot se pert;
Tan tart hi ploul »
— « Prou mal son grat, senyoras mou
Lo meu tanbe 285
(Respongue laltra), y, per ma fe,
Ell dexaria
Tots quants enuits yo fer porria,
Abans de lanç,
Que yo y conech gran desauanç 290
Dun temps ença. »
Y altre parell, de part della,
Que prop mi stauen,
Molt baix entre [e]lles rahonauen,
Dient axi: 295
« Aquelles dos, de vos hi mi
Parlen auzades,
Que you conech en les mirades
Quels he vist fer;
Mas tanbes tenen bon terrer; 300
¿Hi sabeu com
* Li hauem mes nosaltres nom, [f. A 7 v]
Per esser tal?
Na Lepafils de Sandoual,
Ques mala carn; 305
De tot lo mon se trau escarn,
Que fastig es. »
Salta vnaltra al traues
Ab tal raho:
« Hahir hohi yo lo sermo 310
De la Cruada:
Ja la tenim altra vegada
Per dos reals;
Quin temps tenim, per esser mals!

315 Siu volem ser!
Lo temps de Sent Vincent Ferrer
Per que sacosta;
Y aço ques diu quey ha [e]n la costa
Tantes galeres. »
320 Respos vnaltra: « Va de veres,
O es falsia? »
— « Senyora, ver crech yo que sia,
Segons an dit
Huy los jurats, que mon marit
325 Fon a la sala,
Hils encontra, pujant la scala,
Que deuallauen. »
Y axi, hoint — quels jurats nomenauen,
Ab alta veu — vnaltra de la dança
330 Dix: « En vn loch — laltre jorn recitauen
Vnes rahons — que, segons les contauen,
[*f. A* 8] * Eren pijors — que les noues de França,
De cinch o sis — homens huy de Valençia:
Hi la hu es — vn jurat entrels altres,
335 Que no se don — tenen tal preminencia,
De parlar tant — y ab tan larga licencia,
En perjuhi — y descret de nosaltres.
No se alguna de vosaltres
Siu ha hoit. »
340 — « Senyora, com que ses seguit
Contau nos ho. »
— « Cosa que, si Deu me perdo
Him do salut,
Lo mon es ja del tot perdut;
345 Que siy penssam,
Seria cas de metren clam
Hi formar greuge;
Que no se yo res nos agreuge
Que puga ser

Pera nosaltres mes coster 350
Que sera ço. »
— « Y donques, sus, contaunos ho,
Puix ho sabeu. »
— « Senyores mies: trobareu,
Segons me par, 355
Alguns se solen ajustar
En çerta casa
Dun home de corona rasa,
Ecclesiastich,
Molt gracios hi molt fantastich, 360
Hi molt sabut,
* Y entre la gent molt conegut [*f. A*[8] *v*]
Per exçellent,
De molt gentil enteniment
Hi singular: 365
Mossen Bernat de Fenollar,
¿Bel conexeu? »
— « Senyora, si, nous estronqueu;
Passau auant,
Puix ab silençi escoltant 370
Tot hom vos hou;
¿Si sera [a]lgun diuorçi nou,
Dels que huy susen? »
— « Senyora, no, ans nos acusen
En prou maneres, 375
Y ab prou rahons molt verdaderes
Hi de bon art,
Tots defenent molt be sa part,
Han altercat.
Mas, dir vos he per que [e]s estat 380
Aço entre [e]lls:
Sobre los jouens hi los vells,
Qual de amor
Deu esser mes merexedor

385 Hi mes amat,
Ni sin deu ser lo vell priuat
O mes en comte;
Y axi, los vns reben bescomte
En elegir,
390 La part dels vells volent tenir:
Han fet rahons
[f. B[1]] * Per hon, moltes collacions
Hi molts ajusts,
Sobre aço si son tenguts;
395 Hi, fent ses contres,
Son arribats alguns encontres
Pera nosaltres,
Car, disputant los huns ab altres,
Nos han donades
400 De molt sobergues garronades,
Passant son joch
Ab estes lengues que de foch
Tenen los homens,
Sobre aquells ques casen promens
405 Hi molt vellarts,
Dient que massas prenen tarts
En tals oficis,
Segons veu hom per los indicis
De cada dia.»
410 — « Digaunos, donchs, senyora mia:
¿Hi qui son ells?
Digau: ¿sabeu quals son aquells
Que fauorexen
La part dels vells, hi desconexen
415 La jouentut?
Digau, si Deu vos do salut,
De cadascu
Los noms daquells, de hu en hu,
Vejam qui son;

Que des que crech lo mon es mon 420
May hohi tal,
* Ni questio tan desegual [f. B[1] v]
Viu disputar. »
— « Senyora: lu es Fenollar,
Lo doctor vell; 425
Johan Moreno, hi Portell,
Hi vn Gaçull
(Lo viscahi que te lun vll
Desconcertat),
Hil queus he dit es lo jurat: 430
Mosen Vinyoles;
Caxa nan fet de castanyoles
Ells de nosaltres;
Tambe ni ha, crech, que dos altres
Que nols man dits, 435
Los quals si son enmiscuhits
Secretament,
Sensse tenir gens sentiment
Dels noms daquells.
Hi los que tenen ab los vells, 440
Es lo jurat,
Hi lo Moreno, ques estat
Lo principal;
Lo Fenollar ha fet egual
Lo joch a tots; 445
Los altres dos, la hu los bots,
Laltrel tornar,
Ab lo ferir hi rejaçar,
Han egualat,
Mentres lo joch los ha durat, 450
Molt la partida. »
* Vn altra dix: — « Senyora, per ma vida! [f. B[2]]
Exa raho — a mi la man contada,
Hi nom recort — ahon la he hohida;

455 Mas no tambe, — tan largua ni complida
Com ara vos — lans haueu recitada;
Pero yous dich, — segons que puch compendre,
Ques molt mal fet — en rims ni menys en proses,
Los negres vells, — quen tot volen entendre,
460 Nils jouens menys, — volent ab ells contendre,
Haien a fer — sobre nosaltres gloses;
Car no son pas aquestes coses
Pera pahir,
Ques posen ells en inquirir
465 Ni disputar,
Ni sils deuem voler y amar;
Hi plagal mat
Tambe aqueix vostre jurat,
Quell tengut es
470 Defendre tots temps linteres
Del be poblich,
Mas no [a]mparar mal tan a[n]tich
Com es vellea,
Que sols lohir porta ferea. »
475 Y axi giras
A la mes prop, hi acostas
Dient axi:
« ¿Hi vos noy véu, trista de mi?
Mirau aquella
480 Ques met lagulla en la urella,
Com esta muda;
B² v] * Valria mes noy fos venguda
En tal conssell,
[Que] per que te lo marit vell
485 Faç lo que faç;
Hi loy he dit yo faç a faç!
Mirau que fa:
Yo crech que tot loy contara. »
— « No fara [a]uzades

(Laltra respos), mas, puix debades 490
Viu en lo mon,
Perdent son temps com moltes son,
Hi descontenta
¿Voleu que ara no sen senta? »
Y vn altra dix: 495
« E donchs, vejam qui millor nix
Daquexa brega. »
— « Mirau estaltra quem atlega!
¿Sou vos dest mon?
Dret e raho tots temps confon 500
Als trists dels vells;
Perdrien ne cent mil parells
De tals debats,
Hi, mal los veja roçegats
Hi farts de mal! 505
¿Quils met a ells ahon nols cal,
Sien quis vulla? »
Respos tantost la de lagulla:
« ¿Hi per que no
Deuen los vells ab gran raho 510
Esser amats,
* Seruits, volguts hi estimats, [*f. B*[3]]
Tant hi molt més
Quels jouens folls, que noy ha res
En ells de be? 515
Mirau, senyora, per ma fe,
Queu dich de cor. »
— « Mes vos creure queu feu per por,
O per vergonya:
Que ja sabem la dura tonya 520
Com se mastega;
Noy ha nenguna queus ne crega;
Creu me, callau. »
— « ¿Mas, quem fa mi no men cregau

525 Nunca ni no? »
— « Hi nons façau lo burgunyo,
Per vostra fe!
Que, siu voleu, yous ne creure
Per la part mia;
530 Pero no se la companyia
Sim seguira. »
— « Yo fie [e]n Deu quey mostrara
Miracle [e]n ells;
Car pora ser que may a vells
535 Ells plegaran,
Hi majorment fent lo que fan
De tal manera;
No sta, senyora, en figuera
Nostre senyor:
540 Nengu nous vol ser confessor
Daqueix pecat,
$B^3 v$] * Mas, a cauall ques flastomat
Lo pel li llu. »
— « Dexau parlar a cadascu,
545 Nols flastomeu,
Si no haureu matar arreu,
Sens pietat:
Que quant asi ses rahonat
Nos diu per vos;
550 Hi no façau a Deu clamors,
Sius ha donat
Lo marit vell hi desdentat:
Tot es ventura! »
— « Com sou maleyta criatura,
555 Trista de mil
(Respos vnaltra) y may penssy
Que fosseu tal;
¿Com y aueu mes tan poca sal?
Callau, manyeta,

Que may fiu cosa millor feta. » 560
— « Veu quant se scusa!
Mas, com ne dat vna [e]n lanclusa
Y altra [e]n lo clau... »
— « Curau de vos, puix a mim plau;
Que mester es 565
Hajen tambe algun reues
Qualque vegada. »
A poch a poch — la bregua fon mesclada,
Hi lo « bum bum » — anaua per cossia;
Vnes estant — ab ballesta parada; 570
Qui, murmurant, — restaua engronyada;
* Caretes mil — entre [e]lles hi hauia; [*f. B*[4]]
Vns entrecolps — ades; ades hohieu
Vn flastomar, — lançant pedra perduda;
Vns estribots, — que prou nols entenieu; 575
Cent mil rahons — en poch espay sentieu,
Car may naixque — nenguna delles muda,
Ni menys ne viu yo tartamuda
Nenguna may.
Puix fon passat hun poch espay, 580
Ab veu prou alta,
Vna, mostrant estar malalta,
Crida: « Comare:
¿Per reposar me yo la mare
Quey sera bo? » 585
— « Senyora mia, per aço
(Dix la madrina)
Yous hi dare prest medicina,
Com de quem rich;
Com aja yo bolcat lo chich 590
Vos ho dire.
Donchs ¿com esta vostra merçe
Ni queus sentiu? »
— « Tots temps me par tinch gran caliu

595 Dins en lo cors. »
— « Hun bon tiho que fos ben gros
Fora millor,
Y apagaria la calor
Daqueix caliu;
600 Y, axi [e]n liuern com en lestiu,
Fresca starieu,
[f. $B^4 v$] * Hi yous promet nous sentirieu
Muntar la mare
Que, fent axo, cerca lo pare,
605 Hi, puix nol troba,
Voldria [e]n mar lançar la roba
Hi quant hi ha....
Ay, ay, mesquina! y quina sta
Aquesta dona!
610 A bona fe, vos no stau bona,
Ara mirau!
Nous ho dire sim demanau
Queus hi es bo;
Mas, en mal guany, no ve daxo
615 Que vos dieu:
Millor majut y alegre Deu,
Him prest quant am,
Que no ve daldre su de fam
Lo vostre mal,
620 Y ans vos guarra hun bon perpal
Que giripiga.»
— « ¿Qui pora star que no sen riga
Daquestes noues? »
— « Mes vos riurieu de les proues,
625 Siu ensajaueu;
Ay! que si tant nous arrullaueu,
Mes ne ualdrieu.»
Dix la del lit: « Si no tenieu
La lengua larga.. »

— « Ja podem veure sius amarga 630
A vos, senyora;
* Que voleu ser adobadora, [*f*. B^5]
Y estau al lit,
Puix que yous he leuat lenfit
Del vostre ventre; 635
Placia Deu altre us ni entre
Ans de tres dies. »
Y ab consemblants melenconies
Parlant, burlant,
Les viu estar yo rahonant 640
Mes de vn ora,
Y « a *tuv* [tu ho] dich filla, [e]n[t]enti nora »
Son temps passauen,
Sens que de riure may cessauen.
Ades, ades, 645
Saltant vnaltra al traues
Li dix: « Digau,
¿Hi per a mi quem consellau
Del queus dire?
De veritat, a bona fe, 650
Que tinch les mans
Que no mi gose posar guans. »
— « Calor del fetge »
(Ella respos); y entrant lo metge
Totes callaren. 655

Mentres hi fon — lo metge may parlaren,
Ans, ab repos, — estauen reposades;
Mas no penseu — que molt si reposaren,
Que, scassament — de spatles los trobaren,
En lo mateix — tantost foren tornades; 660
Mas dura poch, — per quant vna daquelles
* Les destorba, — fent los semblant requesta: [*f*. B^5 *v*]
« Sil perjohi — se sguarda [a] les donzelles,
Hil interes — es tant nostre com delles

665 ¿Deu se pahir — tal cosa com aquesta,
Quels vells inichs per sa tempesta
Hi sa maldat,
Enueja y gran iniquitat
Presumen tant,
670 Quens aien traure al encant?
Puix açi som,
Hi ja noy es mestre Colom,
Feu me merçe
Quem escolteu del queus dire:
675 Puix no [e]s raho
Tinguen tan gran presumpcio
Los negres vells,
Que penssen que, per sos cabells
Ser argentats,
680 Deguen esser volguts y amats,
Hi par com par
Quels ne deuriem desuear,
De ayre tal,
Quen romangues en ells senyal
685 Per a tostemps;
Puix açi som tantes ensemps,
Comuniquem
Sobre aço que fer podem
Que millor sia;
690 ¿No dich yo be, senyora mia? »
— « Senyora, be,
[*f. B*[6]] * (Tantost vnaltra respongue)
Molt bo sera;
Mas no dieu com se fara,
695 Ni en quin nom. »
— « ¿Daxom dieu, senyora, com?
En nom de totes:
Car tan gran aygua [a]b semblants gotes
A totes toca;

¿Semblaus aço ser cosa poca, 700
Si passa [a]xi? »
Vnaltra dix: « Yo, per a mi,
Lo quey faria,
Dauant l Infant soplicaria »
— « Be diu, a fe, 705
(Vnaltra dix) hi yo tambe
So dest parer;
Mas per axo y auem mester
Procurador. »
— « Aldre, crech yo, sera millor, 710
Al parer meu,
(Respos vnaltra) si voleu
Que yous ho diga:
Perque nom sembla prou que liga,
Dauant l Infant 715
Posar nosaltres, soplicant,
Aquesta causa;
Car, dilatant, de pausa [e]n pausa,
May nexirem.
Perço val mes quen sopliquem 720
Al deu d Amor:
* Quen sia ell conexidor. » [*f. B*⁴ *v*]
— « Aldre dich yo:
Quem par que val molt mes qu[e] axo,
Al meu parer, 725
Prengam per jutge sa muller
Hi no a ell,
Que no sab hom per esser vell
Com si haura,
Ni la part nostra sin sera 730
Molt mes segura;
Per que, si la judicatura
A Venus toqua,
Crech per a mi que sera poca

735 La vida dells,
Hi nols valdran tots quants çembells
Ells poran fer. »
— « Sobre ma fe, ques bon parer,
Senyoral vostre;
740 ¿Qui sera, donchs, laduocat nostre,
Que sia tal
Que, defenent bon dret, o mal
Si mester es,
Sapia fer del dret enves?
745 Car tot lo fet
Hi tot lo punt de nostre plet
En aço sta. »
— « Vos dieu ver, quen axo va,
(Respos vnaltra)
750 Que yous avis que la part altra
Fara diables,
f. B7] * Segons que stan abominables
Y endiablats;
Pero, puix sien castigats,
755 costens ques vulla. »
Mas en aço la de lagulla
No si troba,
Car de fellona sen ana
A cap dun poch,
760 Per que no li altaual joch,
Ni menys les proues,
Sobre les quals foren les noues
Queus he contat.
Y axi, tornant al aduocat
765 Qui fer deuia,
Hunaltra dix mester y auia
Procurador;
Hi praticant del bo y millor,
Prest sauingueren,

Hi tots los vots — en vn parer clogueren, 770
Apres dauer — tirades moltes cordes,
Y en aduocat — miçer Artes prengueren,
Hi prestament — per aquel trameteren,
Sens discrepar — ni ser en res discordes;
Y en tal acort, — puix totes y asentiren, 775
Per que mes prest — sestrenygues la fahena,
Puix molt atart — la hu sens laltre miren,
Procurador — an Despi elegiren,
Per ser los dos — com a baci y cadena.
Prenent la cosa tal esmena, 780
Quel correr puntes
* Hauent dexat, restauen juntes [*f. B* [7] *v*]
En vn acort.
Ab vn estrem desig de mort
Yo esperaua 785
Al aduocat, quem par tardaua
Molt en venir;
Y en lentretant yo senti dir:
« Digau senyora:
¿Hi vos, que sou gran oradora 790
Hi gran legista,
Que atlegau tant lo *Salmista*
Hi lo *Tirant;*
Perque [e]sta y yo stam altercant,
Digau nos ¿com 795
Lo deu d Amor ha nom de nom? »
— « Digaus ho ella,
Que del senyor mosen Corella
Lig los mes dies
Totes les sues pohesies. » 800
— « Donchs ha nom Gido. »
— « No tan, mal seny, sino Cupido. »
— « Ay! per ma fe,
Saber legir es molt gran be

805 Sols per aço:
Tan ignorant me trobe yo
En tota res,
Hiu so molt mes quant mes va; mes,
Yon apendre. »
810 Laltra respos: « Fareu molt be,
Hius estara
[f. B⁸] * De molt bon ayre en la ma
Tanbe la ploma;
Pero guardau no tingua roma
815 Massa la punta. »
— « ¿Com no sabre yo, sis despunta,
Fer la limar?
Y apres, sis vol, per al daurar
Lor nunca y vingua. »
820 — « Alla, bon fat, tal te sdeuinga,
Com jau sabeu!
Limau, limau, hi no daureu,
Sis vol enguany. »
— « Hoc! laltre jorn, dins en lo bany,
825 La hohi dir
Encara, quem cuydi morir
De grans rialles. »
Y axi, contant semblants rondalles,
Y ague alli
830 Que dix: « Senyores ¿per Despi,
Han hi trames? »
— « Com sia açi miçer Artes
Hi trametrem,
Hi, segons quens dira, farem. »
835 Y, estant axi,
Miçer Artes hil bon Despi
Foren venguts,
Y ans desser se regoneguts,
Vna digue:

« Diable sou vos, per ma fe! 840
    Jau deyeu vos,
* Que ser poria que los dos [f. B 8 v]
    Ensemps vinguessen. »
Y auent los dit ques asseguessen,
    Ab cortesies, 845
La huna dix: « Senyores mies:
    ¿Qui loy dira? »
Baxet entre [e]lles, de ma [e]n ma.
    Y axi, la vna,
Quentre [e]lles era mes comuna 850
    Hi mes briosa,
Molt desembolta y graciosa,
    Gentil parlera,
Li dix: « Senyor: si la partera
    Volgues testar, 855
Dexar vos hiem rahonar
    Als dos ab ella,
Hi no seria marauella
    Que, sent entrats,
Tan fort vos fosseu aferrats 860
    Ab ella [e]n noues,
Que par que feu contres hi proues
    De medicina.
Dexau lofici de madrina,
    Per vostra fe: 865
Gires deça vostra merçe,
    Si uol hoir nos,
Y, ab tot que sia atreuirnos
    A mes que no
Conssent lo dret ni vol raho 870
    Fer vos venir,
* Tot aço va a reseruir, [f. C 1]
    Y axis deu creure,
Segons, senyor, ho poreu veure

875 Per nostres obres:
Puix per a vos may foren pobres
De voluntat,
Dafeccio, ni de bon grat,
Ni menys damor.
880 Puix tant ne sou merexedor,
Hins sou deuot,
Hauem resolt lo nostre vot
Totes en vos,
Hi mes auant, que, puix los dos
885 Que sou açi
Sou hun parell, vos y en Despi,
Indiuisible,
Que separats es impossible
Puguau estar,
890 Perço tambe, en lo votar,
De nostre plet
Procurador lauem elet;
Y axius pregam
Totes ensemps, hius soplicam,
895 Siau content,
Ab ell ensemps, diligentment
Voler hoir,
Mirar, gratar hi descosir,
Sens molta pausa,
900 Sobre los merits desta causa
Que yous dire:
[f. C¹ v] * Y a de saber vostra merçe
Quels vells inichs,
Essent mortals vils enemichs
905 De jouentut
(Puix que lo temps a senectut
Los ha portat,
Y en aquella decrepitat
Y edat setena),

Volrien ells, a nostra squena, 910
Descarregar
Lo fexuch pes, lo qual portar
Ells ja no poden:
Hi nou hauran, per molt que roden,
A nostre grat; 915
Perçous hauem, senyor, cridat
Quens consselleu,
Nos defenau hins aduoqueu,
Puix que volem,
Y ab tot effecteu seguirem, 920
Denunciarlos,
Perque pugam fer castigarlos.
E sols aço
Queus dich per ara, senyor, yo
Succintament, 925
Es lo punt hon pren fonament
Esta fahena,
Tostemps parlant no sens esmena
Delles hi vostra.
Senyor, aço per lo part nostra, 930
(Tan be digue)
* Presupose vostra merçe [*f.* C[2]]
Deliberam,
Proseguint totes aquest clam
Y esta clamor: 935
Que la deessa de Amor
Lo jutge sia. »
— « Senyora ¿vostra senyoria
Volra dir mes? »
— « Senyor, puix ho teniu compres, 940
De mes sera. »
— « Entes ho tinch, senyora, ja;
Mas, satisfent
Al tan cortes rahonament

945 Y ab tal estil,
Que may semblant ni tan gentil
Le hohit yo,
Vos dich, senyores, ques raho
Siau seruides
950 Ab los treballs, bens, y ab les vides,
Y ab quant hi ha.
Hi, per a mi, poch satisfa
Tal cortesia,
Puix me teniu tal senyoria
955 Quantes sou huy,
Que largament podeu de mi
Pendre y lançar,
Manar tenir hi ordenar,
Fer hi desfer,
960 Complidament y ab tal poder
Hi libertat,
[f. C[2] v] * Com ho consent lautoritat
Del que valeu;
Hi sols perço yo fie [e]n Deu,
965 Puix fer o pot,
Que, puix concordes en tal vot
Sou hi contentes,
No restareu gens descontentes
En res de mi,
970 Ni menys tampoch del bon Despi
Que açi es;
Car ordirem tan bel proçes
Hi dayre tal,
Que si los vells huy tenen mal,
975 Y ab gran raho,
Los doblarem la çessio
Hi son mal any. »
Y axi tantost, sens molt afany,
Se apartaren,

[Fol. *C* 3]

980 Hi ordenar ells començaren
Per sos capitolls:
Hi veureu com, segons sos titolls,
Los magnifiquen.

[f. C^3 v] * SOPLICACIO A LA DEESSA VENUS.

« Les vostres leys — quel mon tant multipliquen
985 Obtemperant, — molt excellent Princessa,
Mes principals, — les dones vos sopliquen
Hojau, dels vells — que tant les perjudiquen,
Lo clam posat — a Vos, alta Deessa:
Mirant, jutgant — nostres justes querelles,
990 Yls vostres furs — lo com los vells los glosen,
Penssant tots temps — que fan grans marauelles,
Puix, catiuant — per força moltes delles,
Lo seu jouent — y edat tendra composen. »

DENUNCIACIO POSADA CONTRA LOS VELLS
PER PART DE LES DONES.

¶ Primerament, dien hi posen,
995 No sens dolor,
Congoxa, pena hi tristor,
Que, puix los vells
Son sechs y exuts mes que stornells,
Durs hi tellosos,
1000 No deuen ser porfidiosos
Ni importuns,
Puix los estils, hi furs comuns,
Hi la edat,
Los han del tot ja bandejat
1005 De leys damor;

Que, cascu dells, conexedor
Deu ser de si,
* Penssant que son rohin boçi [*f.* C^4]
De mastegar;
E si aço volran negar, 1010
Prouar entenen.
℄ Segonament, que, puix defenen
Semblants estrems,
Sa passio seguint tostemps
Desordenada, 1015
Mostren tenir molt reprouada
Entencio,
Penssant matar ab mort furo
La tendre lebre,
Volent tenir daurat pesebre 1020
Per al roçi
Que prou no [e]s bo per al moli
A tirar sachs,
Tot ple de vorm hi dalifachs,
De sparauanys, 1025
Hi de cucaç hi de mals anys,
Prou per a ells;
E si aço neguen los vells,
Prouar entenen.
℄ Tercerament, que si pretenen 1030
Esser volguts,
Molt tart se son regoneguts
Per lembaraç,
Puix ja daquells nengu matraç
No te empenes; 1035
* Hi puix no poden fer esmenes [*f.* C^4 *v*]
En la barata,
Nols deu durar tant la regata
En lo comprar;
E si aço volran negar, 1040

Prouar entenen.
¶ Quartament, que si ells despenen
Be son argent,
Puix fan daxo gran fonament,
1045 Hon fossen tals
De donadors e liberals
Vns Alexandres,
Als seus falcons, plens de filandres
Hi rebuats,
1050 Nols cal tenir encapellats
Dauant lo loure,
Car de mig morts nos poden moure;
Y axi es ver,
E siu volran negant saber,
1055 Prouar entenen.
¶ Quintament, que, puix tant ofenen
Nostre jouent,
Que prenen per espedient
En la vellea
1060 Casar ab joue, que recrea,
Segons se diu,
Y axiu legim del rey Dauiu,
(De dos donzelles
[f. C⁵] * Que, sent molt vell, dormi ab elles
1065 Per recrear,
Mas no per que per angendrar
Ell fos ja bo)
Si ells nos volen per axo,
Noy consentim,
1070 Ans los diem quey disentim;
Y es lo per que,
Puix no merexen tant de be,
Car dos estrems
No poden may ligar ensemps,
1075 Ni es raho;

E si volran sobre açó
Res replicar
Hi nou volran be atorgar,
Prouar entenen.
℄ Sisenament, puix disconuenen 1080
Tant, vert hi sech,
Per fer los perdre tal entech,
Los desenganen:
Quencara que ells les demanen,
Per molt queu vullen, 1085
De libertat aras despullen
De may dir hoch,
Car ni la vista ni lo toch
Daquells non volen;
He siu han fet, elles sen dolen 1090
Ab gran raho;
E sils volran possesio
* Ells atlegar, [*f.* C5 *v*]
Ni res daço volran negar,
Prouar entenen. 1095
℄ Setenament, que, puix comprenen
Tots ells quants son,
Que dos vegades en lo mon
Esser noy poden,
Niu faran may per molt que roden, 1100
Sien contents
Cercarse tals espedients
Per a sos mals,
Quen temps y edat sien eguals,
Per que millor 1105
Sia entre [e]lls Nostre Senyor,
Qu[e] es vera pau,
Per que Sent Pere ni Sent Pau
Nols departexquen,
Car no vol Deu quels vells merexquen 1110

Joue muller;
E si negar volran lo ver,
Prouar entenen.
ℭ Huytenament, puix que se stenen
1115 En fer rahons,
O, verament, illusions
Pera prouar
Que deuen ser dignes damar
Y esser amats,
1120 Puix los tenim denunciats
[*f.* C[6]] * Per sos demerits,
Sera mester que tots sos merits
Yxquen a lum;
Hi, sabent çert ans daran fum
1125 Que no claror,
Puix que punits ab gran furor
Del tot seran,
Prou de mals anys lauors tendran
Hi prou que fer;
1130 E siu volran negant saber,
Prouar entenen.
ℭ Nouenament, que, puix sostenen
Tan mala causa,
Sens molt discurs ni larga pausa
1135 Los mostraran,
Hi faç a faç los prouaran,
De res damor
Nengu esser merexedor
De tots quants son,
1140 Ans, dret damor tots los confon,
Puix al conuit
Damor tostemps a son despit
Lo vell sacosta,
Hi tots temps va carrega losta
1145 Hi cranquejant,

Hi quant lo vent li ua manquant
Crex lo pantaix,
Per hon prou voltes fa carraix
Tantost lantena,
* Y, axi forçat, mostra carena [*f.* C[6] *v*]
O prest trabuca,
Car es pijor que or de luca
Lo trist del vell,
Que nunca te gens a martell;
Y axi es ver, 1155
E siu volran negant saber,
Prouar entenen.
℄ Deenament, que, puix nos venen
Los anys a pes,
Dels vells aquests lo quin te mes 1160
Molt menys ne val,
Hi que tant mes li creix lo mal
Quant los anys creixen;
Y est desauanç ells nol coneixen
Ni menys lentenen, 1165
Mas pels desigs quen ells reuenen
Reben engan,
Penssant que tostemps bons estan,
Hi (Deus ho sap)
Si per desastre alçal cap 1170
Son caragol,
Tantost esta fet hun bunyol,
Segons lo plech,
Y aço per que en guaret sech
Tostemps se peixen; 1175
E si negant ells nou coneixen,
Prouar entenen.
* ℄ E, mes auant, per que pretenen [*f.* C[7]]
Esser los fet
Gran prejohi en descret 1180

De totes elles,
Requiren, que si [e]n tals querelles
Mes volran dir,
Ni ajustar ni afegir,
1185 Ho puguen fer;
Hi, proseguint com es mester,
Si proueheixca
Com justament fer se mereixca
Y es de justicia;
1190 Hi, castigant dells la malicia
He culpes grans,
Sien aguts a vostres mans,
Hi ben guardats
Diligentment hi confessats
1195 De tals maleses,
Quels nos condampnen les despeses
Vostra altesa. »

PROUISIO A LA DENUNCIACIO.

Puix la deessa hague compresa
La tal clamor,
1200 Prouehi prest ab molt amor,
Fent intimar
Al altra part, hi fer citar
Vna per tres,
Mostrant zelar molt linteres
[C^7 *v*] * Daquesta part.
Y a cap dun poch hi no molt tart
Vingue Moreno,
Que per son mal coneix lageno,
Hi vol çercar
1210 Lo que no ha mester trobar
Ni menys hoir,

Hi tot son fet es escopir
    Tostemps al çel,
Car lo quell penssa esser mel,
    Es bon açeuer, 1215
Quem par que sia d Almudeuer,
    En lo jutjar,
Volent tot sol al coll portar
    Pes que tant pesa.

DIU MORENO A LA DEESSA VENUS, COM A PROCURADOR DELS VELLS.

« De manament — de part de Vostraltesa, 1220
Vna per tres — citat, me represente:
Mas, segons tinch — esta causa compresa,
Veig yo ma part — perjudicada y lesa,
Car del meneig — aquest prou nom contente;
Y ab tot que tinch — dels vells largua licencia, 1225
Hi general — hi molt bastant procura,
Tostemps parlant — ab digne reuerencia,
Soplicar vull — Vostra gran excellencia
Que prouehir — me vulla sta scriptura. »
    * — « ¿Com se pot fer tal desmesura [f. Ç 8]
        Ni contra fur?
    (Respos Despi) yo vull segur
        Dels vells estar,
    Ans, pux tan clar, senyora, par
        Y axi es ver, 1235
    Ell per los vells tenir poder
        Hi prou bastant,
    Nols he mester anar peixcant
        Ni cercar yo:
    Perçous requir entre [e]n preso 1240
        De continent,

Car no coneix prou esta gent
    Vostra altesa;
Nols deu esser cosa admesa
1245   Fins sia stat,
Com se pertany, ben confessat. »
    — « ¿Que es aço
(Respos Moreno), y que fet yo
    Ni que comes,
1250 Que vos majau a fer proçes,
    Ni menys nengu,
Per defenssar lo be comu? »
    — « Arau veureu
(Respos Despi); nous enugeu,
1255   Veureu lo tema;
Proseguireu vos lo protema
    Com vos parra. »
— « Donchs concordemnos de scriua »
    Dix lo Moreno.
[f. C[8] v] * Respos Despi: « Sia Ximeno. »
    — « No vull aqueix!
(Moreno dix) que nom coneix
    Y es gran ronçero. »
— « ¿Voleu que sia Sobreuero? »
1265   — « Aqueix es bo. »
— « Mossenyer, donchs, rebeu axo;
    Tocau ho be. »
— « Ara vejam sius fartare,
    Ni que fareu,
1270 Que ben se que nom penjareu. »
    — « Dexem rahons,
Hojam vostres confessions »
    Dix lo Despi.
« Hohiu les donchs, que veus maçi. »
1275   Y axi fon fet,
Car prestament se fon retret

A vna part,
A hon molt be hi de bon art
Ell confessa,
Hi per escrits ell deposa 1280
Ab veritat,
Sobrel que fou interrogat,
Lo quey sabe:
Molt largament ell ho digue,
Mal de son grat, 1285
Puix que lo joch era forçat.

CONFESSIONS DEN MORENO.

* Hauent prestat son sagrament, [*f.* *D* [1]]
Segons que fer solempnament
Ses praticat,
Respos, essent interrogat, 1290
Sobrel primer.
☾ E dix: quen part era molt ver
De alguns vells,
Mas quempero ell no [e]s daquells,
Que de amor 1295
No pugua ser merexedor,
Per que [e]s molt clar
Ques veu tots jorns molt rebrotar
En ell natura,
Hi que, trobant bona pastura 1300
Son caragol,
Ab tot que sia moll bunyol,
Traura la banya.
☾ Sobrel segon, ab pena stranya,
Hi respongue, 1305
Hi atorgant dix: « ¿Com, perque
Lo vell roçi

No pot menjar lo bon boçi,
    Puix que loy donen?
1310 Exes senyores me perdonen:
    Noy han ben vist;
Si al malalt ques lo vell, trist
    Hi desmenjat,
No li donau boçi triat,
1315   May menjara,
[f. D 1 v] * Per hon, tostemps perillara
    La sua vida. »
Y, ab hun sospir molt fora mida,
    Dix: « Noy dich mes. »
1320 ℭ Sobrel tercer dix: « Est proçes,
    Segons me par,
Clarament pot tot hom mirar,
    Es enuejos
Y estra[n]yament malicios;
1325   ¿Com, sens empenes
No pot seruir be y sens esmenes
    A vn mester,
Lo bon matraç al ballester?
    Be [e]s veritat
1330 Lo que damunt esta posat,
    Que no va dret;
Mas ja per ço no pert son dret
    Desser matraç. »
ℭ Sobre lo quart dix: « Aquest laç
1335   Me par molt fort;
¿Com, per ser vell, se te per mort
    James negu?
¿Qual ley ho vol ni dret comu
    Que axi sia?
1340 Yo beus atorch que sta [e]n la via
    Y en lo cami,
Hi molt pus prop que lo fadri,

Naturalment,
* Hi que noy val or ni argent [f. D²]
Ni menys diners, 1345
Ans, es forçat que los primers
Vajen dauant... »
De molts sospirs acompanyant
Tot lo que deya.
¶ Sobrel cinque dix « que be creya 1350
Ser veritat
Tot quant alli esta posat,
Y ab gran raho;
Y aquest capitol per res yo
Negar nol gose. » 1355
¶ Sobrel sise dix: « Nom repose
Molt en aquest,
Per que nom alta lo protest
Quelles hi fan,
Que, siu han fet, tan beu faran 1360
Altres vegades,
Car si stan ara gabellades
En no dir och,
Nin volen may vista ni toch,
Recordarsan: 1365
Menjaran porch, hi mudaran
Prest de parer. »
¶ Sobrel seten dix « esser ver
En tots los caps;
Per que la salssa, per als naps 1370
* Mustius hi vells, [f. D² v]
Vella deu ser axi com ells;
Y axis deu fer,
Segons lo boix pendrel morter;
Car, lo ques clar, 1375
Yo nou vull gens porfidiar,
Puix ho conech. »

¶ Sobrel huyten, de sech en sech,
    Dix: « Tot lo neg[u]e:
1380 Mas, com veuran lo que despleg[u]e
    Per la part mia,
Conexeran sa strologia
    Esser errada;
¿Com es aço garba ligada
1385 Que passe axi?
No cregen gens exir de mi
    A bon mercat,
Que, puix que man denunciat,
    Es ja tot fet;
1390 Yo fundare tanbe mon dret,
    Com es mester. »
¶ Sobrel noue dix esser ver,
    De larch a larch;
Be [e]s veritat que lo seu arch
1395 Es ja molt fluix,
Hi, si tirant prou voltes cruix,
    Sens capleuar,
Tan flach com es, basta matar
[f. D³] * Encara caça;
1400 Que si vellea jens lacaça,
    Ja per aço
No resta quell nos senta bo
    Pera be fer
Mes mal, que may nengun barber
1405 Sarzir poria.
¶ Sobrel deen dix quey sabia
    Lo quey coneix;
Que prou mals anys te qui [e]nvelleix
    Masa [e]n lo mon,
1410 Car be coneix que quants vells son
    Ensemps ab ell,
Son molt millors pera conssell

[Fol. D^3 *v*]

Que pera brega;
Pero que tot quant damunt nega,
1415 Ho prouara.
¶ Essent a punt ja lescriua
Y aparellat,
Puix fon del tot be confessat,
Y auien fet
1420 Ab compliment tot son pertret
Hi son lauor,
Li dix donas capleuador
A la persona.

f. D[4]] * Fon donat Moreno a caplleuta.

Puix altercat — hagueren vna stona
1425 Sobre lo punt — de pendrel o dexarlo,
Ab tot quel fur — nou atorga niu dona,
Puix que la part — no staua molt fellona,
Li consenti — deguessen caplleuarlo.
Y axi cobra — Moreno lesperança
1430 (Que ja del tot — mig perduda lauia),
Hi, demostrant — dels vells la gran puxança,
No volgue dar — vna sola fermança,
Ans ne porta — vna gran letania,
A demostrar quell ne tenia
1435 Moltes hi prou,
Y ab molt bon dret, franques al hou
Hi molt segures,
Hi sens empaig netes hi pures,
Sens reçelar
1440 Les hi deguessen refusar.
Y, estant axi,
Li dix tantost lo bon Despi:
« ¿E, donchs, que feu?

¿Hon es aço que vos dieu?
Hajam fermançes: 1445
Vejam aquestes grans puxançes
Que vos mostrau. »
Respos Moreno: « Esperau,
Que yoy hire,
Hi mes de mil ne portare. » 1450
* De continent, [*f. D*[4] *v*]
Ya be prestat bon sagrament
Hi homenatge,
Ell ana fer son presonatge
Partint dalli, 1455
Que, altrament, may lo Despi
Loy atorga.
Mas, poch apres, tantost torna
Ab gran furor
(Que paregue fos caçador 1460
Que ve de caça,
Que despeats porta [a] la traça
Infinits goços;
O par que fos la ferma moços
Ab lo basto), 1465
Portant detras gran professo
Dallesiats,
De ma[l] vestits hi destraçats,
Hi desonests.
Y al menys veureu si son aquests 1470
Semblants a ells,
Que son donats per part dels vells
Hi homens proms;
Dels quals fermanses son los noms:
Johan Pantaix 1475
Ple-de-mil-anys, Marti Carcaix,
Nofre Panssit,
Jaume Ruat, Guilem Podrit,

Perot Ysagre,
1480 Mossen Sospir, miçer Puagre,
[f. D 5] * Don Ramon Fleuma,
En Matheu Sech, n Alfonso Reuma,
Mestre Rugall,
Mossen Rouell, miçer Gargall,
1485 En Lorenç Tos,
Mossen Jamech En-pipitos,
Miçer Laguanya,
Mossen Humor, Vicent Migranya,
Andreu Moxell,
1490 Gaspar Estopa, don Fluxell,
Miçer Postema,
Antoni Brach, mestre Quarema,
Felip Sardina,
Miçer Exut, Cosme Ranyina,
1495 Y en Amargos,
Damia Grony, Miquel Çelos,
Mestre Trist-any,
Mossen Adzar, Domingo Cany,
Tomas Corcat,
1500 Bernat Tramssit, Aloy Podat,
n Agosti Fluix,
Jordi No-puch, Lois Arruix,
Y altres molts mes;
Los quals, venint ades ades,
1505 Si ajustauen,
Que poch a poch hi arribauen
Darre[r]s venint.
Y axil notari, scriuint
Hi tocant lacte,
1510 Fermaren tots en lo contracte
[f. D 5 v] * Com sacostuma;
Y apres dauer donat tal suma
De companyons,

Passant entre [e]lls moltes rahons,
    Ell presenta 1515
Vna scriptura, que dona
    Al secretari,
Fent hi posar son calandari
    De continent.

Escriptura posada per part dels vells

« Constituhit personalment 1520
Denant Vos, alta y excellent
    Venus Deessa,
Johan Moreno, qui confessa
    Esser donat
Per part dels vells ab veritat 1525
    Procurador,
Emparador hi defenssor
    De la vellea;
Posa e diu: quen ells recrea
    Lo desig tant, 1530
Que sils anaua aumentant
    Tant lo poder,
Inçessantment fer hi desfer
    No cessarien;
Pero, per quant prou no refien 1535
    De ses ahines,
* Volen cercar viandes fines [*f. D* 6]
    Hi delicades;
E que perço, sis son clamades
    Daquells les dones, 1540
Ab prou rahons, viues hi bones,
    Y autoritats,
Clar mostraran que, tots amats
    Hi ben volguts,

1545 Deuen esser, hi molt tenguts
En reuerencia.
Pero, per quant Vostra excellencia
Sa euocat
Aquesta causa hi tirat
1550 De la cort nostra,
Tots soplicam laltesa Vostra
Vulla derir,
Y, ensemps ab Vos, pendre y tenir
A la Raho,
1555 Quen causa tal sial bordo
Ensemps ab Vos;
Que, puix siau Vosaltres dos,
Contents serem,
Y a tot bon dret nos sotsmetrem
1560 A Vostre for,
Puix que sabreu, dexant la flor,
Collir lo fruyt;
Y ab tot que diguen esser buyt
Lo caragol
1565 Del vell, tenint plech de bunyol,
Per ço no resta
f. D^6 *v*] * No sia gall, puix que te cresta
Tan be vermella,
Y al so de nostra caramella
1570 Ballar nos puga;
Car si la pell es de tartuga,
Vn poch ruada,
A tot ventrell fruyta saunada
Mes aprofita,
1575 Hi, [si] tan prest lo gust no excita
Per no ser tendra,
Ja per aço no es dit çendra
Negu daquells;
Car los draps fins, per esser vells,

Nengu nols lança; 1580
E que, si no rompen be lança
En semblants juntes,
Ja per axo de correr puntes
Priuar nos deuen;
E que, si ells, al temps ques çeuen 1585
Sobre lo loure,
Massa laugers nos solen moure,
No [e]s marauella,
Car, per ser molt closa la sella,
Al encontrar, 1590
Porien per molt reuessar
Romprels arçons,
Hi per aço los esperons
Donen fluxets;
Hi que tan be, sils seus luquets 1595
Donen gran fum
* Primer que no encenguen lum [*f. D* [7]
Ni molt gran flama,
Hi que per ço qualseuol dama
Tant los desdenya, 1600
Nols leua que la secha lenya
No valga mes
Que no la vert, que no val res
Nis pot encendre;
E que, si tart se solen pendre 1605
En la fahena,
Tanbe la fan be y sens esmena,
Tan treballant,
Que fan venir dolça brollant
Laygua de luny, 1610
Car, de la let, qui millor muny
Molt mes ne trau;
E que tanbe tanquen ab clau
Tots los secrets,

1615 Lo que no fan los jouenets
Quen layre van;
Hi que huy dels tals com se stan,
Los vells falcons,
Faran dells tals relacions
1620 Sils dexen tralla,
Que be veuran no mengen palla
Si no ciuada.
Mas, per que mes examinada
E discutida
1625 Sia [e]sta causa, hi dicernida,
Requer, demana
[. *D* [7] *v*] * A Vostraltesa, don emana
Nostra justicia,
Pera pagar la gran malicia
1630 Daquesta gent,
Per que millor lo fonament
Sen pugua veure,
Segons molt clar o farem creure
Y ab gran raho,
1635 Nos façau asignacio
De aduocats.
Los quals seran prest ajustats,
Puix ho maneu,
Hi la Raho tanbe laureu
1640 Tantost açi.
Requer tanbe, quel bon Despi
Sia tantost
Prest sotascrit, puix he respost,
Hi es raho,
1645 A la pena ditalio.
Ya, caminant
A poch a poch, irem auant
Com fer se dega,
Hi de justicia nos denega

May a nengu; 1650
Requirint ne, pel be comu,
Carta publica. »

PROUISIO A LA DAMUNT DITA SCRIPTURA

* [Y] axi, segons com se pratica, [f. D[8]]
Fon acceptada,
E prouehida y entimada 1655
Al altra part,
Manant lo jutge, no fos tart,
Al escriua,
Donar trellat, sil ne volra
Despi hauer. 1660
Lo qual respos: « Nol he mester:
Vinga Raho,
Siam en la cotlacio,
Que molt me plau. »
Moreno dix: « Donchs, esperau, 1665
Que yoy hire,
Y ensemps ab mi la portare.
(Si la sabia
Anar cercant fins en Ongria,
O [e]n Anglaterra...) » 1670

PARLA MORENO AB LA RAHO

« Tan secament — me donen mortal guerra
Les dones huy, — volent ab mi contendre,
Hi, segons quant — me corren fort la terra,
Perduda ja — del tot tinch ma desferra,
Si tu, Raho, — ma part no volls defendre: 1675
Les quals estan — ab los vells molt de punta,

Yo, procurant — la part della hi la mia,
Puix ton engeny — sobre tots se remunta,
[f. D^8 v] * Te volgut dar — al jutge per adjunta,
1680 Puix, be jutgant, — tot hom te pren per guia.
Perçot soplich, per cortesia,
Vulles venir
Ab mi alla, per aclarir
Aquesta causa.
1685 Y aço, com mes ab curta pausa
Fer se pora,
Vn̦ boçi mes que cent valdra
En altra hora;
E puix sens tu se desafora
1690 Tot nostre be,
Te prech, senyora, per merçe,
Que not detingues,
Mas que tantost ab mi ten vingues;
Quel jutge sta
1695 Ab la ballesta en la ma
Hi ja parada:
Perque [e]sta causa ses portada
Molt soptadet,
Daxo del joch dalamanyet,
1700 Hi tras canto;
E per aço, senyora, yo
Tinch tanta pressa,
Per que d Amor es la deessa
Lo jutge nostre,
1705 E yo tinch por que nos demostre
Molt parcial,
Y que nons pose lo dogal
[f. E^1] * Ab rahons bones,
Que ja sabeu dones ab dones,
1710 Hi tals com ella,
(Hi majorment per tal querella)

Que basten fer.»
Dix la Raho: «Posat primer;
Yot seguire,
Quen aqueix loch yo noy sabre 1715
Anar sens guia.»
Y axi los dos feren sa via
Hi son cami,
Hi, quant abduys foren alli,
Fent los fer loch 1720
Raho passa, son poch a poch,
Al setial
Hon la deessa [e]n tribunal
Aseyta estaua.
Moreno, quant veu sacostaua, 1725
Y era saho:
«Senyora (dix), es la Raho
Nostra padrina.»

Diu la Raho a la deessa Venus

«Compassio — me fa esser vehina
Y entrar en part — hon may tingui posada, 1730
Ques tan gran cort, — molt excellent Reyna,
Hon res de meu — siy sopa no si dina;
Hi per çom par — quey estich manleuada.»
Venus respos, — ab cara molt contenta
* Y affable gest: — «Siau vos ben venguda, [*f. E*[1] *v*]
Car be qui sou — vostre gest representa;
Y atorgueus yo — quem sou de luny parenta,
Segons lo poch — queus tenim coneguda.»
Y, apres dauerla detenguda
Ab tals rahons, 1740
Puix que del tot tots los grahons
Hague muntat,

Seure la feu al seu costat;
 Hi, rahonant
1745 La vna [a]b laltra, [e]n lentretant
 Tot hom callaua,
Sino Moreno, que sforçaua
 La sua part,
Que staua ja pena del quart,
1750 Ab molta por.
Pero, sforçant hi fent bon cor,
 Dix: «¿Que [e]s de fer?
¿Hire per miçer Sabater,
 Mon aduocat?»
1755 — «Ja volria fosseu tornat [*tornat*]
 (Respos Despi),
Que yo no stich per aldre açi
 Su per axo.»
Respos Moreno: «Jay vaig yo;
1760 Anau pel vostre.»
—«No cureu vos, senyor, del nostre,
 Que jay sera,
Que yous promet noy fallira,
[*f. E*[2]] * Ans, com torneu,
1765 Açi crech yo quel trobareu.»
 Y axi trames
A fer venir miçer Artes
 Despi tanbe.
Pero Moreno, quant vingue,
1770 Tot sol torna;
Y axi Despi li demana:
 «¿Donchs, que [e]s estat?
¿No ve lo vostre aduocat?»
 Dix laltre: «No,
1775 Quen fets de la [E]nquisicio
 Esta retret;
Pero, tantost que aja fet,

[Fol. E^2 v]

Ell sera [a]çi. »
— « Bo es axo » respos Despi.
1780 « Com ¿quin mal es?
¿Tampoch noy es miçer Artes? »
— « ¿Queus cal rallar?
Tanbel hauriem de sperar. »
Y axi, parlant
1785 Moreno y ell, hi mosquejant,
Los aduocats
Foren alli tots arribats
Per disputar;
Y axi veureu al rastellar
1790 Qual dells del lli
Ha pres la stopa, o lo bri,
Ni menys larista.

[*f. E*[3]] * DISPUTA MIÇER ARTES, ADUOCANT LA PART DE LES DONES

« Coses hi a — quens paren a la vista
Promtament be, — senyora molt illustre,
1795 Com la paret — podrida, vella y trista,
Quens sembla tal, — de vista com de lista,
Quant, reparant, — nes passat lo palustre:
Dels vells aquests, — vell es lo de defora,
Vell lo dedins, — envellit per vellea,
1800 Y, envellits vells, — velleals desafora
Per vells velluts, — lenuellit cor los plora
Com dells, per vells, — lo vell temps *na* [no] sarrea.
Sols lo desig quen ells recrea
Joue sta huy
1805 Molt mes que may, hi tan fadri,
Que, si pintar
Algul volgues, hi blasonar,

Creu que staria
Dins en lo breç, o quel tendria
Al braç la dida: 1810
Car, puix no te edat complida,
Dacis segueix
Que may lo vell prou se coneix
Ni salimita,
Ni lo temps vell li aprofita, 1815
Ni lo nouell,
Ans, pel desig, tot li par bell
Hi profitos;
* Hi sil rugall, pantaix ni tos, [f. E[2] v
Lo desengana, 1820
Ploral desig hi creix la gana,
Hi, puix que crida,
Lo vell qui es del desig dida
Vol lo complaure;
E sols per ço se deuen raure 1825
Hi anutlar,
Desfer del tot y adnichilar,
Dells tals estremps:
Car tots aquells quels dexal temps
Hi ja nols vol, 1830
Ab lo garbell peixquen lo sol,
Sil temps segueixen;
Donchs, puix los vells gens nos conexen,
Forçat sera
Quels alarguem donant la ma 1835
Pera guiarlos;
Pero, si vull desanganarlos,
No men creuran,
Ans, crech que poch magrahiran
Tot quant fare; 1840
Pero [e]n Moreno, per ma fe,
Per que [e]s discret,

Al menys, crech yo, algun poquet
    Ho metra [e]n comte,
1845 Hiu leuara daquell besconte;
    Mes, general
Procurador hi principal
    Man dit quey es,
[f. E[4]] * Hi, fins açi, ho ha defes
1850 Hi be portat:
Si tan be nix son aduocat,
    Bonals dira.
E donchs, vejam hon se refa
    Lo fet dels vells,
1855 En que voleu la part daquells
    Corroborar:
Cascu [e]s tengut de desigar,
    Naturalment,
A si mateix honestament,
1860 Be hi no mal;
Aquest desig es natural,
    Dicte que si,
Mas, deus voler tu per a mi
    Allo mateix
1865 Que per a tu, sensse perpleix,
    Hauer voldries:
Hi tals desigs van per les vies
    De caritat.
Donchs ¿per quel vell, podrit, ruat,
1870 No pot penssar
Que del mal grat discobre clar
    Lo testimoni?
Donchs ¿que direm del matrimoni?
    Aqui stal punt!
1875 ¿Quem voleu dir [l]o *duo sunt*
    In carne vna?
Aquesta ley es molt comuna

Pera tot hom:
* ¿Com se pot fer quel home prom, [*f. E*[4] *v*]
Canssat dafanys, 1880
Ab la donzella de quinzanys
Pugua [a]uenirse,
Ni que los dos puguen vnirse
En nengun temps,
Essent ells dos los dos estrems? 1885
¿Vols ne raho,
Y vna gentil conclusio,
Clara y molt bella?
Tu, essent vell, no vols la vella,
Ans, defogint, 1890
Tramant, cercant, tostemps texint,
La joue çerques:
Ab tu mateix me par alterques,
Çercant ton mal,
Y esta raho es natural 1895
Y entendres dexa,
Car la dolor de si matexa
La fa çercar
Incessantment lo ranyhinar
Hi lo diuis. 1900
¿Per que, puix, *quod tibi non vis*
Tu fas en ella?
Tostemps pora, [a]b justa querella,
Cercar remor,
Que, si vergonya o temor 1905
Ambos adjunxit,
Lauors lo que *Deus coniunxit*
Se desfa prest.
* Car mostrenvos aquell protest, [*f. E*[5]]
Com son dedat, 1910
Ab que [e]n secret han protestat
Dins en son cor;

Hi, puix que veu no son dun for,
Loficial,
1915 Per escusar e[n]tre [e]lls mes mal,
Pren ne paraula,
Y axils parteix a lit y taula,
E mes auant.
¿Quem podeu dir vos, replicant
1920 Sobre aço,
« La joue vull, mosenyer, yo
« Per procrear,
« Car manans Deu multiplicar
« Sobre la terra » ?
1925 En eix ganchet sol se aferra
Lo fet dels vells;
E perçous dich no fa per ells
Semblant fahena,
Car, puix tantost mostren carena
1930 En mar bonança,
No poden may portar la dança
Seguint lo so;
Per çols desdenya de tal so
La joue tendra,
1935 Car no es bo prengua la çendra
Tantes vegades,
Estant tot lany axi debades
Dins hun conclaui,
[f. $E^5 v$] * Tancada tostemps ab son aui.
1940 Donchs, lengendrar,
Per arals vells dexen lestar,
Car be y aura
Qui millor quells hi donara
Molt bon recapte,
1945 Hi no hauran viure dacapte
Axi com ells;
Quencara que james dels vells

Case nengu,
Ja per axo lo be comu
Tant no perilla, 1950
Que lo cassarse pare y filla
Admetres dega
(E veus, donchs, com als vells se nega
Tot lo que posen);
E donchs, digau los que reposen 1955
Com ja es dit.
Sils fills dels vells, fills de despit
Hi de mitat,
Se poden dir ab veritat
Per luna part, 1960
Per que tostemps dun boçi [e]s fart
Tantost lo pare,
Hi de gran fam la trista mare
Resta mig morta,
Veus; donchs, per que gens nos comporta 1965
Sien dadmetre,
Que scassament per acometre
Valen mealla,
* Per que [a]maynant tostemps deualla [*f. E* [6]]
Senectus ista; 1970
¿Haueu legit be lo *Salmista?*
Veureu que diu,
Forsa, que scur gens ho escriu
Ni sis coneix,
Y al joue vell com malaheix: 1975
Quia, afflictus,
Dicit quod puer maledictus
Centum annorum;
Hi, mes auant: *Beati quorum*
Remisse sunt, 1980
Si be no stan en aquest punt
Los vells aquests,

Per que nou diu dels desonests
    Axi com ells;
1985 Perço tampoch se diu daquells
    Tecta peccata,
Segun acta & probata
    Per los escrits
Per ells posats e damunts dits
1990 Hi atlegats,
Perquen açò jay som estats
    Altres vegades,
Hi nan rebut prou sofrenades
    Sobre aço;
1995 Per ço no vull esser molt yo
    Ara prolix.
¿Nous recordau per ells se dix
    Non ambulabunt
[f. E^6 v] * *Et manus habent & non palpabunt*
2000 Escassament?
Car per tenir poch fonament
    Ja daquest mon,
Los homens vells ydoles son,
    Mas no de colre;
2005 Que nons degam daquells tots dolre,
    Yo nous ho negue,
Pero boçi ab quels ofegue
    No[l]s vull donar,
Nim fara may negu lohar
2010 Tal sen raho.
Segueixquen, donchs, lopenio
    Dels bon doctors:
Veureu de que merexedors
    Aquells los fan;
2015 Hi, no rebent tan gran engan,
    Faran lo que
Per raho y dret fer los coue.

Legiu Terençi,
Veureu en quant tendran silençi;
Mirau l Egidi; 2020
Nous oblideu tanpoch l Ouidi,
D[*e*] *Arte Amandi,*
Y alli veureu quin sucrecandi
Y a pera ells;
De bons doctors cent mil parells 2025
Ne portaria,
Pero james acabaria
De atlegar;
* Perço noy vull altri portar [*f. E* 7]
Si no Barbaça, 2030
En aquell pas hon embaraça
Tot vostre fet,
Puix que tot sol te prou pertret
Per a tot quant
Dir me volra, ben alleguant 2035
Tant com pora.
O, negra [e]nueja, com nos fa
Perdrel johi!
E perço dix Dauit axi:
Quando respexit, 2040
Cum in honore esset non intellexit;
Y acomparat
Als animals bruts es estat,
Y axi com ells.
Y axis pot dir tambe daquells 2045
Ab gran justicia:
¿Quid gloriaris in malicia?
Puix que no pots,
Conserual menys, daquells tres vots,
En tu la hu; 2050
Puix que per ley y dret comu
Lo mon te dexa,

Posat dauant aquella rexa
De la raho,
2055 Y al que dius hoc diras de no,
Sit vols conexer.
¿Com se pot fer pugues merexer,
Car diu Dauit,
[. E 7 v] * Com ja damunt es estat dit,
2060 De aquells vells
Que son als trenta cinch parells,
Labor & dolor?
Absit, senyora, *tantus error!*
Que Vostraltesa
2065 Ofena tant la gentilesa
Destes senyores,
Que sobre tan velles penyores
Hi tan arnades,
Tan espletades y esquimades,
2070 Hi derrohides,
Deguen prestar ses tristes vides
Ab tal afany!
A cent per cent non es bol guany
De tals esmerços,
2075 Segons daquells los quarts yls terços
Son diferents;
Mirau ¿com pot nengu sens dents
Mastegar faues?
¿Quins bauosalls per a tals baues
2080 Son les donzelles?
Prenguen de sopes escudelles,
Hi grans de pebre;
Noy cal posar en lo pesebre
Del vell ciuada,
2085 Puix la desdiu cada vegada
Hiy diu de no:
Dauli alfaç o bon sego,

Puix es prouat
* Quel vell, posat en tal edat, [f. E[8]]
Est imperfectus; 2090
O maledicta ista senectus
Et miserabilis!
Est apetitus insaciabilis
Com del auar:
Tots temps te fam hi vol menjar, 2095
Hi no mastega;
Dauli solssits, dauli que bega,
Feuli picats;
Sien duymes desenganats
Publicament, 2100
Puix que senyalen a la gent
Esse audaçes;
Et dico vobis sunt pertinaces
Sine potencia,
Et sunt finales in penitencia, 2105
Y ad quemlibet forum
Sepulcrum patens guttur eorum
& sic decepti
Et in peccatis esse concepti
Vere videntur. 2110
¿Que, donchs, speren? *¿Quid intuentur?*
Puix *non vtuntur,*
Lampades sue iam extinguntur
Hi totes cruxen;
Laygua y roman: donchs, ques arruxen, 2115
Puix lolils fall.
No fa per ells res de treball,
Car lo bon peix
* Yl bon boçi, a quil mereix [f. E[8]
Se deu donar. 2120
Y axi, puix donchs se mostra clar
Nostra justicia,

La desfrenada y vil malicia
Daquesta gent,
2125 Puix natural rahou consent,
Vos soplicam
Que, ben mirat lo nostre clam,
Hi declareu;
Que, puix som çerts hi mirareu
2130 Ab diligencia,
Ja no volem Vostra excellencia
Mes detenir;
Ans, darem loch siy volra dir
Res laltra part,
2135 Per que jans par que sia tart
Hi sen vald[r]ia. »

SATISFA MIÇER ÇABATER, ADUOCAT PER PART DELS VELLS

« Aquell conuit, — per qual se vulla via,
Quen lo millor — lo ques mester hi manca,
Crech per a mi — no fer lo mes valdria;
2140 Quen tot dinar, — si bo voleu que sia,
Aldre si vol — que no toualla blanca.
Dich ho perço, — puix es mia la tanda,
Quem par de mes — voler parar les taules,
Si los bocins — voleu dar fil per randa;
[*f. F*[1]] * Car lo qui pren — ab pinçes la vianda,
En taula pot, — menjant, contar prou faules.
Puix nostre plet no sta [e]n paraules,
Alta senyora,
Lo que a mi mes mentrenyora
2150 En aquest fet,
Es que la part vol fer pertret
De filateries;

Mas, puix no son estes materies
    Pera tot hom,
Ans de molts anys mostrarem com 2155
    Se deu entendre:
Y aço sera mes que defendre
    La part dels vells.
Car no sta en blasfemar dells
    Ne dir ne mal, 2160
Que, puix la plaçans es egual,
    Y axis deu creure,
A Vostraltesa fare veure
    Lo que rahone:
La qual soplique me perdone, 2165
    Que dir ho he.
Les dones huy, sobre ma fe,
    Per Vos ser dona,
Penssen tenir sa part molt bona
    Hi molt segura; 2170
Empero a mi mes masegura
    La bona causa,
* Per hon tots crem que, sensse pausa, [*f.* *F*[1] *v*
    Dexant a part
Totes fauors, sens altre sguart 2175
    Sera son dret
A cadascu molt clar hi net
    Prest atorgat;
E, si perçous he soplicat
    Que la Raho 2180
Per part de tots sial guio
    Ab Vostraltesa,
Non deu restar en res ofesa
    Vostrexcellencia;
Ans, ab deguda reuerencia 2185
    Tostemps parlant,
Puix aquest fet nos toca tant

Com se pot dir,
Nons ho deueu a mal tenir
2190 Hauer ho fet.
Y axi, entrant en aquest fet,
Sobrel posat
Per laltra part hi atlegat
Contra los vells:
2195 Quem par que sien reconssells
Molt fora temps,
Voler negar los dos ensemps
No poder ser
Vnits de grat ni dun voler,
2200 Per les rahons
Ques poden dir illusions
[f. F[2]] * Falsses hi fictes;
Puix venen tant contrals edictes
Hi manaments,
2205 Contra les leys hi documents
Que mana Deu.
Car lo proisme, com sabeu,
Deu ser amat,
Tengut, volgut hi estimat,
2210 Quant hom mateix;
E veus de hon se infereix
Lo que vull dir.
Perçous ho vull mes aclarir:
¿Que dieu vos?
2215 Ho diferexen molt los dos
En la edat:
Penssant la joue que [e]s estat
Ell tal com ella,
Segualara semblant querella
2220 Que vos mesclau,
Y axi tendran repos hi pau.
Et inde ¿quid?

Quella al temps de son marit
Plegar voldria.
Donchs ¿qual raho als vells desuia 2225
Amats no sien?
¿Ni del jouent, quals tant confien
Esser segurs,
Desser exemps de leys hi furs
De velledat? 2230
* ¿Nin quin ha may assegurat [*f. F*[2] *v*]
Ni preseruada,
Durant lo temps sia guardada
Ista juuentus?
Puix, com los vells, ***non est inuentus*** 2235
Similis illis;
Quod si videntur suis capillis
Albo colore
Et propter hoc digni honore
Patres dicuntur. 2240
Donchs ¿que vol dir ***non coutuntur***
Hi res no valen?
In omni loco, tots segualen
Molt dignament,
Ab lasaunat hi vert jouent. 2245
¿Que dieu mes,
Sumant per orde lo proçes?
Non habent dentes,
Et propter hoc sunt impotentes;
Digau, mosenyer: 2250
¿En que us voleu vos ara strenyer
Sobr[e] aquest pas,
Quen fa la part vn molt gran cas?
¿Quey podeu dir,
Si no voler ne inferir, 2255
Segons mostrau,
Que sense dents no pot la clau

Obrir lo pany?
¿Hi quants sen troben entre lany
[*f. F*[3]] * De bons manyans,
Que, per esser sobtils de mans,
Ab prou ganchets
Obren molts panys que son estrets
Hi be tancats?
2265 Quencara quentren doblegats
Y apoch apoch,
Sensse cuytar se fan son joch
Hi son lauor,
Hi per allo es molt millor
2270 Tinguen lo tempre
Algun poquet fet al destempre,
Que massa fort:
Per que, si [e]ncontra o remort
En la moleta,
2275 Ho [e]n qualque guarda molt retreta,
No romp, mas presta;
Mas, si lo pany es de ballesta,
Tantost hi obre.
Donchs, nous cal dir quel vell es pobre
2280 De spedients,
Puix sab ginyar sos esturments
Cercant remey.
Donchs ¿que fa [a]l cas aquexa ley,
Non a[m]bulabunt?
2285 Quencara que *semper clamabunt*
Gutture suo,
Estant tots temps *in simul duo,*
Be sauendran,
[*f. F*[3] *v*] * Que yous ofir noy cridaran
2290 Negun vehi.
¿Voleu ho veure de fi [e]n fi
Lo que yous dich?

Mirau aquell doctor antich:
    Quomode tute
Tulli ha scrit *De Senectute* 2295
    Excellentment;
Mirau tanbe com lignocent
    Ho passa lis,
En lo paraf terçer, *Si quis;*
    Hi, mes auant, 2300
La hon se va mes alargant,
    Parafo *Quantum,*
Septima lex: Si & intantum,
    Quod seniores
Ad consulendum sunt meliores, 2305
    Hi va molt saldo,
Segons ho proua lo gran Baldo,
    Hi Johan d Imola,
Hi l Alexandre tanbe d Imola
    Com ho conferma; 2310
Hoc, que lo Bartol nou referma
    Singularment!
¿Com ni per hon han fonament
    Ea que dixi,
Et semper mecum sunt afixi 2315
    In causa ista?
Aliud est que nol *Salmista*
    * Lo que yous dich. [*f. F*4]
¿Com lo trobau, vos, enemich
    De la raho, 2320
Al vell que vol fermar bordo
    Per por de caure?
Lo que hoiu nous deu molt plaure,
    Segons me par;
¿Com me sabreu vos desligar 2325
    Estes rahons?
Ab lo *Fraeciscus* de Mayrons,

Non que iam vidi;
Nou fareu, donchs, ab lo Ouidi,
2330 Per bona fe,
Que[*s*] mes lo punt estrenyere
Que nous pensau.
¿Regonexeu que diu Sent Pau,
Ad Filipenssses?
2335 Hi mandous prou passar defensses
Tant com volreu.
¿Y, en l *Euangeli*, Sent Matheu
Quey ha scrit?
Nous done yo sucre candit
2340 Si no molt fi.
Pero, legiu Sent Agosti,
Amore mei,
En lo *De Ciuitate Dei;*
Veureu que diu
2345 Del home vell, ni quen escriu,
Qu[e] es lo pus fort:
[f. F^4 *v*] * Que nunca mor fins tant qu[e] es mort;
Gafau axo!
Per que vejau si per[t] lo so
2350 Ni la mesura,
Legiu lo Sent Bonauentura,
Doctor sobtil,
Ab altres prou mes de cent mil
Del *Flors Sanctorum.*
2355 Donchs ¿no [e]s açol *Beati quorum*
Quem atlegau?
Ni menys seran, si bey penssau,
Quinque laudates;
Guardau, que beus darem çabates
2360 A vostres peus.
Legiu, en lo dels *Macabeus,*
Veureu la proua;

Mirau en la *Digesta Noua:*
    Codice Plusquam,
Prima secunde, termino Nusquam, 2365
    Septima coma;
Et Lodouicus, tanbe de Roma,
    Quomodo dicit
Si debet esse lo vell sotlicit,
    Ni que deu fer 2370
Quomodocunque, puix te poder;
    Facite nobis,
Postea ante, sicut pro vobis:
    Qui si tal es
Etiam semper sumus equales. 2375
    E, donchs, hou hou
* Miçer Artes ¿paruos que cou [*f. F*[5]
    La mia salssa?
Guardau, que ley ni glosa falssa
    Nom fara nosa; 2380
Glosau me vos aquesta glosa,
    Sicut scripsi:
Yo crech sera l *Apocalipsi,*
    Pro aliquibus.
Donchs, conexeu *est iste cibus* 2385
    Bonus ad gustum;
Sed vtrum sit iustum, iniustum,
    Noy dich yo res.
Mas, resumint be lo proçes
    Que haueu dit, 2390
¿Los fills dels vells, fills de despit?
    O male dictum!
A seculo non est auditum
    Tale obprobrium
Contra *preceptum & matrimonium!* 2395
    Quod, propter hoc,
Dimittet homo, poch a poch,

Patrem & matrem,
Et consequenter dimittet fratrem,
2400 *Et hec dimissa!*
Qui ab cunyats entra en missa
Sen hix a soles.
E donchs ¿queus par destes resoles,
Mosenyer meu?
2405 ¿Teniu hi res quey repliqueu
Sobre aço?
[F[5] v] * Poriaus dir ara [a] vos yo:
¿Quid intuentur?
¿Et habent os & non loquentur?
2410 Yo crech que si:
Que, ben mirat, quant fins açi
He yo portat,
Ordit, prouat hi atlegat,
Molt clar se mostra,
2415 Esser en tot molt la part nostra
Corroborada.
Y, puix que tant resta prouada,
Noy vull dir mes,
Que yom conech que stich ençes
2420 En atlegar.
Pero, per mes no fatigar
Vostrexcellencia,
Sols la soplich quen la sentencia,
Aquesta gent,
2425 Coneguen be lo fonament
De sa malicia,
Essent molt prest nostra justicia
Desempachada.

Lo rahonament de Moreno ab son aduocat

Puix fon del tot — la causa disputada
Molt largament — en tan bela [a]udiencia, 2430
* Presents les parts, — asignaren jornada [f. F6]
Los jutges dos, — pera dar la porrada
En lendema, — hi poblicar sentencia;
Y axi tot hom — a casa sen tornaua,
Puix ague fet — cascu lo perquey era; 2435
Hil bon Johan, — que molt content restaua,
Son aduocat — tanbe sacompanyaua,
Parlant ab ell — axi per la carrera:
« Bem so altat de la manera
Del vostre dir, 2440
Com vos he vist tant embotir
Hi atlegar,
Fer hi desfer, y apropiar
Excellentment,
Hi satisfer molt finament, 2445
Quen fe de Deu,
Major renom que vos nous creu
Haueu guanyat;
Mas, vos no ues restar parat
Miçer Artes, 2450
Quant ell hohi que li digues
« E, donchs, hou hou,
« Mossenyer meu, parvos que cou »
Que barba pits
Posa tantost als vostres crits, 2455
Hi lo Despi
Ferma los vlls lauors en mi
Molt alterat. »

[f. F[6] v] * Respos lauors son aduocat:
2460 « *O, fidem Dei!*
No conexeu vos, *corpus mei*,
Aqueixa gent
Quen lo seu dir fan fonament
De barrumbales,
2465 Hi tot son fet es, ab rialles,
Fundar son dret;
Ara veuran siy ha pertret
Pera obrar.
Nom so volgut tant alargar
2470 Yo com podia,
Que mes doctors mostrar volia,
Y, ab rahons fines,
Les *Decretals* hi *Clementines*,
Hi la gran *Suma*,
2475 Angel d Aretzo, Rafel Cuma,
Hi l Albert Gran,
Y el *Codi*, hi l Andres Johan. »
— « ¿Sabeu de que,
(Moreno dix) sobre ma fe,
2480 Me so spantat?
Com en hun loch tan senyalat
Y en tan gran plaça,
Noy ha [a]tlegat sino Barbaça,
Miçer Artes. »
2485 Laltre respon: « Com an lo pres
De improuis!
Y axi tot hom sen es be ris,
[f. F[7]] * Que beu he vist;
Perço ço y so yo vengut preuist,
2490 Hi ben armat.
Pero, mirau, que replicat
Gens no mi ha!
Dema veureu quin estara,

Al poblicar:
Car no podem sino guanyar, 2495
Per nostra part;
Mas, com hauem tengut bon art,
Beu deya yo,
Que, si raho fos en aço,
Per la part nostra 2500
Seria be com clar se mostra
Lo joch egual. »
— « ¿Sabeu perque us fiu yo senyal,
Quant disputaueu?
(Moreno dix) vos noy miraueu: 2505
Quen atlegar,
Rahos dexa de rahonar
Ab la deessa,
Prenent plaer en la gran pressa
Que vos tenieu, 2510
Com tan espessos enbotieu
Axils doctors,
Que, per ma fe, los miradors
Quants ni hauia
Ab gran plaer hi alegria 2515
Vos escoltauen. »
* Y axi, rallant, ells sen anauen [f. F[7] v
Fent son cami;
Mas, lescriua, tantost alli
Per manament 2520
Dels jutges, molt diligentment,
Ell replega
Los actes tots, hils ordena
Segons deuia.
Y axi, anant sen dreta via, 2525
Ell los porta
Als jutges prest, hils presenta
Tots los contractes.

La altercacio de Venus ab la Raho

I axi les dos, — examinant los actes,
2530 Regonexent — los papers y escriptures,
Passant rahons — entre [e]lles hi grans tractes,
Res no poguem — presumir dels seus pactes
Los miradors, — sino per conjectures:
Raho, scoltant, — tapauas les orelles;
2535 Venus, parlant — Raho, restaua muda;
May negun mot — poguem compendre delles,
Fins que Raho — dix, arrunçant les çelles:
« Segons axo — per hac hi so venguda. »
— « ¿Podeu ser vos de mes tenguda
2540 (Dix la deessa),
[f. F^8] * Si no jutgar segons confessa
La part matexa?
Que lo queus dich entendres dexa,
Si bey mirau;
2545 Que lo millor vos oblidau....
Mirau hi be;
¿No veu que diu sobrel cinque?
Veniu açi:
Mirau açol siau ab mi,
2550 Per vida vostra!
Que veus açi com clar se mostra,
Sens ficcio.
Girau a la confessio,
Sobrel seten,
2555 Y alli veureu com se defen,
O si sacusa,
Y al menys veureu si es escusa
Que yous hi done. »
— « Donchs, nou digau, que bem adone
2560 Del quem dieu,

Mas, si compendre vos voleu
    Be tots los caps..... »
— « Mirau que diu sobre los naps,
    Mustius hi vells:
Sius par que sien reconssells, 2565
    A vos o deix;
Passau nels vlls, legiu aqueix
    De larch a larch:
Mirau que diu tanbe del arch.... »
    * Dix la Raho: [*f. F*[8] *v*
« Mas ell ho diu del seu rotlo,
    Que surt molt fluix,
Pero que, ab tot quencara cruix,
    Se troba be. »
— « Y axous dich yo, trista, tanbe 2575
    (Dix la deessa);
Nou entengau a la reuessa,
    Quell mostra clar
Que sta huy, pera pelear,
    Millor quels altres. 2580
Hi veus açi per hon nosaltres
    Tenim prou lum
Per aclarir tot aquest fum,
    Molt prestament:
Per que podem lo argument 2585
    Fer a pus fort,
Per que, si ell, estant mig mort
    Se te per tal,
Hi creu que mes quels altres val
    Per al mester, 2590
Es clar senyal del poch poder
    Quels altres tenen;
Hi tots los caps hon se defenen,
    No munten res,
Car tot lo punt daquest proçes 2595

En aço sta. »
Dix la Raho: « Ab vos so ja,
Pero nom par
[f. G[1]] * Axils deguam del tot priuar
2600 Ab tals vltrançes:
Enterrogem ne les fermançes
Quens han donat,
Per que molt mes examinat
Si[a] aquest fet;
2605 Y, auent hi fet tot lo pertret
Que fer podem,
Mes sanament declararem;
¿Voleu ho vos? »
— « Contenta so. » Y axi les dos
2610 Feren venir
Tantost alli, per aclarir
La questio,
Lois Eunuch, y an Tremolo,
Y a miçer Moix,
2615 Mossen Moquita, y en Coix-coix,
Que [e]ren estats
Los que darrers eren plegats
Al ajustar los.
Hi, començaut ha [e]nterrogarlos,
2620 Degueren ells:
« Esperarem, senyora [a]quells
Que venen ara. »
— « Nons hi cal fer tant gara gara
(Dix la Raho)
2625 Que, de ma part, contenta so
Que, quatre u sinch,
Sobre lo dupte que yo tinch
Hi vull saber,
[f. G[1]v] * Mi vulen dir lo seu parer. »
2630 Y axils digue:

« Digau me, donchs, per vostra fe:
  ¿Los vells aquests,
Quant als conuits damor requests
  Son conuidats,
Dexau los desacompanyats 2635
  Vosaltres may? »
Respos tantost en Johan Glay:
  « Val Deu, senyora!
Vist la edat quant los honora
  Degudament, 2640
Hora ni punt ni hun moment
  May los dexam,
Ni, [e]ncara que fer ho vullam,
  Nou podem fer,
Ni menys esta [e]n nostre poder 2645
  Perdrels may dull. »
« No es, donchs, mes lo que yo vull
  Per ara veure
(Dix la Raho); ara vull creure
  Lo quem dieu. » 2650
Venus respos: « Gracia [a] Deu,
  Queu veureu clar! »
Y axils ne feren prest tornar
  Per son cami;
Y, fent venir tantost alli 2655
  Al escriua,
A ordenar se comença
  Prest la sentencia.
* Yl jorn apres, quen laudiencia [f. G[2]]
  Ja sajustauen, 2660
Abduys les parts, que desigauen
  Veuren la fi,
Foren tantost de bon mati
  Alli presents;
Hils jutges, essent diligents 2665

[Fol. G^2v]

En espaxar,
Ans que deguessen poblicar
Examinant,
Hi relegint hi comprouant
Ab diligencia, 2670
Regonegueren la sentencia
Les dos ensems;
Tenint gran ansia tostems,
Hi gran reçel,
Que no fos fet a nengu pel 2675
De injusticia.

* SENTENCIA [*f.* G^3]

« Es liuell just — lo çeptre de Justicia,
Quant, justament — jutgant, se administra
Per egualar — hi temprar la malicia:
Castigals mals, — refrena la cobdicia, 2680
Y a viure be — a tot hom asinistra.
Perço, mirant — daquella la figura,
En luna ma — li vem portar la spasa,
Y en laltral pes, — senyalant la mesura:
Y axi, passant — huy della gran fretura, 2685
Tot hom la vol — pero no per sa casa,
Car tant com mes los mals abrasa
Hi be castiga,
Tant la te mes per enemiga
Y abominable 2690
Lo qui de res se sent culpable;
Pero no resta
Que les restants virtuts, en esta
Tan solament,
No tinguen totes fonament, 2695
Puix que, sens ella,

Poder obrar es marauella
    May res de be.
Aquesta es la que soste
2700 Lo be comu;
Aquesta fa que cadascu
    Viu molt content,
Si te bon seny, en lestament
[f. G[3] v] * Que sta posat;
2705 Aquestans fa la veritat
    Clarament veure;
Aquestans fa los duptes creure
    Hi aclarir;
Aquestans fa be dicernir
2710 Y examinar,
Tornar a loch hi areglar
    Lo que [e]s mal fet;
Aquestans fa cercar lendret
    De totes coses;
2715 Daquesta parlen en ses gloses
    Tots los doctors;
Aquestans fa merexedors
    De gran renom;
Aquestans fa hins mostra com
2720 *Veure* [Viure] deuem.
Perço nosaltres entenem
    En egualar,
Pacificar hi limitar,
    Hi aclarir,
2725 Y en concordar hi auenir
    Los clams posats
Contrals damunt denunciats
    Pares antichs;
Los quals trobam ser enemichs
2730 De si matexos,
Puix que, po[r]tant al coll tants fexos

De sobrats anys,
Volen donar dels seus afanys
* Part a tot hom; [f. G 4]
Perço nosaltres, mostrant com 2735
Est fet esta;
Hauent esguar que cascu fa
Lo que pot fer
Hi nol que vol, puix lo poder
A tots no basta; 2740
Vist que tenim en mans la pasta
Libertament,
Pera mirar molt amplament
Hi molt bastant,
Per les dos parts tot ço e quant 2745
Ses pogut dir,
Prouar, loar, hi encarir,
Hi praticar,
Hoc hi negar, hi comprouar
Ab rahons bones, 2750
Axi per la part de les dones
Com per part dells;
E vist que ja los cascauells
Tenen panssits;
E vist que stan tostemps hunits 2755
Molt de ventrell;
E vist que son sensse rouell
Daquells los hous;
E vist que mes [que] no les nous
Fan la remor; 2760
E vist quen ells fall la calor
Ja natural;
E vist que dells ja lo perpal
* Esta sgranat, [f. G 4 v]
E ja no [e]s bo per fer forat, 2765
Puix noy ha çer;

Vist que los vells han menester
Doble stipendi,
Hi tantost dien *Je me rendi,*
2770 Mas no de por,
Si no que mes nols bastal cor
Ni la virtut;
Vist que tostemps ab la salut
Estan en luyta;
2775 Vist que, souint, sols de la fruyta
Senfiten prest;
Vist que, si tiren mal de sest,
Pijor de vol;
Vist que daquells esta jal sol
2780 Molt *alta* [a la] posta;
Vist que lo vell te la resposta
Millor quels fets;
Vist que del tot estan desfets
Hi [e]clipssats;
2785 Vist que jals han desenganats
Hi ells noy crehen;
Vist que, parlant damor, recrehen
Ab molt plaer,
Puix del passat lull hi broquer
2790 Sols los roman,
Mas nos adonen del engan,
Quel cuch del vell
Quant vol filar o fer capell
[*f.* G^5] * Tantost [se] penja,
2795 Hi que james la fulla menja
Ben mastegada;
Vist que tostemps esta [e]nboçada
La su[a] ayguera,
Hi que tostemps la sangonera
2800 Tenen malalta;
Vist que tanbe tostemps fan falta

Al clourel joch;
Vist que daquells may lo seu roch
Val per peo;
E vist que dells lo brau leo 2805
Es gatoli,
Quencara que volent dir «si»
Mene la cua,
Al primer salt tantost rebua
Hi diu «no pus»; 2810
Vist que tanbe al primer sus
Se troba mat,
Car may esta encubertat,
Puix nos pot moure;
E vist que, quant se trobal cloure, 2815
Fa mal profit,
Car tot o fa a son despit
Hi mal son grat;
Vist quentra tostemps doblegat
Son caragol, 2820
Y es ja prouat esser bunyol,
Segons lo plech;
Vist que, tostemps, restant en sech
* Mostren carena; [*f.* G[5]
Vist que tan be ja la fahena 2825
Del arquejar
No fa per ells, nil carduçar
Tanpoch la lana,
Quencara quey sia la gana
Fall lo poder; 2830
Vist que tanbe, al menester,
Los seus falcons
No spantaran ja molts agrons,
Car son moxetes
Que scassament les busqueretes 2835
O bequerudes

Volar poran, segons les mudes
Que tenen ja;
E vist tanbe quen raho sta,
2840 Puix que les dones
Dormint ab ells, a les espones
Dormen del lit,
Passant de clar tota la nit
Ab lo desig,
2845 Com siy agues paret en mig,
Morint de fam,
Car nunqua troben lo reclam
Dels vells a punt,
Pera cantar al contrapunt
2850 Que han mester;
E vist quant tart en son terrer
Clauen la vira,
Lo mouiment daquesta ira
[*f.* G^6] * Es vn corco
2855 Quels dona mortal passio,
Puix, ab tals faltes,
Viure les fan com a[*b*] malaltes,
Tenint dieta,
Beuent tostemps ab cullereta
2860 En sanitat,
Fent los seruar de castedat
Per forçal vot,
Tant, quen son niu al segur pot
Filar laranya,
2865 Hi daçils vel mal de migranya
Hi merarchia,
Del dejunar la nit hil dia
Ve lo bascar,
Lo mal de cor hil sospirar,
2870 Y esmortiments,
Hi cent mil altres accidents,

Hi rams de mare:
Don, desija[n]t qui les repare,
Cerquen remeys,
Per hon prou voltes nostres leys 2875
Afauoreixen;
Et vist quels vells prou no coneixen
Ni menys reçelen
Semblants perills, ans, tostemps belen
Volent mamar, 2880
Deurien se ja desuear
Daquests mals vicis,
Puix que miram per los indiçis,
* Hi clar se veu, [f. G[6] v
Que, per molt quels ajude Deu, 2885
Ab tants afanys
Acaminant, may en deu anys
Arribaran,
Fent tot lesforç que fer poran,
Diçi a Nules; 2890
Hi som les dones com les mules,
Que, ben penssades
Volem esser, hi caualcades
A totes hores,
Hils esperons son cantiplores 2895
Molt delitoses
Pera les que stan desijoses
Dasaborir
La bona nit hi mal dormir;
Hi vist tanbe 2900
Que, puix en ells noy vem de que
Puguen fer joch,
Que lo fet dells es sols lo toch
Hi parauletes;
E vist que ja dells les jutgetes 2905
Pera les dones

Per res al mon ja no son bones
    Pera sonar,
Ni tampoch per afalaguar
2910   Neguna delles;
E vist ab quant justes querelles
    Se son clamades,
Hi quen estan molt alterades
[f. G 7]   * Y ab gran raho,
2915 Puix que dels vells lo vell bordo
    Es canya ferla,
Hi, si daquells algu [e]s dit perla,
    Sera de peix,
Perço la joue lauorreix
2920   Tant hil desdenya,
Puix tostemps fa com la spardenya
    La companyhia;
Hi vist tot quant veures podia
    Ni replicar,
2925 Yls aduocats al disputar
    Lo quey han dit;
Vist lo proçes molt be fornit
    De tot ço y quant
Era mester, ben atlegant,
2930   Hi la scriptura
Per lo semblant, hi la procura
    Per part daquells;
Vist quen Moreno y es per ells
    En tal ajust,
2935 Que no pot ser del mateix fust
    Pijor clauilla,
Y esta tan be ja dins la ylla
    Dels penssaments,
Puix son del tot sos esturments
2940   Desconçertats,
Que, puix que nols hi han vntats

Doli doliues,
Li han cregut tant les adiues,
* Que [e]s be mester [f. G 7 v]
Quey mostre Deu tot son poder; 2945
Jesus:
E atenent
Misericordiosament
En esta causa,
Ab molt repos e no sens pausa 2950
Examinada,
Hi com se deu be ruminada
Hi discutida,
Compresa be hi aclarida
Ab gran saho, 2955
Per Nos, na Venus, hi Raho,
Abduys ensemps;
Dauant los vlls tenint tostemps
De nostra penssa
Aquell qui es vera defenssa, 2960
Hi creador
De tot lo mon, hi redemptor
Vniuerssal,
Lo qual, clauat alt en lo pal,
Per tots saluar 2965
A mort cruel volge liurar
A si mateix,
Don tot johi bo proceheix
Hi verdader;
Exercitant nostre poder, 2970
Pronunciam,
Sentenciam hi declaram:
* Que tots los vells, [f. G 8]
Hils que seran semblants a ells
Segons les obres, 2975
No puguen ser damor manobres

Ni tampoch mestres;
Ans, tots aquells que son mal destres
En aquest art,
2980 Volem, manam vixquen a part,
Foral ramat;
Per que lo gall que [e]s mal granat
Pera lauor,
Molt poch li val ser cantador,
2985 Puix no fa pondre;
Hi perços deu lo vell dispondre
En fer tal vida,
Sabent que te lo temps a mida;
Hi, fil per randa
2990 Que dels desigs faça comanda
O çessio,
Als quey daran millor raho,
Y, ab menys afany,
En poch espay, quells en tot lany;
2995 Y, en ser de nit,
Vajen tantost de taula [a]l lit,
Y en bon coxi
Reposen be fins al mati;
Hi la costella
3000 Sia la sopa y la scudella;
Y, al dia clar,
Sien tenguts tantost anar,
[f. G[8] v] * Passos contats,
Alla hon son mes obligats,
3005 Que [e]s: a hoir
Missa, primer, y a oferir
Lanima [a] Deu,
Puix que tan prop del regne seu
Tenen los peus;
3010 Hi no anar cerquant capmeus
Ni pedres fines,

Conforts, solsits ni medicines
    Per aviuar,
Ni fer que pugua rebrotar
    Lo margallo, 3015
Que, trahucat, ple de corco,
    No [e]s bo a res;
E mes, manam nos curen mes,
    De huy auant,
Contraminant anar cercant 3020
    Jouens mullers,
Puix no fa [a]l cas com asparuers
    Dormir ab presa;
Per esser gent tant indefesa
    Hi tan ciuil, 3025
Que non trobam, entre cent mil,
    Solament hu
Que sia bo, ni cuyt ni cru,
    A res damor.
Perço Nosaltres, ab tenor 3030
    De la present,
Los bandejam publicament
    * De la Cort nostra, [f. G[v]]
Puix conexem hi clar se mostra
    Massa senpenyen; 3035
Car, puix en res ja nols constrenyen
    Les nostres leys,
No consentint en los homeys
    De si matexos,
Manam que no sien adnexos, 3040
    Mas separats.
Pero, si, de desesperats,
    Ni haur[a] alguns
Que vullen ser tan importuns
    Que, repellint 3045
Y al que manam no obehint,

Volran cercar,
O penaran per conquistar
Tendra donzella;
3050 Sils fan comprar de Cornuella
Les antipares,
O de Sent Luch los fan confrares,
O a Çeruera
Los fan anar, dreta carrera,
3055 O a Bayona,
Fent los portar tots temps corona
(O, les manyoses!)
De Moyses, molt gracioses
Ho puguen fer;
3060 Hils ne donam bastant poder
A totes elles,
Axi viudes com donzelles,
[f. G⁹ v] * Ab vells casades,
Sens que no sien obligades
3065 A perdrel dot,
Puguen seguir lo nostre vot,
Si, en jouent,
Ab ells tendran acostament;
Per que [e]s raho,
3070 Puix ells se tallen lo basto
Ab ques castiguen;
Hi, per que mes no les fatiguen
Ab tals empreses,
Los condempnam en les despeses. »

LATA SENTENCIA E FI DEL SOMPNI

3075 Y axi les parts, — ab paraules corteses,
Qui, marmulant, — mostraua cara trista;
Altres, rient, — refermauen les preses;

Veyeu entrells — rahons hi grans conteses,
Axi de gest, — paraules, com de vista.
Pero nols cal — a les dones res tembre, 3080
Puix per sa part — la sentencia canta;
La qual, per mes — los mals daquelles rembre,
Se poblica — a sis jorns de deembre,
Mil quatrecents — del any sis e noranta.
Y, ab la remor de la gent tanta 3085
Y ab laualot,
Que scriure prou del tot nos pot
Lo quant fon gran,
Se desperta Johan Johan.

* *Ad laudem et honorem domini nostri Jesu Christi* [*f. G* 10]
eiusque gloriose matris virginis Marie, fuit
impressum in ciuitate Valentie. Per
Lupum de Roca, alemanum.
Die .xxv. octobris An-
no domini .M.
cccc.xcvij.

¶ Ad laudem ꝛ honorem domini
nostri jesu christi eiusqꝫ gloriose ma-
tris virginis marie: fuit impressuz in
ciuitate valentie. Per Lupum de ro-
ca alemanuz. Die. xxv. octobris. An
no domini. M. cccc. xcvij.

[Fol. *G* 10]

[Fol G 10 v]

III

DISPUTA DE VIUDES Y DONZELLES

(Valencia, 1561)

DISPUTA

DE

VIUDES Y DONZELLES

[*f. S* [3]] *COMENÇA LO PROCES O DISPUTA DE VIVDES Y DONZELLES, ORDENAT PER LOS MAGNIFICHS MOSSEN IAUME SIURANA, GENEROS, Y MESTRE LLOYS IOAN VALENTI, DOCTOR EN MEDICINA; AB VNA SENTENCIA ORDENADA PER LO HONORABLE Y DISCRET ANDREU MARTI PINEDA, NOTARI

[*f. S* [3] *v*] *DEMANDA FETA PER MOSSEN IAUME SIURANA A MESTRE LLOYS IOAN VALENTI

PVIX sou la font clara — brollant abundancia
De dolça doctrina, — senyor Valenti,
Lo meu baix ingeni, — vexell dignorancia,
Vos prega y suplica, — ab molt gran instancia,
5 Qu'en esta demanda — doneu ver juhi.
A cert amich nostre — tothom li consella,
Puix prou joues troba, — que prenga muller,
Parlantli vna viuda — y vnaltra, donzella;
Donchs, vos responeume: — ¿en esta querella,
10 Qual delles deu pendre, — a vostre parer?

Qu'estant en est dubte, — quant mes imagine,
Menys trobe la senda — que dret m'encamine.

Respon mestre Valenti

En vostra demanda — tan grans bens aplica
Lo clar juhi vostre, — que molt m'admiri;
Y vent quant Apollo — a vos magnifica, 15
Lo meu seruil anim — de prechs multiplica
Gran suma, qu'enmende — tot quant falta [a] si.
Que yo dich y aduere — que, essent molt venusta,
Deu ser elegida — per tot bon punter
Donzella discreta, — que grans delits gusta, 20
Y, al temps que sescalfa — molt fort en la justa,
Al joue delita, — y al vell, sis pot fer.

Les viudes parexen — benignes y affables,
Y son, en lintrinsich, — lleons indomables.

* Sius porta la viuda, — en sa companyia, [*f. S* [4]]
Alguns fills legitims — del seu marit mort,
Per ells va perduda, — per ells estaluia,
Y tant los regala, — de nit y de dia,
Que vostres fills propris — menysprea molt fort.
La bona donzella — no te fill ni filla 30
Que no sien vostres, — per dret natural,
Y, a tots sos fillastres — axils se affilla,
Que tostemps los ama, — yls horna y abilla,
Y fa per ells obres — de mare carnal.

Les viudes son crues — y males madrastres, 35
Que tostemps maltracten — als propis fillastres.

Replica de mossen Siurana

En vostra resposta, — triau la fadrina,
Per pendre d'aquella — vn fragil delit,
Seguint lo que vostre — desig vos inclina;
40 Si vos me creguesseu, — pendrieu per fina
Aquella vianda — que fa mes profit.
Essent dolça y vtil — la fruyta madura,
Cercau la que, verda — se cull dels fruytals,
La qual (com es cosa — que mil dans procura)
45 Esmuça dels jouens — la fort dentadura,
Yl vell no la menja — com no te quexals.

La verge, si sembla — menjar que deporta,
Per vn delit fragil — mil penes reporta.

[*f. S* 4 *v*] * Puix diu lo prouerbi: — de ver'amicicia
50 Aquell qui mes ama — deu ser mes amat;
D'aquest presuposit, — venim en noticia
Que totes les viudes, — per dret de justicia,
Mereixen lo premi — de ver'amistat.
La viuda'ns demostra — l'amor verdadera,
55 Puix ja sab les regles — d'amar y seruir;
La verge'ns voldria — fer naços de cera,
Fingintse benigne, — y humil falaguera,
Quant troba mamella — que puga monyir.

Enganans la verge,— donantnos a entendre
60 Quens vol y quens honra,—quant troba que pendre.

Resposta de mestre Valenti

La mia resposta — yo vull declararla:
Que prench la fadrina — de bona saho.
Y axi dich y aproue — qu'es be desijarla,
Que[l] vell, per ser tendra, — pora ben menjarla,
Y al joue no esmuça, — per justa raho: 65
Per que [e]s fruyta dolça, — de tal marauella,
Quel gust molt conforta — quant mes ne menjau,
Y, al temps dels encontres, — en esta querella,
Al batre les rames — pel dolç fruyt d'aquella,
Pensant qu'es sols vostra, — souint hi tornau. 70

Donzella discreta — tels toch tan extrenus,
Queus fa guardar tostemps — les lleys de la Venus.

* La viuda, no [e]s dubte — ser fruyta cascada, [*f. S* [5]]
Molt prop de podrirse, — y plena de calls,
Axi que, volentla — tenir conseruada, 75
Per molt que la pensa — tingau desuetlada,
Jamay se contenta — de vostres treballs.
Donzella ignora — los jochs agradables,
Restant molt alegra — d'uns licits debats,
Quels pochs treballs vostres, — puix sien affables, 80
Los te huy en tant compte — y en tant admirables,
Molt mes que les viudes — continus combats.

Dexau, donchs, les boyres — de vostra malicia,
Seguint del que toque — los punts y policia

Replica de [mossen] Siurana

85 Per molt quem contrasten — les vostres respostes,
No puch conformarme — ab vostre consell,
En quant, menyspreades — les viudes dispostes,
Voleu les donzelles, — ques troben compostes
De seny mes mudable — quel vari penell.
90 Qui pren muller verge — pren fust quel castiga,
Puix te, reguardantla, — recels y perills
Que no lay desonren — y della nos diga:
Vns baten les mates — ab molta fatiga,
Yls altres se mengen — los tendres conills.

95 De caure [e]n defectes — la viudas preserua
Pel seny y constancia — qu'en ellas conserua.

[f. S[5] v] * Si vos, com a metge, — prouasseu de ueres
Les jouens fadrines, — tocantlos lo polç,
Veurieu, les vnes, — superbes, grosseres,
100 Les altres, malaltes, — de flaques molleres,
Y no jutjarieu — lo vert fruyt per dolç.
No dich yo que prenguen — la viuda podrida,
Mas uiuda madura, — de prou bon regent,
La qual en complaurens — es molt comedida,
105 Y en actes venereus — te gran tempre y mida,
Molt mes que la uerge, — qu'espunta corrent.

Preniu gran besconte, — tenint per guastada
La viuda, qu'es fruyta — molt ben sahonada.

Resposta de mestre Valenti

Teniu ab la viuda — molt gran Babilonia,
Si [e]n lart de Cupido — enten de motets; 110
Que, si [e]n lo fregarla — teniu santimonia,
Es tant enemiga — de la cerimonia,
Que tostemps uos mostra — de gronys mil sonets.
Podeu a la uerge — donarli mesura,
Segons que comporta — lo uostre cabal; 115
Y, ab poch que la vnten, — no sent may fretura,
Y may que be us diga — lo joch, de uentura
La uiudas contenta, — qu'es huy molt gran mal.

Te ja molt perduda — al llop la ferea
La uiuda, y li resten — mil ginys y destrea. 120

* En carn de donzelles — se mostra la força [*f.* S[6]]
(Si es fort o robusta) — del hom esforçat,
Puix es cosa certa — que, en molt poca força,
La fluxa vellea, — encara ques torça,
Del tot clar trespasse — vn drap foradat. 125
Y si de la viuda — voleu pris atenyer,
Recordas d'aquella — primera cüyçor;
Y axi, [e]n tot lo vostre — retraure y empenyer,
Per molt que la vullen — pa[*r*]star y refenyer,
Li par qu[e] es molt fluxa — la vostra furor. 130

No vull oblidarme — pregaruos queus placia
Voler penediruos — de tal pertinacia.

Replica de mossen Siurana

Te gran laberinto — qui juga [a] la gresca
Ab verge, que nunca — vos diu «non vull mes»,
135 Si trau huna volta — la mel de la bresca;
Puix es cosa certa — que, tant quant la esca
Esta menys cremada, — tel foch mes ences.
La viuda comporta — quel home la llaure,
Portant fluix laladre, — apres del sol post;
140 Mas, vent ja les forces — d'aquell molt decaure,
Tantost vol que cesse, — tocant a retraure,
Puix ja sab qu'en lacte — nos troba dispost.

Per molt que les vergens — estiguen cansades,
James de la Venus — estan saciades.

[*f. S*[6] *v*] * La viuda discreta, — discretament balla
Al ball de Cupido, — quant es menester,
Y en veure quel correr — la cansa y atalla,
Tantost lo ball dexa — y mes no treballa;
Y apres, quant si torna, — se mou ab plaer.
150 May balla la verge — quant veu quen son tempre
Esta la viola — del musich Orpheu;
Mas, quant ella jutja — que te, per destempre,
Les cordes molt fluxes, — tant vol quasi sempre
Ballar y fer voltes, — qu'engendra menyspreu.

155 La viuda desperta, — del ball prest amayna,
Si veu que poch sona — la vostra dolçayna.

Resposta de mestre Valenti

Fogiu de les viudes, — qu'es cosa bescuyta
Ab elles fent treua — per cent y vn any,
Quel trist que huy entra — ab elles en lluyta,
Se veu mil vegades — en tal pressa y cuyta, 160
Que nunca li falta — renyina y mal any;
Preniu la donzella, — qu[e] es llibre sens lletres
D'amor, hon semprempta — lo vostre voler:
Y escriu ella tostemps — aquelles caplletres
D'aquell dolç amaruos, — y ab tant daurats metres, 165
Que tostemps aprouen — lo vostre parer.

No sab les defenses — la verg[e] en la sgrima,
Y es mal quant la dona — en lacte [e]s la prima.

* La viuda vol tostemps — anar ab bonança, [*f.* S[7]]
Tenint vent en popa — per no perillar; 170
Y quant veu fortuna, — tantost vem ques cança,
Y ab crits y desordens, — a tota vltrança
Tantost ell[a] amayna, — llançant roba [e]n mar.
Donzella discreta — trasteja y nauega,
Segons que lo Eolo — li dona lo vent, 175
Y may, per gran calma, — perjura y renega,
Ni per infortunis — la roba desplega,
Mas va molt conforme — a tot vostre intent.

Pels molts fochs, les viudes — son ja casi cendra;
Amau de les vergens — la carn dolça y tendra. 180

Replica de mossen Siurana

Volent ser la verge — tenguda [e]n estima,
Fingix ignorancia — al punt del dolçor,
Y es, moltes vegades, — com la sorda llima,
Quels trossos de ferro — se menja y esquima,
185 Y nunca d'aquella — sentiu la remor.
En altres negocis — qu[e] a dones conuenen,
Vos dich que la verge — es molt ignorant,
Quel joch de la choca — don molts delits venen,
Per naturalea — lo saben y entenen
190 Los homens y besties, — ocells yl restant.

Y, si la donzella — es poch desimbolta,
Del joch sera mestra — jugant vna volta.

[*f.* S^7 *v*] * Qui vol dona viuda, — no pren gat per llebre,
Puix [s]ab qu[e] es vberta — la closca del ou:
195 Prenent la fadrina, — vos poden decebre,
Que tal per sancera — pensau, souint, rebre,
Que ja sta rompuda — fent mal de son prou.
Dieu que les viudes, — per ser molt recuytes,
Nous poden complaure — nius cauen en grat:
200 Yo dich quem agraden — les coses ben cuytes,
Quel sucre dulcissim, — quant es de mes cuytes,
Llauos tots lo tenen — per mes apurat.

En flames de Venus — les viudes se prouen,
Puix son salamandres — qu'en foch se renouen.

Resposta de mestre Valenti

Si gens es la viuda — briosa y colluda, 205
Cercau quius enfrene — tan fort animal,
Qu'al temps que la creuen — tenir ja vençuda,
Arrunça les celles, — y, dexa venguda,
Sempina molt braua: — curau vos est mal.
Podeu a la verge — llançarla per terra, 210
Palpar y munyirla, — y fer quant voleu,
Y, al temps que la brega — dels dos fort safferra,
No parla ni chista, — plegant la desferra,
Y esta tostemps prompta — a fer quant maneu.

Daquesta disputa — porem ser bons mestres, 215
Y, en ben domar viudes, — jamay serem destres.

* Les viudes se volen — tenir per discretes, [*f. S* [8]]
Pensant que del codi — entenen lo cert,
Y aprouen y atleguen — rondalles eletes,
Y totes ergullen — en estes cosetes, 220
Pensant egualarse — ab qui [e]s mes expert.
Esta la fadrina — que gens es discreta,
A tot lo que della — vullau ordenar,
Ni sab lo *Digestis*, — ni qual es man dreta,
Y, en lo potrejarla, — es tant mansueta, 225
Sens cos ni corcobos — queus puguen danyar.

La coç de la viuda — al temps qu'ella guinya,
Vos fa major plaga — que no fa la tinya.

Replica de mossen Siurana

Les vergens, mogudes — per naturalea,
230 Perpetren los vicis — que yous contare:
Seguixen prou voltes — al qui les menysprea,
Y, al trist qui les ama — y en tot les conrea,
Li fugen, yl vexen, — y nol volen be.
La verge, llenguda, — jamay se fatiga
235 De dir tota cosa — que be li pareix,
De fraus y mentires — es mestra y amiga,
Y tostemps disfama, — rossega y peciga
Los fets del proysme — que mal noy mereix;

Dels vicis dels altres — se spanta y altera,
240 Yls propis defectes — jamay considera.

[*f. S*[8] *v*] * May solen les vergens — estar sens enueja,
Quant veuen les altres — ab trajos subtils;
May pert res ab elles — qui les llagoteja;
May vem que nenguna — se tinga per lleja;
245 Mas totes se creuen — esser molt gentils.
May veig que seguexen — cami de temprança,
Mas perdense tostemps — seguint los extrems;
May dexen dels vicis — la mala vsança;
May son virtuoses — ab perseuerança,
250 Qu'en mar de crims corren — a veles y rems;

Y may les vem fartes — de ser requerides,
Nis cansen de ferse — les cares febrides.

Resposta de mestre Valenti

Dieu que la verge, — per ser desijada,
Te huy en aquest centre — perills infinits:
Digaume, la viuda — dos voltes ceuada, 255
Si [e]n ella regolfa — gens laygua embassada,
¿No creu ques carregue — la carrega als pits?
Hon es la donzella, — no pot amagarse,
Que sta sagellada — pel molt que mereix;
Y ja ab lo negre — la viuda fregarse, 260
Puix ja sta rompuda, — be pot encresparse
Molt ans que fos vostra, — puix res no[s] coneix.

Qui vol dona uerge, — de uidre pren taça;
Y aquell que pren uiuda, — beu ab carabaça.

* Les viudes presenten — lo quant les amaua [f. T¹]
Y en quant les tenia — qui les enceta,
Y ab hun sospir diuen: — «Mori quim honrraua»
Tan fort, quen l'onesta, — la simple y la braua
Aquest vell caracter — jamay se desfa.
Esta la donzella — daquest punt tan fora, 270
Ques creu que noy'altri — millor que sou vos:
E be podeu tostemps — cridar: «Via fora!»
Que may per hun altre — sospira ni plora;
Y tostemps la viuda — te seca la tos.

Dexau, donchs, les viudes — tan dures femelles; 275
Dexau les als viudos, — que son tals com elles.

Replica de mossen Siurana

Dexau les donzelles, — que estan malveades,
En casa dels pares — viuint ab regals;
Y apres, quant se casen, — viu, moltes vegades,
280 Ab mala ventura — y ab prou males fades
Qui vol desuearles — de pratiques tals.
Si l'ome castiga — la joue fadrina,
Tantost se recorda — daquell temps primer,
Y tostemps gemeca, — dient: «Ay mesquina!
285 » Y com so venguda — en tanta ruyna!
» Faltantme mon pare, — me fall tot plaer.»

Pensant en seruir vos, — la viuda descansa,
Puix altri la feta — ouella molt mansa.

f. T¹ v] * La calda do[n]zella — requir, vol y cerca
290 Fer bodes ab lome — qui la festeja;
Hi sis cas[a] ab altri, — se fa tan enterca,
Que, moltes vegades, — renyina y alterca
Y mou gran roydo — per un «fest[e] enlla».
Sis cas[a] ab lo joue — que la festejada,
295 Y no la contenta — en tot y per tot,
La gran benuolença — tantost es passada:
Tantost es la brega — tan fort remesclada,
Quel home no gosa — chistar ni dir mot.

Y moltes donzelles — pijors vem ques tornen,
300 Quant mes be les tracten, — abillen y hornen.

Resposta de mestre Valenti

Si volen les viudes, — vetlant, fer fahena,
Yls ve lo fus vostre — balder al cano,
Esta la su[a] anima — de pensaments plena,
Dient ab angustia: — «Deu done l'estrena
» Al qui les carns mies — pos[a] en tal desdo.» 305
Y si, per uentura, — ve justa la cosa,
Y veuen que nunca — se pot millorar,
Murmuren y diuen, — en versos y prosa,
Que te prou fatiga — qui sta presa y closa,
Ys muda, y no troba — que pug[a] auançar. 310

Digau, quant beus vinga,—que may son contentes
Les viudes, de vostres — segones empentes.

* La tendra donzella — souintment debana, [*f. T*[2]]
Molt justa y cortesa, — y tostemps fal mut,
Y mostra molt prima — y fina la llana; 315
La viud[a], al contrari, — per molt ques aplana,
No te [e]n lo seu cuyro — sino pel agut.
Lamor de les vergens — nos roba y catiua
Lo cor, y la pensa, — y la voluntat,
Y en elles se troba — la dolça saliua 320
De tanta sustancia, — que tostemps auiua
Lo gust del vell home — qu'esta desmenjat.

Composta, stantissa, — nengu la voldria,
Y, essent bona y fresca, — es gran llepolia.

Replica de mossen Siurana

325 Les viudes son dignes — ques lloen ys gaben,
Car delles es l'ome — honrrat y seruit,
Y, al temps de seruirlo, — en faltes no caben,
Puix son tan expertes, — que plenament saben
En que pora pendre — descanç o despit.
330 Dexau les fadrines, — que son tan poch destres
En fer de la casa — los actes comuns,
Y son tan amigues — d'estrado y finestres,
Que sos marits propis — los han de ser mestres,
Y delles no reben — seruicis alguns.

335 Si verge tant erra, — pecant d'impericia,
¿Que pot fer quant peca — per sola malicia?

[*f. T*[3] *v*] * Lo camp de la viuda — tan fertil ergulla,
Restant ja del altre — marit cultiuat,
Qu'en poch que la rella — per ell passar vulla,
340 Aquell que bey sembra — no [e]s dubte quen culla,
Al temps de les messes, — lo fruyt molt doblat.
Es terra, la verge, — james cultiuada,
Queus dona continus — treballs y turments,
La qual, ans que puga — esser ben sembrada,
345 Haueu de tenirla — cauada y llaurada,
Y fer altres coses — quey son condecents.

Per ser terra seca, — la verge'ns enuja,
Que, quant mes veu ploure,— mes prega per pluja.

Resposta de mestre Valenti

Si may, per desastre, — safferma y ajusta
La viuda [e]n los braços — dun vell ja cansat, 350
Com veu la senyora — albenca la fusta,
Tantost hi es la cisma, — puix no troba y gusta
Lo meliç y tea, — yl tronch veu corcat.
Quant veu la donzella — que ses affermada
Ab fluxa vellea, — per fort ajustar, 355
Encara qu'en vida — se veu soterrada,
Y en temps destiu veja — la barba neuada,
Y tos y puagre, — no gosa chistar.

Les viudes se clamen, — sil vell se sprem massa;
No diu res la verge, — per poch que sen fassa. 360

* No volen les viudes — moli de bassades, [f. T^3]
Ni menys la renyina — del home qu[e] es vell,
Ni star en est setgle — viuinthi debades,
Y, al premer, no volen — les premses corcades,
Nil cuch qu'en la botja — no fa prest capell. 365
Les vergens no miren — semblants filateries,
Ni fan desta causa — tan llarch lo proces,
Y emprempten y aprouen — al seu cor y arteries
Los vells, que no [e]ntenen — ja destes materies,
Axi com los jouens, — quen fan mes que tres. 370

Dexau, donchs, les viudes,— que son ergulloses,
Prenint les donzelles, — que son amoroses.

Replica de mossen Siurana

Quant veu la fel viuda — quel pany de la porta
Del seu aposento — te falta de clau,
375 Ab gran paciencia — soffrix y comporta
Quel vell, ab ganzua — y ab clau vella y torta,
Li tanque de volta — lo pany del palau.
Quant verge pren lome — que te barba blanca,
Y veu que no [e]s pratich — ni destre manya,
380 Lo grony hi renyina — entr[e] ells nunca y manca,
Quen veure que dubta — d'obrir prest la tanca,
Ab so de cornetes — albades li fa.

Mirant la vellea, — la verge se spasma,
Axi com si veya — alguna fantasma.

f. T[3] v] * Si viuda, de vespre, — lo dolç cant remunta,
Fau mes per complaureus, — que per altre cas;
Perço, quant ab jouens — s'acosta y ajunta,
Puix canten cant dorgue, — fortment contrapunta,
Y quant ab vells canta — segueix lo compas.
390 Les vergens, ab joue — cantant, no concorden,
Ni menys ab vell home, — que [e]s fluix y tot moll;
Y puix, en la solfa, — dels punts nos recorden,
Es molt impossible — que nos desconcorden,
Si canten natura, — yl vell per bemoll.

395 Ax[i] es la donzella — com la verda fusta,
Que may ab la seca — se lliga y ajusta.

RESPOSTA DE MESTRE VALENTI

Es cosa molt certa — la viuda ser brasa
Que crema y anutla — lo joue y lo vell,
Per veures fecunda, — y ab llengua tan rasa,
Quels vostres preceptes — molt prest los arrasa, 400
Tenint en poch compte — lo vostre consell.
Donzella tel viure — posat de tal trassa,
Que nuncas desuia — hun punt del marit,
Y, no tenint pratica — de gens mala rassa,
Seguint lo vostr[e] orde — quel viure compassa, 405
Podeu vos dar llimits — al seu appetit.

Iugant ab les viudes, — mester es parella,
Podent, a[b] la verge, — del cel fer paella.

* Iugau ab la viuda — que sia parlera [*f.* T^4]
Al joch de la rumfla, — qu[e] es prou honest joch, 410
Que si, per desdicha, — guanyau la primera,
Ab hun crit enuida: — «Tres val la darrera»
Yl qui sen cabala, — siu fa, no fa poch.
La verg[e] esta exempta — de tals embaraços:
Ni sab com se juga, — nis fica lo dau; 415
Y vos, quant la viuda — teniu entre braços,
Pot ser qu'en la pensa — li resten tals llaços,
Qu'en altri contemple, — y ab vos faça pau.

Y quant, per segona, — la viuda se stira,
Estant en huns braços, — per altres sospira. 420

Replica de mossen Siurana

Dieu que la viuda — souintment llamenta
La mort del seu propi — marit precedent:
Quant exa congoxa — tan fort la turmenta,
Es cosa notoria — que no viu contenta
425 De la companyia — que te de present.
Perque, si les viudes — contentes viuien,
Tenint marits sauis, — experts y prudents,
May del primer thalem — se recordarien,
Y, no recordantsen, — james plorarien
430 Lo mal que comporten — tenintlos dolents.

Quant mes que les vergens—tambe veig ques clamen,
Si veuen quels propis — marits poch les amen.

[f. T^4 v] * Mes val huna viuda — que passe pobrea,
Que no la donzella — que porta gran dot:
435 La viudans aumenta — los bens ab destrea;
La joue fadrina, — si gens vem ques prea,
En trajos y robes — despen tot quant pot.
La dona que [e]nviuda, — tantost sabitua
A ser molt honesta, — vestintse de dol,
440 Y en ella nos troba — defecte ni rua,
Car solament pensa — que lanima sua
Estiga conforme — a tot quant Deu vol.

Llauos desestima — les pompes mundanes,
Puix veu que son totes — caduques y vanes.

Resposta de mestre Valenti

Portau vos la viuda — hun poch desfreçada, 445
Que no portels trajos — quel mon vsa hui,
Y moltes vegades, — per sobres de yrada,
Dira: « Mal grat naja — qui ma catiuada
» Ab est home pessim, — tan trist y mesqui.
» Yo staua contenta, — honrrada y seruida, 450
» Y rica de robes — ab laltre marit;
» Y estich ara trista, — passant mala vida
» Ab est miserable, — quem porta vestida
» Axi com esclaua, — per ferme despit. »

Les bodes primeres — les viudes llamenten, 455
Y may de les altres — amors se contenten.

* De viudes y viudos — nengun bon potatge [*f.* T^{5}]
No crech fersen puga, — essent fruyt exut,
Yl home qu[e] ab viuda — senclou, es saluatge;
Tambe la donzella, — prestant homenatge 460
Al viudo; donchs vajen — los dos al açut.
Del qu'he dit fins ara, — yo no dich quem pesa,
Mas pesam en lanima — del que no he dit,
Y, vent la materia — tan llarga y estesa,
Me pesal possible, — com no tinch despesa 465
De temps, pera traure — del tot est enfit.

Fauor, donchs, prospere — quant dich dest examen,
Pregant als queu lligen — que diguen tots: «*Amen.*»

Replica de mossen Siurana

Si es la donzella — de gran parentela,
470 Tantost vol teniruos — per molt baix criat;
Si te la persona — gentil com la stela,
Haueu de guardarla — ab molta cautela,
Y, a cap de huyt dies, — ne stau enfitat;
Si es dona lleja, — es cosa molt fera
475 Tenir lo que nunca — vos pot contentar;
Si es massa joue, — se fa pardalera,
Y, anant per visites, — se torna trochera,
Que no pot dins casa — james aturar;

Si es anciana, — es tant obstinada,
480 Que no pot dels vicis — esser desueada.

f. T^5 v] * Venint a concloure — les repliques belles
Ab que magnifique — les viudes lleals,
Yo dich que nom plauen — les vanes donzelles,
Que pell de llop visten — dauall pell d'ouelles,
485 Y, ab titol de castes, — fan coses brutals.
Les viudes m'agraden, — puix l'experiencia
Les orna y abilla — de seny y saber;
Les quals yo suplique — quem hajen clemencia,
Si veuen ques poca — la mia sciencia
490 En traure la suma — del seu molt valer:

Puix son amoroses, — honestes, discretes,
Constants y fecundes, — humils, mansuetes.

Compromes y electio de Jutges

Volent prest excloure — los plets y tempesta,
Y dar fi complida — en est bell proces,
Les viudes y vergens, — ab molta requesta, 495
Requiren que causa — tan justa y honesta
Sia declarada — per bell compromes;
Y prenen per jutges, — molt pratichs y destres,
A dos grans juristes — prouectes en l'art:
Misser Guardiola, — qu'es mestre dels mestres, 500
En qui james caben — embusts ni finestres;
Y aquell gran monarcha, — misser Lluch Ricart;

Yl escriua volen — que sia Pineda,
Puix sab de richs versos — texir fina seda.

[*f. T*[6]] *SENTENCIA ARBITRAL DONADA EN LA POETICA Y ARTIFICIOSA CAUSA AGITADA PER Y ENTRE LOS MAGNIFICHS MOSSEN IAUME SIURANA, GENEROS, DE VNA, E MESTRE LLUYS IOAN VALENTI, MESTRE EN ARTS Y MEDICINA, DE PART ALTRA

505 Les lleys, furs y regla — de ver[a] amicicia
Obliguen als homens, — al punt mes exces,
Que noy deu concorrer — enueja y malicia,
Ni res d'interessos, — engans y cobdicia,
Mas junts contentarse — del menys o del mes;
510 En tot temps, los anims — vnits y conformes,
Latuers y lo prosper — los deu ser comu,
Y, en tot quant pratiquen, — no sien disformes,
Mas tinguen y obseruen — tals lleys y tals normes,
Qu'en tot lo que vullen — los dos sien hu.

515 Lamich queus demana — a molt vos obliga,
Puix vostre donarli — l'amor creix y lliga.

[*f. T*[6] *v*] * Lamich queus implora — consell y subsidi,
Ab vera solercia — deu ser consellat;
No reba per burles — fauor y presidi,
520 Que son semblants versos — com libin d'Ouidi,
Guarnits de blasphemies — y buyts de tot grat.
Mostrauli vosaltres — que deu muller pendre,

De forma que nunca — se vulla casar:
Que tant les p[r]ofembres — de foch feu encendre,
Quant cremen les males, — quel cos gosen vendre, 525
Mostrant los mil modos — dimpudich vsar.

Si feu vera suma — de totes les dones,
Son mes, y en gran nombre, — leś pudiques bones.

Ab venes molt fertils, — poetica furía
En viudes y vergens — subtilment formau, 530
Cremantles en sofre — del foch de lluxuria,
De tota modestia — donantlos penuria:
Tants crims del dimoni — no veig, com mostrau.
Lamich que, per honrra, — muller vol y cerca,
En vostre dir troba — qu'es cosa molt vil: 535
Pintauli la verge — molt bruta y enterca,
Y laltra, que furta, — que brama y alterca,
Y es lleja, poluta, — disforme y sotil.

Lamich, qu'es intrinsech — consell vos exclama,
Y no del ingeni — tants brots, fulla y rama. 540

Cascu del[s] dos pinta y recama
Tot lo que diu,
* Dor excellent, tan rich, tan viu, [*f.* T^7]
Qu[e] es marauella;
Pero dexaunos la donzella 545
Tant despullada,
Y, ab tals pecichs, tan maltractada,
Qu[e] es pietat.
En lestament de puritat,
De verge y bona, 550
Molt mal se diu, aplica y sona

Titol infecte:
Nos te, per cert, degut respecte
Al seu mereixer.
555 Virginitat no deu descreixer
De grans llahors,
Que, stant en mig de les pudors
De nostra carn,
No sent la tos ni lo cadarn
560 De les corruptes;
Donchs ¿les ques guarden incorruptes?
¿Com corrompeu
Cosa que tant complau a Deu?
¿Y la que may
565 En puritat senti desmay?
La continent,
Que guardal seny yl pensament
En ben obrar,
En ben regir y administrar
570 La casa y fills,
Molt desuiantse dels perills
Que lo mon dona,
[f. T^7 v] * Guardant lo nom, honra y corona
Del marit mort,
575 Sols lacrimant troba confort,
Retreta y sola;
Y quant Deu vol que passa y vola
Al segon vot,
Molt desuelantse, tant quant pot,
580 En lo seruir,
Per que nos puguen penedir
D'auerla presa,
Molt diligent, d'amor encesa,
Perquel marit
585 Senta james pena y despit
Dels fillastrets;

Y axi, los cors vnits y estrets,
    Viuen en pau,
Sab de quin modo guarda y plau
    Al marit nou. 590
Prou mal any te la que conclou
    Lo matrimoni,
Per colligar ab lo dimoni
    Los pensáments!
Mas en cascu dels estaments 595
    Y a bo y millor,
Y lo rebuig y lo pijor
    Es auorrit:
Donchs ¿com sera tan dessentit
    Eix amich vostre, 600
Que tanta poquedat vos mostre
    Quel rebuig prenga,
* Y les royns veja y entenga, [*f. T* 8]
    Y delles vulla?
Cascu dels dos acoromulla, 605
    En belles cobles,
Vicis de totes, grans y dobles,
    Tan vils y tals,
Que noy ha crims, peccats y mals
    Que nols doneu: 610
Los dos casats ¿com despeneu
    Tantes paraules,
En fer de dones dos retaules
    Plens de diables?
Los versos bells, gentils vocables, 615
    Dolces cadencies;
Pero los tochs, punts y sentencies,
    Plens de veri.
Dels estaments que veig assi
    Tan deslloats, 620
Estant daquells plens y poblats

La terra y cels,
¿Perque tals taques y repels
Y descobriu?
625 Segons cascu rahona y diu
Per la part sua,
Par queus clameu queus han fet bua!
No se per que:
Que siy trobau tan poca fe,
630 Tal parlar mostra
Quen tot deu ser la culpa vostra,
Que, no podent,
[f. T[8] v] * Voleu vmplir de fum y vent
Los vlls y orelles.
635 ¿Com se pot fer qu'en les donzelles
Poseu capell,
Que nol forjeu molt rich, molt bell,
Ple de llahors,
Molt perfilades de primors
640 Y de virtuts,
Y diuulgar les pulchrituts
Ab gentils versos,
Llisos, polits, galans y tersos,
Segons los vostres?
645 Ab tot quels feu vn drap de mostres,
Ple de mal dir,
Semblant tallar y descosir
En viudes netes,
Son contral cel tirar sagetes;
650 Pera les males,
¿Que son mester tan llargues ales
De bell escriure?
Vostre saber, clar y delliure,
Lloheles totes;
655 Los vostres nuuols ploguen gotes
De ros discret,

Y en lo verger, bell y perfet,
De tantes dames,
Noy poseu foch ni tantes flames
Lascivioses. 660
Les continents, molt virtuoses,
Y les donzelles
* Bones, gentils, tendres y belles, [f. V[1]]
Llahors meriten,
Puix son la mel hon se confiten 665
Perfections:
Que les que van arredolons
Mostren ser tals,
Que, per disformes y brutals,
Son auorrides. 670
Mas les ques mostren en les vides
Perfets relonges,
¿Com les notau de tants diphthonges,
Crims y deffalts?
Donchs empleau los bells esmalts 675
Del rich compondre,
En esforçar y molt dispondre
Venes y gana;
Ab veu excelsa y sobirana
Mostrar qui son, 680
Puix que per elles tot lo mon
Grána y floreix.
Vostre trobar, cert que mereix
Tal auantatge,
Que sou principi del llinatge 685
Dels superns metres:
Te per supremes grans impetres
Quius te per mestres;
Mans tan gentils, abils y destres
May se son vistes; 690
Y, en lo trobar, tan vius juristes

Nos trobaran;
[f. V[1] v] * Los versos tots tan eguals van,
Galants y fins,
695 Que son poetichs alanbins
Per hon se trau
Laygua molt dolça, don recau
Tan gran saber,
Quen versos bells compondre y fer
700 Nos abilita,
Y a tots desperta y solicita
En treballar,
En adquirir y en ymitar
Tan subtil orde;
705 Y es laltre tot fam y desorde,
Fent ne coteg,
Y es lo restant grosser y lleig,
Fat y sotil.
Donchs, ben mirat l'orde y estil
710 De la disputa,
Y com cascu muda y permuta
Sentencies altes,
May en llarch joch tan poques faltes
Hauem trobat,
715 Tanta primor, tal magestat,
Quels versos munten
Tant, ques colloquen y traspunten
Sobre Vergili;
Tenen son lloch y domicili
720 En lalt Parnaso;
Tots los delits del fresch Pegaso
En ells florexen
[f. V[2]] * De forma tal, que tant merexen,
Que no podem
725 (Per molt quels dos cercant rodem
Per los doctors)

Tals atributs y tals llahors
    Quals meritau;
Tot quant dieu y reportau
    Te tan gran pes, 730
Quel millor daltres es no res;
    Per que [e]n vosaltres
Trobam tambe que, cert, nosaltres
    No som prou jutges.
Pero, llançant les fels y sutges 735
    De la malicia,
Per traure sols de la justicia
    Lo degut fruyt,
Volem fornir lo blanch yl buyt
    Del dubtar vostre, 740
Y declarar larbitre nostre:
    En est litigi,
Hon no trobam rastre y vestigi
    Denamorats,
Y essent los dos ben collocats 745
    En matrimoni,
Feu del casar mal testimoni
    Al qui volria
Tenir muller y companyia,
    Parlant de forma 750
Que lo grillo, cadena y corma
    De la muller
* Li feu mudar ab tal parer, [*f. V² v*]
    Dient tant mal,
Que no pot ser mes infernal; 755
    Don, les senyores,
Si contra si no son traydores,
    Per tal exces
Molt criminal y gros proces
    Feruos deurien, 760
Y axi molt clar demostrarien

La vostra culpa;
Puix vostre dir tan fort inculpa
Viuda y donzella,
765 Y, amuntonant vostra querella
Contra les dos,
Mostrau que tenen carn de gos
En tot quant obren;
Don vostres llengues nos descobren
770 Tanta blasfemia,
Que les publiques de Boemia
No son pijors.
Donchs, per lleuar plets y remors,
Ab larbitrar
775 Volem les dos reintegrar
En son mereixer,
Per que tot hom puga coneixer
Qu[e] es burla tot:
Don, vist y llest, de mot a mot,
780 Lo compromes,
Nostre poder y lo proces,
Versos y cobles
[*f.* *V*³] * Altes, galants, gentils y dobles,
Y lo que porten,
785 Tamben trobades, que conforten
Los esperits;
Si nous mostrasseu penedits
Del ser casats,
Tenint mullers de magestats,
790 Gentils y bones,
(Tant, que per places y per trones
Clar se publica
Lo viure delles) fortifica
Tot lo que dich,
795 Y es prou treball, pena y castich
Lo comportaruos

Ab cell tan gran, que sols parlaruos,
Per cert, no gosen,
Y, per seruiruos, may reposen;
Tant sou ingrats! 800
Tostemps vos troben enujats
Y ab mala cara,
Y, sius rieu, may donau clara
Vostra rialla;
La vostra llengua james calla, 805
Renyinant sempre;
Nous troben may gana ni tempre,
Sino renyina;
Y axi llançau en tal çentina
Al bon amich, 810
Y per consell reb lo pecich
De vostres lletres.
* Vist com cascu forja bells metres [*f. V*[3] *v*]
Per al que vol,
Y com conclou, mostra y resol 815
Lo seu parer,
Y qual va dret y qual coster
En lo que tira,
Y com remou, romp y capgira
Lo dir contrari; 820
Vist lo dechado y lo sumari
Dels bells motius,
Subtils, moderns, galants y vius
(En tot quant toquen
Primors tan grans, parlant derroquen, 825
Qu'es gran espant)
Ab vn estil tan elegant,
Perfet y dolç,
Que tots los altres tornen polç,
Fum y no res; 830
Si no portara lo proces

Tant foch de Venus,
De laureats y molt extrenus
Haurieu titol;
835 Pero noy vem mot ni capitol
Que parle delles,
Que molt cremades y meselles
No les nos dexe.
Donchs, per molt mes que tire y flexe
840 Larch del mal dir,
Les desijam tostemps seruir,
Amar y veure:
[f. V 4] * Tot quant dieu nons dexa creure
Altre daquelles
845 Sino que, viudes y donzelles,
Y les casades,
De tots mereixen ser honrades
Y molt volgudes.
Haueu jugat mil auengudes
850 Per desonrarles,
Restau cansats, y may nafrarles
Haueu pogut:
Lo blasphemar de la virtut
Es molt gran vici.
855 Vist del proces tot lartifici
Del bon arbitre,
Traure volem lo just salmitre
Desta poluora,
Passant per tot la fort tisora
860 De la Justicia,
Dexant a part prechs y malicia:

En nom de Deu
Qui de no res fabrica y feu
Los cels y terra,

Pascificant dels dos la guerra, 865
Pronunciam
Y molt conformes arbitram
Semblant sentencia.

* Diffinitiua [f. V⁴ v]

Que tornen la fama — y gran preminencia
A vergens y viudes, — honestes y bones, 870
Y en altres tants metres — guarnits d'eloquencia,
Alegres publiquen — la gran excellencia,
Les honrres y gracies — de totes les dones.
Y puix qu'entre totes — ateny major gloria,
Dels estaments delles — tenint lo mes noble, 875
Mostrant la medulla — de nostra memoria,
La palma y triumpho, — llorer y victoria
Deu rebre la verge, — dels reys y del poble;

Als dos condempnantlos — que dells clar entenga
Que verge, y no viuda, — lamich content prenga. 880

Lata sententia

Vidit, Misser Guardiola. *Scriba,*
Vidit, M. Lluch Ricart. Andreas Martinus
Pineda, Not.

℄ Impresso *(sic)* en Valencia, en casa de Ioan de
Arcos, a les espatles del Estudi General.
Any M.D.LXI.
Venense en casa de Olzina, llibrer,
dauant la Deputacio.

IV

LA BRAMA DELS LLAURADORS

(Valencia, 1561)

[*f.* G[7] *v*] * LA BRAMA DELS LLAURADORS

DEL ORTA DE VALENCIA, CONTRA LO VENERABLE MOSSEN BERNAT FENOLLAR, PREUERE. HORDENADA PER LO MAGNIFICH MOSSEN IAUME GAÇULL, CAUALLER.

ESTANT de repos, — vetlaua ma pensa,
Portantme recort — de coses passades:
Dels mals y dels bens — que amor me dispensa,
Ab goig y tristor — fent yo recompensa,
5 Sumaua lo temps — per anys y jornades;
Quant, sentint remor — les mies orelles,
Dubtaua si era — cantar de sigales,
Hu so de sancerros, — tifells, o esquelles,
O veu de persones, — o exam d'abelles,
10 O passa de grues, — o corps, o cucales.

Y estant en est dubte, — quant mes s'acostauen
Ixqui [e]n la finestra — del meu escriptori,
Y viu, pel barranch, — auall deuallauen
D'armats tals esquadres, — que cert me semblauen
15 Algun gran roydo, — o gran rebombori;
Llançant les paraules — a lliures y arroues,
Quem sembla tenien — entrells molt gran cisma,
Quels vns ab los altres — fent contres y proues,
Ab molt gran desodi — venien a noues,
20 Quem par quen lalfondech — ohis la morisma.

[*f.* G[8]] * Y ab larch en la ma — cuyti tost defora,
Vn pas dauant altre, — mostrant passejarme,
Per veure y sentir — la tal viafora;
Y, sens molt trigar — tant sopti, que, [a]ll ora
25 Ves ells caminant — que vaig atançarme,

« Mossenyer, la vostra » — los vns me digueren,
Y « Deu vos mantinga — y us llargue la vida »;
E yo « Deu vos ayt », — dientlos don eren,
Tantost respongui; — y ells respongueren:
« Mossenyer, dacens, — d'aquesta partida. » 30

— « Ohiume, sius plau, — vosaltres sus ara:
» Puix so arribat — aci de ventura,
» ¿Quin es lo perque, — cab tanta gatzara
» Anau remorats, — y ab tal gara gara,
» Quel cor de quius hou — meteu en pressura? 35
» ¿Haus algu fet sobres — molt demasiades,
» O han vos lleuat — del aygua la tanda,
» O anau a trencar — açuts o parades?
» Car no sens gran causa — veig yo volotades
» A totes les gents — deça desta banda. » 40

— « Mossenyer senyor, — si nous ho parlauem,
» La vostra merce — tampoch nou sabria;
» Mas, puix que voleu — saber hon anauem,
» Ni tota la cosa — de que rahonauem,
» Sens vot d'aquests altres — yo nous ho diria. » 45
Y axi, entrells parlant, — de mi allunyantse,
Crech yo que pensauen — si dir mo deuien;
* Y a cap d'un poquet — a mi acostantse, [f. G [8] v]
Puix yols viu tornar; — ves ells yom atanse,
Per veure ço quells — a mi dir volien. 50

Y dix hu dels promens — ab veu entonada:
« Sapiau, mossenyer, — qu'antany, no ha molta,
» Encontra nosaltres, — sens pus, fo donada
» Vna, com li diuen — sentença maluada,
» Puix vostra bondat — nos ou hins escolta, 55
» La qual fo d'inichs — y de molts vltratges,
» Y en gran vituperi — de tots y gran gangle,

» Carellans bandeja — los nostres lenguatges;
» Per hon s'an mogut — los nostres coratges
60 » A fer que duy mes — de nos ningus jangle. »

E yols respongui: — « ¿Qui [e]s lo coronista
» Queus a [e]nfellonits — ab exa sentencia? »
— « Mossenyer meu, no » — dix ell; « no [e]s jorista,
» Mas ans es preuere — y molt gran coblista,
65 » Y es desta Seu, — d'aci de Valencia;
» Te nom tan reues, — mal dogal l'estire!
» Que be [e]nsertillar — me par quel poguera:
» Fenoll, o espigol, — me par que retire... »
Dich yo: « Fenollar! » — « Ho llamp quel regire!
70 « Que ver vos dieu » — dix ell « carellera. »

— « Al cap de la llengua — me par quel portaueu,
» Que yo'stich pasmat — com nol escopieu.
» Mas, puix se qui es, — vejam hon anaueu,
» Ni que, per axo, — fer delliberaueu
75 » . . . . (1)
[*f. H* [1]] * » De punta en blanch. » — « Tot dret a sa casa,
» De volta volut — anam a cercarlo,
» Y a damen y prenten, — y a foch y a brasa,
» Y al bell tricotraco, — y a bon tall d'espasa,
80 » Fins nixquen exutes, — molt be castigarlo. »

— « O, val Deu! germans » — dich yo « y nou fesseu,
» Ni [e]n tanta angoxa — per res nous posasseu,
» Y ab tot que raho — molt mes ne tinguesseu,
» Contra ningun clergue — nul temps permetesseu
85 » De fer tal escandil, — ni anch ho pensasseu;
» Mas, sols vn poquito — vullau reposaruos,

(1) Vers omès en la edició princeps, y perdut, per consegüent.

» Y vostra furor — vn poch ara cesse:
» Per que, Deu aydant, — yo puch be aydaruos,
» Que mes nous caldra — daxo curruxaruos,
» Si tots sou contents — que yo mi [e]ntrauesse. » 90

— « Plaer hi trobam, — y plaunos, mosenyer,
» Queus hi [e]ntrauesseu, — y aurem ho a gracia;
» Pero quens fassau — valer y atenyer
» Quels nostres parlars — nons vullen constrenyer,
» Y apres, del restant, — fareu lo queus placia. » 95
Y en tal delliber — puix tots y assistiren,
Partint se de mi — ab cants y grans grites,
Deça y della — tantost se spargiren,
Tornant a les viles — y llochs d'on partiren;
Les quals son aquestes — aci sota scrites: 100

* Los llochs dels pageses [*f. H*[1] *v*]

Torrent, Alaquas, — y de Vistabella,
Picanya, Mislata, — de Quart, y d'Aldaya,
Y de Benetucer, — Moncada, y Godella,
D'Albal, d'Alfafar, — Patraix, y Giluella,
Y d'Almuçafes — tambe, y d'Alboraya, 105
Y de Catarroja, — Ruçafa, y Sollana,
Tambe d'Espioca, — Carpesa, y Payporta,
De Massamagrell, — y de Meliana,
De Benimaclet, — y de Borriana,
Y, per abreujar, — de tota la horta. 110

Venien armats — en tantes maneres,
Que no puch estar — del tot nous escriga:
Ab vns marraçans — y espases roperes,
Y molt engaltades — les grans ceruelleres,

115 Y en guarda del nas — cascu vna spiga:
Portant les cuyraces — damunt ben esteses,
Sens cloure ni strenyer — correjes ni baldes;
Cuxots y sagnies — de calces flandeses,
Cuyraces prou altes — de tall genoueses,
120 Que fins als genolls — los pleguen les faldes.

Y ab darts, y ses llances, — y esgarradores,
Rodelles tambe, — y prou taulagines,
Y ronques, y dalls, — y bones fitores,
Y bons gualandarts, — basalarts, podadores,
125 Broquers de set rodes, — y grans pauesines,
[*f. H*[2]] * Espases caçudes, — y bons maneresos,
Estochs, y grans aches, — y bones visarmes,
Gorjals, y manyoples — del temps quels Francesos
Vsauen los muscles, — y contrals Inglesos,
130 Molt mes que no ara, — xercien les armes.

Veurieu punyals, — y espases guarnides,
Crueres y poms — del temps de les chapes,
Olent a resclum — les dargues podrides,
Y de les ballestes — les cordes florides,
135 Y en los pauesins — forats y grans trapes;
Qui porta la llança — ab lasta corcada,
Y plena de polç — y polls de gallina;
Qui porta cuyraça — del tot desllandada;
Qui porta la spasa — tan fort rouellada,
140 Que traure non pot — per res la bayna.

Qui porta carcaix, — noy porta les tretes;
Qui porta tornet, — noy porta tellola;
Qui porta cordells — en lloch de tiretes;
Qui porta les calces — tan justes y estretes,
145 Que prest als garrons — lo pes les assola;
Y a tal lo peciga — la cota de malla,

Que fa personatges, — torcent hi lo morro,
Y tal ses armat — pera la batalla,
Que par, embotit, — vn home de palla
Que sta per al bou — plantat en lo corro. 150

Y gent de tal forja, — que sembla que fuja,
O que ja sen torne, — del mont de Caluari:
* Les armes vntades, — per por de la pluja, [*f. H*[2] *v*]
De calç y de cendra, — de fum y de suja,
Mostrant que la cuyna — los era l'armari; 155
La hu se afluxa, — y laltre flastoma
Al trist cuyracer — de culpa delliure:
Per veure tals gestes, — d'aci fins en Roma
Yrieu a peu, — car nos pot, per ploma,
La tal visio — pintar ni descriure. 160

Donchs vos, reuerent, — puix veu qu'a mi toca
La part d[e] aquestos, — per ara, defendre,
Puix dret y justicia — en tot los aduoca,
Tallau del juhi — les rames y çoca,
Car res no [e]s mal dit — si mal nos vol pendre. 165
¿Sou vos mustaçaf — d'aquestes mesures,
Qu'enuentariau — d'aquestos los actes?
¿O sou femater, — plegant les bassures?
¿O sobrejuntero, — que, ab grans desmesures,
Rompeu les antigues — vsances y pactes? 170

¿En queus perjudiquen — aquests, nius offenen
Caxils voleu correr — mortalment la terra?
Puix ells los se parlen, — y ells los s'entenen,
Y ells los se crien, — y ells sen auenen,
¿A vos quius hi mescla — en fer los tal guerra? 175
« Teniu m'aquest ase, — metrem en lo bando »
Lo fet vostrem sembla, — mossenyer, que sia:
Puix ab tal cautela, — y « calla callando »,

Voleu vsu[r]paruos — lo ceptre y lo mando,
180 Y metre diuorci — a hon nous calia.

[*f*. H^3] * Si dells vos romanen — grans malenconies
Del temps ja passat, — nols deu axo noure,
Puix no son blasfemies — tals mots, ni eretgies,
Ni contra vos menys — son grans vilanies,
185 Queus deguen a yra — mortal axi moure:
Car ¿queus toc[a] a vos, — sil hu diu jal gaffa,
Y laltre, jaqueixme, — puix veus a tum prostre,
Y laltre a la burla — li posa nom nyaffa,
Y ab vn cudolas — lo chafa y esclafa,
190 Hi ab axo meu — reguem axo vostre?

Ni vull quen passeu — treball ni fatiga,
Mas que romangam — al manco a la mira:
Ni ell se trespon, — ni ell me paltriga,
Ni cal queus ho faça, — ni cal queus ho diga,
195 Ni noy cal coxi, — ni siy cal cadira,
Ni nous cal capell, — ni nous cal caraces,
Ni nou cal cosir, — que st[a] a la reuesa,
Ni no to cal fer, — ni cal que mo faces,
Ni cal caragols, — ni cal carabaces,
200 Ni [e]ncara llentilles, — puix tinch faua fresa.

Ni ja fo trames, — ni fo tras laladre,
Ni fo tret del pou, — ni calco taquesta,
Ni ell fo triaga, — ni cal que tant lladre,
Compare, ruxaulo — ab cua d'aladre,
205 Y, per no ni ha, — collo no ni resta:
Y fo trauat lase — y encara maixcaua,
Y fo triat danques — en molt gran rabera
Y al trunfo tel juga, — que tot to guanyaua,
[*f*. H^3 *v*] * Donchs si trunfo te, — ¿perque nol jugaua?
210 Que ara, perdeuna, — molt be stich encera.

Ni yol mengolit, — ni ell lo se traga,
Sorbiune vn glop, — ni senyer jam colgue,
Dentera men ve, — ni cala la braga,
Ni ara mendine, — nil mot de baldraga,
Ni yos ho faria, — compare, mas folgue, 215
Ni lo reuerent — prou be ho recita,
Ni jam so scapat, — y no [e]s impossible,
Ni cal quey anem, — d'axo non fas fita,
Y no picotejes, — que prou esta trita,
Mas encaraxo — es cosa fatible. 220

Ni ja stich vn gat, — ni ell ensopega,
Hil dart ab gangalles, — y bona virolla,
Ses tret a mallol, — la porta [e]nsodega,
Hil temps sengurguça, — y tot mo sorrega,
Ab lenmescuit, — que res noy affolla, 225
Y lempollastrit, — y tot se [e]nllafarda,
Hil met borra [e]n bast, — que molt s'acostuma,
Y lu les hi percha, — y laltre l'albarda,
Y de fit a fit — la fita y aguarda,
Y metni bon raig — que tot se consuma. 230

Ni encara llamp — te fira y soflime,
Y mal ayret toch, — torço quet estenga,
Y alla mal traydor — sobtos te llastime,
Y fich que te fich, — te bolquey arrime,
De males adiues — prech Deu te comprenga, 235
* Hi gint y suau, — sacacha y saplata, [*f. H*[4]]
Y fo trista l'ora — daquella jornada,
Cami [e]ncara, llas, — lo cor men esclata,
Per qu'encara Lloth — no fo tras la mata,
Quant ja, la pofembra, — en sal fo tornada. 240

Aquests y molts altres — tan lisos vocables,
¿Qui pot defensar — no sien d'admetre?

Puix son a la vista — y al toch agradables,
Y al gust y al ohir — axi delitables,
245 Quen ceda y en llibre — se deuen tots metre;
Pero nols coneix — qui be nols remuga,
Y axi, la finor — daquells tan poch senten;
Mas, quils escorcolla, — hils tria y espluga,
Veura que no deuen — ab ma tan fexuga
250 Esser maltractats, — puix tant representen.

Donchs, puix que les coses — del mon raho volen,
Y en res la raho — per res no vol força,
Y aquests de tal perdua — se planyen his dolen,
Donau vos tal orde, — que prest se consolen,
255 Puix bon[a] equitat — la part dells esforça:
Lleuaulos les traues, — fluxau lo cabestre,
Jaquiu los anar — a regna ben solta,
Y, de tals dexebles, — james siau mestre,
Que per molt que fosseu — subtil y mes destre,
260 Exir non porieu — sens molta rebolta.

Y contra tals gents, — prohomens y sauis,
Aquestes empreses, — mossenyer, dexaules;
[f. H[4] v] * Puix los ho mostraren — sos pares y auis,
Hiu han heretat — de sos rebesauis,
265 Dexaulos vsar — tals mots y paraules,
Y no tenteu Deu — y la paciencia
De gent tan enorme, — cruel y saluatge,
Y nols llimiteu, — mas dau los llicencia,
Y prest reuocau — aquexa sentencia,
270 Y als mots bandejats — donau los guiatge.

Mas si, en mes cobles, — vostra reuerencia
Algun mot y troba — que no [e]s de paratge,
Vous prech nou prengau — ab impaciencia,
Mas queu reputeu — a ma negligencia,

Puix veu que nou dich — per feruos vltratge. 275

Tornada

Car diuse que, mes — que la pestilencia,
S'agafa y apega — lo mal del bocatge:
Perço aran veig — en mi speriencia,
Qu'apres qu'a Valencia — negui la presencia,
Aci man pegat — tals mots y llenguatge. 280

Mossen Iaume Gaçull, caualler

Fon enstampat lo present llibre en la insigne
ciutat de Valencia, en casa de Ioan
de Arcos, a les espatles del Estudi
General. Any M.D.LXI.

V

OBRA FETA PERA'LS VELLS

(Manuscrit, segle xv)

[*f. 201*] * OBRA FETA PER JOHAN MORENO,

PER LOS VELLS.

Ab tot que ja esperimens
Tingau de mi en vostra amor,
Cobrir nous puch la gran tristor
Dels pensamens,
5 Que ma donat als sentimens
De gran voler hun trist afany,
Que presumeixch en aquest any
De mi no pase.
Auent recort de uos, ne lase
10 E vinch en punt de ja finar,
Per que man dit queus voleu dar
A marit vell.
Lo vostre cors gentil e bell,
Tant envejat dels miradors!
15 E que lesplet de ses amors
Sia perdut!
Dolor ne tinch, si Deus majut!
La causa es que sou tan bella;
A mon semblant, noy a donsella
20 De tant valer:
Auisada en bon saber,
En tota part sou bella dona,
E, sobre tot, onesta y bona
Com al mon sia.
25 ¿E que pot dir la lengua mia?
Que tal vos aia coneguda,
E us veig, per mala sort, venguda
En mal poder!
Aço pensant, me desesper!
30 Serieu viva y mes morta,
Sius tancaueu dins la porta
Ab lo vellas.

* Guardau nous prengua en lo las [*f.* 201 *v*]
Faent vos mostra de gran bosa,
Car amarieu mes la fosa! 35
Daci us aviçe.
Lo fet dels vells, com los deuise,
No fan per uos, ni vos per ells.
(Tot mon parlar gire als vells
En est dictat.) 40
Fall los poder, creix voluntat,
E son axi del tot carnals,
Que en lur amor no senten als
Que brut voler;
E ja dells fuig aquell plaer 45
Quey es donat naturalment;
Y ells, enportu[nad]ament,
Volen seguir
Les voluntats, e no jaquir
A quils jaquix e desempara; 50
E vant serquant, ab ferma cara,
Damor lengany.
E tot hom veu que nols pertany!
Mas, per dines o per sa renda,
Troben quils fa de sa carn venda: 55
Nos pot negar.
Mas lo voler nos pot comprar
Sino per bon grat o gentils actes,
Dels quals lom vell no pot fer pactes,
[Ni] aquells prometre. 60
Solas damor no pot ben retre,
Ni gens tan poch lo deu merexer:
E, donchs ¿per que nos vol conexer
Lome qui [e]s vell?
* Ho, del orat, ab flach seruell! [*f.* 202]
Cuydas aver molt fi [a]nat
Quant dona joue a guanyat

Pera muller,
Gens no pensant lo trist plaer
70 Que del vell sent la joue dona:
En vastig ve la que es pus bona,
Ab tal cabal;
Que tot son be li torna en mal
Quant veu sa carn, joue e lisa,
75 E cors dispost a bona guisa,
Tant prop daquell;
Lo qual esta dins fluxa pell,
Ruat, pansit, ab la carn molla:
Del jorn primer se ti per folla
80 Per que dix «hoch».
Sent poch delit en aquell toch,
Qu[e] al vell home no squau
Ab dona joue, que li plau
Lo seu semblant.
85 Lo pech velart ho ua negant,
Ni vol per ço renunsiar
A sos delits, ans creu bastar
Sufiçient[ment]
Damor donar contentament
90 A dona joue o donsella,
No recordant que sa carn vella
Va defalint.
O, del groser e poch sentint!
¿E com no creu que hun banyo
95 Li naix, al punt que diu « yo do
» A vos mon cors »?
[*f. 202 v*] * O Deu! ¿per que dir no gos
Los molts en tal er[r]or venguts,
Que pot mostrar, los desebuts
100 Ab cornaments,
Ab nom de sauis, per les gens?
¿Ne qual saber pot espremir

Er[r]or senblant, hon veig fallir
Los proms del mon?
E tostemps aquest costum fon, 105
En temps pasat, e durara;
Ho, vell podrit! ¿e hon ne va
Lo teu servell?
¿E quit dona semblant consell,
Que acordes pendre muller 110
Aytal, que tostemps son plaer
Esta sens tu?
E noy cal fer contrast algu:
Car son desig e bona sort
Sera tostemps en ves la mort, 115
Si beu sabies.
E lat fara parenseries,
(Si alre creus raho not basta)
Car son voler de tu no tasta,
Sino desgrat. 120
E tu, cuydant esser amat,
Volent mostrar amor complida,
Minvaras lo quet da vida,
Faras dos mals:
Perdras tos esperits uidals 125
Per satisfer a sos delits,
E tos plaers seran despits;
Vet que faras!
* No cregues li satisfaras: [*f. 203*]
Car, si auies tant poder 130
Com an deu *lats* [gats] en lo gener,
Tot val no res;
Car, puix en fastig taja pres,
Yra en altri son amar:
Deus quet ajut a comportar 135
Lo que ja pens!
¿E com en tal pensar no vens,

O de hom beat o de cornut,
Car tot quant es de tu li put,
140 Sino lale?
E si lo vent alt o bax ve,
Prest cortes tul detendras;
Mas coliqua dur ta en pas
De smortiments.
145 Cuydant que lo beuret defens,
Seras potent al vi parell;
E [a] tu fal lo monestrell
De regadiu.
Tots son aytals los que yo viu,
150 E com açi clar uols esplich,
De hu en hu, que be [e]s publich.
Me cuyt fer prou!
E con, si ensiam remou,
Com no dich pus aquest gran mal!
155 Car seny al saui no li val,
Fins al millor,
En gran risch me *ten* [tem] sa honor;
A mi Deus guart de tal peril!
Abans me *loch* [leix] menar hun tril
160 Per pobretat!
[*f. 203 v*] * Ne vulla Deu que tan greu fat
Vinga per hom que amich meu sia:
Car home vell fa gran follia,
Si es fahent
165 Ab dona joue casament.
A la donsella dau fadri,
E home vell ab guarami
Estan b[e] ensemps.
¿E tu, vell, que ta carn es fems,
170 Vols joue dona e fadrina?
Aparella la botsina,
Car tu veuras

Que plaure gens no li poras:
Pendra en compte de no res
Plaer que auras ab ella pres 175
A son mal grat.
Vell groser! o, trist horat!
¿E com te poses en hoblit
Si algun jouenet polit
Li va entorn? 180
Sil veu sovent o cascun jorn,
Restar lin a tal pensament,
Que en vetlant o en durment
Los veu damunt.
Valriat mes foses defunt, 185
Ho en lo mon viure tot sol,
Que no estar ab qui not vol
En semblant punt.

FI

VI

COLOQUI DE DAMES

(Manuscrit, segle xv)

COLOQUI DE DAMES

[*f. 205*] * COLLOQUI E REHONAMENT FET ENTRE DUES DAMES, LA HUNA DAMA CASADA, LALTRA DE CONDICIO BEATA; AL QUAL COLLOQUI SE APPLICA HUNA ALTRA DAMA VIDUA; LO QUAL HOYT PER HUN VELLET, FONCH DESCRIT PER ELL LO REHONAR DE QUISCUNA, COMENSANT A PARLAR ELL EN STIL DE SEMBLANTS PARAULES:

Diuendres sant,
Die honest de dol e plant,
De bon mati,
Deuant mon Deu me presenti
5 Sus dins la Seu,
Per scoltar aquell gran preu
Que, [e]n lo sermo
Y en lamargue *Passio*
Per Sant Joan
10 Del alt Senyor qui nostre dan
Volch reparar,
Podent ho mils testifficar
Trobam incert
(Car legim que fon pus spert
15 Que lo restant).
Yo viu venir, a poch istant,
Vna casada,
De les belles la triada,
Molt galana:
20 No us penseu que fos squerrana
En dur se ab ayre,

* Ni lo seu gentil donayre [*f.* 205 *v*]
 Ja nom fes guerra.
Jo fermi los vlls en terra,
 Ffent gran lahor 25
Al dit nostre Rede[m]ptor
 De sa bellesa,
No res menys de la prohesa
 De pompa vana,
Que, [e]n vestir, arreus e cara 30
 Tristey aduye.
Sols dos seguidors aduhia
 Ab dones dues
Ben vestides, no pas nues,
 De negre totes; 35
Jam semblaue ves les gotes
 Regar ses galtes
De aquell gran plor qui nostres faltes
 Aytal jorn crema:
Ab la honestat extrema 40
 Que demostraua,
Jo cregui que penetraua
 Lo primer moble.
Deposant a part lo poble,
 Vers mi tench via; 45
Jo, torbat per que venia,
 Sentim de costa
Vna senyora disposta
 Y de manera
Tant gentil y falaguera, 50
 De stat beata,
* Tant deuota y a Deu grata, [*f.* 206]
 Segons crehensa
De mi que, per menys offensa,
 Mera retret 55
En hun pobre rechonet,

Per Deu seruir.
Y part lexant lo seu legir
Hores digne,
60 A la quem sembla benigne
Fuy acullent;
Y, tocant de sentiment
Que hoyrieu
Coses que scoltarieu
65 Si fosseu just,
Y, attenent que tal ajust
Lo mon trencaua,
Ffebram pres, que no pensaua
Sim donas vela.
70 Mas aquell maluat, que envela
Les bones pensas,
Me aportaua les grans deffenses
De mon passatge.

Parla la Casada

« Ay, senyora! lo meu linatge
75 — Dix la Casada —
Ab molta bella coltellada,
En grans batalles
Han deffeses les sinch gramalles
[f. 206 v] * De la ciutat,
80 E perço se han perpetuat
Diners, fauor.
Quels mes galants passen dolor
Per mi, mesquina!
No trob monja ni beguina
85 Sens enueja.
En cors no veig menys taca lega
Sino en lo meu;

Vna singular fayso veureu:
    Tinch pits e cuxes
Plenes, lises, no pas fluxes, 90
    Y com blanques!
Pus rodones tinch les anques
    Que hun tonell,
Que, sim vesseu lo ventrell,
    Vos senyarieu: 95
Axi [e]s petit, que no creurieu
    De dona fos;
Lo meu cap es axi ros
    Com hunes flames;
Brassos, dits, genolls e cames, 100
    Ben tornejats;
Per lo meu coll menen debats
    Los cauallers:
Mes, ja diuen los demes
    Que no te par, 105
Nil volgue Deus tal crear
    A criatura;
* Pus rase porte la natura [*f.* 207]
    Que lo palmell;
De les mans lo bell parell, 110
    Mirau quals son;
Ni los peus, en tot lo mon,
    Troben egual;
Ma fas gordau si es aytal
    Per lochs e viles; 115
Pus dreta vaig que quantes piles
    Veureu en Lotga;
Pus attractiu que huna sponja
    Possehesch lo sguart:
Al hom que vull, de part a part 120
    Mon vis lo passa.
Mes, quant tinch la casa grassa

De robes, joyes!
Mos cofrets, rechons e foyes
125 Scupen or;
No es comte lo tresor
Quels meus hereten:
Altres son qui so mal meten
Per llur delit,
130 E jo cerque mon profit
Yls auantatges;
Y tinch dotze cortinatges,
Y com brodats!
Mongils listats hi entorn rendats
135 Ab pedres fines;
f. 207 v] * Collars, anells, gonelles, quines!
De tall modernes;
Ffermall[s], robins com a luernes,
Manilles grosses,
140 Richs joyells, correges, bosses,
De or cadenes.
Quant ve a Nadal, jo he strenes
Del quim ve gana:
Tapins e gants, calçes de grana,
145 Tinch vna caxa;
Despuix, en huna cambra baixa
Nom cap lo li:
Lansols, toualles, huna sens fi!
Ab mil camises.
150 Mes companyes tinch diuises,
Axi son moltes!
¿Quet dire, si molt me scoltes,
Senyora mia?
Mes trista visch, ab companyia
155 Que nom contenta!
Aquest desig me destenta
Em trau de seny,

Ff[a]hent me viura ab desdeny
    Ab quim abrassa.
¿No es greu mort veureu jo, lassa, 160
    [In]*a*fortunada?
Tot delit mes greu fuonada,
    Ffallint me aquell!
* Ffer me sembla [ab] home vell [*f.* 208]
    Qui no te forsa: 165
Com deu nauegar a lorsa,
    Lauors sossega,
Y, com deu tirar en brega
    Bona stochada,
Ell husa la splanissada 170
    Y may se cala,
Ans, com mal ciri regala,
    Lo qu[e] es difficil;
Be fonch leig peccat e vici
    Sembrar vellesa 175
En lo camp de gentilesa
    E jouentut!
¿Sabeu qui es hun gran cornut?
    Aquell quis riu,
Donchs calsat passa pel riu; 180
    Si be [e]ntrecuyda,
Ell vmple e sa muller buyda,
    E fa largesses,
Es deporta per deueses,
    Gardant la porta; 185
Ni es senyor de axir en lorta
    Huna hora lany.
Ans de molt, ira [e]n mal gany
    Lo poch quey resta. »

[*f.* 208 *v*] * *Parla la Beata*

190 Respos la Beata, presta:
« Senyora dolça:
Esta que entra, com se spolça
Barbadament!
¿Son marit axi y consent?
195 Com Deu es Deu,
En aquests banchs que veu, ar[r]eu
Sols ne bat quatre;
Los restants, poden conbatre
En la Turquia!
200 May morran de scanencia
Mentra vi y hage;
Nit e jorn la bocals raia
Com a mal ciri,
Per que us dich, james crestiri
205 Veureu que compren.... (1)
(O quins musichs, e com canten!)
En les vesprades,
Souint enpren les torrades
Y saladures:
210 Yo crech que dins lurs fraxures
Lo Tartar brolla;
Ffressa porten de ampolla
Mal scurada,
Y la vista ahombrada
[*f.* 209] * De studiar.
Los dames fa congoxar

(1) Aquí deuen mancarhi dos versos, al menys; si es que no cal tenir per errat el mot consonant d'aquest vers, o el del següent.

La sancta banya;
Quills donas ab huna canya
De part detras!
Mirau aquest hom, quin portal nas 220
De coltellades!
Y sta xicha, de morrades
Los vlls e morros!
De quexals se vegen forros
Qui tal comet. 225
Aquell fadri es mon cosinet
Qui ara passa:
[*Mes*] Sa mare es vna gran bagassa
E gran parlera;
No crech james fos partera 230
De son marit.
E yo, senyora, tinch scrit
Ab que safollen
Les que may consebre volen;
Si punt se scorxen, 235
Nines moltes me amoixen,
Tement diffama:
Yols ho puig en alta rama,
Perquels amargue;
* Y quantes man tirat ab argue [*f. 209 v*]
De prechs e paga!
Cosa es que a tots se amagua,
Axi es notable!
Mirau me ab vll, quel gran diable
Ab mis confessa. 245
Mes me vol la Bezcomtessa
Que si mateixa:
Del cedas li fas madeixa,
Y del fus, vori.
Axi us ordon hun dormitori 250
E ligadures,

Que, entre totes les criatures,
Auant me axalsa.
Y se fer de aquella salsa
255 Quels braus acora;
No res menys, lo que desflora
Las que han purgat.
Yo us fare ben auisat
Qui pech vos sembla;
260 Molts inflen, per huna atzembla
Que raptaran:
Pus sauis son los qui sabran
Y, callant, cullen.
Sens pensar, les sanchs me bullen,
[*f. 210*] * Y, dels amables,
Ab altre sgart tir los affables,
Quels parencers;
Que quant jo empre mon arnes
Yo se per quil
270 Y se brocar hun brau roci
Quant sus li puig.
Ab qui pratich, ans quem anuig
Tinch conegut,
Y master [es] que sia stut
275 E vage dret,
Que, altrament, ab poch man dret
De mi lapart.
A ma mare us tinch hun art,
Que leus capdelle:
280 Del anbut li fas sistella,
Si be [e]s discreta.
De cap als peus stich reffeta,
Y com forrada
De bon grechl ma deuant guarda,
285 Costats, axelles,
May ma bat ab forts trunyelles

Com altres folles.
Mirau detras, quines grans olles
De mamellots!
Sembla truja ab los fillots 290
* Qui daltri cria [*f.* 210 v]
Esta dona, ques beuria,
Yo crech, Fauara.
(¿Y no han comensat encara
Aquest Offici?) 295
A Deu faria sacriffici
Qui cremas
Aquests canonjes, en hun ras,
El Bisbe [y] tot;
May veureu que diguen mot 300
Dores ni missa:
En lo gran pagell o lissa
Ells hi dispensen;
Ab faysans y pagos vençen
Lurs appetits; 305
Lop quils fes donar bon[s] crit[s],
O coure fus!
Lo sobrepallis que cu[*r*]s
Es del Dagua:
Sab Deu que entorn me va 310
Dels anys ha tres;
Semprem parla de diners
Per fer me sua;
Al cor li fassa mala bua
Sim aballeix! 315
Ab vll lo mir quen te bon feix,
* Punyal de Vich! [*f.* 211]
Bem daria [e]n lo malich
A cada tret!
Be deu fotre [en] hun arret 320
Vegades dos;

Gos li clau los penjadors,
 Sis vol tantost,
O en la fesa de huna post
325 Premsats li sequen!
Ab presents les gents enceguen
 Los capellans:
Axi son, com venecians,
 Auantajosos;
330 No us seran molt anujosos
 Per celebrar,
Mes, com husen al depalmar,
 Lo drap foraden,
E la nit hun punt no vaguen,
335 Mes que laygua;
Tart lo llur cauall senaygua,
 Axi son destres!
Tot lo mon los te per mestres:
 Dins lo moli,
340 Nols contrasta remoli,
 Ffoscor ni pluja,
[*f. 211 v*] * Ans, veureu que la tremuja
 Y les canals,
Alt e baix, com a pardals,
345 Leuger[s] scuren;
Ffons de mar, per que no suren,
 En sils retengua!
No ni ha hu quen si no tengua
 Huna vil tacha,
350 Sino lo bo del Ardiacha
 Quen te cinchcentes;
Y lo Rector, qui diu « nom ventes »,
 Te dues filles:
Y sin saben de fatilles!
355 Tencan[t] la cama,
La major, e qûi no ama

Mes [que] als stranys,
Ab hun torn de paramanys
Sten les veles,
Y mostrel cul a les steles, 360
Y al sol, de dia;
Plena es de barataria
La pus xiqua:
De vergonya non te micha,
Y de caretas, 365
Ab mil altres cançonetes,
* Sin te bastida! [*f. 212*]
Ay, senyora! tant casta vida
Te ab ella
Lo qûi entra [e]n la capella 370
De Sant Hyeroni[*m*]:
Be pot dir la tel dimoni
Y enemich. »

Parla la Casada

« Senyora! mirau que us dich:
— Dix la Casada — 375
Esta dona, apitoflada,
E molt ques prea,
Viuda par e no donzella,
Bendiosa;
Com deu esser ja pelosa 380
Sa cuyrassa!
Be [e]s orat qui senbarrassa
De tal frexura:
A vint e nou se pren figura;
La vil dolent! 385
Della, donchs, lo continent
Gens nou atorga.

Com deu rebre huna porga
    De par[r]ell,
390 De montonech e vermell,
[f. 212 v] * Sens magrana,
Ab afayts los orbs engana,
    Y fas polleta;
Pich de córp! y com va dreta
395 E mal vestida!
Ella pensa esser polida,
    La cuca fera:
Sutze, vil, negra caldera
    Mon vll la mira.
400 Dia e nit jo crech se stira,
    Y beu mostra:
Yom opine com sa posta
    Nos pot leuar;
Ni deu massa dejunar
405 De polls ni grech;
Are us dich que la conech,
    La vil orquessa!
Companya fa ab la Prioressa
    De Magdalenes;
410 Be li scombra les arenas
    Nostre Vicari,
Hun ypocrit e falsari
    Robador:
De sanctadat dona color,
415 Y, confessant,
Los engonals los va cercant
    Com hun furo. »

[f. 213] ** Parla la Viuda*

Dix la Viuda: « Hajay perdo,

Senyores belles!
Per fugir de aquelles velles 420
Men vinch assi:
Cares tenen de roçi
De algepzer.
Nos fa res en lo carrer,
Que yo noy senta; 425
Passant, de seny man dat spenta,
Les alcauotes!
Deuant la gent se fan deuotes,
Y fan desastres
Demagat, y tals empastres, 430
Que plagua lexen.
Veureu los bons que tart florexen,
Ans son despesos,
Y los mals, sempre deffesos
Y reparats! 435
Prop deles se son leuats
Dos mercaders,
Dient que yols he dat reues,
Passant entre elles:
Millor los sequen les horelles, 440
Als vils cornuts,
Buiarrons tals abatuts,
Menichs ingrats!
* Jols presti los meus terrats, [f. 213 v]
Lestiu passat, 445
Per encorrer lo veynat
Del mal ques vsa,
Y vedar . . . . (1)
Aquella ylla.

(1) « Y vedar aquella ylla » com un sol vers, en el manuscrit; emperò, evidentment, ne són dos, el primer dels quals apareix mutilat.

450 Ara penseu que, de filla,
So texidora,
Y sere publicadora
De quant cobri,
Y fare plorar ab mi
455 Huna gran flota:
Alguns bous duran la pota
Detras picada;
Lo vaxell rebra porrada
Desta composta;
460 La ciutat fare desbosta
Dun quarter;
Ab coltell farra broquer
Qui may tench arma;
Y los pegats de triafarma
465 Hauran raquesta;
Yls encontres de ballesta,
Darts e lanses,
Menar faran aquestes danses
Als [mes] coarts;
470 Spessos volaran los darts
Com a cucales;
Pels alberchs alsar scales
Ab fum e flama;
[*f. 214*] * Dalt veureu tallar la cama
475 Que discorre;
Per camins e plasses correr
Ab borsagui;
Pels cellers vessar lo vi
Dels homens richs;
480 Maçes, malls, parpals e pichs
Sen[a]spriran;
De aquest tro se spantaran
Tots los de Moya,
Que sentiran la terça Troya
485 Destrouida. »

Parla la Beata

« Molt vos sou enfalonida!
    — Dix la Beata —
La huna se qu[e] es vella rata,
    Y molt sabuda;
Mes yo renech de la barbuda, 490
    Metzinera,
Gossa sorda y scudera,
    Si be par mança;
Ab mi pres gran amistança
    Per[a] trahir me. 495
Ay, senyores! jous affirme,
    Si bem veig tendra,
Que mareix la fessen cendra,
    * La negra aranya! [*f.* 214 v
Tals com ella tenen manya, 500
    Que les mes nines
Ans de temps fan [de] regines,
    Prenent lo ceptre:
No conçenten que les repte
    Pare ni mare. 505
Yon se, lasse! de hun compare
    Que nach trenta,
E de totes fon contenta,
    La samarrossa!
Puys los pruu la vergonyosa, 510
    Van calentes,
Y may callar les fan, contentes
    De enbocar;
Y quin art es lo xiringar!
    Per fer hi creu, 515
Yous jur, per lo fill de Deu,

Ans me matria,
Sorda y sega, per la via
De Sant Jaume,
520 Y entre sarrahins dir: « Daume,
» Per Jesu Christ. »
Nou sab qui no ses vist
Tocat de brocal
Lo dols fruyt hix de la soca,
525 Naturalment,
Y per ço tot hom impotent
[*f. 215*] * Es desamable;
Y volriem hun diable
Quens ho fes,
530 Y saber de quiscuna res
Per algun ffi:
La campana, sino ti
Batall, es vana,
Y, per gordar, caxal demana
535 La dura balda. »

Parla la Casada

« Per ço port yo larga falda
Per no ser vista,
No res menys la blancha lista;
— Dix la Casada —
540 Y vaig sempre, a la vesprada,
A perdonançes,
A fires, balls, plaers e danses,
De les primeres;
Del ball hisch de les darreres,
545 Y de la *sglesia* [sgleya];
Ara es mort hu que mo feya,
Y com be, trista!

Nom lexaua vna rista
    En tot lo mas:
* Tal tenia lo matras [*f.* 215 *v*]
    Per spadar,
Y lo garrot per encordar
    Pastell y sacha!
(Prengam lum, quel Ardiacha
    Es ja en la trona, 555
Y lo seu bordo ressona
    Forment lo *Passi.)*
¿Haueu vist Joan Bocassi
    Quant mal ha dit
De nosaltres? Ses partit, 560
    Ab lo *Coruatxo!*
Tant ne te com hun gran matxo,
    Lo de la spasa:
Sens rahons tantost enbaga;
    No fos auar! 565
Mes tal home fa a conportar,
    Si fos lebros.
(Aquest *Passi* es anujos!
    Sigam nos baxes.)
Y yo tinch dotze almaratxes 570
    Daygua [a]lmescada;
En liuern lalgaliada
    Es mon deport,
Que fa sonar lo manacort
    Ab mes dolçor: 575
* Molt accita lo olor [*f.* 216]
    Los appetits,
Y desperta los spirits
    Qui stan durment,
No res menys lo entaniment 580
    Fan eleuat.
A la dona que es de stat

Pertany esser neta,
E per ço james alleta
585 Criança alguna:
Prou ni ha, per lur furtuna,
En sta plassa,
Que puden a galinassa
Y a la sentina!
590 Mes, yo tinch huna fadrina
Molt atillade,
Com aguda y endressada,
E es mester:
No es tal en lo carrer
595 Ni en la ciutat,
Y te hun vll, que noy ha grat
Qui nol conegua;
Ni us penseu que sia pega,
Ni mal secretà:
600 Anant me a fil, per drap e veta,
[*f. 216 v*] * Se dona brasa,
Y torne tant prest a casa
Sens moltes noues,
[*Y*] Los leons tiran de les coues;
605 Axi [e]s ginyosa!
Y despuys, mal amorosa
En lo tractar,
No li cal molt tracajar
Per ser entesa:
610 Com yo dich rall, ella diu pesa;
Axins seruam,
Y dam entenent quens ladram
Per mal volença;
Mes, en sacret, la continensa
615 Es de germanes.
Del mes, no passan tres sepmanes
No mude presa:

Lo trist qui cau en la deuesa
    Yol fas tussir,
De dolor cuyda morir; 620
    Quant le lexat,
Diners e carn ha peruocat,
    Ffins la sanch viua;
A tart es que algun reuiua;
    Tant los leix magres! 625
Nils valen vnts, ni purgues agres,
    * Per engruixar. [*f. 217*]
Sis comensan a acorroçar,
    Tant bels manassa
Y de « tacanys » vols vos repassa, 630
    « Ingrats » e « vils »,
E que callen, sino los Boyls
    Son mos parents,
Quels derrocaran les dents
    A bastonades, 635
Els daran prest males fades,
    Sols yo parlas.
Mon marit es hun fadas
    Presumptuos,
Que vol fingir de ses amors 640
    Al quil enten;
Puix ha begut, al lit se sten;
    Cridau ques valla:
Cremar podeu del jas la palla,
    Que nou sentra. 645
Si be [e]s cruel com Dacia,
    Al seu costat
Me fas maurar, fins es huiat,
    Al meu amant;
Vos no cregau que, restaurant, 650
    Ffassa tal proua,
Ni sin beguessen vna [ar]roua [*f. 217 v*]

Valdrial terç,
Lexan anar tot altre smers:
655 Que jon so certa,
Que cade mes era deserta
De ma salut!
A mi venie hun frare hagut
Ab altres metges,
660 E beuien me los fetges
E quant he;
Mes quant hagui tirat lo fre,
James lo viu.
Y, pensaut quen fer lesquiu
665 No si auansa,
Y donant se a tota vltransa
Sateny honor,
Delliberi, per lo millor,
La mitjania.
670 E puys altres yo vehia
No viuen castes,
Admeti algunes astes
Dins mon rench.
Mas bon punt nasch qui james tench
675 Captiuitat:
Y te molta libertat,
O tost enviudal »

[*f. 218*] * *Parla la Viuda*

Ab gran sospir respos la Viuda:
« Ay, amiga!
680 Vos parlau com dona antiga
Y molt perfeta:
No viu james dona discreta
Als peus vos fos.

Soplich vos me doneu socors
E bon consell, 685
Y obrir vos he lo ventrell
De mos sacrets.
Per tamensa de retrets
Visch yo, duptosa
De hauer pus vida renyosa 690
Ab marit.
No ha molt que he parit
Dun capella,
E ja so prenys dun scola
Sabut, donos, 695
Ffranch, xamus y valeros,
E ben parlant,
Ardit, diligent e puixant,
E molt secret;
Vos may ves hun jouenet 700
Tant fort del lom:
En sis colps, jo crech, hun hom
* Derrocaria. [*f. 218 v*
Lassa, trista! que faria,
Sino per aquest! 705
Molt me carteia [hauent] lest
Lo *Breuiari;*
Tots temps te, aprop lo secrari,
Lespolsador;
Ffassa fret o gran calor, 710
Me scriu la ymna;
Enuides neix la tarany*a*[i]na
Ja lan arrancha;
(Adormida tinch lancha!
Que Deu [ho] fassa, 715
Lo qui canta senbarrassa
Legament!)
Donchs, si be sta rient

La del brial,
720 Ell li abeura lo punyal
Ffins a les dolçes.
Les carns te fluxes com [*a*] cimolses,
La malastruga!
No es empero gens pauruga
725 En darse al gual,
Ni en calar se lascandal
Ffins les fraxures.
Mes de dotze criatures
Te lo del pilar:
730 No es casat ni per casar,
[*f. 219*] * Si screix li dassan....
Gats podrits que li tirassen,
Del gran al xich! »

Parla la Beata

« Yo prech a Deu destral lo pich,
735 — Dix la Beata —
El encontra ab çabata
Que amarch lo leixe!
Corn de toro lom squexa
Denant. . . . . . . (1);
740 Entrels homens es la lesta,
E la cima,
Tal vos dich, mareix stima,
Si Deu majut!
(Ja es lo prehicador vengut
745 Per arrenyar,
Que fara tals gemegar

(1) Alguns mots que'l copista degué ometre per inadvertencia.

Que en res nol creuhen,
Ans, de tot, a trufes tenen
Lo que sentiu.) »

Parla lo Vellet

Yo lauors, mes mort que viu 750
De fallonia,
Digui: « Call vostre senyoria!
Senyores bones,
Mes gentils entre les dones
* De noble strado, [*f.* 219 *v*
Y apendreu passar lo vado
D[*aqu*]est mon corrupte.
Y en asso no posseu dupte,
Pus no es dia
Sino [d]obrar ab pensa pia, 760
E reduhir
Los scarns e lo morir
Del quins ha fet,
E dar nos ha lo benifet
Com li platura. » 765

Parlen les Dones

« O del vell, podrit vila!
— Digueren elles —
Per comoura axam de abelles
Molt sou faxuch;
Be mostrau tenir lo buch 770
Granment rugat;
. . . . (1)

(1) Un vers omès en l'original.

La paltonera,
Y a sentina de galera
775 La taffarra;
Ffret sou com a rahim de parra,
Y sech com faig;
Leganyos, gipo de saig,
Castrat, potros,
780 Brut, suat e gargallos,
Y de tot foll;
[*f.* 220] * Jaus fariem torcer lo coll
Com a colom!
Y grahiu ho al loch hon som,
785 Que hom vos dara
Tapinades per la cara
Mes que fulles;
Ffastig nan les parafulles
Del taginat,
790 Vos hajau axi gosat
Manar callar
Al quius pot, sens peccat, cagar
En mig la barba. »

Parla la Beata

« ¿Vos pensaueu fos yo garba
795 — Dix la Beata —
De alfals o de verda mata
De matapoll?
Vila rustach e taboll!
Si gayrem feu,
800 Yous fare posar en creu
O en cadena,
No res menys cercar quius vena
E quius compre;

¿Vos me haueu axi corompre
    * De mas rehons? [*f*. 220 *v*]
Temptada stich de scurpions
    Vos fassa batre. »

Parla la Viuda

La Viuda dix: « Aquest dabatre,
    Senyores, cesse;
Que ell cerca quil adresse, 810
    Lo geperut!
Y sim dres a ell, mahurt
    Sobre sos mals,
Li fare mil cardenals
    Entorn lo nas. 815
Mes no volria quem tocas,
    Que lo menjar
Ne perdria, e lo brodar
    Ab quem deport.
Yo prech Deu lom desconfort, 820
    Lo gos pages!
Quexal de porch li obral çes
    Yl desgauelle! »

Parla la Casada

« Bras de moro lom stelle!
    — Dix la Casada — 825
Que sim fos prop, de huna templada
    * Nom camparia. [*f*. 221]
¿Vers major tacanyaria
    Y atreuiment?
Dassos deu fer vn scarment 830

Y tal castich
Qual lo *Testament Antich*
Y Sant Tresor,
De [Na]bugodonosor
835 Rey, nos declara;
Lo qual set anys retench empara
Y greu arest
Dins hun molt cruel forest,
Per son ergull.»

Parla lo Vellet

840 Los circunstants, sentint lo bull
Daquesta fama,
Pensant que jo les anujaua,
Me feren guerra
Em segaren ab tal serra
845 Qual may senti,
Com si fos hun sarrahi
O renegat.
Yo, quim viu axi blasmat
Com mal mirent,
[*f. 221 v*] * Digui dins mi: «Lomnipotent
Mes ha sofert!
Callar dech, donchs, sim veig reblert,
Puys mes defalt[s],
Mil anuigs pus frets e calts,
855 A mon Deu feren.»
Y en lantrauall, que luny no eran,
Ab crits, leuaren,
Y humilment acalaren
Lo Crucifixi.
860 Yo, qui viu que era indici
Que lo sermo

Era en declinacio,
    Tot malegri.

Parla la Casada

«Senyores, mirau açi,
    — Dix la Casada — 865
E veureu quina panada
    De momos negres,
Grossos, amples e alegres!
    Per ser Coresma,
Lur color, de Cincogesma 870
    Los judica;
Potro brau la squerdels fique!
    Y, com ma resten,
Onços vells breument los cres*quen*[ten],
    Per manera 875
Que en jaç, o en larga era,
    * Nos puixan moure; [*f.* 222]
Hon pluia de morters de coure
    Allils reblescal
Ay, senyora! quanta pesca, 880
    Hi [ha] hagut eng[u]any!
Lo Mostasaff haura fet guany
    Si, detrament,
Haura seruat lo jurament
    Que ha prestat. 885
Aquell home del tarrat
    E hun poch visch,
O quin angelet morisch!
    Gordau vos dell;
Tots temps sona lo cascauell, 890
    Y no us daria
Hun diner per atanqui[*n*]a,

Si us ves morir;
Mes tocar vos ha al partir
895 Si fosseu sancta! »

Pren comiat la Casada

« Ay, senyora! com me spanta
La partida!
Mig jorn es, e ja finida
La proffesso,
f. 222 v] * Y, ab lo Offici, lo sermo.
Si res puch fer,
Veus me aci, a tot plaher
Que vostre sia. »

Responen la Viuda e la Beata

« Deu e la Verge Maria
905 — Digueren elles —
Vos do salut a marauelles,
Com affectam,
Ni pus ni *mes* [menys] que desigam
A coses nostres.
910 De nos manau, que jam som vostres;
Y asso, sens fi;
Y guia Deu vostre cami
Per a tots temps. »

Parla la Viuda, repassant la Casada

« Ffastig nan los munts dels fems
915 Qui stan al mur;

— Dix la Viuda — quant datzur
    Sa carregat!
Cara te de moch [*de*] salat,
    La entracuydada!
¿Haueu vist, la reprouada, 920
    Qual vida mena?
O de la cruel balena!
    ¿Y pot pensar
Que a nosaltres lanfornar
    * Punt nons carrega, [*f. 223*]
Puix no tenim quins fassa brega
    Per matrimoni?
Areus dich la tel dimoni;
    La cantonera!
Ab quant desdeny porta faldera, 930
    Lo cogalosa!
Poch deu pendra la philosa
    Ni lo rastell:
Souint laspil e lo tinell
    Deu regonexer. 935
Ffort dogal la fassa creixer,
    La vella exorcha!
Com li deu pudir la morcha
    Del cetrill!
Ffoch li crem lo pantanill, 940
    Y cancer, total
No te forma sino de bota
    Sardinera;
Pobre viu com la granera,
    Y fas richa. » 945

Parla la Beata

« Be li deu anar de cricha,

— Dix la Beata —
Y diu que tot lo mon sclata
[*f. 223 v*] * Per sa [*ben*]volensa!
950 ¿Ves james tant gran fallensa
E oradura?
De vert y sech hauem pastura,
Ys desarregla,
Y enfengeix de terça Regla
955 Per les ordes:
Naturalment totes les bordes
Son desonestes!
De vos ha fet[*es*] tantes requestes
Com les steles,
960 Y ha fetes totes ses veles;
Demunt vos passa! »

Parla la Viuda

La Viuda dix: « La vilanassa!
¿Y que pot dir,
Si nol que ella veu florir
965 Com enueyosa?
Puix me veu axi donosa
Y festaiada,
Y de grans dons heretada,
Coltell lacora.
970 Donchs, no passara vna hora
Que no li tracte
[*f. 224*] * Vn enpeguntat contracte
E ypotheca;
Lauores sebran si es Rebecha
975 Los quiu ignoren!
Y ja que tot lo mon deuoren
Aytals placeres,

Yols fare passar calderes; (1)
Pel nom de Deul »

Parla la Beata

« No fareu sinol que deueu; 980
— Dix la Beata —
Veus alli na Damiata
Que, ab ses manasses,
Corrague ab veu dallasses
La vila [a] assots. 985
Si prim gordau la dels managots,
Deu be segar
Y lestament calabriar
Vn gros borratxo.
En lo munt que[s] diu Tastatxo, 990
Dins en Roma,
Los porchs veureu volar sens ploma
Tal jorn com ayr,
Och y cruelment morir
Scorterats. 995
Per ço son restaurats
* Dotze jueus, [f. 224
Que los antichs, ab altas veus,
Per Christ mataren,
Y sens pacte retrectauen 1000
Tot a llur dan. »

---

(1) Enfront d'aquest vers se troba, en el marge, escrit de la meteixa mà: « *Jonas proffeta* ».

Pren comiat la Viuda

La Viuda dix: « Molt me coman
De mi, senyora;
Si be partença mentrenyora
1005 Massa greument,
Veus me a vostre manament
Y a vos subiecta,
. . . . (1)
Qual yo so. »

La Beata

1010 « Certa us fas, sens ficcio,
— Dix la Beata —
Nom pertany tan grossa data
Qual sou vos;
Mes qui gentil serue lo cors,
1015 Y de virtut,
A tot lo mon vol fer trahut,
Hon nou merescha.
Jesu Christ la vida us cresca
En sanitat,
1020 Y us do della la heretat
[*f.* 225] * De Paradis. »

Parla la Beata, repasant la Viuda

Giradas fonch ab sonris

(1) Un vers omès en el manuscrit.

La desdenyosa,
La Beata belugosa
Cridant la sclaua, 1025
Que li dix: « Com sen va braua
Esta leona! »
Dur li tiras ab huna fona
En sa pastera!
Ab vll la mir de fatillera 1030
Y poch entesa;
A, Deu tarras! com ses enpesa
Per molt sentida!
E de asso, ques diu seruida
Com a deessa, 1035
Tot ho crech a la reuessa
Y pel contrari,
Y li es ben necessari
Menar les anques.
Ay, si vesses quines banques 1040
Te de tapins!
Ja no valen tres garrofins
* Ses eynes; [f. 225 v
Ffressa leixan de porrines
Ses axelles; 1045
Molt te seques las canyellas
De pits e cames;
Los seus brassos semblen rames
De carrascha;
Per marit la tingue basta 1050
Qual no troba,
Y met en veu sa pocha roba
Per que lin donen;
Ja los ayres sen confonen
De tal porrera! 1055
Vella bruxa rocinera!
¿Y qui es ella

Sino vna ſogueyant paella
De veri?
1060 Son marit, jal conegui:
En Xanxo Caldes.
¿Que ha obs la viuda faldes
Ab la masquara,
Ni laygua de atzabara
1065 Ab largentada?
Ay, de negra samarrada
Senyal adugua!
Capo fer, lega tartuga,
[*f. 226*] * Y rot de coll!
1070 Ves, cridam lo Cabiscol:
Digues que vingua. »

Lo Cabiscol

Que li dix: « Deu vos mantingua,
Senyora, bona:
Vostra fama desengana
1075 Los mals parlers;
Y a les bones sou arnes
Ben acerat,
Que demana vostre stat
E gran valor.
1080 Veus me vostre seruidor
Ffins a la mort... »

Parla lo Vellet fent ffi

Yo, tament que mala sort
Nom fos fallida,
Y sobre mi no fos finit

Tal parlament, 1085
Tingui ma via prestament
Vers mon alberch:
Hon me veren star enterch,
Per malalaltia.

FI

APENDIX

FULLES SOLTES SATÍRIQUES, VALENCIANES, DEL SEGLE XVI

(Del «Cançoneret d'obres vulgars»,
d'En Marian Aguiló)

VII

CONSELLS A UN CASAT

Escriu Andreu Marti Pineda, notari, a vn son gran amich nouament casat.

Puix dins nostra confraria
Sou entrat y en tan alt lloch,
Desuelau vos nit y dia
En seruir la companyia,
5 Que siu feu no fareu poch.
Y puix vós sobren virtuts
Ab saber y sapiencia,
Despediu les jouentuts
Y ab los promens mes sabuts
10 Conuersau vostra prudencia.

Ampliau lo seny y'l tento,
Puix en tot sou magnifich,
Y en la casa y aposento
Teninthil degut assento
15 Viureu tostemps pacifich.
Si renyines de capçal
Alguns dies vos comprenen,
Recordau vos que tal mal
Es lo estudi general
20 Hon tots los casats aprenen.

Donauli molta raho,
Fentlil joch de « passa passa »,
Quant del pa, quant del basto,
Ab mesura y ab saho,
25 Perque no sen prenga massa.
Be se yo que es molt perfeta,

Plena de seny y saber,
Empero la mes discreta
Creu tirar certera y dreta
Quant meyns dona en lo terrer. 30

Digau que voleu seruirla
No fent may lo que voldra,
Y ab un mostrar obeyrla
Nous espantel detenirla
Passantla de hui en dema. 35
Si crida, vostre respondre
Sien rialles molt fines,
Quel seu parlar y compondre
Es enans y apres del pondre
Segons costum de gallines. 40

No visite molta gent,
Ni molta gent la visite:
Hon sera siau present,
Y preniu per document
Que quant vos giteu se gite. 45
En les tals obres nocturnes
No sen fa rica la honra,
Mes concerten les diurnes
De hon nos surten deu mil purnes
De vergonyes y deshonra. 50

Quant veureu moltes caricies
Mirareu per vos mateix,
Perque son semblants bollicies
Totes plenes de malicies
Pera qui no les coneix. 55
Donen vos mil abraçades,
Mostren se de amor vençudes
Quant estan mes rebotades,

De forma que tals besades
60 Son semblants a les de Judes.

Vajal bany poquetes voltes
Ab gent neta de margall,
Perque si les dexam soltes
Fan molt brutes carnestoltes
65 Y souint tiren ál gall.
Siauli vos banyadora
Y ella vostre banyador,
Y en los pels de tal penyora
Noy vullau altra tisora
70 Sinol vostre bell rahor.

Preniu moça pera casa
Y un mosset no massa gran,
La moça no sia rasa
Perque [e]s l'arna y ardent brasa
75 Quen la roba fa gran dan.
Feu que james tinga pau
La senyora ab les companyes
Perque son furons del cau,
Y ab la tal saho plantau
80 Vos en vos llauor de canyes.

No la porte sino vos
Quant voldra anques de mula,
Y anareu a peu los dos
No prenent tan llarch lo cos
85 Quey pugau sembrar cogula.
No façau sobrades joyes,
Ni robes, ni trepadures,
Perque son posar monjoyes
En los camins de les foyes,
90 Y es forçar les oradures.

Contenteus lo propi llustre,
Nols afayts, que es cosa trista,
Puix la dama mes illustre
Quant se serueix del palustre
Desija veure y ser vista. 95
Del mirar ve la requesta,
Si escolta respon y clou:
Y ab tal nuuol y tempesta
En la mes gentil y honesta
Tant hi trona fins quey plou. 100

De ninguna gent fieu
En vostre sant matrimoni:
Recelau, mas nou mostreu,
Perque les que son de Deu
Se donen prest al dimoni. 105
En les bodes y esposalles
Estigay poquet, y ab vos,
Y en veure encendre les falles
Dels jochs, dances y rialles,
Tornau a casa los dos. 110

Vagen als sermons y officis
Molt honestes y tapades,
Perque [e]n semblants sacrificis
No s'hi volen exercicis
De manilles y arracades. 115
Dia y nit de Sant Johan
Prengal ros en vostres braços,
Puix moltes de les quey van
Fan tals coses que desfan
De honestat los nus y llaços. 120

Cantauli vos ab veu plena
Les matines de Nadal,

Perque la fosca y serena
Tant les guasta y desordená
125 Que en lo cap los fa gran mal.
Guiaula lo Dijous sant
A cercar esglesies poques,
Y esquiuau lo lleig encant
Que fan delles, molt cercant,
130 Y axin tornen souint lloques.

Ab les festes del porrat
Feu que tinga pau y tregua,
Perque en tals jorns la bondat
Ab plomes de llibertat
135 De tot bon desig caplleua.
Faças de clochetes belles
En los pits closa muralla,
Puix lo mostrar les mamelles
Nos mostra les marauelles
140 Del regne de Cornualla.

Molt mes val afalagarla
Del enuig de estar tancada,
Quel cridar y maltratarla
Per lo negre no trobarla
145 Dins en casa reposada.
Feu que vos ab la companya
Tingau vida pacifica,
Perque en veure la llaganya
Ells vos obren la pestanya
150 Per hon l'ull se certifica.

Justes, bous y jochs de canyes
Miraules del terrat vostre,
Perque los pessichs y manyes
En tals llochs fan mil buanyes

Que noy val lo guardar vostre. 155
No veja ni may la vegen
La Albufera y lo Grau,
Puix les que mes hi trastegen
Vergonya y virtut bandegen
Y lo vici sols les plau. 160

Arreglau vostre despendre,
Nous arregle la fretura,
Y per molt que vejau vendre
Nous vullau a mes estendre
Del queus basta la procura. 165
Menge be, mas no repose
De filar o de cusir,
Perque reposant nos pose
En tal pensament ques gose
En fer mal desuergonyir. 170

Hypocrites del coll tort,
Y vnes velles senyalades
Guardau nous entren en l'hort,
Puix per ells entra la mort
En les dones mes honrades. 175
Les finestres tinguen clau,
Y mirau hi'ls dos de dia,
Puix que per tant poquet frau
Se posa souint mal dau
En la sana fantasia. 180

Al degut *multiplicate*
Siau tart en consentir,
Y per molt queus diga y grate
Nous mateu, puix quant esclate
Son clauell sabra collir. 185
Vos colliulo fent lo mut

Sens basques, crits y exanglot,
Y mostrau poca salut,
Puix lo tou de tal açut
190 Nunca's pot omplir del tot.

Posau vos hi ple de seny,
Ab repos y santimonies,
Quen tal cas l'honra'ns constreny
En dexar ab gran desdeny
195 Los motets y cerimonies.
Sia tot donar y rebre
Dins en vos puix ho sabeu,
Y sembrau pera concebre,
Y axi no moureu la llebre
200 Del que molt callar deueu.

Baste, baste senyor prou
Lo queus dich per queus contente,
Puix sou vos bell rouell d'ou
En saber tot quant conclou
205 Esta broma queus presente.
Y si vos de tals preceptes
Non teniu necessitat,
Sien vos, senyor, acceptes,
Puix que son fines receptes
210 Contrals mals del mal casat.

Finis

Estampat en Valencia. Vense en casa de Johan Batista Timoneda, junt a la Merce.

VIII

CONSELLS A UNA CASADA

CONSELLS Y BONS AUISOS DIRIGITS A VNA NOBLE SENYORA VALENCIANA NOUAMENT CASADA. PER ANDREU MARTÍ PINEDA, NOTARI.

Puix de seny vos ha dotada
Lo gran Deu, senyora mia,
Usau dell com a casada
Virtuosa e molt honrada,
Com de vos molt se confia. 5
Guardau no parle la gent,
Y anau molt sobre l'auis:
Y ab lo bon enteniment
Regiu vos discretament
Que nous prenguen en comis. 10

Car si, per vna desgracia,
En vn fals llati us prenien,
Es de tan alta efficacia
Per apres tornar en gracia,
Que miracles nous creurien. 15
Treballau en conseruaruos
En vn bon predicament,
Perquels bons puguen honraruos
Yls dolents no deshonraruos,
Com a sauia e molt prudent. 20

Y ab gentil perseuerancia
Caminau tostemps en be,
No perdent la vigilancia
De seruar ab gran constancia

25 A vostre marit la fe.
La qual vos li haueu promes
Y ell a vos de un mateix vot
Quant son cos vos lo rebes,
Y ell tambel vostre hague pres
30 Per les mans del sacerdot.

No estigau may ociosa
Quant a vos possible sia,
Ni menys massa delitosa,
Perque es cosa perillosa
35 Axi de nit com de dia.
Quant vn cep per debanar,
Quant agulla per cosir,
Quant filosa per filar,
Y algun hora a Deu pregar
40 Vos conserue en son seruir.

Perque axi se aumenta y creix
Honra, bens e bona fama,
Y lo gran Deu proueheix,
A qui tostemps lo serueix:
45 Creeu aço de qui beus ama.
Nous faça jamay ferea
La faena yous sopplich,
Que del oci naix perea,
La qual nunca feu bonea
50 Com es cert e molt publich.

Dels estrems que huy practiquen
En vestir, fugiu desorde:
Per quels bens se multipliquen
Y les gents vos magnifiquen,
55 No espereu s'hi pose l'orde.
Tots estrems son viciosos,

La virtut es en lo medi:
Les goloses y golosos,
Y en vestir molt curiosos,
No han medi ni intermedi. 60

Tenen moltes per gouern
Bell vestir qual se descriu,
Y per anar al modern
Lo que visten en yuern
Empenyoren en estiu. 65
Saboyanes, verdugados,
Axi van a menys donant,
Los mantells, fins los estrados,
Venals passen per los vados
De aquell riu del bell encant. 70

Dins en vos feu ques engaste
Ço que us dich y feune festa:
Noy ha tan poch que no baste,
Niy ha molt que tost nos gaste:
Demasia es tot tempesta. 75
May vos semble cosa dura
L'estar dins casa retreta,
Que del anar sens mesura
Non torna la pensa pura
Nin resta la honra neta. 80

Y preniu per medicina
Est refrany per a tal mal:
Tota dona, y la gallina
Que va massa, pertse ayna:
Reposarse molt mes val. 85
Bons y sants son los sermons,
Y visitar los sacraris:
Mas per guanyar los perdons

Solen ferse mil desdons
90 En vetles y sanctuaris.

Y per çol comu parlar
Saludablement consella,
Dient, que bo es lo missar,
Mas tambe casa guardar
95 Casada, viuda o donzella.
No calcigueu carts ni sarces
De fonts, horts ni cabanyals:
Ni vejau los bous ni farces,
Perque en tals vols moltes garces
100 Reben picades mortals.

Vidre que massal menegen
Trencas prest entre les mans:
Les dones que molt trastegen
Per ser vistes y que vegen
105 Treballen de anar galans.
La millor e la mes casta
En tal cas vol vestir nou:
Poch a poch la roba's guasta,
Si la renda no li basta
110 Ha de fer mal de son prou.

Los dijous may lo mercat
Passegeu prenint la posta,
Perque al fi si no hau comprat
Haureu venut bon mercat
115 La vergonya que molt costa.
No obriu vostres orelles
A escoltar paraules vanes,
Que lo vent que entra per elles
No sols jouens, mas les velles
120 Fa malaltes de molt sanes.

Les visites euitau
De persones gens tacades,
Que si ab elles conuersau,
Yous auis que nous pugau
Defensar totes vegades. 125
Y no obstant queus defenseu
Ja la honra es consentida,
Com millor de mi sabeu
Que diran lo que no feu,
Nou façau donchs per la vida. 130

Bandejau de hon feu faena
Tot llinatge de cadira,
Perquel que esta en peus en pena
De cansat gira la esquena,
Y de prest ell se retira. 135
En tal cas la romaguera
De afferrarse no te lloch:
Y siu feu desta manera,
Fareu com de vos se espera,
Desterrant lo fum yl foch. 140

Entre dones mal discretes
Feu que parleu poch y ab ganxo,
No mostrant moltes tauletes,
Ni pico, ni parauletes:
Be esta dit al callar Sanxo. 145
Sapiau vos sos segrets,
Y elles per jamay los vostres,
Perque en barallaruos, plets
Vos mohuen de mil retrets,
Descosint les vostres mostres. 150

Y per ço gran remey troba
Qui segueix Joana Matroca,

Que diu: « Tres agulles roba,
» Y custe ab l'una la roba,
155 » Y ab les altres dos la boca. »
Empero ¿de hon creeu que ve
Tenir les llengues tan rases?
Esperau, dir vos ho he:
Dos llengues teniu ab que
160 Parlau mes que fetge en brases.

Y axi be diu, y os figura
Vn doctor Gabriel Fabra,
Que sou de flaca natura,
Per hon may esta segura,
165 Com la coa de la cabra.
Y per ço que tot vos parla,
Ab raho dix vn discret:
« A fembra no consultarla,
» Que si sabien matarla
170 » Res no pot tenir segret.

» Si a la missa responia,
» Segons ella es de parlera
» May missa se acabaria,
» Que tostemps ella voldria
175 » Fos la sua la darrera. »
Si la carn vos mou pelea,
Aprofiteus mon consell,
Ans morir que fer llegea,
Y esforçau vostra noblea
180 Que es en vos un rich joyell.

Y si massa os importuna
Carregau de veles vos
Contrastant vostra fortuna,
Y sereu de moltes, vna,

O almenys vna de dos. 185
Prompte sia l'esperit
A resistir la carnassa,
Dient prest: « Yo men penit, »
No donant lloch al delit
Que tan prestament se passa. 190

Y puix sou de bon llinatge,
La virtut en vos florixca,
Que lo vici no es passatge
Pera fer segur viatge
Quant del cos l'anima yxca. 195
Nom voldria mes estendre,
Mas tampoch vull oblidarme,
Que yom dexe be compendre:
Pero sim voleu entendre
Ya no puch mes declararme. 200

Son auisos principals
Quen lo cor deueu escriure:
Feu puix que son cordials
Nos prediquen a pardals
Veent que mostren a ben viure. 205
Y si tan bons documents
Vos enugen quels escriga,
Estimaune'ls sentiments,
Que [e]s vulgar dir entre gents:
Aquell t'ama quit castiga. 210

Finis

Estampat en la molt noble ciutat de
Valencia: e vense en casa de
Johan Batista Timoneda,
jnnt a la Merce.

IX

LA « CRICH-CRACH »

ESCREUIA VALERO FUSTER LES PRESENTS COBLES NOUES DE LA « CRICH CRACH » JUNTAMENT AB ALTRES CANSONS MOLT GRATIOSES PER PRECHS DALGUNS AMICHS Y AMIGUES, Y FA LES ESTAMPAR EN VALENCIA EN LANY MIL.D.L.vj.

La crich crach
La crichquera.

En aquell gran temps passat
Quant yo trist jouenet era
5 De fet me posi a seruir
Vna molt gentil donzella:
La crich crach.

Y per ser tan ynprudent
Tots me deyen tarauella,
10 Mas yo foll perdut damor
De totes coses me reya:
La crich crach.

Feram vn sayo papal
Y vnes calses ab braguella,
15 Posim vn gonet vermell
Y al coll vna gran esquella:
La crich crach.

Vn gipo repunt faldat
Y vna gran capa ab trepella,
Escarpins enblanquinats 20
Y vn barret de gironella:
La crich crach.

Fiuli apres per namorarla
Vna dolça musiquella
De trompins y cornicons 25
Y rabeuets de godella,
La crich crach.

Y flautes y tamborets
Y veus de gran marauella.
La traydora que aço veu 30
Tost y prest fon en piquella:
La crich crach.

Yo que la viu enclauada
Diguili: « Matet febrella. »
Ella no curant de mes 35
Cantam tal canso nouella:
La crich crach.

« Janot, sit voldras casar
» Nom dexes puix so tan bella. »
Yo digui: « Per cert quem plau 40
» De serte spos, Martinella:
» La crich crach.

» Pero cert que tinch gran por
» Dentrar dins de Cornuella. »
Ella tost me respongue: 45
« Molts honrats honren aquella,
» La crich crach.

» Y vos, Janot, que la honrasseu
» Nous seria perduella. »
50 Yo digui: « Fassas, sus donchs,
» Que trunfe la caramella. »
La crich crach
La crichquera.

FI.

X

CANÇO DE LES DONES

ALTRA CANÇO MOLT GRATIOSA

Dones, liuern ja sacosta,
Si voldreu tenir delit
Prenga cascuna marit.

Lestiu bell ab la calor
Ja del tot vos ha dexat, 5
Y ara ve liuern traydor
Enemich del despullat:
Les que stau en soledat
Per queus consoleu de nit
Prenga cascuna marit. 10

Les que stau forres de roba
Proueyu al temporal,
Y la que [e]s masella y pobra
Recuygas al espital:
Mas les que tenen cabal 15
Perque seguexquen lescrit
Prenga cascuna marit.

Lo qui vol fret no sentir
Prop lo foch se deu posar,
Yl malalt pera guarir 20
Deu y sancts deu reclamar:
La ques vol grossa tornar
En lo menjar y en lo llit
Prenga cascuna marit.

La fredor es enemiga 25

A dones en temps plujos,
Perçom par que [e]s be queus diga
Cerqueu lo foch saboros
Que scalfant no es enujos,
30 Ans plaent com ja tinch dit,
Prenga cascuna marit.

Les que anau per lo gran gel
Casi mortes en est centre,
Xupau qualque canyamel
35 Que ab dolçor vos calfel ventre.
Jouens, velles ab bon tenpre,
Per senblant les que hau parit
Prenga cascuna marit.

Si, dones, vostra campana
40 Ab lo vent bruny per sonar
Lo batall de bona gana
No loy dexeu de posar,
Y ab la feruor del tocar
Vos calfareu sens despit,
45 Prenga cascuna marit.

Procurau sense perill
Sius aquexa lo gran fret,
Beure oli del çetrill
Per los matins vn poquet:
50 Feuho, que [e]s consell discret
Siu notau al bon sentit,
Prenga cascuna marit.

Finis

XI

« CANCION MUY GENTIL »

AB LA RESPOSTA.

CANCION MUY GENTIL EN LA QUAL RUEGA VN GENTIL HOMBRE A SU AMIGA QUE POR MERCED LE ACOJA AQUELLA NOCHE A DORMIR EN SU CASA.

Abre tus puertas, senyora,
Acoge este corazon,
Pues por ti tan sola vn hora
No le dexa la pasion.

Abre a quien tes seruidor, 5
Catiuo y sieruo constante,
Abre y usa de tu amor
Con el que tienes delante:
Abre pues a quien te adora,
Baxa, faç de perficion, 10
Pues por ti tan sola vn hora
No le dexa la pasion.

Esas tus puertas de gloria
Abrelas, senyora mia,
Baxa y ten qualque memoria 15
Del tiempo que te seruia:
Abre, no seas matadora,
Haue de mi compasion,
Pues por ti tan sola vn hora
No le dexa la pasion. 20

Di, que speras de baxar,
Descanso de mi gran pena,
A abrir y me quitar
Esta tan mortal cadena:
25 Baxa pues, consoladora,
Hermosa mas que Jason,
Pues por ti tan sola vn hora
No le dexa la pasion.

Si son causa los enojos
30 Que no me baxas a abrir,
Ya lo han pagado mis ojos
Llorando yl cuerpo en patir:
¿Que mas, pues, quieres, traydora?
Abre o da qualque razon,
35 Pues por ti tan sola vn hora
No le dexa la pasion.

Da razon por que no quieres,
O que quies que haga primero:
Di si te doy desplazeres
40 Aldauando aqui deuero:
Habla, pues, a quien te inplora,
Dile claro tu intencion,
Pues por ti tan sola vn hora
No le dexa la pasion.

Resposta de la sua amiga al sobre dit galant.

45 Nom ploreu dauant
Per entrar assi,
Si portau din din
Dormireu ab mi.

Nous cal gemegar
Ab llagrimes falses, 50
Ni de semblants salses
Vostre dir ornar,
Que nous fare entrar,
Estauuos aqui:
Si portau din din 55
Dormireu ab mi.

Ja [e]s lo temps passat
Queus feya plaer,
Ara es lo diner
Mon enamorat, 60
Ja san auisat
Tots los asens huy:
Si portau din din
Dormireu ab mi.

Tinch fosca la casa 65
Perço portau llum,
Perque eix dir y fum
A mi nom enbasa,
Molt prest senbarassa
La que nou fa axi: 70
Si portau din din
Dormireu ab mi.

Sim dieu que haure
Ducat o corona,
Mes vull ara vn toma 75
Que dos ten dare,
Y siu errare
Direu menganyi:
Si portau din din
Dormireu ab mi. 80

Vinga prest largent
Dexau les paraules,
Nom alegren faules
Sino lor plaent,
85 La nau ab bon vent
Fa gentil cami:
Si portau din din
Dormireu ab mi.

Si donchs res manau
90 Desta ma posada
La clau argentada
Assi la vullau
Per que entrar pugau
Sens dany ni malsi:
95 Si portau din din
Dormireu ab mi.

Finis

ACABAT EL «CANÇONER SATÍRICH VALENCIÁ»
SEGUEIXEN·SE MÉS AVANT LES NOTES
DE L'EDITOR

NOTES y GLOSARI

NOTES [1]

I. *Lo Procés de les Olives*

5 PERQUE VULL SABER. *Perque* es en aquest cas conjunció deductiva, equivalent a *per això*, o *així donchs*.

13 E TINCH GRAN DESIG DE DOLCES OLIVES. Les *olives* són aquí tractades metafòricament, en el concepte de plaers de la carn, com en forma alegòrica ve determinat desprès en la endreça de Mossèn Fenollar a una senyora Olives (versos 169-176). Si no hi ha motiu pera atribuir a n'aquesta senyora Olives una existencia real (vegi-s la Introducció del present llibre, pàg. xvj), la rahó de la metàfora de les *olives* hauría de cercar-se tal volta en el fet d'esser el consonant de *genives,* eufemisme maliciós qui ve sobradament explicat en versos successius.

15 D'UN BELL CARAGOL QUE TINCH MOLT GUARDAT. L'ino-

---

(1) En aquesta part del present volúm hem reunides totes aquelles observacions que'ns han semblades pertinents pera la inteligencia dels textes qu'hem reproduits Hi haurà molta cosa inútil y molt hi mancarà que hi fóra prou mester; mes així y tot creyèm que'l nostre trevall revelarà'l nostre desitg, ja que no un mitjàn acert. Encara, de lo bonqu'en aquestes notes deguí haverhi, ens ne declarèm obligats a la decidida cooperació dels Srs. Jaume Barrera, Lluis d'Estany y Antoni Bulbena, excelents amichs nostres qui'ns han oberta generosament l'arquimesa de llur experiencia y saber: mercès moltes els ne donèm desde aquest lloch. — R. M. P.

fensiu molusch gasteròpode que's cita representa també per eufemisme un obgecte que no sabríem anomenar aquí, decentment, sens recorrer a una o altra figura retòrica. En un passatge del tractat d'en Ponç de Menaguerra, *Lo Cavaller,* imprès a Valencia en 1532, se llegeix: « Capitol vint e huyt. » Si per los encontres nos segueix altre que rompre » les lances, en les carreres ben fetes, rompudes les » lances, los dos cavallers son eguals, encara que » la un cavaller haja encontrat pus alt quel altre; » car rompre en lo elm, o en lo scut, o damunt lo *ca-* » *ragol,* o davall, no es mes ni menys, si ja entrels » cavallers no sera fet pacte donant milloria al qui » pus alt encontra. Axi, per ben jutjar: los encontres » del *caragol* en amunt son dits alts y los dentorn de » tota la roda; axi mateix tots los altres son baxos; » aço per esquivar contrast. » No hem sabut trobar en els diccionaris usuals la explicació de l'indret de l'arnès qui marca, segons en Menaguerra, el límit inferior dels encontres de llança. ¿Sería aquí'l *caragol* un eufemisme idèntich al del nostre Procés de les Olives? Més directament fa pera'l nostre cas la glosa del Rector de Vallfogona qui diu: « Ves a » buscar espinachs, — minyona, puix tant ho vols: — » mes guarda que'ls *caragols* — no't toquen ab sos » llimachs. » (Edició de 1703, pàg. 103.) Y ab això terminèm aquesta nota, fugint de tot altre comentari sobre'l *caragol.*

36 Cognosce te ipsum (per *Nosce te ipsum,* coneix-te tu meteix). Traducció llatina de la famosa inscripció grega del temple de Delfos.

104 Peig seget. En la versió catalana del *Decameron* (pàgina 394, línea 17) se llegeix el següent passatge: « ... solen pendre [los frares] un poch de *peix seget* e » altres coses semblants quis pertanguen a vida de » frare honest e pertinent a bona vida... » Sembla, donchs, que's tracta aquí d'una mena de peix de baixa qualitat, potser el que ara es dit *xanguet.*

154 Olives grossals, es a dir, de qualitat grossa. L'ad-

gectiu *gros* es tractat aquí com en altres casos se diu *frescal, tendral,* etc.

186 LA BRAMA. Alusió a *La Brama dels Llauradors* de Mossèn Gaçull. (Vegi-s la Introducció del present llibre.) Més avant, en els versos 197 y 198, se diu: «... quant vos dels pagesos — hagues bandejat los » mots casolans ... », lo qual explica l'assumpte d'aquell poemet. El mot *brama,* propriament, significa *cridoria.*

186 COM RAL QUAIX, es a dir, quasi com a *rall* o burla.

197 L'ANY DE LES MORTS. En la Introducció del present llibre (pàg. xxvij) hem deixat puntualisada aquesta data, qui ve relacionada ab la composició de *La Brama dels Llauradors,* de Mossèn Gaçull: *l'any de les morts,* sería, segons la nostra manera de veure, el 1475, en que's congriaren demunt de Valencia tota mena de públiques calamitats.

207 EN BOCA CERRADA [NO ENTRAN MOSCAS]. El conegut adagi, qui ensenya lo útil qu'es el callar.

210 OLIVES DE LOR. Havíem esmenat aquest *lor* per la autoritat del vers 406, hont el text diu *olor;* mes això sembla errat: els versos 415 y 416, «yl dia de » rams beneheixen les rames — de *llor,* dolivera, car » tots fan un fruyt...», posen de manifest que's tracta de les *olives de llor* o *llorer,* anomenades *bayas* en castellà.

234 CINCH SOUS LI DEVEU. Alusió a qualque costúm per la qual se deuría considerar deutor de *cinch sous* al qui s'entremetés de lo que no li pertoca. Cfr. la locució: *¿De hont veniu? Cinch sous me costa.* La idea's reprodueix en els versos 458 y 474.

263 A MAL DE RONYONS, FAIXAUVOS LA CAMA. Locució pera referir a tot medi aplicat fòra de propòsit. Cfr. *Si-t fa mal el cap, untat el cul ab oli.*

266 AVICENNA, IPOCRAS *(Hipòcrates).* Metges famosos de l'antigor. Sobre tot del primer n'hi ha en el nostre país tradició folk-lòrica: *Más mató la cena que sanó Avicena.* Vegi-s Bastús, *La sabiduría de las naciones* (Barcelona, 1862), I, pàg. 53.

275 LLUNY DEL PAPER *(los trets)*. Es a dir, tirar y no tocar al *blanch*, o paper.

294 LOS GOÇOS D'URGELL. Locució que desconeixíem; en cambi es prou sabuda la qui diu: *Es com els burros d'Urgell, qu'en veyent la càrrega ja suen.*

300 Y BONS BEVEDORS DAVALL MALA CAPA. Aforisme ben conegut. *A voltes sota una mala capa, s'hi amaga un bon bevedor*. Reapareix en el vers 1728.

303 ADIVES. En castellà es el nom d'una inflamació de la gola, en les besties, segons l'Academia. Mossèn Chabàs, al trobar-lo en lo *Spill* d'en Roig, li dóna'l sentit figurat de *heces* (o *mares* en català), per cosa amarga y de mal pendre. Creyèm que la intenció d'en Roig era d'acort ab la definició de l'Academia: « haguím begut — ja les *adives*, — a mi nocives » — al cos y bossa», es com si s'hagués materialment empassat un obstacle, les *adives*. El text present no contradiu pas aytal excepció: « puix pera guarir-li » aquelles *adives* »; y, més avant, en el vers 500: « açotal rocí...—trahent ab laçot d'aquell les *adives*». El diccionari d'en Saura dóna l'equivalent *minoves*.

312 DART EMBAGAT, entortolligat ab la baga o corretja, pera llençar-lo ab més força.

328 Y AIXI US GOVERNAVEN DE FUM Y DE VENT, això es, com a content y enganyat.

352 L'AMOR, COM EL FRET, NO SAP ON SE POSA. Locució qui reapareix en el vers 1400.

390 TRAHEULAM DEL VIU, es a dir, mostreu-me-la al natural o en la realitat. Es locució anàlega a la del vers 2083: «Mas dich que'm tapeu ab una los ulls.»

392 UNA ORONETA NO FA ESTIU. Se diu també: *Una flor no fa estiu ni dues primavera.*

393 TRANCH, per *ayre, ritme;* en francès, *train*, de hont el galicisme *entrenar*, tan en us avuy com a terme de deports.

404 MAL DE BOCATGE, o *bocaig*, avuy *boquitja* y també *boquera;* malaltía d'infants, consistent en unes plagues qui's formen dins de la boca. En manescalía, *boquera* es la *febre aftosa* del bestiar.

406 OLIVES DE OLOR, vegi-s la nota al vers 210.

412 PATE[R]NOSTRES, *rosaris,* els grans dels quals són semblants a olives; també's construeixen rosaris ab pinyols d'oliva, sovint trevallats al torn.

416 LES RAMES DE LLOR, D'OLIVERA, vegi-s la nota al vers 210.

419 y 420 AFILEN TAN PRIM LO RAHOR, QUE FAN MOLT ESPESSES ALÇAR LES CAPÇANES; imatge en excés rebuscada, que, per això, mereix esser esclarida. Hem entès: que'l such de les olives, usat com a lubrificant en el *rahor* o *navaja* d'afeytar, deixa aquest tan fi y tallant, que cal sovint aixugar la sanch de la pell, alçant la capçana o tovallola.

424 AL PREU DE LA GRANA COMPRAM LO BRASIL. La grana y'l brasil són dues materies colorants, y, es d'entendre aquí, que per les condicions de l'oli ab que'l brasil era diluit, podía, essent més car, resultar a igual preu que la grana.

430 MOLT BON CALIU SE FA DELS PINYOLS de les olives, després de prempsats y sèchs; aytal combustible té en català'l nom de *rullol* o *rutllol,* y en castellà'l de *erraj.*

458 LOS VOSTRES CINCH SOUS, vegi-s 234.

464 RESTEM AL CABAL, quedèm en pau.

474 LOS SEUS CINCH SOUS, vegi-s 234.

480 FENOLL per *Fenollar* (Mossèn Bernat). Hi ha uns versos endreçats a n'aquest per en Roiç de Corella hont se fa us del meteix cognòm escurçat: « *Fenoll* » molt dolç, esculpir vos han marbre, – hon sereu » tret del viu en bella pedra, — e diral mot: Aquest » es lo bell arbre — que parla flors en rims pus verts » que ledra. »

512 PENSA TENIR UN GAT PER LA CUA. Locució qui indica tenir la confiança posada en una cosa qui està molt lluny d'esser efectiva.

526 FICTE LI DAU ESCACH PER LO ROCH. Entre'ls jugadors d'escachs es dit *escach ficte* aquell qui's dóna ab l'objecte de pendre una peça al contrari. Així, un escach donat amenaçant simultàniament el rey y un

dels rochs o torres, obligaría a cobrir el primer, abandonant el roch; aquesta es la imatge del vers que copièm, la intenció del qual no hi ha necessitat d'explicar.

535 Mustaçaf y Vehedors. El primer es mot aràbig, qui indica la persona encarregada de contrastar els pesos y les mides (castellà, *almotacén);* y'ls *vehedors* no són sinó'ls que avuy denominaríem *inspectors de mercat.*

541 y 542 Xarcia, brogina, sargans. Ormeigs pera la pesca: *xarcia* o *eixarcia* (en castellà, *jarcia)* es el nom genèrich dels instruments destinats a pescar; *brogina* es un filat de grans dimensions pera la pesca en quantitat; *sargans* (per *sirgants)* són les cordes o caps pera'l remolch. En els *Coloquis de Tortosa* d'en Despuig se llegeix: «...si vessèu los ingenis y los » aparells que los pescadors de assí tenen pera pen- » dre lo peix, y de quàntes maneres lo prenen, y què » varietats de nom de *eixarcies* tenen, espantarvos- » hieu: tenen primerament una eixarcia a qui dien » ells la *broxina,* que es la reina de totes les exar- » cies la qual té mil y doscentes brases de llarga- » ria; es tan caudalosa esta exarcia que en nostres » díes abrassà y tragué de un vol passades mil pane- » res de peix, y té cada panera fins a sis robes de » peix poch més o menys. » (Edició de Barcelona, 1877, pàg. 150.)

562 Fes taula lo joch. Fer *taules* se diu en els jochs de dames o d'escachs, quan s'es arribat a un punt, del qual se sab que, jugant correctament, es impossible a cap dels dos jugadors guanyar la partida.

572 Que may son tornats a noves, es a dir, que may no hi ha hagut desacort entre ells.

573 Tirant a pedra perduda, tirant sense obgectiu, y toqui a qui toqui. Hi ha un adagi qui diu: *La pedra fòra de la mà, no's sap hónt va* (Cfr. II, 574).

595 Qui sas liga'l dit sens por los desliga. Locució pera indicar que aquell qui ha fet el mal es qui està en millors condicions de poder-lo reparar.

615 POT DUYMES ANAR AL AÇUT. *Açut*, es propriament *resclosa;* emperò aquí es una frase adverbial: pot desd'ara anar en malguany.

618 CONFORTS Y SOLCITS. *Solcit*, brou concentrat, de gallina o de moltó. Robert de Nolla, en el *Libre de doctrina pera ben servir*, etc. (Barcelona, 1520), fa del *solcit* una ácurada explicació, la qual acaba: «E sa» pies que aquest brou tornaria un hom de mort a » vida, tant es cosa singular e bona» (fol. 25 verso).

636 QUE NOUS HI CALDRA DONAR GRAN POLZADA; que no caldrà donar molt fort ab el dit *polzer* a la balança pera que's decanti.

639 y 640 ALGUN FRE TARI, AB QUE PARAREU SENS GRAN SOFRENADA. No sabèm quina mena de fre deu esser aquest *tarí* (de *Tarifa*, ¿Andalusía, potser?); serviría pera fer aturar el cavall sens necessitat de gran *estrebada* o sofrenada.

680 QUI MOLT SESCUSA MOLT MES SE ACUSA. Aforisme jurídich: *Excusatio non petita, accusatio manifesta.* El concepte ve repetit desprès, vers 781.

699 Y L'OCH SIA OCH Y'L NO SIA NO; es a dir, el *sí* sía *sí*, etc.; en castellà's diu: *Al pan, pan, y al vino, vino.*

710 PIENSA EL LADRON... Adagi castellà, que's completa dient: *Piensa el ladrón que todos son de su condición.*

719 TRETZE SON TRETZE. Locució molt usada pera indicar una tenacitat qui no accepta cap mena de rahó.

723 PARAR PUNTETS; posar obstacles o infligir petites molesties, d'una manera dissimulada. Vulg. *fer la traveta.*

725 CAR MIL ESTROPADES NI LA PEDRA BLAVA. Alusió a certs torments infligits als reus pera fer-los confessar llurs delictes; *estropada* significa la sotregada donada ab una corda o *estrop;* la *pedra blava* es un cauteri constituit pel sulfat de coure, en cristalls d'aquell color.

735 POSAS DINS LA GERRA SENS MI LO CETRILL. A la metàfora del *cetrill* que trobarèm en el vers 1396, li fa de parella aquí la de la *gerra*. Aquesta, encara, pren la formà de *magerra*, èn el vers 1599.

765 QUE PUIX BON CANTELL DEL PA DEL COMPARE, etc. Es la locució: *Del pa de mon compare bon troç a mon fillol;* se diu del qui es generós en donar lo dels altres (Cels Gomis, *Botànica popular,* pàg. 36.)

786 y 787 ANS COCH QUE ABAT. Locució: *haber sido antes cocinero que fraile,* indica, segons l'Academia, esser garantía d'acert en qui mana una cosa haver-ho fet abans ell meteix. Aquí en Gaçull li diu al Síndich no trobar-se aquest en tal cas, perque *l'all y oli* ha *fet triat:* vol dir que, en la delicada operació de remoure'ls ingredients pera formar l'all-y-oli, han quedat *destriats.* En català's diu d'això *anegar-se l'all-y-oli.*

793 QUE EN LO CABANYAL SE FA LÉXERCICI, se sobre entén, de fer l'all-y-oli. El Cabanyal es un barri maritim de Valencia, y entre les gents qui l'habiten se suposa esser exercici freqüent el de preparar aquella salsa a que s'aludeix.

796 PEN FER AL DEU BACUS DEVOT SACRIFICI. L'all-y-oli reclama l'auxili d'abundants libacions: d'això se'n diu sacrificar en honor de Bacus.

803 QUI MAL VOL OHIR. Locució: *Qui escolta d'amagat ou el seu mal fat;* aludint-se aquí al Síndich, poeta qui's serveig d'un nom encubert pera intervenir en la DISPUTA.

813 CORREDOR D'ORELLA. Nom donat als corredors de cambi, per fer-se ab la llur intervenció les operacions de paraula. Hi havía, ademés, *corredors de coll* o *d'encant* (avuy *subastadors).*

832 PERQUE NOM COSTAS LA PELL NI LA CARN. Alusió a la costúm de donar la pell del cap-de-bestiar en pagament del treball d'abatre'l o sacrificar-lo.

853 CORREU FER-MES PUNTES. Esmeni's el mot *fermes,* considerat en el text com dos vocables separats (així apareix en l'original de 1497). Respecte al *correr puntes,* es equivalent al *medir lanzas* castellà: competir ab un altre, igualar-lo en alguna habilitat.

878 DONES DE ART, dònes de l'ofici, meretrius.

908 CERVELLS DE GRUA, per cervell insuficient, incapacitat. Ve, probablement, de considerar la petitesa del

cap de les grúes ab relació al llur cos. En francès se dóna'l nom de *grue* a una persona tonta, fàcil d'enganyar.

909 y 910 Car diu lo doctor egregi de Roma, en « Libre de Princeps ». Alusió a l'Egidi de Columna, de l'orde de Sant Agustí, autor del llibre « *De Regimine Principum* ». Aquest llibre fou traduit al català y publicat a Barcelona, en 1490 (reimprès en 1498), sots el títol « *Epistola de frare Egidi Roma al rey de França sobre lo libre del Regiment de Princeps* » (Haebler, núms. 154 y 157).

925 Mas la com penell, es a dir, la dòna qui es mudable y gira com penell, segons el vent qui domina. Aquesta idea de la dòna, es feta general en el vers 1770: « *la ley de la dona es tostemps mudar* », segons el vers llatí: « *varium et mutabile semper* » de Virgili (*Eneida*, IV, 569). Aquest vers fou imitat per Francesch I: « *Souvent femme varie, bien fol est qui s'y fie.* »

944 No menys de barats; no mancada de *baratería* o falsetat.

954 Dar aygua mans, lavatori de les mans després de menjar. En el *Partinobles* se llegeix: « Y quan n'ha» gué prou menjat, vehé venir lo bací y pitxer, y la to» vallola, y prengué *ayguamans* (pàg. 15 de la nostra edició). En el *Libre de doctrina pera ben servir, y de tallar, y del Art del Coch*, de Robert de Nolla, imprès a Barcelona, en 1520, se troba (fols. 5 y 6) el capítol «*De donar aygua mans*», molt detallat y pràctich.

957 Gran paga y berena. Es a dir, ben pagat y ademés el berenar, segons s'acostuma ab els treballadors al camp.

968 Donen los lloures a sos vells falcons. El *lloure* (en francès, *leurre)* era un bocí de cuyre vermell, al qual se fixava un esquer, y era mostrat al falcó pera fer-lo retornar al puny. Són d'en Francesch de la Vía, poeta català de qui's tenen molt poques noticies, els següents versos: « Jamés falcó no vench » tan prest al *lloure* — cant li criden caçadors ab » llur xiscle. »

998 SOBRE LOS ITEMS; es el mot *item* (igualment, també) ab que's comencen les clàusules o apartats d'un testament, contracte, etc. *Items* es pluralisat a la catalana, essent en llatí invariable.

1024 CAR TOTS SON PROYSMES, es a dir, tots han d'esser estimats, com diu el *Decàlech:* « ama al *proysme*... »

1032 QUI SIA MILLOR GUARA PERA CASTA. *Guarà,* en castellà *garañón*, es l'ase gran, triat pera llevor (o casta), al qual se'l fa acoblar ab la euga o la somera.

1053 y 1054 QUE MAY ALS SETANTA .. Y AXIU DIU DAVID... Alusió al psalm 89, verset 10, de David: « Dies anno» rum nostrorum in ipsis, septuaginta anni. Si » autem in potestatibus octoginta anni: et amplius » eorum, labor et dolor. » Aquesta nota esclareix també un concepte del vers 491; y tot plegat es obgecte d'una referencia en la Introducció (pàg. xv, nota).

1076 JAMES VESTIS D'AMOR FIL, que no ha conegut l'amor ni per un fil de sa roba.

1083 DELLO CON ELLO, es la locució castellana *dale que dale,* emperò dita en sentit d'acció persistent y efectiva, contraposada a les soles paraules, qui's perden en l'ayre.

1087 SE RETEN PARLERS, se posen a parlar, devenen xerrayres.

1092 AL SO DE FLAUTA QUE SIA D'UN PUNT. La flauta primitiva dels pastors era senzilla y d'un sol forat (o punt). Horaci aludeix a la flauta antiga: « Tibia, » non, ut nunc, orichalco vincta, tubaeque — aemula, » sed tenuis, simplexque foramine pauco... » En el nostre text la *flauta que sia d'un punt,* entranya una imatge eròtica que no cal explicar.

1093 QUI DONCHS ES BON MUSICH DE TALS CARAMELLES, això es, qui sía apte pera fer sonar la caramella... La *caramella* correspòn al *caramillo* castellà, o sía'l fluviol o flauta dels pastors. Ben sovint serveix de pretext a la metàfora, com en el present cas. En altre lloch trobarèm « que trunfe la *caramella* » (IX, 51) dit ab idèntica intenció.

1103 CORREN AL DAU, es a dir, corren a cercar altra sòrt, no contentes de la que tenen.

1105 CAR L'EIXIRINGAR NO'L VOLEN AB TRALLA, no'l volen que sía obtingut a cops de tralla, això es, ab molt pregar, sinó sense pietat y esplèndidament, com se diu després. En l'*eixiringar* (o *xeringar,* donar ab la *xeringa)* hi ha també una alusió inexplicable aquí, de la qual se'n troba altre exemple en el *Coloqui de dames* (VI, 514).

1108 SE PEXEN DEL VENT, se nodreixen de l'ayre, com es creença popular de que ho fa el camaleó.

1126 y 1127 QUE PER LO BELAR NOS TROBEN NI PERDEN UN PUNT DEL MAMAR. En castellà hi ha l'adagi: *Oveja que bala, bocado pierde.*

1137 QUE TRAMEN Y TIXEN. La locució *tramar y teixir* serveix pera indicar el qui fa a un temps dues coses oposades o que no's poden fer a l'hora; se diu també: *Tocar les campanes y anar a la professó.* Els castellans tenen la dita: *Soplar y sorber, juntos no pueden ser.*

1189 CORRER LA LLARGA: fer correguda de distancia, sense obstacles.

1195 LOS HOMENS EN DIES: entrats en anys.

1201 y 1202 NATES, BROÇAT NI QUALLADA. *Nata* es la flor de la llet, o *crema;* el *broçat* o *mató* es la llet coagulada, separada del xerigot; y la *quallada* es el formatge de llet (castellà, *cuajada).*

1205 QUE MOLGA BASSADES. En el molí hont no's disposa d'aygua abundant, cal previament embassar l'aygua pera poder moldre mentre aquella aygua durarà, y esperar després que la bassa torni a omplir-se.

1209 Y QUI AB PARPAL DE PUNTA SQUIMADA: parpal despuntat y malmès; imatge bon xich lliure, sobre tot lligada ab la següent.

1210 ENCARA QUE VINGA [L'AYGUA] PER ENCADUFADA, a glops, com quan se treu ab cadúfols o sinia.

1219 DEL RALL SE PLEVEXEN, se plauen del rallar o burlar.

1221 FER NAÇOS DE CERA, engrescar; vulg. *encerar;* en castellà, *embromar.*

1225 QUEN VEURE LA LOURE LO SEU FALCONET, vegi-s 968.

1242 PEGAT ES AL BANCH; se diu, de tot remey inútil, qu'es *com un pegat en un banch.*

1258 PARELL SON LOS DOS DE REVENEDOR; serà com un parell de calçat, de baixa qualitat, pera revendre.

1260 PER UN FESTE ENLLA. En castellà: *por un « quítame allá esas pajas »*, tantost ve la baralla.

1284 DE MAL D'EN BORRELL, PUIX NO HI POT FER PUS. Aquesta locució, que's troba ja empleada abans, vers 240, sembla voler referir-se a tota malaventura que s'accepta resignadament, ja que un *no hi pot fer pus.*

1287 DAURAR DE SAFRA. Al brou de poca substancia se li pot donar color ab el safrà pera fer-lo aparentar suculent.

1290 CASAR-SE A QUALSEVOL FOR. Casar-se ab les garanties que dongui a la muller el fur qui més la favoreixi.

1300 QUI BAT LA MATA QUES MENGEL CONILL. Aforisme propparent del dels castellans, qui diu: *Unos cobran la fama y otros cardan la lana,* reminiscencia del *sic vos non vobis* de Virgili. Vegi-s també 1393.

1304 QUALQUE BEVENDA DE CASA D'ENYEGO. Segons els diccionaris catalans, *bevenda* es generalment dit en sentit de beguda purgant; així, donchs, *l'Enyego* (castellà, *Iñigo)* sería un nom popular donat a l'apotecari.

1305 PER AL PEU ES BONA LA MALVA; recepta domèstica. La infusió de les malves serveix pera tots els mals. Pera ponderar la bondat d'algú se diu d'ell qu'*es bo com una malva.*

1329 LES FONDES ADIVES, vegi-s 303.

1372 LES GALTES, LO PIT NI MAMELLA, NI MENYS LO RESTANT. Reticencia ben fàcil de decelar.

1396 CAR SON PROP DE BUYTS, JA LOS MEUS CETRILLS. Els *cetrills* són utensili prou conegut: es aquí, emperò, dit per eufemisme, tal com se troba en un passatge d'en Francesch de la Vía: « Mas tant m'haveu escolat mos *citrells,* — que d'oli pur ja no us puch fer valença. » En cambi, un passatge del *Coloqui de dames* (VI, 939) ens presenta'l *cetrill* ab atribut femení.

1411 MAS SI UN BATALL SONAS DOS CAMPANES. *Batall y campana* tenen un sentit figurat, fàcil de compendre. La imatge's reprodueix en el vers 1588. Vegi-s també'l *Coloqui de Dames*, VI, 532 y 533.

1416 LO FORT VENT QUE VE DE PROENÇA: el vent del nort, violentissim, qu'en el nostre Empordà es dit *tramuntana.*

1425 EN SALVO ESTA AQUELL QUI REPICA. Decididament, ningú més allunyat del carrer hont hi ha'l perill, que'l campaner qui toca a rebatre.

1433 y 1434 AQUELL FILOSOPH QUI TAN BE COMENTA LOS DITS D'ARISTOTIL, DOCTOR MOLT SABUT. No pot esser sinó'l doctor angèlich Sant Tomàs d'Aquí, comentador de les doctrines aristotèliques.

1446 FIREN DE SEST, fereixen de plè a plè. En català *assistar* es com apuntar ab l'arma; semblant al *asestar* castellà.

1483 TENIR DEU REQUESTA, dèu esser solicitat.

1517 DONANTVOS PRIMERES, donant-vos la preferencia en parlar.

1523 QUE FEU EN L'AYRE CASTELLS. Alusió a la prou coneguda dita castellana. *Faire des châteaux en Espagne,* diuen els francesos.

1530 RESTAR PRINCIPALS ALGUNS VALEDORS. En les disputes es freqüent que'ls amigables componedors sien desprès els més enemistats.

1533 AMICH DE DOS CARES, QUE US COBRE AB LES ALES Y US PICH AB LO BECH. Brillant imatge del llagoter falç y traydor.

1537 MUNTAU TAN ALTA LA PRIMA. En els instruments de corda la *prima* es la corda qui dóna'l tò més agut. Dit s'està que al temprar l'esturment pot encara la *prima* esser posada molt alta de tò y les demés cordes a-les-hores han de seguir en relació ab ella.

1538 ENTREM EN DIX DIX; en *dimes y diretes,* segons els castellans; per entrar en discussió molestosa, a estil de *busca-rahons.*

1541 NO'S MOGUE EN LAYRE, AQUELL... DEL SOBREPELLIÇ, no

parlà en và, el del sobrepelliç, es a dir, Mossèn Fenollar, reptant a n'en Moreno.

1544 NO CAL A GOÇ VELL CRIDAR-LO QUIÇ QUIÇ. *A cà vell no li cal dir quitxo,* no se'l pot enganyar fácilment. També's diu que *es gat vell* la persona ja prou maliciosa per la edat. En castellà: *A perro viejo no hay tus tus.*

1565 CAR LA CARITAT QU'ES BEN ORDENADA. Se diu mol freqüentment: *La caritat ben entesa comença per un meteix;* fórmula egoísta y acomodaticia que no té pas res que veure segurament ab les doctrines de Jesucrist. La frase s'usa molt sovint en sentit irònich.

1567 TAN MAL BATEJADA; equival al castellà *mal nacido*, indicant la condició perversa d'algú.

1582 ENTRE BARCA Y NAU, es a dir, d'una manera ambigua; *leri-leri; si cau o no cau.*

1583 CAR PER SER TALLATS DE MOLT MALA LLUNA. Es una superstició del nostre poble que'l curs de la lluna influeix en la qualitat dels fruyts de la terra a l'esser collits. La fusta convindrà esser tallada o no segons sia'l curs d'aquell astre; y la meteixa precaució tenen moltes mares respecte de llurs fillets al tallar-los els cabells: si no es en el quart-creixent de la lluna, tarden molt a tornar-los a creixer.

1585 A JOAQUIM DONAULI SANTA ANA, Y A BERSABE *(Betsabé)* DAVIT PER MARIT. Alusions bíbliques destinades a mostrar parelles d'esposos ben equilibrades d'edat; com diu més avant: *que sia'l batall segons la campana;* imatge aquesta darrera que ja ha comparegut abans (vers 1411).

1592 PENSANT QUE TANT MOIX ESTA LO SEU GAT. Alusió maliciosa.

1595 CAR MIL TARANYINES HI DEUEN TENIR. No's diu ahónt: reticencia més maliciosa encara. En català les partícules *ho (allò), hi (allí), ne (de aquella cosa)*, constitueixen un recurs grandissim pera'l conversar de doble intenció: en el present volúm se'n troben exemples a tot arreu. Vegi-s entre altres casos: «que'*n* te bon feix» (VI, 316); «hu que m'*ho* feya»

(VI, 546); «tant *ne* te com un gran matxo» (VI, 562). En la traducció catalana del *Decameron* se llig en la rúbrica de la novela darrera de la jornada setena: «Dos Senesos, amaven una dòna: e la hu era son » compare, qui morí e tornà al companyó segons la » promesa feta entre ells, e contàli só que's feye en » l'altre món ne quin pecat era fer-*ho* a sa comare. » (Edició de Barcelona, pàg. 430.)

1640 L'HUMIT RADICAL, segons les teoríes mèdiques dels antichs, era la calor natural, la vida meteixa. B. Metge en el seu *Somni* (2435 en la edició de la «Biblioteca Catalana») diu: «Los enemichs del teu *humit radi-* » *cal,* los quals acompanyen les fembres del bany al » teu llit, són aquests: molts perfums e aygas, cals » viva, orpiment, olis, sabons, stopa, banya de ca- » bró, caparrós, sanch de voltor, tela de cabrit cal- » da, drap de canem passat per cera blanca fusa, e » altres innumerables materials quit provocaríen a » vòmit sils ohies. »

1660 QUE US DETINGA QUI TANT VOS EMPENY. Se diu encara avuy: *¿Quí t'empeny que tant rodoles?* dirigint-se al qui mostra una susceptibilitat excessiva.

1667 LA QUE US DONA VIDA Y MAY SERA MORTA. L'ànima humana, inmortal: considerada en oposició al *cos sensual* de quí's parla abans.

1702 SE PREN A CABELLS; lluyta a braç, fins agafant-se pels cabells els contendents.

1708 BARBES PRIMALS IMPERFETES (suprimeixi-s la coma d'entremitg); barbes primals són les primerenques formades de pèl-moixí.

1718 QUE VAL MES LA FI QUE'L MEDI QUE HI VA. *La fi justifica'l medi* segons les teoríes de Maquiavel.

1761 ATENYEN LO CLOURE, conseguеixen la conclusió; es dit metafòricament, en el sentit de favor obtingut d'una dòna.

1774 DIENT AB DESFREÇOS, dient ab circumloquis, d'una manera polida.

1792 LOS ESMES PERDUTS. *Esme,* enteniment; se diu *esmaperdut,* per *desorientat.*

1800 Y QUANT AMOR TENEN AB L'ACTE FENEIX. Encara que no s'expressi: *l'acte* aludit aquí, ja ve indicat per l'assumpte meteix de la composició.

1812 SE MOU PER REFER LA SUA FACTURA, això es, per reproduir essers de la propria forma.

1820 DE QUANT DURA'L PUNT DELS PUNTS DELITABLES, alusió idèntica a la del vers 1800.

1823 PENSANT QUE ALS ANGELS SON COSES ANNEXOS; que són de natura d'àngels o semblants a ells.

1845 CAR JA SON EXUTS D'HUMOR TAN HUMIDA. Vegi-s la nota al vers 1640.

1889-1892 LES CASES, LES ROBES... CAMINEN AL CLOT HON TOT SE CONSUMA. Reminiscencia erudita de l'*Art Poètica* d'Horaci (versos 63-68).

1907 QUE TE AB LO VAS... FERMADA JA TREVA: que té ja acort fet ab el *vas* o sepultura.

1926 QUE TENIU PLEGAT LO MÉS FIL. Com si diguessim: que teniu ja consumida la major part del fil de la vostra vida. Alusió al mite de les Parques.

1938 NESCIO QUID, fórmula llatina: *ignoro què.*

1942 SI'L LLOCH EN LA DONA. El *lloch:* eufemisme qui'ns permet retreure un curiós passatge del *Tirant lo Blanch:* « e com veu que sen anava (la Princesa » Carmesina) e ab les mans no la podia tocar, allar» ga la cama, e posa lay davall les faldes, e ab » la çabata toquali en lo *loch* vedat ». (Edició Aguiló, II, 372.)

1946 PER CAUSA DEL CEL, DE QUI TOT INSURT. Alusió a la pretinguda influencia astral sobre les funcions naturals de la dòna.

1954 MIRAU QUANT SERVI JACOB PER RACHEL. Alusió bíblica: Jacob pera obtenir a Rachel, filla segona de son oncle Labàn, se compromèté a servir per espay de set anys al pare; després Labàn, ab astucia, va substituir la filla petita per la gran, Lía, y si Jacob volgué desfer l'erro hagué de servir encara set anys més abans d'obtenir la seva preferida.

1973-1980 CAR DIEN QUE MAY RAHO CONEGUEREN MEDEA NI DIDO. Segueix la enumeració d'algunes dònes ena-

morades, la major part de les quals, segons la historia o la llegenda, hagueren una tràgica fí per causa dels llurs amors. Aquestes incursions al classicisme eren per aquell temps imprescindibles en tota obra literaria.

1985-1988 DAVID, SALOMO, AMON, Y MOLTS ALTRES, homes qui, ab tot y esser savis y prudents, han errat per culpa de l'amor. Ja abans, en els versos 345-347 ve expressada la meteixa doctrina: «Si contra l'amor »valgues saviesa... — es cert que David se'n fora »guardat...» Es aquest un tòpich molt socorregut en la literatura de l'edat mitja: vegi-s en el *Conort* de Francesch Farrer els versos atribuits a n'en Pau de Bellviure: «Per fembres fo Salamo enga»nat, — Lo rey Daviu e Samso example...» Del tal Bellviure diu l'Ausíes March: «En recort es aquell »Pau de Bellviure — qui per amor sa dòna torna »foll» *(Cants d'amor,* XXII, estrofa 5). En el present volúm se troben altres alusions als savis qui són víctimes d'engany en fets d'amor: (V, 100) «los »desebuts, ab cornaments, — ab nom de savis per »les gents...» y (V, 155) «car seny al savi no li »val...»

2028 LA JOYA MEREIXCA. Terme de torneig: mereixer joya, equival a guanyar premi.

2029 LA FESTA DE RAMS CASCUNA CELEBRA. La *festa de rams* té aquí un sentit alegòrich. Hi ha en català una frase: *fer pasqua abans de rams,* que s'aplica quan se vol donar a entendre que *l'acte* del vers 1800 s'es anticipat a la consagració del matrimoni.

2032 PER SER AL «ASPERGES» MES CORRE QUENZEBRA. L'*asperges* (« *Asperges me hyssopo...* ») es practicat pel sacerdot abans de la missa major, dirigint-se als assistents y espargint aygua beneyta ab l'hisop; segurament es aquí aludit ab intenció eròtica. El mot *quenzebra* (pot ser *que en zebra)* ¿significarà correr com si's cavalqués una cebra?

2037 AL JOCH DE LA GRESCA NO CESSEN REBATRE. *Gresca,* jòch de daus, molt extès per tot arreu; fou un dels

més perseguits en bans y ordinacions. A França ja'l prohibíen en 1257; de Catalunya se'n citen bans prohibitius desde 1310-1313 (vegi-s Brunet y Bellet, *Lo Joch de Naibs*, pàgs. 240 y altres). *Rebatre* es terme del jòch de dames o taules; a França era conegut un jòch dit de *dames rabattues*, que's jugava ensemps ab daus; *rebatre* venía a significar pendre del contrari tantes dames apilades com marcava la cayguda del dau.

2038 Pero en la riffa conexen mes guany. *Rifa*, jòch d'etzar, que no cal descriure a llegidors espanyols, essent la *rifa* o *lotería* una institució nacional. En aquest vers, com en l'anterior, s'hi ha de veure una alusió a la pretinguda lubricitat de les dònes, a les quals atribueix la part més activa en la mena de jòch de que són metàfora tots els que's citen en aquest passatge.

2039 Canyetes no volen, pensant en lo cany. El jòch de *canyetes* es conegut encara avuy per *palletes* (en francès, *courte paille);* aquí té, la comparació de les *canyetes* ab el *cany*, una significació eròtica: les qui's satisfàn d'aquelles en lloch d'aquest «no basten a quatre», segons se diu després.

2041 Lo «cinco» no val. En el jòch de botxes, segons l'Academia, es dit *cinco* la bola o botxa qui es posada sola, devant y separada de les altres.

2042 Jugant «as qui bega», totstemps prenen sis. Hi ha aquí una locució, propria d'algún jòch, que no coneixèm.

2043 y 2044 Entre elles veureu pel joch gran divis, que moltes no s'alten dels qui lo dau fiquen. Es tanta l'afició o *divis* pel jòch que s'atribueix a les dònes, que moltes no estàn satisfetes de l'encarregat de *ficar el dau*, es a dir, de tirar-lo.

2045 y 2046 Si tenen cavall y trinca donetes, y'ls dau en la rumfa. La *rumfa* es jòch de naibs, semblant al jòch dit de *trumfo*, emperò atribuint a les cartes llur valor natural, es a dir, essent el *rey* la carta de més valor. L'etimología de *rumfa* ve probablement

indicada pel mot castellà *rumfla,* qui indica serie o tirallonga, per esser obligació dels jugadors posar carta del meteix coll que'l qui ha jugat primer. Suposant que *trinca-donetes* sía un nom popular del *rey* en les cartes, dit s'està que'l jugador qui tingui rey y cavall d'un meteix coll, si li donen en la rumfa, això es, si li ensopeguen el coll de dites cartes, ha de guanyar necessariament: d'aquí ve l'*estendre-s,* o obrir les propries cartes al contrari pera demostrar-li que no pot guanyar ja. Y d'aquí els grans crits (com si fossin *adips* o enrabiats) y les cançonetes, ab que celebren les dònes el triomf. Val a dir, emperò, que tota aquesta enginyosa alegoría ve lligada al doble sentit del mot *estendre-s:* les dònes *estenen-se totes,* y, jugant ab els vells, *no's poden estendre,* car aquests

2050 Juguen al fluix. El *fluix* era altre jòch de naibs; se jugava entre quatre, donant-se un cert nombre de cartes a quiscú, y aquell qui'n rebía més del meteix coll, tenía'l *fluix* y guanyava. Emperò aquí l'autor juga ab el doble sentit del mot *fluix,* el jòch referit y la impotencia genèsica dels vells.

2053 Si vos girau carta. En el jòch de naibs el *girar carta* serveix pera designar el coll de triumfe, l'ordre de jugar, etc.; mes en aquest passatge té un sentit figurat, volent dir: si ho mirèu de l'altre costat, es a dir, posant-vos en lloch de les dònes.

2056 Que be canta Marta. Es la locució castellana: *Bien canta Marta cuando está harta;* explica la satisfacció d'aquell qui té tot açò que li fall.

2078 Pensant en Llot. Alusió bíblica: les dues filles de Lot ubriagaren llur pare pera fer-se'n prenys, a fí de que no s'extingís son llinatge. « *Conceperunt ergo » filiae Lot de patre suo.* » (*Gèn.*, cap. XIX, v. 36.)

2083 Quem tapeu ab una los ulls. Metàfora, per ensenyèu-me'n una.

2135 D'on ixen ulleres, llavor de meló, pinyons, y llegir sovint lo Salmista. Idees totes presentades com a conseqüencies de l'abús de la libídine en els vells:

fer ulleres, se diu quan els ulls presenten un cercle amoratat, efecte d'un esforç excessiu de l'organisme; els suchs de la maceració de les *llavors de meló* y dels *pinyons* serveixen com a refrescants (horxates) y són indicats en aytals circumstancies; en quant al *llegir lo Salmista,* s'ha d'entendre per resar los set psalms penitencials de David, després d'haver pecat.

2152 SERIEN PERDUDES PER NO TENIR CRISMA. *Crisma:* unció, en el sentit d'olis sacramentals.

2156 QUELS FAN A VERGADES DONAR MOLTA ALGALIA. La *algalia* era una substancia rehinosa usada en perfumería, la qual s'obtenía del gat d'Algalia, estimulant-se'n la secreció a vergaçades.

2160 LES YDOLES COLEN, es a dir, ofereixen culte a les idoles; es aquí dit, en sentit figurat, de les dònes castes, les quals se suposa qu'en secret, etc.

2164 LI CRIGUES TANTOST LA SALIVA; *crigués,* per *cresqués.* Creixer la saliva, es com venir l'apetit de menjar; en el cas que comentèm, se refereix a la sensualitat.

2176 TOSTEMPS QUERARIA LO SEU NEGRE VERME. *Querar,* corcar, fer forat; el negre verme (o cuch) dels vells, sempre voldría fer forat. Metàfora inexplicable en vulgar prosa.

2185 y 2186 TANCADA LA COVA... FALLINT-VOS LO PERN; dos casos d'impossibilitat material, y, a l'ensemps, dues causes legals d'anulació del matrimoni.

2191 AQUEST ELEGIR NO VA PER MES VEUS: aquesta elecció no es factible per majoría de vots.

II. *Lo Sompni de Johan Johan*

48 UN SOMPNI Y FANTASIA QUE FIU, DORMINT, UNA NIT EN MUSEROS. L'autor comença la narració en primera persona, y, al final del poema (vers darrer: «se » despertà Johan Johan »), tot lo succehit se translada a nom d'aquest personatge, del qual no's dóna cap altre antecedent, si no es el títol meteix del

poema. Es possible que la composició circulés sense'l nom de Mossèn Gaçull abans d'esser estampada, y així s'explicaría el que, ab el sol títol y el darrer vers esmentat, n'hi hagués prou pera substituir un personatge de fantasía a la personalitat de l'autor; després, al estampar-se'l *Procés* y'l SOMNI junts, se precisaría'l nom d'aquell, com ho veyèm en la portada: « La present obra ha fet lo magni» fich mossen Jaume Gaçull cavaller... »

Respecte'l nom de JOAN JOAN, ab tot y que algú, per haver-lo trobat enfront d'un llibre, n'ha fet un autor real (vegi-s Boix, *Historia de la Ciudad y Reino de Valencia,* vol. I, pàg. 492), indubtablement no passa de ficció literaria: *Joan Joan* devé una personificació de la simplicitat y de la bonhomía, equivalent al *Juan Lanas* que s'ha forjat el poble castellà, y al qual nosaltres ens referím també, encara que d'una manera menys precisa, quan dihèm d'algú qu'es *un bon Jan.* El personatge apareix representat en tres de les estampes qui ilustren aquella primera edició, reproduides també per nosaltres, no haventho estat encara, que sapiguèm.

80 QUE UNA NIT ANANT CAÇAVA. Hi ha aquí una aliteració, per *caçant anava.*

85 DIU HOM « AL CAU ». Aquesta fórmula se retroba en lo *Spill* d'en Jaume Roig (vers 6753), en el passatge següent: « ... [l'home fa] lo ca callar, — mostrant ab » braç — cobrar matraç — e dir *al cau* ». Sembla que aquí en Roig vulgui donar a entendre que l'home instiga al goç pera que cerqui'l *cau,* després d'haver-li fet senya ab el braç de que li reculli el matraç o fletxa, caygut sense haver pogut tocar la peça de caça a la qual tirava. En el nostre cas, « diu hom *al cau* » sembla indicar el propòsit de cercar en la caça ab furó un entreteniment agradívol; no'ns estranyaría que això fos dit també ab intenció eròtica.

90 y 91 Y APRES D'HAVER FET ENCAUAR POSI SENDERA: Després d'haver obligat la llebra a retraure-s en

el *cau*, colocà la *sendera* o filat pera atrapar-la ab ella quan el furó la fes eixir.

152 Y TOTES, FENT LA MAGDALENA, això es, aparentant afecció y ab tò ploraner.

157 BON PRO US FAÇA. Fórmula de congratulació: *Que sía la enhorabona.*

164-169 SERMÓ... ¡SGLEYA... SERMONAR... OFERTA; termes de comparació ab que l'autor pondera aquella assamblea de femelles.

174-201 VOLENT PARLAR DE TOT LO MON, etc. Es curiós comparar aquest passatge ab altre del *Somni* d'en B. Metge, hont també's critica en les dònes el parlar y voler entendre de tot (« Biblioteca Catalana », 2610 y següents). Emperò tot això, més que influencia de l'autor català, deu esser aquí una reminiscencia del *Corbaccio* de l'italià Johan Boccacci.

212-214 D'UN JOCH QUE'S DIU « A LA FEIXUGA » ... Y UNES AB ALTRES COM SE PIQUEN, són termes del jòch de naibs; mes aquí serveixen pera expressar el mortificar-se unes a altres que fan les dònes en les llurs converses.

240 ES UN PARLAR... QUE VE D'ALTA ALEMANYA. ¿Es això una imatge pera indicar que parlaven ab termes velats? ¿O, potser, s'ha d'entendre per posar el verb en tercera persona, com se fa avuy quan se dóna'l tractament de *vostè* en lloch del de *vós? Vós* sería probablement la forma del parlar usual, en català, al XV.èn segle, quasi desterrada avuy pel *vostè*. De Castella'ns ve l'exemple del *usted* (tercera persona) usat arreu, mentres a França sempleа'l *vous* (segona persona); els italians tenen les dues formes: *lei* o *ella* (tercera) y *voi* (segona), si bé es més usada aquella que aquesta. Se tracta aquí del conversar més corrent entre persones d'igual categoría, lo qual no vol dir que no's puguin construir frases d'abdues maneres, tant en castellà com en català.

254 DEL MAL QUE TE VOSTRA COSINA. La pregunta s'ha

d'entendre per: ¿quàn sereu partera com vostra cosina (la del llit)?

262 DEVEU TENIR ROHIN LLUQUET. Heus aquí un altre eufemisme: la bona dòna suposa que si l'altra no es devinguda prenys, es per culpa del *lluquet*, ja que la seva *esca* aparenta esser propicia a la cosa. Tot el passatge qui segueix es pura metàfora: se parla de *l'hort* hont el *morritort y'l jolivert* se mustiguen per manca de *pluja*, etc.; ens trobèm, donchs, en plena alegoría *decameroniana*, ab igual finor d'estil y ab igual maliciosa intenció. Es indubtable aquí la influencia italiana en la manera de fer de l'autor d'aquest poema; la imitació directa dels *fabliaux* francesos, per altra part ben poch coneguts entre nosaltres en aquell temps, hauría donat segurament imatges més grasses. Lo que ab aquest sentit naturalista se troba en el *Procés* y en el SOMNI prové, sens dubte, de la dèu satírica eròtica popular, transformada en sàtira literaria dins l'esperit del renaixement. Més avant el COLOQUI DE DAMES ens dirà quina pogué esser aquella en son primer estat, com si diguessim, en brut.

304 NA LLEPAFILS DE SANDOVAL. *Llepafils* es un epítet equivalent al *remilgado* castellà. També, personalisant la idea, hem sentit a dir *En Delicat del Tendre.*

311 LO SERMÓ DE LA CRUADA; com si diguessim la proclamació anyal de la Butlla de la Santa Creuada qui té lloch al començar la Quaresma.

316 LO TEMPS DE SENT VINCENT FERRER PAR QUE S'ACOSTA. Alusió a la profecía atribuida a Sant Vicents Ferrer, la qual es de tothòm coneguda per figurar en la literatura de canyeta y cordill, essent nombroses les edicions que se'n són fetes en fulles populars. Ab tot y esser aytal profecía reconegudament apòcrifa «sempre ha sonat entre'l nostre poble » com la veu del profeta de la terra, del reivindica- » dor de l'esperit catalanesch...» (Torras y Bages, *La Tradició Catalana*, edició de 1906, pàg. 375).

332 Eren pijors que les noves de França. «A este » tiempo la guerra que por Rosellón había ido en- » cendiéndose entre españoles y franceses, y que » sostenía como general de los nuestros don Enri- » que Enríquez de Guzmán, había tomado nuevo » aspecto con la sorpresa que los franceses hicie- » ron de la plaza marítima de Salsas, en ocasión » que el monarca aragonés acababa de licenciar la » mayor parte de sus tropas, engañado por la con- » ducta de Carlos VIII. Aquel acontecimiento mo- » vió á Enríquez de Guzmán á ajustar treguas con » el general francés desde mitad de octubre 1496, » hasta la de enero 1497.» (Lafuente, *Historia de España,* vol. II, pàg. 345.)

354-366 Senyores míes: trobareu, etc. En aquests versos se troba explicada la gènesi del *Procés de les Olives* de que'l Somni no es més que l'indispensable complement (vegi-s la Introducció, § 2).

427-429 Y un Gaçull (lo viscahí que te l'un ull desconcertat). Això sembla un auto-retrat de l'autor. No hem de pendre *viscahí* per fill de *Viscaya* (essent fill en Gaçull de pares valencians, segons Cerdà y Rico), sinó com un equivalent de l'adgectiu castellà *bizco,* com ho expressa'l concepte de *l'un ull desconcertat,* això es, afectat d'estrabisme.

467 Plaga'l mat. Imprecació: així una plaga'l mati. *Plaga* equival al castellà *llaga.*

526 Y no'ns façau lo burgunyó. *Fer el borgonyó* es com actualment *fer-se'l desentès* (vulg. *fer l'órni,* o *el pagès).* En castellà: *hacer-se el sueco.*

536 Y majorment fent lo que fan. La casada ab un vell sembla aludir als excessos dels joves, els quals no'ls permetràn arrivar a vells.

538 No esta, senyora, en figuera. *Pujar-se'n a la figuera,* es locució sinònima de *perdre la paciencia.*

542 A cavall qu'es flastomat lo pel li llu. Locució pera indicar que'l parlar mal d'algú no li lleva cap de ses bones qualitats.

559 y 560 Callau, manyeta, que may fiu cosa millor

FETA. No ha deixat d'oferir alguna dificultat el determinar lo qu'en aquest ràpit diàlech correspòn a cada interlocutor. En el text de 1497 (com en el de 1561) no hi ha cap indicació, ni tan sols puntuació, que faciliti aquest treball; y així es molt possible que, sobre tot allà hont el pensament apareix confós, haguèm pogut equivocar-nos. De moment, els dos versos 559 y 560 ens sembla ara que han d'atribuir-se a la casada ab el vell, la qual replica així a la increpació d'aquella tercera qui li diu: «¿Còm hi havèu mès tan poca sal?» ¿Còm havèu obrat ab tan poch seny, casant-vos ab un vell?

584 y 585 ¿PER REPOSARME YO LA MARE QUE HI SERA BO? Això pregunta una de les dònes a la comare o llevadora, que's suposa haver arribat poch abans y està en aquells moments acabant de bolcar la criatura.

596 UN BON TIHO QUE FOS BEN GROS. Aquest es el remey que proposa la llevadora a la consultant, qui's plany de histerisme (vulg. *mal de mare).* Es un eufemisme qui s'explica pel meteix text.

604-606 CERCA LO PARE, Y, PUIX NOL TROBA, VOLDRIA EN MAR LLANÇAR LA ROBA. Explicació tècnica; cal no oblidar que parla una llevadora.

620 y 621 UN BON PERPAL, QUE GIRIPIGA. Altra vegada l'eufemisme. El mal de la nova client, segòns la comare, abans se guarirà *(guarrà)* ab un bon *parpal* que ab l'assebre cicotrí o *giripiga* (àloes socotrín).

628 y 629 SI NO TENIEU LA LLENGUA LLARGA... Sembla aquí com si la del llit anés a explicar quelcòm a la del mal de mare; emperò la llevadora la interromp en el vers immediat.

634 YO US HE LLEVAT L'ENFIT. En sentit metafòrich: l'infant de qui estava prenys.

642 A TU HO DICH FILLA, ENTENT-HI NORA. Locució qui indica que lo que's diu a un ha de servir pera que s'hi entengui un altre. Vegi-s Bastús, *La Sabiduría de las Naciones,* II, 263.

672 MESTRE COLOM. Es el metge, qui acaba d'anar-se'n.

704 DAVANT L'INFANT SOPLICARÍA. De 1476 a 1505 fou Virrey de Valencia don Enrich d'Aragó, duch de Segorb, comte d'Ampuries, cosí germà del rey Ferràn el Catòlich. Es aquest l'Infant devant el qual les dònes pensaren de primer clamar-se dels vells qui les havíen bescantades.

726 PRENGAM PER JUTGE SA MULLER. Venus es aquí considerada esposa de Cupido. La mitología clàssica feya de Venus la mare de l'infant Amor.

779 COM A BACI Y CADENA. Axí's diu de dues persones qui sempre van juntes. *Són carn y ungla,* dihèm ara; y també: *Són tap y carabaça.*

792 LO SALMISTA. David; vegi-s la nota al vers I, 2135.

793 LO TIRANT. Alusió al cèlebre llibre de cavalleríes de *Tirant lo Blanch,* compost per en Johanot Martorell. Fou estampada aytal obra per primera vegada a Valencia en 1490 y reimpresa a Barcelona en 1497 (Haebler, núms. 639 y 640).

798 MOSSEN CORELLA. El poeta y prosador esquisit Mossèn Joan Roiç de Corella, valencià, fou contemporani dels autors del *Procés de les Olives;* les seves obres poètiques apareixen aquí com especialment estimades per les dònes.

801 DONCHS HA NOM GIDO. Axí equivoca'l nom del deu d'Amor la poch lletrada matrona. La seva interlocutora, la qui llegeix diariament les obres de Mossèn Corella, s'encarrega de rectificar: «No tant, » mal seny, sino Cupido.»

816-827 ¿COM NO SABRE YO, SI'S DESPUNTA, etc.? En aquests dotze versos hi ha, segurament, alguna alusió local, contemporania de l'obra, que'ns es desconeguda. Devía constituir el tema de les converses de vehinat en aquells moments, y degué esser cosa divertida. Anèu a saber...!

909 Y EDAT SETENA. Altra alusió al *setantenar* d'anys, de que parla David. Vegi-s la nota I, 1053.

1034 y 1035 PUIX JA D'AQUELLS NENGU MATRAÇ NO TE EMPENES. El doctor Chabàs (edició del *Spill* citada) fa del *matraç* un matalaç, y per això no s'entén el pas-

satge que comenta (vegi-s nota II, 85). El *matraç* es un tret groixut qui era tirat ab la ballesta. Consta, donchs, per aquest passatge, que les dònes acusen als vells de no tenir *empenes* en el *matraç*. Les *empenes* són les plomes fixades a l'extrém del tret o fletxa oposat a la punta, qui tenen per obgecte conservar a l'arma la seva trajectoria. A les rahons de les dònes, respondrà, com veurèm, en Moreno, dihent (versos 1325 a 1333), que sens empenes el matraç continúa essent matraç; si bé reconeix *que no va dret*. Metàfora, tot plegat, que no costarà gayre d'esser compresa per aquells qui segueixin aquest debat singularissim.

1048-1050 ALS SEUS FALCONS... NOLS CAL TENIR ENCAPELLATS. Els falcons eren encaperonats quan se'ls volía tenir en repòs: l'animal ab els ulls tapats romanía quiet. Sembla, segons el text, que als falcons dels vells tal precaució els es innecessaria.

1062 Y AXI HO LLEGIM DEL REY DAVIU. Alusió al llibre III de *Els Reys* (en l'Antich Testament), cap. I, versicles 1-4. El rey David era molt vell y no conseguía escalfar-se ab tot y la roba de que'l cobríen: li cercaren una *adolescentulam virginem* anomenada Abisag Sunamitidem, qui era molt hermosa y dormía ab ell; « *Rex vero non cognovït eam* ».

1152 CAR ES PIJOR QUE OR DE LUCA. En la enquesta qu'hem hagut de fer massa ràpidament, no hem conseguit averiguar res sobre aquest *or de luca*. ¿Se tracta de *Luca*, la ciutat italiana qui va donar nom en la edat mitja a una escola de pintura? De totes maneres, lo que sembla evident, es qu'en aquest passatge s'aludeix a un or de molt baixa lley, potser *or falç* y tot, que no podía esser tractat *a martell*. No perque hi tingui res que veure, sinó com a nota paralela, recordarèm que'ls decoradors mitgevals solíen fer us de l'or fi dit *de florí de Florença*.

1221 UNA PER TRES CITAT. Fórmula jurídica: citat per primera, segona y tercera vegada en una sola.

1264 ¿VOLEU QUE SIA SOBREVERO? Sembla evident qu'en

Gaçull va introduint en el SOMNI a gent coneguda; d'alguns no'ns en són arribades noticies, mes aquest Sobrevero, escrivà, deu esser el poeta de qui hi ha una composició en les *Trobes* de 1474. El Sr. Martí y Grajales l'identifica ab un tal Joan Sobrevero, notari desde 1492; emperò aquest nostre no sembla pas qu'en 1496 hagués encara passat d'escrivà.

1325-1333 ¿COM SENS EMPENES, etc.? Vegi-s abans II, 1034 y 1035.

1404 MES MAL QUE MAY NENGUN BARBER SARZIR PORIA. En aquell temps els barbers practicaven molts trevalls que avuy veyèm encomanats als cirurgians.

1422 LI DIX DONAS CAPLLEVADOR A SA PERSONA. *Capllevar capllevador* y *caplleuta*, són equivalents d'*afiançar, fiador* y *fiança* respectivament. El doctor Chabàs diu que, segons fur de Valencia, la *caplleuta* era mitjançant pecunia. Més avant se troba en el nostre text *fermança* (vers 1432), que sembla tenir relació ab la *caplleuta*, si bé ab caràcter personal, potser en sentit de *testimoni* de descàrrech.

1436 FRANQUES ALHOU Y MOLT SEGURES. Encara qu'en el text aparegui *al hou* com dos mots (així's troba en la edició de 1497), probablement se tracta del terme jurídich *alou* (castellà *alodio)*, indicant la condició de lliure de tota càrrega y dret de senyoríu.

1445 HAJAM FERMANCES. Vegi-s la nota II, 1422.

1452 YA BE PRESTAT BON SAGRAMENT Y HOMENATGE. Fórmula per la qual s'entén la promesa feta solemnement, jurant complir lo tractat. « Cristià: si vós me » prestau *sagrament y homenatge* de tornar tan » prest com lo torneig sía acabat,... jo us trauré de » la presó per que compliàu vostre desig. » *Partinobles* (edició « Biblioteca Catalana », pàg. 86).

1464 LA FERMA MOÇOS AB LO BASTO. La *ferma moços* apar esser un personatge de rondalla. ¿No fóra la porqueyrola, dita també bruta-cendrosa o ventafochs, segons el lloch d'hont procedeix la ronda-

lla? Cfr. ab la *Pell d'Ase* de Perrault. També podría esser la *ferma moços* presa per alegoría de la Mort, ab la seva dalla, precedint la colla de tarats qu'en el text s'enumeren.

1474 Dels quals fermanses son los noms... Segueix la enumeració dels testimonis dels vells, els quals ho són en realitat de les llurs xacres y miseries. Com se veurà, els noms dels personatges tenen tots una significació material (enfermetat, defecte, etc.) o ideològica: entre aquests darrers se troben noms de formació complexa, com *Plè-de-mil-anys* (que potser havía d'esser *Ple-de-malanys), En-pipitós* (¿tal vegada *En-pituitós?), Trist-any* (que no cal confondre ab el malhaurat amant d'Iseu) y *No-puch*. Més per avant (en els versos 2613-2615 y 2637) encara compareixen altres fermances, si fa o no fa com aquests que ja coneixèm.

1645 A la pena d'italio, o de *talió*, que, com es sabut, consistía en fer sufrir al delinqüent un dany igual al per ell causat.

1699 D'aixo del joch dalamanyet. *Dalamanyet* sembla més aviat tota una frase substantivada que'l nom d'un jòch: *Ala, manyet!* com si diguessim: Ala, company! *(Manyeta,* per *companya,* en el vers 559.) Cfr. ab la locució catalana: *jòch de compares y compares.*

1731 Molt excellent Reyna. Retrayèm aquest hemistiqui pera fer notar una particularitat prosòdica: *Reyna* fa aquí de consonant a *vehina* y a *dina,* lo qual obliga a llegir *re-hi-na.* Encara que'l senyor Nebot y Pérez en la seva *Ortografía Valenciana Clásica* (pàg. 108) creu poder-ne deduir, d'aquest y d'altres casos anàlegs, que'ls valencians del segle xv pronunciaven separadament les dues vocals dels diptongs, ens fa l'efecte que això no passava d'una llicencia poètica. O, sinó, ¿còm s'hauría de llegir el vers segón del *Cartell* de *Les Trobes* de 1474, qui comença: «L'álta sens pár | humíl verge María — Réyna del cél | deéssa triumfáda...»?

Llegeixis *re-hí-na,* com vol el senyor Nebot, y'l ritme del vers, y'l vers meteix desapareixeràn. ¿Y còm es que havent de llegir-se *re-hí-na* en el vers que comentèm del SOMMI, no sía possible llegir *bene-hí-tes,* ni *asse-hí-tes* en els versos del meteix Gaçull 329 y 332 del *Procés de les Olives,* pera fer bona la lley establerta pel tractadista? Hem insistit d'una manera especial sobre això, perque l'autor de la *Ortografía Valenciana Clásica* sembla voler fundar en aytal desdiptongació purament circumstancial una prova de que'l català y'l valencià són dues llengües distintes.

1798-1802 DELS VELLS AQUESTS... LO VELL TEMPS NO S'ARREA. Hi ha en eixos cinch versos un estudiat efecte de cacofonía (el meteix autor ne té altres exemples en *La Brama dels Llauradors);* es un recurs de la poesía burlesca, massa sovint utilisat per les lletres catalanes del Renaixement. Qui sía afectat d'aquestes joguines podrà repassar el *Sonet* de Vallfogona: « *Temps, que sens temps passares com » a temps...* » (Edició de 1703, pàg. 29), y singularment *Els llors de les llars de Llers* del nostre Pitarra.

1807 BLASONAR. Representar en un blasó.

1875 DUO SUNT IN CARNE UNA. *(Et erunt duo in carne una,* són dos en una meteixa carn. *Gèn.,* II, 24.) Aquesta cita bíblica es també retreta pels evangelistes Sant Mateu y Sant March, y per l'apòstol Sant Pau en la *Epístola* que's llegeix als qui contreuen matrimoni.

1901 QUOD TIBI NON VIS [ALTERI NE FECERIS]. *Lo que no vulguis pera tu, no ho vulguis pera ningú,* segons la dita popular. Aquí no més s'utilisa la primera part de la frase pera empeltar-la al contexte: « ¿Per » què, puix, *ço que no vols pera tu,* tu fas en ella? » es la oració completa. Advertím qu'en tot aquest discurs atribuit a Miçer Artés, com en el que vindrà de Miçer Çabater, les cites llatines hi són materialment embotides, pera ridiculisar l'estil pedantesch de les gents de curia.

1905-1908 AMBOS ADJUNXIT... DEUS CONJUNXIT. (Los uní abdós... Deu uní.) El passatge complert diu: « Si » vergonya o temor *los uní abdós,* lavors lo que » *Deu uní* se desfà prest. »

1970 SENECTUS ISTA. (La senectut aquesta.) Es posat en llatí pera que l'*ista* fassi vers ab *Salmista.*

1976 QUIA, AFFLICTUS, DICIT QUOD PUER MALEDICTUS CENTUM ANNORUM. (Perque, afligit, diu qu'es un malehit infant lo qui té cent anys.)

1979 BEATI QUORUM REMISSE SUNT. (Benauyrats els qui són perdonats.) Cita de les primeres paraules de David en el seu Psalm XXXI: « *Beati quorum remis-* » *sae sunt iniquitates: et quorum tecta sunt peccata.* » (Benauyrats aquells quals iniquitats han estat perdonades y quals pecats han estat tapats.)

1986 TECTA PECCATA SEGUN [*secundum*] ACTA ET PROBATA. (Peçats tapats, emperò fets y probats.)

1998 NON AMBULABUNT ET MANUS HABENT ET NON PALPABUNT. (No caminaràn, y tenen mans y no palparàn.)

2022 DE ARTE AMANDI. La obra famosa d'Ovidi, d'aquest títol; *Ars Amandi,* en nominatiu.

2030 SI NO BARBAÇA. Aquest autor, el nom del qual se repeteix en el vers 2483, es sens dubte'l cèlebre jurisconsult italià Andreu Barbazza, de qui són conegudes nombroses obres de dret, particularment una *Repetitio solemnis rubrice de fide instrumentorum* (Bologna, 1474; reimpresa a Toulouse, 1476).

2040 QUANDO RESPEXIT, CUM IN HONORE ESSET NON INTELLEXIT. (Quan ho mirà, tot y essent en honor, no ho comprengué.)

2057 ¿QUID GLORIARIS IN MALITIA... (Psalm LI, versicle 3). La cita s'ha de completar ab lo següent: ... *qui potens es in iniquitate?* (¿Per què't llausonges en la malicia tu qui solament ets poderós en la malvestat?)

2061 QUE SON ALS TRENTA CINCH PARELLS (als setanta anys) LABOR ET DOLOR? Vegi-s la nota I, 1054.

2063 ABSIT, SENYORA, TANTUS ERROR! « *Sostreyeuvos,* se-

» nyora (dirigint-se a la Deessa Venus), *d'una error* » *tan gran* .»

2090 Est imperfectus, etc. Transcripció del passatge complert: « Quel vell, posat en tal edat, *es imper-* » *fecte; oh com es malehida y miserable aquesta se-* » *nectut! La concupiscencia es insadollable* com del » avar. »

2102-2114 Esse audaces, etc. Transcripció del passatge complert: « Puix que senyalen a la gent *que son* » *atrevits. Y jo vos dich que son toçuts, emperò impo-* » *tents, y que han d'acabar fent penitencia. Y mirau-* » *los com vullau y veureu que llur gorja es un sepul-* » *cre obert, viuen enganyats, y aquests tals demostren* » *be prou haber estat concebuts en pecat.* ¿Que, » donchs, esperen? *¿Que veuen ells?* Puix *no'n fan* » *us, les llanties llurs ja s'apaguen* y totes cruxen. » (Reminiscencies dels Psalms V, XIII y L.)

2222 Et inde ¿quid? (Y d'això ¿què'n resulta?)

2234 Ista juventus? (Aquesta joventut?)

2235-2244 Non est inventus, etc. Tot el passatge en català: « Puix, com los vells, *no se'n es trobat un sol* » *semblant a ells; per això quan se'ls veu ab els* » *cabells de color blanch, dihèm que son dignes d'ho-* » *nor y'ls nomenèm pares.* Donchs ¿que vol dir non » coutuntur y res no valen? *En tot lloch,* tots s'egua- » len molt dignament... »

2248 y 2249 Non habent dentes, et propter hoc sunt impotentes. (No tenen dents, y per aquesta causa són impotents.)

2283-2288 Donchs ¿que fa al cas aquexa lley *no cami-* » *naran?* Qu'encara que *sempre cridaran ab llur* » *gorja,* estant tots temps *junts abdós,* be s'aven- » dràn ... »

2294 y 2295 Quomode tute. « *De quina manera* Tulli ha » escrit *De Senectute* tan encertada. » S'aludeix a un tractat de March Tuli Ciceró: *De Senectute,* això es: De vellesa.

2299 Si quis (« *Si algu...* ») són els mots del començament del paragraf que's cita.

2302-2306 Parafo Quantum, etc. Es com si digués: « En el » paragraf [qui comença] *Quantum, septima lley: Si, » y en tant que'ls vells son los més aptes pera aconse- » llar,* hi va molt saldo... »

2313-2318 ¿Com ni per hon han fonament *aquelles coses » que diguí, y estan sempre fixats* [*en mi*] *en aquesta » causa? Altra cosa es* que no'l *Salmista* lo que yo » us dich ».

2327 Ab lo Fraeciscus de Mayrons. Aquí's cita l'autor pel llibre. Fra Francesch de Mairenys o Mayrenys, doctor subtil, autor de moltes obres y singularment de la que cita Haebler (núm. 410) estampada a Lleyda en 1485: « Mayronis Franciscus, *In catego- » rias Porphyrii.* »

2328 Non que iam vidi. « *No les que ja he vist,* o exa- » minat. »

2334 Ad Philipenses. Es una de les *Epístoles* de Sant Pau endreçada als fidels cristians qui habitaven la ciutat de Philippos, en Macedonia.

2341-2443 Pero llegiu Sent Agosti *per amor* [*o en obse- » quí*] *meu,* en lo [llibre] de *La Ciutat de Deu* ». La obra de Sant Agustí que's cita, *De Civitate Dei,* consta de 22 llibres y fou escrita entre'ls anys 413 a 426; n'hi ha una traducció catalana d'autor anònim, citada per en Torres Amat, en les seves *Memorias,* pàg. 688.

2354 Flos Sanctorum. Es un títol genèrich donat als aplechs de vides de Sants, y més particularment a la *Llegenda àurea* del Voràgine, de la qual n'hi ha traducció catalana, diverses vegades impresa a començos del segle xvi.

2355 No es aço'l Beati quorum. Vegi-s 1979.

2358 Quinque laudates: cinch vegades lloats. Lo correcte fóra *laudati;* es dit *laudates* pera donar un consonant a *çabates.*

2361 Macabeus. Llibres de l'Antich Testament, destinats a recontar la defensa y lliberació del poble judaich executades per Judes contra Antioch, rey de Síria.

2363-2366 DIGESTA NOVA. Compilació de les lleys y Codi Romà. La cita ve precisada així: «*En el còdex* [*hont* » *diu*] *Plusquam* (més que) *y a la part primera de la* » *segona*, [*en lo paragraf qui comença pel*] *terme* » *Nusquam* (enlloch), *à la setena coma* [*o incis*].» Es d'aquesta manera que'ls procediments jurídichs permetíen fer gala d'erudició y sabiesa extraordinaries: la burla que'n fa Mossèn Gaçull, demostra que'n coneixía prou bé'l sistema.

2367-2375 ET LODOVICUS TAMBE DE ROMA etc. «Y Ludo» vich, també de Roma, [vejàu] *com diu si* [*tambe*] » *deu esser* lo vell solícit, ni que deu fer *en tot lloch* » *y circumstancia,* puix te poder; *feu pera nosaltres* » *ço que, suara, féreu pera vosaltres:* qui si tal es, » *tambe sempre som iguals.*»

2382 SICUT SCRIPSI: tal com la he escrita.

2383 y 2384 SERA L'APOCALIPSI PRO ALIQUIBUS (pera alguns). L'*Apocalipsi* es el llibre d'aquest nóm (en el Nou Testament) degut a Sant Joan evangelista, en el qual se troba la visió de la fí del món. Es aquí dit com a desfeta o ensorrada de que alguns seràn víctimes, segons Miçer Artés, per efecte de la seva argumentació.

2385-2388 DONCHS, CONEIXEU *es aquest menjar bo al pala-* » *dar; mes, en quant a esbrinar si es just o injust, no* » *hi dich yo res*».

2392-2400 O MALE DICTUM, etc. Traducció de tot el passatge: « *Oh malehit sia! May s'era ohit un semblant* » *opròbi* contra'*l precepte y'l matrimoni! Y, per* » *aquest motiu, l'home deixarà,* poch a poch, *el pare* » *y la mare, y, per lo tant, se separarà del seu ger-* » *mà; y, deixat tot això,* qui ab cunyats entra en » missa, s'en ix a sòles. » Això darrer dels cunyats, es locució adverbial pera indicar que'ls parents qui no són de la propria sanch, fàcilment ens abandonen.

2408 y 2409 ¿QUID INTUENTUR? ¿ET HABENT OS ET NON LOQUENTUR? « *Què hi veuen, donchs? ¿Y tenen boca,* » *y no enrahonen?* »

2432 DAR LA PORRADA. Sembla equivaldre a *pronunciar el fallo;* donar cop de porra, indicant la aplicació de la força o pes de la lley.

2454 QUE BARBA PITS POSA TANTOST. ¿Voldrà dir *posar-se meditatiu,* això de deixar caure la barba demunt del pit?

2460 O, FIDEM DEI! Interjecció: *Ab fe de Deu!*

2461 CORPUS MEI! Altra interjecció: *Per mon cos!*

2473 LES DECRETALS Y CLEMENTINES... Les *Decretals* són un recull de cartes doctrinals escrites pels Papes dels primers segles de la Esglesia. Consta de cinch volums y foren reduits a un sol, expurgant tot lo supèrflue, per Sant Ramón de Penyafort, de manament del Papa Gregori IX. En quant a les *Clementines* són les constitucions del Papa Climent V. Foren publicades pel Papa Joan XXII, essent trameses a les universitats de París y de Bolonya. S'estamparen a Maguncia en 1460, formant part del *Dret Canònich.*

2474 Y LA GRAN SUMA. *Summa Theologica* y *Summa* contra'ls gentils de Sant Tomàs d'Aquí, de l'Ordre de Frares predicadors, dit el *Doctor Angèlich* (italià, 1226-1274).

2477 Y EL CODI. Traducció del *Codex Justinianeus.* Sobre aquest important llibre jurídich vegi-s l'estudi: *Un » antiguo libro provenzal «Lo Codi»; su importancia » en Cataluña »* per Micer Guillèm M.ª de Brocà. *(Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona,* any IX (1909) núm. 35, pàgs. 124-127.)

2637 RESPOS TANTOST EN JOHAN GLAY. Pera compendre la força decissiva que té la proba a qu'es sotmès aquest testimoni dels vells, cal fixar-se en que'l *glay* (o *esglay)* equival a *espasme, sobresalt,* o simplement *espant,* y es aquest accident (representat pel personatge d'igual nom) un dels qui no abandonen als vells quan són requerits als convits d'amor. Així ho declara llealment el testimoni, y això convenç a la Rahó de la ineptitut dels seus patrocinats.

2753 E VIST QUE JA LOS CASCAVELLS. A la llarga llista d'eufemismes ab que s'expressa la meteixa idea, podèm afegir-hi ara aquests *cascabells*.

2755 UNITS MOLT DE VENTRELL; vol dir *arrupits* o *encongits*, posició en la qual l'abdomen està contret.

2757 SON SENSE ROVELL DAQUELLS LOS OUS. Metàfora de la meteixa tenor que les precedents y de les que seguiràn. Retrobarèm el *parpal* (2763), el *cuch* (2792), el *caragol* (2820), el *falcó* (2832), el *reclàm* (2847), etcètera, que ja coneixèm d'abans, y encara la *sangonera* (2799), ab altres imatges consemblants qui fan d'aquesta sentencia un resúm enciclopèdich de la malicia y doble intenció eròtiques.

2863 y 2864 QU'EN SON NIU AL SEGUR POT FILAR LARANYA. Vegi-s I, 1595.

2803 y 2804 MAY LO SEU ROCH VAL PER PEO. Imatge presa del jòch d'escachs.

2879 y 2880 TOSTEMPS BELEN VOLENT MAMAR. Vegi-s I, 1126 y 1127.

2921 y 2922 PUIX TOSTEMPS FA COM LA SPARDENYA LA COMPANYIA. Hi ha la locució *companyía d'espardenya* pera referir-se al company qui'ns abandona en la pitjor ocasió. (Vegi-s el diccionari català-enciclopèdich darrerament publicat per la casa Salvat, de Barcelona.)

3032 y 3033 LOS BANDEJAM PUBLICAMENT DE LA CORT NOSTRA; de la Cort de la deessa Venus, se comprèn, y, per lo tant, se'ls neguen tots els drets a l'amor, qu'es lo que demanaven les dònes.

3050-3059 SI'LS FAN COMPRAR DE CORNUELLA LES ANTIPARES, etc. Tot aquest passatge metafòricament vol dir, que les dònes joves casades ab vells queden facultades pera fer-los dur banyes, en càstich de llur temeritat y pertinacia.

3089 SE DESPERTA JOHAN JOHAN. Vegi-s la nota primera del SOMNI.

153 E COM, SI ENSIAM REMOU. Es a dir: si fins l'ensiàm, tan inofensiu, es susceptible de remoure'l ventrell...

167 E HOME VELL AB GUARAMI. *Guaramí* ¿serà'l cotó dit *miraguano*, del qual se fan coixins? La idea del vers sembla esser la de que'ls vells han de cercar millor l'escalfor del llit que altra cosa.

VI. *Coloqui de dames*

8 y 9 PASSIO PER SANT JOAN. La Passió de Jesucrist, segons l'evangelista Sant Joan; vulgarment se'n diu *Lo Passi* (vegi-s, més avant, en els versos 557 y 568).

31 TRISTEY ADUYE: Tristor afectava.

43 LO PRIMER MOBLE. El primer mòvil, segons la concepció dantesca, es la mansió dels àngels, inmediata a l'Empíreu, setge de la Divinitat.

59 HORES. El Llibre d'Hores (oracions a la Mare de Deu); avuy se diu més comunament *Devocionari*.

68 SI'M DONAS VELA. *Pendre vela* significa *inmiscuir-se*. Cfr. la frase castellana: *¿Quién le ha dado á usted vela en este entierro?*

70 MAS AQUELL MALVAT. Alusió al Dimoni.

76 AB MOLTA BELLA COLTELLADA. *Coltellada*, colp de coltell; metafòricament: *ab grans fets d'armes*.

78 y 79 LES CINCH GRAMALLES DE LA CIUTAT. Les *gramalles* són els atributs de l'autoritat municipal. Encara avuy són dites *gramalles*, en el camp de Tarragona, les faixes ab insignies que'ls batlles y regidors ostenten en les solemnitats.

108 PUS RASA PORTE LA NATURA. La *natura*, per eufemisme com el *lloch* (vegi-s I, 1942).

116 y 117 PUS DRETA VAIG QUE QUANTES PILES VEUREU EN LLOTJA. Els pilans de la hermosa Llotja de Valencia (vegi-s Milà y Fontanals, III, pàg. 437).

162 y 163 TOT DELIT M'ES GREU FONADA, FALLINT-ME AQUELL. *Fonada*, per cop de pedra donat ab la fona o mandró; *aquell* es una reticencia: no ve indicat

(emperò tant-se-val) quin es el delit que a tots els altres prefereix.

166-173 NAVEGAR A L'ORÇA, etc. Tot aquest passatge no es sinó una brutal metàfora; de pitjors ne trobarèm.

180 CALÇAT PASSA PEL RIU. La locució contenguda en aquest vers sembla indicar que's tracta d'un marit molt refiat.

186 NI ES SENYOR DE EIXIR EN L'HORTA. Ademés de l'escola literaria a que pertany la composició, aquesta referencia a l'*Horta,* com abans la cita de la *Llotja* (117), són probablement els indicis qui serviren an en Milà y Fontanals pera atribuir a un anonim valencià la paternitat del COLOQUI DE DAMES.

193 COM SE SPOLÇA BARBADAMENT, això es, a les barbes de tothòm, desvergonyidament. En quant a l'*espolçarse,* sembla dit per eufemisme: essent cosa que consent el seu marit, segons el vers següent, ja's pot suposar de què's tracta.

197 SOLS NE BAT (n'abat?) QUATRE. No de banchs, sinó d'amants, perque'l passatge entranya una reticencia.

198 y 199 PODEN COMBATRE EN LA TURQUIA. Hipèrbole numèrica.

202-215 NIT E JORN LA BOCA'LS RAJA... Y LA VISTA AHOMBRADA DE STUDIAR. Constitueix aquest passatge una ben realista pintura dels efectes de l'alcoholisme. La descripció apareix interrompuda per un incís qui's refereix als encarregats de cantar l'ofici *(O quins musichs, e com canten).* Lo de *studiar* del darrer vers que's cita, té un valor figurat: l'*estudi* de que's tracta dèu esser la *taberna.*

217 y 218 LA SANCTA BANYA; QUI'LS DONAS AB UNA CANYA. Es als cornuts a qui, tractant-los com a bous, se preté menar a colps de canya.

232-245 TINCH SCRIT AB QUE S'AFOLLEN LES QUE MAY CONSEBRE VOLEN. Un procediment pera *afollar* les dònes (això es, fer-les xorques) ¿quí no hi veurà una proba de qu'en Malthus tenía ja precursors en el xv.^{en} segle?

248 y 249 DEL CEDAS LI FAS MADEIXA, Y DEL FUS, VORI. Tot el sentit d'aquestes locucions sembla reduirse a pintar la credulidad de la Vescomtessa.

254-259 Y SE FER DE AQUELLA SALSA, etc. Hi ha en aquestes frases y en les precedents un catàlech de les funcions propries d'una perfeta Celestina: «Ella » tenia seys officios, conviene a saber: labrandera, » perfumera, maestra de hacer afeytes y de hacer » virgos, alcahueta, y un poquito de hechizera.» *(Comedia de Calisto y Melibea, primer auto).*

265 y 267 DELS AMABLES AB ALTRE SGART TIR LOS AFFABLES QUE'LS PARENCERS. D'entre'ls dignes d'esser amats, s'atrau els afables ab distint esguart del de que's serveix pera atraure's els presumptuosos.

280 DE L'EMBUT LI FAS CISTELLA. Frase per l'estil de les 248 y 249.

284 DE BON GRECH. El vi grech, qual excelencia era proverbial en la edat mitja.

284-287 MA DEVANT GUARDA, etc. Sens dubte *devant guarda* es un eufemisme més a afegir als de que s'ha fet mèrit en la nota VI, 108. Ademés, tot aquest passatge sembla contenir una censura als procediments de flagellació practicats per *altres folles.*

316-325 AB ULL LO MIR QUE'N TE BON FEIX. Ja hem fet valdre en altre lloch el valor de la reticencia contenguda en aquest vers (nota I, 1595); els versos qui segueixen no deixen lloch a dubte.

331-347 PER CELEBRAR. Encara que's tracti de capellans, *celebrar* té tota una altra significació que l'habitual. Per lo demés, el passatge es prou y massa explícit, malgrat la metàfora ab que's tracta de cobrir la cruesa dels conceptes.

365 Y DE CARETES. Sens dubte, *postures* fetes ab el rostre; *monades,* que diríem avuy. Ja hem trobat el meteix concepte en el *Somni* (II, 572), si bé allà *caretes* sembla més aviat voler dir *males cares.* Recordèm, de pas, el concepte anàlech, *fer personatges,* qu'hem senyalat en la *Brama* (IV, 147).

384 A VINT E NOU SE PREN FIGURA. Potser sia això una

locució del jòch de naibs; mes aquí entranya una imatge relativa als anys: a vintinou una dòna ja fa *figura*, això es, ja no's pot fer passar per *polleta*, com era el cas de la de qui's parla.

388 y 389 COM DEU REBRE UNA PORGA DE PARRELL. Encara que hagi estat esmenat aquest darrer mot (el text original diu *parell)*, no sembla això de la *porga* voler referir-se al vi *parrell* (o enguixat); no serà passar-se de maliciós l'atribuir a la *porga de parell* una intenció eròtica.

410-417 BE LI SCOMBRA LES ARENES... LOS ENGONALS LOS VA CERCANT COM UN FURO. Tot això es dit del Vicari: malaguanyada metàfora de les *arenes*, pera després venir a parlar, sense eufemisme, dels *engonals!*

422 y 423 ROCI DE ALGEPZER. Encara que ab vocables poch coneguts a Catalunya, no es aquí qüestió sinó dels *ruchs de guixayre*. *Algeps* es el mot aràbich qui ha donat origen al *guix* y al *yeso*.

446 y 447 PER ENÇORRER LO VEYNAT DEL MAL QUE S'USA. El passatge no pot esser clarament entès a causa de la mutilació del vers següent; emperò, tractant-se de lo que's tracta, *el mal que s'usa* devia esser el qui era anomenat *mal francès* (y, en temps ben moderns, *avariosis*, que no es sinó un eufemisme, com el nom antich).

450 DE FILLA: de fadrina.

501-503 QUE LES MES NINES... PRENENT LO CEPTRE. *Ceptre* constitueix probablement un eufemisme maliciós.

510 PUYS LOS PRUU LA VERGONYOSA. La *vergonyosa* es altre eufemisme com el del *lloch vedat* (vegis, I, 1942); en quant al *pruu* es temps del verb *pruir*, fer picor, produir pruitja. Cfr. l'adagi català: *Qui's grata ahont li pruu no fa agravi a ningú* (Miró, *Aforística médica popular*, pàg. 395).

513 DE ENBOCAR... LO XIRINGAR. Pera fer-se càrrech d'aquests conceptes bastarà consultar la nota I, 1105.

519 PER LA VIA DE SANT JAUME. El camí de Santiago de Compostela (Galicia); lloch de romiatge molt comú en la edat mitja.

523 TOCAT DE BROCA. La *broca,* eyna de fuster qui serveix pera perforar; es aquí dit maliciosament.

529 QUENS HO FES. Vegi-s I, 1595.

532 y 533 LA CAMPANA SINO TI BATALL ES VANA. Aquesta metàfora es explicada en nota I, 1411.

534 y 535 CAXAL DEMANA LA DURA BALDA. Frase de la meteixa tenor que la precedent.

548-553 NO'M LEXAVA UNA RISTA EN TOT LO MAS. Aquesta frase y la qui segueix no són sinó variants de les metàfores ja conegudes.

554-557 (PRENGAM LLUM, QUE L'ARDIACA...) Aquest apart té per obgecte, com tots els qui apareixen en el poema, anar seguint el desenrotllo de l'Ofici que s'està celebrant en la iglesia a l'ensemps que té lloch el COLOQUI.

558-561 HAVEU VIST JOAN BOCASSI... AB LO «CORVATXO». El *Corbaccio* de l'autor aludit, es una sàtira cruenta, desvergonyida, contra les dònes. Sembla, ab tot, que la del COLOQUI no se'n dóna cap pena del mal que diu de les dònes en Joan Boccaci: *s'es partit, ab lo Corbaccio!,* es a dir, s'ha ben tallat (o equivocat). A menys que no's vulgui entendre *partir* per *despedir-se* o *pendre comiat.*

562 TANT NE TE COM UN GRAN MATXO. Cfr. ab la faula *« De una dòna que acusava a son marit » (Faules d'Isop,* de la « Biblioteca Catalana », pàg. 315).

568 y 569 (AQUEST PASSI ES ANUJOS! SIGAM NOS BAIXES). Se cansen les dònes de lo molt que dura el cant del *Passi:* s'asseuen a terra.

574 QUE FA SONAR LO MANACORT. Es aquest un esturment antich de teclat, el *monacordi;* mes aquí es una imatge eròtica, com pels versos següents se justifica.

600 ANANT ME A FIL, PER DRAP E VETA. Anant a fer compra de totes aquestes coses.

601 SE DONA BRASA. Va depressa; *con fuoco,* que dirien els italians.

610 COM YO DICH RALL, ELLA DIU PESA. Entenent *burla* per *rall, pesa* té un sentit oposat, potser *pesadesa.*

632 E QUE CALLEN, SINO LOS BOYLS. Los *Boyls:* noble familia valenciana, un membre de la qual fou assessinat, a les acaballes del XIV.^{èn} segle, essent governador de la ciutat. No s'ha d'entendre la cita dels Boyls en aquest lloch, sinó per la notorietat y prestigi del cognòm.

648 ME FAS MAURAR. *Maurar,* propriament *pastar* (castellà *amasar),* té aquí un sentit eròtich.

656 y 657 QUE CADA MES ERA DESERTA DE MA SALUT. *Salut* es eufemisme del dèbit regular en la dòna. Cada *mes* se'n trobava *deserta:* la idea es prou transparent.

662 MES QUAN HAGUI TIRAT LO FRE. Les visites dels metges y especialistes de que's parla abans tenien per obgecte, segons se veu, fer desapareixer el fre o obstacle qui la feya *deserta* de sa *salut.* Sabut es que aquestes intervencions són severament castigades per les lleys.

672 y 673 ADMETI ALGUNES ASTES DINS MON RENCH. Això són termes de torneig: aquí no necessiten comentari.

706 y 707 MOLT ME CARTEJA [HAVENT] LEST LO «BREVIARI». *Cartejar,* referint-se als naibs, significa barrejar-los entre ells, y, tractant-se d'un llibre, fullejar-lo; emperò aquí representa la idea de *manyagar. Llegit el Breviari,* afegeix el text; havíem nosaltres cregut que hi mancava'l mot *havent,* emperò ara pensèm que la forma original *«Molt » me carteja lest lo breviari»* ja té sentit per ella mateixa: *Molt llestament me carteja o fulleja'l breviari.* En aquest cas el *breviari* sería, com de costúm, un eufemisme.

708-713 TOSTEMPS TE, APROP LO SECRARI, etc. Metàfores qui desenrotllen la meteixa idea de la precedent.

714-716 ADORMIDA TINCH L'ANCA. Cal recordar que no fa molt (vers 569) les dònes s'han assegut a terra. Lo restant d'aquest apart es alusió a la cerimonia qui té lloch en l'iglesia.

719 LA DEL BRIAL. A n'aquesta són aplicats els versos

següents, fins al 727; les *dolces* semblen esser les guardes del *punyal; gual* (en castellà *vado),* lloch per hont pot atravessar-se un riu sense mullar-se, encara que, sovint, no sense perill; *escandall,* sonda pera midar profunditats; emperò, tot plegat, conceptes empleats en sentit eròtich.

738-743 CORN DE TORO LO'M SQUEXA (llegeixi-s *squexe).* Imprecació. La manca d'una part del vers 739 fa difícil la inteligencia d'aquest passatge y fins la seva lectura en el manuscrit original.

772 (Vers perdut). L'editor de 1905 supleix enginyosament: *« E molt que us put a ou covat... »*

802 y 803 NO RES MENYS CERCAR QUI US VENA E QUI US COMPRE. En calitat de catíu, se sobreentén.

834-839 DE NABUGODONOSOR. Alusió a la *Profecía de Daniel* (cap. IV, verset 22) en l'Antich Testament.

867 DE MOMOS NEGRES. Alusió irreverent als religiosos de qui se suposa qu'en aquell moment passen formant professó. El contengut dels versos qui segueixen, fins al 879, va també pera ells.

886 AQUELL HOME DEL TARRAT. Per lo que després se'n diu, sembla esser el campaner o'l sagristà.

916 y 917 QUANT D'ATZUR S'HA CARREGAT. Vol dir: quànt llustre s'ha donat!

924 QUE A NOSALTRES L'ENFORNAR. Més endavant, *per matrimoni,* decela'l concepte just d'aquest eufemisme.

929 LA CANTONERA. Dòna pública, de cantonada. També's deya *placera* (vers 977), en el meteix sentit, a la de les places, y *finestrera,* en el concepte apropriat.

946 BE LI DEU ANAR DE CRICHA. Això ja ni es eufemisme: el mot *crica* figura en el diccionari de l'Academia.

974 LAVORES SEBRAN SI ES REBECHA. Alusió bíblica: Rebeca, filla de Batuel, nét d'Abrahàm, fou demanada en matrimoni per Isaac; el missatger encarregat de demanar-la li feu valiosos presents.

984 y 985 CORRAGUE AB VEU DA LLASSES LA VILA A ASSOTS. Tal era'l càstich aplicat a les prostitutes. Pera documentar aquest passatge reproduím la nota

que posa en Boix en la seva *Historia de la Ciudad y Reino de Valencia* (I, pàg. 481), copiada d'un document de 1459: «Dijous a 10 de Joliol, dia de Sent » Christofol, açotaren a Na Sayes et a ses filles, ço » es, Na Sayes cavalcant en l'ase *ab la garlanda da-* » *laces al cap*, et ses filles a peu detras, e la filla » major anava ab la gonella ab les grans faldes e » cortapisa trosada; e laltra anava redona. Emperò » es veritat que lo Morro de Vaques les compor- » tava molt granment, e aço per la tanta delica- » dura de totes elles. »

990 EN LO MUNT QUE'S DIU TASTATXO. Certament, hi ha a Roma un puig anomenat Testaccio, de 35 metres d'alt y unes mil passes de circuit. Per lo que ve després en el text sembla com si fos un lloch destinat a la execució de les sentencies de mort.

992 LOS PORCHS VEUREU VOLAR SENS PLOMA. Concepte rabiosament inhumà, aplicat als jueus qui eren penjats; per això es dit que *volaven sens ploma*.

996 y 997 PER ÇO SON RESTAURATS DOTZE JUEUS. Alusió a la *cena* dels dotze apòstols, que, com es sabut, conmemora cascún any la Iglesia ab una cerimonia apropriada.

1032 DEU T'ARRAS. Imprecació: que Deu t'arrasi.

III. *Disputa de Viudes y Donzelles*

5 Qu'en esta demanda. Es de notar qu'en aquesta impressió de 1561 compareix ja usat l'apostrof, si bé d'una manera encara poch estudiada: l'original ens dóna, per exemple, 54 « la *viud'ans* demostra », 56 «la *verg'ens* voldria ». Nosaltres, al reproduir aquest text y'l següent *(La Brama)* d'aytal edició valenciana de 1561, hem respectat, com devíem, els apostrofs, emperò rectificant-ne la colocació en casos com els indicats *(viuda'ns, verge'ns)*.

21 S'escalfa molt fort en la justa. Reminiscencia del *Procés de les Olives* (I, 2145).

46 Com no te quexals. L'alegoría de les genives sense dents del *Procés* (I, 8) es aquí lleugerament transformada.

56 Fer naços de cera. Cfr. ab el *Procés* (I, 1221) y nota corresponent.

58 Quant troba mamella. Entengui-s per *bossa* o hisenda del marit.

89 De seny mes mudable que'l vari penell. Cfr. ab el *Procés* (I, 925) y nota corresponent.

90 Pren fust que'l castiga. Cfr. ab el *Somni* (II, 3070).

93 Uns baten les mates, etc. Cfr. ab el *Procés* (I, 1300 y 1393) y la nota corresponent.

127 Recordas d'aquella primera cuyçor. No es difícil veure aquí una alusió a lo que se'n diu *consumació* del matrimoni. (S'entén, el primer de la viuda).

133 Qui juga a la gresca. Cfr. ab el *Procés* (I, 2037) y nota.

139 Portant fluix l'aladre, apres del sol post. Cfr. ab I, 1150 y 1151.

156 La vostra dolçayna. Eufemisme de la meteixa familia que la *caramella* del *Procés* (I, 1093).

182 Al punt del dolçor. Reminiscencia de I, 1820.

188 Que'l joch de la choca. La *joca* es el jòch anomenat *tángano* en castellà, que's juga situant a terra un

òs o palet y, damunt, una moneda cada jugador: se tracta, tirant cada un d'ells ab altre palet, de fer caure les monedes. En el text la *joca* es retreta per la idea de *ajocar-se* que sugereix.

190 LOS HOMENS Y BESTIES, OCELLS Y'L RESTANT. Cfr. ab I, 1810.

297 TANTOST ES LA BREGA TAN FORT REMESCLADA. Cfr. ab II, 226.

302 Y'LS VE LO FUS VOSTRE BALDER AL CANO. Nova metàfora del propri genre que les de *batall* y *campana* (I, 1411) y de *cetrill* y *gerra* (I, 735).

337-346 LO CAMP DE LA VIUDA, etc. Tot aquest passatge es semblant, com a imatge, al del *Procés:* I, 1162-1172.

353 LO MELIÇ Y TEA, Y'L TRONCH VEU CORCAT. Cfr. ab I, 1059.

361 MOLI DE BASSADES. Cfr. ab I, 1205, y nota.

365 NI'L CUCH QU'EN LA BOTJA NO FA PREST CAPELL. Cfr. ab II, 2793.

373-382 QUANT VEU LA FEL VIUDA QUE'L PANY DE LA PORTA, etc. L'alegoría d'aquest fragment es la meteixa que's troba en el *Somni* (II, 2257-2278).

395 y 396 COM LA VERDA FUSTA, QUE MAY AB LA SECA SE LLIGA Y AJUSTA. Cfr. ab I, 1571 y 1572.

408 DEL CEL FER PAELLA. Es això, sens dubte, dit per la tradicional y celebrada *paella valenciana:* cuynat d'arroç sèch, ab carn, peix y llegums.

410 AL JOCH DE LA RUMFLA. Cfr. ab I, 2046.

412 TRES VAL LA DARRERA. En efecte, al jòch de la rumfla com al del triumfe'l jugador qui fa la darrera basa se compta a favor seu tres pedres o punts.

450-454 YO STAVA CONTENTA... Y RICA DE ROBES... Y ESTICH ARA TRISTA... AXI COM ESCLAVA... Reminiscencies del *Procés* (I, 1229-1240).

461 VAJEN LOS DOS AL AÇUT. Cfr. ab I, 615, y nota corresponent.

485 Y AB TITOL DE CASTES FAN COSES BRUTALS. Cfr. I, 2159 y 2160.

520 COM LIBIN D'OVIDI. L'autor de l'*Ars Amandi* també es citat en el *Somni* (II, 2021).

578 AL SEGON VOT, això es, a les segones nupcies.

756 D'ON, LES SENYORES,... PER TAL EXCES, MOLT CRIMINAL Y GROS PROCES FERVOS DEURIEN. Es curiós observar còm coincideixen els autors de la DISPUTA DE VIUDES Y DONZELLES ab els del *Procés de les Olives* y del *Somni de Joan Joan,* fent derivar iguals conseqüencies pera'ls homes del llur parlar contra les dònes. També aquí hi cabía un plet com el que suposà Mossèn Gaçull entaulat per les dònes contra llurs detractors. Vegi-s lo que dièm en la Introducció (§ 4) respecte de l'obra qui'ns ocupa.

771 LES PUBLIQUES DE BOEMIA. Probablement les dònes públiques d'aquell país. No entenèm per què han d'esser considerades pitjors que les d'igual professió d'altres indrets, si no es pel concepte en que'l nostre poble ha tingut sempre'ls boemians o gitanos.

871-873 Y EN ALTRES TANTS METRES... PUBLIQUEN LA GRAN EXCELLENCIA... DE TOTES LES DONES. Sens dubte hi ha en aquests conceptes de la sentencia tot lo necessari pera justificar una segona part de la DISPUTA, com l'havía tinguda en el segle anterior el *Procés de les Olives.* Aquesta continuació hauría degut esser una vibrant apología de les dònes; mes, desgraciadament pera aquestes, ningú no sap que s'haguessin arribat a escriure'ls conceptes elogiosos a que teníen prou dret. ¿Es que no's sentiríen ab cor de fer-ho'ls poetes Mestre Valentí y Mossèn Siurana, ni, en nom d'ells, l'enginyós Andreu Martí Pineda?

IV. *La brama dels llauradors*

58 CARELLANS (car ella'ns) BANDEJA LOS NOSTRES LLENGUATGES. Com ja romàn explicat en la Introducció (§ 5, pàg. xxviij), l'autor d'aquesta obreta satírica se serveix de la sinalefa pera fer passar subrepticiament dintre'ls seus versos tots aquells vocables que Mossèn Fenollar pretengué proscriure de la parla usual dels pagesos de la Horta valenciana.

El procediment dèu esser tan antich com ho es el llenguatge entre'ls homes, y està tant a l'ordre del día avuy com ara fa cinchcents anys, sobre tot en les converses familiars y en la poesía humorística. Són ben coneguts els dos exemples de sinalefa viciosa y picaresca que anèm a esmentar, abdós encaminats a ridiculisar la manera de parlar el castellà de la gent poch culta. En el llibre *Costums que's perden y recorts que fugen* (Barcelona, 1880) el senyor Bofarull ens dóna aquests versos (pàg. 166): «¿Ca »caréis c'hagamos dellos (els presoners), — c'aga»rrados los tenemos?» — «C'á galeras los echéis, — »c'al gran moro los llevéis.» — «C'á galeras, gran »Señor! — Pasmado meas...» El segón exemple es aquella sabuda cobla baturra qui diu: «Contigo m'he »de casar, — aunque no quiera tu hermano, — c'haga »calor, c'haga frío, — c'haga oscuro, c'haga claro!»

Mossèn Gaçull, en la seva BRAMA sembla tenir principalment a la vista dues categoríes de vocables suspectes: aquells qui entranyen una significança pecaminosa, generalment eròtica, y aquelles frases y vocables de sonoritat poch agradable a l'orella, ja per esser mal pronunciats, ja per esser de formació bordellenca y a faysó de germanía. De moment la sinalefa dels primers mots d'aquest vers 58, ens inicía en la coneixença de tota una familia de locucions bandejades, les quals són aquestes: *car ella'ns* (58), *car ell era* (70), *encara llentilles* (200), *encara llamp* (231), *encara llas* (238), *encara Lloth* (239). No hem pas de senyalar al discret llegidor el vocable qui pren naixença d'aquestes combinacions, y sobre tot fóra temerari voler-ne donar una definició: podríem, si acàs, fer-ho gràficament, reproduint aquí per fotografía la silueta d'aquell penyal montserratí del qual ningú ha sabut explicar encara per què desde temps immemorial ostenta'l nom del més noble dels quadrúpeds.

70 CARELLERA (car ell era). Considerat això com un sol mot té'l valor d'interjecció.

71 y 72 Al cap de la llengua, etc. Potser aquest passatge estarà mal puntuat: en lloch de fer començar ab aquests dos versos la part de Mossèn Gaçull, sembla més propri atribuir aytals conceptes al meteix personatge qui abans parlava. Mossèn Gaçull en aquest cas començaría dient: — « Mas, puix se qui » es,... »

75 (Vers perdut.) Pera lligar el vers anterior ab el final de frase del vers 76, hem imaginat un vers supletori, ab el qual el passatge complet diría: « — Mas, » puix se qui es, vejam hon anaveu, — ni que, per » axò, fer delliberaveu — *com ab tan gran pressaací » armats veníeu* — de punta en blanch. » El doctor Chabàs fa de la locució « De punta en blanch... » el començament de la rèplica dels pagesos; emperò en aquesta no s'hi troba després la idea de *armar* qui sembla venir reclamada per la locució referida, la qual idea, per lo tant, havía de formar part del vers 75 desaparegut.

77 De volta volut. Frase adverbial idiòtica, formada per la repetició alterada del vocable essencial a la idea. Cfr. ab el *calla callando* del vers 178. El *de volta volut* dèu equivaldre a la locució *de cop y volta*.

78 y 79 Y a damen y prenten, y a foch y a brasa, y al bell tricotraco y a bon tall d'espasa. Locucions descriptives d'una lluyta a la barreja, sense planyença ni consideració; *tricotraco* es una onomatopeya dels molts colps repetits.

80 Fins nixquen exutes, les espases, se sobreentén, a conseqüencia de esser-se ja escolada tota la sanch.

132 Del temps de les chapes. Locució, pera indicar: de temps molt antich; *del temps de la picor,* se diu a Catalunya. La idea ve de que'l jòch de les *xapes* es un dels més vells que's coneixen, car degué jugar-se desde que fou inventada la moneda. Es lo meteix que la *picor:* ningú no sab desde quàn es coneguda.

147 Que fa personatges. En castellà *hacer visajes. Fer ganyotes,* dièm nosaltres. Compari-s ab les *caretes* de II, 572, y VI, 365.

149 y 150 UN HOME DE PALLA QUE STA PER AL BOU PLANTAT EN LO CORRO. Alusió a un divertiment popular: un subgecte es revestit de palla pera protegir-lo de les banyades del bou, al qual se deixa en presencia de l'empallat, en mitg de la plaça o *corro* (rotllo). La diversió no sempre acaba sense accident per part de l'home de la palla. També's fa'l jòch posant-se l'home dintre d'una mena de cistell de forma tubular: es com encara's practica en les moixigangues *de toros,* ab vedells embolats.

152 O QUE JA SE'N TORNE, DEL MONT DE CALVARI. Alusió al desordre y confusió ab que'ls soldats romans devallaren del Calvari desprès de la crucifixió de Nostre Senyor.

156 y 157 FLASTOMA AL TRIST CUYRACER: Maleeix al qui va fer la cuyraça.

165 CAR RES NO ES MAL DIT SI MAL NO'S VOL PENDRE. Idea capdal de la *Brama.* Es, en efecte, la malicia de qui llegeix o escolta, lo qui dóna valor a conceptes que una ignocencia absoluta deixaría passar inadvertits. Es lo que dièm en la Introducció, parlant del *Procés de les Olives* (pàg. xviij).

176 TENIU M'AQUEST ASE, METREM EN LO BANDO. Locució aplicable, per lo que's veu, als qui són amatents a deixar les coses d'interès propri pera ocupar-se en les dels altres.

186 SI L'HU DIU JA'L GAFFA. Sembla que aquí's censura la corrupció de *agafar* en *gafar: ja l'agafa.*

187 A TU'M PROSTRE. Segurament per la viciosa intercalació de la *r* en *postrar: a tu'm postre.*

188 LI POSA NOM NYAFFA. Censura de la formació d'un neologisme ridícol: *nyafa* per *burla.*

189 LO CHAFA Y ESCLAFA. Per la redundancia de *xafar* y *esclafar,* abdós vocables expressant la meteixa idea.

190 AB AXO MEU REGUEM AXO VOSTRE. Probablement se critica'l descuyt en el parlar que suposa l'us del pronòm demostratiu *això* substituint-lo a les paraules propries a la idea que's vol expressar. Si Mossèn Gaçull

visqués avuy entre'ls catalans, trobaría que'ls mots *daixonses* y *dallonses* són encara'l recurs de molta gent qui, tenint-se per ben educada, parla d'una manera tan deixada'l propri idioma, que fa veritable pena. Contra això fóra una «Lliga del ben parlar» que convindría avuy instituir.

191 Treball ni fatiga. Pleonasme com el remarcat més amunt, en el vers 189.

193 Ni ell se trespon. ¿Potser per *traspòn?*

194-199 Ni cal que us ho faça... ni cal carabaces. Segurament se censura en aquestes frases l'avant posició cacofònica del temps *cal* (de *caldre)* a vocables qui ja comencen per la sílaba *ca*, *co* o *que*. A menys que'l verb *calcar* no hagués tingut a Valencia en aquella època una significació eròtica: *Calcar*, propriament, significa *apretar*, *pitjar* (també *trepitjar)*, y, en sentit figurat, *quebrantar*, *violar;* en llatí *calco,-as,-are,* té així meteix totes aquestes significacions.

201-209 Ni ja fo trames... donchs si trunfo te. Decididament en aquests versos la clau de les frases bandejades es donada pel verb llatí *fodio,-is,-dere,* del qual s'han ben servit les llengües novo-llatines, fins a donar-li la categoría d'auxiliar universal en la parla poch exemplar del baix poble ineducat y grosser. En el present volúm la nostra escrupulositat d'editor ens ha obligat a reproduir-lo en un passatge del *Coloqui de dames,* hont se'l troba ab sa més crua significació.

210 Que ara perdeuna (perde una?). Sembla ademés aquest vocable un eufemisme del jurament: *Per Deu!*

211 Ni yo'l m'he engolit, ni ell lo se traga. Probablement, com equivalencia de les frases: *Ni yo me'l he cregut, ni ell se'l creu.*

212 Senyer, ja'm colgue. *Senyor, ja'm soch convençut* (?)

213 Dentera me'n ve. *Me causa indignació* (?)

214 Ara mendine (m'en dine?) *Ara m'en dono compte* (?)

214 Ni'l mot de baldraga. En el *Diccionario de voces aragonesas* de Borao, se troba: *baldragas,* persona

desinteressada, de bon gènit y mancat d'energía. En català's diu, en aytal sentit, *calçaces*.

215-230 Yo's HO FARIA, etc. Aquestes frases semblen esser locucions adverbials totes elles: *Yo us ho faria, mas folgue*, pera escusar-se de satisfer a un servey solicitat, etc. Aquest passatge, y potser tota la BRAMA, justificaríen un estudi folklòrich detingut.

231-235 LLAMP TE FIRA Y SOFLIME, etc. Totes aquestes altres frases són imprecacions, per l'estil de les que'l *Coloqui de dames* ens oferirà més avant.

236 GINT Y SUAU; S'ACACHA Y S'APLATA. Pleonasmes com els de més amunt. Vegi-s nota al vers 189.

237 FO TRISTA L'HORA. Sinalefa de la familia de les ja estudiades. Vegi-s la nota al vers 201.

239 y 240 ENCARA LLOT NO FO TRAS LA MATA, QUANT JA LA POFEMBRA EN SAL FO TORNADA. Ademés dels equívochs abans anotats, hi ha en aquest passatge l'alusió bíblica de la evacuació de Sodoma, en que la muller de Lot fou convertida en estatua de sal.

V. *Obra feta pera'ls vells*

80 PER QUE DIX «HOCH». Perque va donar el «sí», al casar-se.

94 ¿E COM NO CREU QUE UN BANYO LI NAIX...? Pot veure's en el *Somni de Joan Joan* (versos 3050-3059 y nota corresponent) la justificació d'aquest fenomen.

131 COM HAN DEU GATS EN LO GENER. En el mes de janer els gats entren en zel (Gomis, *Zoología popular catalana*, pàg. 101). Per això creyèm molt encertada la esmena de *lats* per *gats*, proposada ja per nostre precedent editor senyor Bulbena.

141 E SI LO VENT ALT O BAIX VE. «Tres maneres hi ha de »vent de tras: pet, bufa, biula.» *(Llibre de Tres*, fol. 212 d.)

147 y 148 E A TU FALL LO MONESTRELL DE REGADIU. Figurat. Lo que li fall es la llecor generatriu.

GLOSARI

Noms propris. Vocables obscurs. Accepcions figurades.

(Les xifres a continuació de cada mot indiquen l'obra y vers en que aquell se troba. L'asterisch (*) significa que'l vocable es obgecte de comentari en la secció de notes del present volúm.)

aballir. apetir. VI, 315.
acachar. acotar. (cast. *agachar.)* IV, 236.
acéns. aci. IV, 30.
acha. destral. (cast. *hacha.)* IV, 127.
acoromullar. curullar, acumular. III, 605.
acorroçar o *curruxar*. enfellonir. (francès *courroucer.)* IV, 89; VI, 628.
acte d'amor, o simpl. *l'acte*. euf. còpula. * I, 1800.
açut (anar al). * I, 615; III, 461.
adip. mancat de set, hidrofòbich (?), rabiós. I, 2047.
adiva. inflamació de la gola, vinova (?) * I, 303, 500, 1331; II, 2943; IV, 235.
Adriana. Ariadna. I, 1979.
afollar. malmetre. * VI, 233.
agari. agàrich (bolet de la soca de les oliveres). I, 520.
Agosti (Sant). * II, 2341.
ahines o *eynes*. fig. membres generatius masc. I, 613; II, 1536. fem. VI, 1043.
ahombrat. enterbolit. VI, 214.
ahurtar. colpejar, abrahonar. (francès *heurter.)* VI, 812,
alaherta. alerta. I, 311.
Alamanya. II, 241.
alamanyet (jòch de). * II, 1699.
Alaquas. IV, 101.
Albal. IV, 104.
albenca. fusta molla d'entre'l cor y l'escorça de l'arbre. (francès *aubier.)* I, 1480; III, 351.
Albert Gran. II, 2476.
Alboraya. IV, 105.
alcorça. pastiç de sucre y midó. (castellà *alcorza.)* I, 1956.
Aldaya. IV, 102.
Alexandre. II, 1047.

Alfafar. IV, 104.
algalia. almèsch. * I, 2156.
algaliada. aygua almescada. VI, 572.
alhou. * II, 1436.
alifach. butllofa (cast. *alifafe.)* II, 1024.
alimara. alimaria, falla. I, 1535.
almácera. trull de macerar les olives. I, 764.
almacerer. encarregat de la almácera. I, 498.
Almuçafes. IV, 105.
Almudever. II, 1216.
altar. vanagloriar. I, 381.
Amón. I, 1985.
Amor (Deessa de). II, 936.
Amor (Deu de). II, 721, 796.
Ana (Santa). I, 1585.
Andres Johan. II, 2477.
Anglaterra. II, 1670.
antipares. ulleres. (cast. *antiparras.)* fig. cornaments de marit enganyat. II, 3051.
antravall. interval. VI, 856.
apitoflat. mamellut. VI, 376.
Apocalipsi. * II, 2383.
Apollo. III, 15.
arést. arrést. VI, 837.
Aretzo (Angel de). II, 2475.
Ariadna. I, 1979.
arista. aresta. II, 1792.
arregnar. embridar. I, 151.
arret. aturada (?) (francès *arrêt.)* VI, 320.
arruix. uix! intergecció. I, 2051; II, 1502.
arrunçar. frunzir, crespar. II, 2537; III, 208.
Ars Amandi. * II, 2022.
art (dòna de). * I, 878.
ascandal. escandall, sonda. * VI, 726.
àsit. agil. (francès *aisé.)* I, 283, 486.
asseyt, de *asseure.* I, 332.
atall. drecera. (cast. *atajo.)* I, 442.
atallar. quebrar, capolar. III, 147.
atzur. * VI, 916.
Avicena. * I, 266.
ayguamans. * I, 954.
ayna. fàcilment. (cast. *aína.)* VIII, 84.
ayt, de *aydar,* ajudar. IV, 28.

Babel (Torre de). I, 1968.
babilonia. fig. luxuria. III, 109.
balda. * VI, 535.
Baldo. II, 2307.
baldraga. * IV, 214.
bancalada. graó. fig. intèrval. II, 277.
Barbaça. * II, 2030, 2483.
barbadament. * descaradament. VI, 193.
barba-pits. * II, 2454.
barrumbala. frase descompassada. (cast. *barrumbada.)* II, 2464.
Bartol. II, 2311.
basalart. sabre ample y encorvat. IV, 124.
bassades (molí de). * I, 1205; III, 361.
batall. * I, 1411, 1588; VI, 533; X, 41.
batejat (mal). * I, 1567.
bavera. peça de l'arnès destinada a resguardar la barba. I, 964.
bavosall. pitet. II, 2079.
Bayona. II, 3055.
becar. bequejar. I, 373.
bega (as qui). * I, 2042.
bendiós. bendient. VI, 379.
Benetucer. IV, 103.
Benimaclet. IV, 109.
bequeruda. becada. II, 2836.
Bersabé. Betsabé. I, 1586.
bevenda. purga. * I, 1304.
Biblis. I, 1975.
blasonar. * II, 1807.
Blibis. Biblis. I, 1975.
boç. boçal. I, 1158.
Bocacci. VI, 558.
bocatge (mal de). * I, 404; IV, 277.
Boemia. * III, 771.

Bonaventura (Sant). II, 2351.
Borrell (mal d'en). I, 240, * 1284.
Borriana. IV, 109.
botar. despedir, donar comiat. I, 799.
Boyl. * VI, 632.
brama. * I, 186.
brasil. * I, 424.
braguella, de *braga*. IX, 14.
brasa (donar-se). * VI, 601.
breviari. * VI, 707.
Briseyda. I, 1977.
broçat. * I, 1202.
brogina. * I, 541.
bronyir. brunzir. I, 2119.
broqua. I, 453; * VI, 523.
buanya. crosta. VII, 154.
burgunyó (fer lo). * II, 526.
busquereta. bosqueta (aucell). II, 2835.

cabal (restar al). * I, 464.
Cabanyal. * I, 793; VIII, 97.
caçuda (espasa). espasa ampla de la esquena. IV, 126.
calabriar. remolcar. VI, 988.
calapatènch. de natura de calàpet. I, 39.
calcar. * IV, 194.
calendari. data. II, 1518.
call. duricia. (cast. *callo.)* III, 74.
Calvari. * IV, 152,
campana. * I, 1411, 1588; VI, 532; X, 39.
canó. * III, 302.
cantell de pa. * I, 765.
cantonera. * VI, 929.
cany. * I, 2039; II, 1498.
canyeles (jòch de). * I, 2039.
capçana. * I, 420.
capllevador. * II, 1422.
capllevar. II, 1397, 1428; VII, 135.
caplleuta. II, 1423.
capmeu. camafeu. (franc. *camée.)* II, 3010.
capviva. caplletra (?). I, 493.
caragol. * I, 15.
caramella. * I, 1093.
cardenal. blau, equimossis. (cast. *cardenal.)* VI, 814.
carduçar. cardar la llana. II, 2827.
carellera. * IV, 70.
careta. * VI, 365.
carnatge. carnalitat, lascivia. I, 664.
Carpesa. IV, 107.
carraix. cruiximent. II, 1148.
cartejar. * VI, 706.
cascavells. * II, 2753.
Catarroja. IV, 106.
cau (al). * II, 85.
caxal. * VI, 534.
cel o *zel*. * I, 1946.
celebrar. * VI, 331.
cembell. fig. reclàm. II, 736.
centeno. sègol (cast. *centeno)*. I, 1559.
cep. capdell (?). VIII, 36.
cernir. ovirar. I, 2187.
Cervera. II, 3053.
cés. anus. VI, 822.
cessió. concessió. II, 976.
cetrero. caçador ab au de presa. II, 46.
cetrill. * I, 1396; VI, 939; X, 48.
cincho. * I, 2041.
Civitate Dei (De). * II, 2343.
clau, de *clavar*. VI, 322.
Clementines. * II, 2473.
clocha. cloxa, túnica, I, 245.
clocheta. dim. de *clocha*. VII, 136.
cloure. * I, 1761.
coart. gandul. (fr. *couard.)* VI, 469.
coç. coça. (cast. *coz.)* I, 1159; III, 226, 227.
Codi. * II, 2477.
cogalosa. cagallosa (?). VI, 931.
collut. potent. III, 205.
Colom (Mestre). * II, 672.
colre. * I, 2160; II, 2004.
coltellada. * VI, 76.
comare de bena. llevadora. I, 672, 773.
Corbaccio. * VI, 561.
corcovo. salt de llom. (caste-

embagar. * I, 312.
empena. * II, 1035, 1325.
empollastrir. acobardir (?) IV, 226.
enbarrassar. ennuegar. VI, 382.
enbocar. euf. de l'acte. VI, 513.
encadufada. * I, 1211.
encambrar-se. entrar en la cambra. I, 2021.
encapellar. * II, 1050.
encauar. * II, 90.
enfit. * II, 634.
engonal. inguinal. * VI, 416.
enllafardar. enllardar. IV, 226.
Enquisició. II, 1775.
ensertillar. encertar. IV, 67.
ensodegar (?). IV, 223.
entorrar. guarnir de torres. I, 1828.
entrecuydar. procurar, tafanejar (?). VI, 181, 919.
Enyego. * I, 1304.
Eolo. III, 175.
Ero. I, 1976.
esca. * II, 263.
escach. * I, 526.
escalivar. escaldar. I, 1161.
escàndil. escàndol. IV, 85.
esgarradora. (eyna.) IV, 121.
esma. * I, 1792.
esmuçar. amuçar. III, 45, 65.
espaxar. despatxar. II, 2666.
espès. freqüent. * I, 420.
Espioca. IV, 107.
espolçar-se. * VI, 193.
esquimar. gastar ab l'us, deteriorar. (franc. *user.)* I, 1488; II, 2069; III, 184.
estendre-s. * I, 2047, 2049.
estribot. estirabot. (cast. *estrambote.)* II, 574.
estropada. * I, 725.
esturç. austurç. (cast. *avestruz.)* I, 302.
Evangeli. II, 2337.
examucia. manyaguería. I, 1680.
exarm. fatillería. (francès *charme.)* I, 279.
excés. excedit. III, 506.
exiringar. * I, 1105.
eynes. vegi-s *ahines.*

Fabra (Gabriel). VIII, 162.
fadaç. aug. de *fat.* VI, 638.
faixadura. embenat, vendatge. I, 57.
faldera. serventa (?). VI, 930.
farrà, de *ferir.* VI, 462.
fatilla. sortilegi. VI, 354.
fava-fresa. fava trita o triturada. IV, 200.
Favara. VI, 293.
Fedra. I, 1978.
Fenoll. Fenollar. * I, 480, 642, 826; IV, 68.
ferma-moços. * II, 1464.
fermança. * II, 1445.
feste-enllà. * I, 1260.
fexuga. * II, 212.
fig, de *fitjar* o *fixar.* I, 2174.
figuera (estar en). * II, 538.
figura (pendre). * VI, 384.
filandre. filagarça. I, 1227; II, 1048.
filateria. minúcia. II, 2152; III, 366.
Filis. I, 1977.
fira, firen, de *ferir.* IV, 231; I, 648.
flahuta. * I, 1092.
flexar. fletxar. III, 839.
Flos Sanctorum. * II, 2354.
fluix (jugar al). * I, 2050.
fluxell. der. de *fluix.* II, 1490.
for. braç o categoría social, jurisdicció. I, 278, * 1290; 1958; II, 1913. vegi-s *fur.*
forro. guarnit, cubert. VI, 224; X, 11.
foya. fig. amagatall. VI, 124; VII, 89.
França. II, 332.
Francina. II, 127.
fre tari (?) * I, 639.
fruytal. fruyter. III, 43.
fundo. fundat. I, 270.
fuonada. cop de fona. * VI, 162.
fur. consuetut. I, 234.

maixcar. mastegar. (cast. *mascar)*. IV, 206.
malcorar. afligir. I, 1473.
malmirent. embruixador. VI, 849.
malva. * I, 1305.
mamella. * III, 58.
manacort. * VI, 574.
manco. menys. IV, 192.
manerès (?). IV, 126.
manyet. amich, company. II, 559.
manyopla. manopla. IV, 128.
mare. matriu. II, 584, 603.
mare (ram de). accés d'histerisme. II, 2872.
marraçà. destral de dos talls. (cast. *marrazo)*. IV, 113.
Marta. * I, 2056.
Massamagrell. IV, 108.
Matheu (Sant). II, 2337.
matraç. * II, 1034, 1328, 1333; VI, 550.
Matroca (Jòana). VIII, 152.
Maura (caragol d'en) (?) I, 285.
maurar. * VI, 648.
Mayrons (Francesch de). * II, 2327.
mealla. malla. (moneda). II, 1968.
Medea. I, 1974.
Meliana. IV, 108.
menich. ínfim, menyspreable. (cast. *meñique)*. VI, 443.
merarchia. menorràgia, fluix anormal. II, 2866.
migans (pa de). pa de ros, de prims, o moreno. (cast. *pan bazo)*. I, 456.
Mislata. IV, 102.
moble. * VI, 43.
modorro. enze, estúpit, I, 1312.
moleta. dent del pestell. (castellà *gacheta)*. II, 2274.
mollar. amollar, afluixar. I, 564.
momo. * VI. 867.
Moncada. IV, 103.
monestrell (vi). * V, 147.
montònech (vi). VI, 390.
mosquejar. zumzejar, parlar a mitja veu. II, 1785.
mostassaf, mustaçaf. * I, 535; IV, 166; VI, 882.
moxeta. (aucell). II, 2834.
Moya. VI, 483.
muçar. esmuçar. I, 1858.
Museros. II, 49.

Nabugodonosor. * VI, 834.
naços de cera (fer). * I, 1221; III, 56.
nata. * I, 1201.
natura. natural. (tò de musica). III, 394.
natura. euf. llòch vedat. VI, 108.
noga, nou, de *noure*. I, 1299, 2006.
nunqua. may. (llatí *nunquam)*. I, 923, 1098, 1151, 1462, 1623.
Nules. II, 2890.
nyaffa. burla. IV, 188.

obsegar. obsessionar. I, 2009.
ofir, de *oferir*. II, 2289.
Ongria. II, 1669.
oqua. oca. I, 455.
orella (corredor de). * I, 813.
Orpheu. III, 151.
orquessa. demoníaca. (del llatí *orcus* ?) VI, 407.
Ovidi. II, 2329; * III, 520.

paella. * III, 408.
paltonera. boça. fig. ventre. I, 1224; VI, 773.
palustre. encalcinador. II, 1797; VII, 94.
pantaix. panteig. I, 2071; II, 1147.
pantanill. mòta de Venus. (cast. *empeine.)* VI, 940.
paper (tirar al). * I, 275.
parafulla. ornament. (cast. *perifollo)*. VI, 788.
paramany. parament. VI, 358.

recrear. restablir, refer. II, 1060, 1065.
refenyer. trevallar la pasta. (cast. *heñir)*. III, 129.
refilar. fig. roncar. II, 78.
regal. mollicia. III, 278.
regata. regateig. II, 1038.
refaçar. rebutjar. (cast. *rechazar)*. II, 448.
relonge. rellotge. I, 1615; III, 672.
remecer. aplegador. (franc. *ramasseur)*. I, 1311.
rench. euf. llòch vedat. * VI, 673.
resabida. ressabuda. I, 1281.
resoles. rasolís (licor). II, 2403.
restant (lo). * I, 1372.
restaurar. * VI, 996.
Ricart (Lluch). III, 502.
riffa. * I, 2038.
ris, de *riure*. II, 2487.
rista. vegi-s *arista*.
ròch. torre (del jòch d'escachs). * I, 526; II, 2803.
rocinera (bruxa). bruxa qui cavalca rocí. VI, 1056.
Roma. IV, 158.
ronca. (arma). IV, 123.
roncero. roncejayre. (cast. *roncero)*. II, 1263.
ropera (espasa). la que's duya cenyida demunt la roba. IV, 113.
rotló. rodet pera prempsar les olives. I, 21, 499; II, 2571.
royn. dolent. (cast. *ruín)*. II, 262; III, 603.
rua. arruga. I, 513, 1904; III, 440.
ruat. *ruhat*. arrugat. I, 487; V, 78.
Ruçafa. IV, 106.
rumfa. *rumfla*. * I, 2046; III, 410.

sagrament. jurament. * II, 1452.
saladura. escabetx. VI, 209.
Salmista. (David). * I, 2136; II, 792, 2317.
Salomo. I, 1985.
salpicó. carn picada y fortament assahonada. (cast. *salpicón)*. I, 1324.
salut. * VI, 657.
samarrada. saccejada, maltracte. (cast. *zamarrear.)* VI, 1066.
samarrós. persona bruta y deixada. (castellà *zamarro.)* VI, 509.
sangonera. * II, 2799.
santimonia. pudor, decencia. III, 111; VII, 192.
Sanxo. VIII, 145.
sargan. * I, 542.
sarzir. sargir ab sutura una ferida. * II, 1405.
sayó. faldellí. IX, 13.
scanancia. angina. VI, 200.
secrari. euf. llòch vedat. VI, 708.
sendera. * II, 91.
seny (de). deliberadament, a posta. VI, 426.
sest. * I, 1446; II, 2777.
setena (edat). * II, 909.
sgrima. fig. debat amorós. I, 969, 2022.
sobrefusa. cuynat escaldat. (cast. *sobrehusa.)* I, 681, 785.
sobrejuntero (?). IV, 169.
Sobrevero. * II, 1264.
sofrenada. * I, 640; II, 1993.
solcit. * I, 618; II, 2097, 3012.
solercia. habilitat. III, 518.
Sollana. IV, 106.
sparavany. tumor qui's forma a les potes de les cavalleries. (cast. *esparavan.)* II, 1025.
spardenya. * II, 2921.
spolçar-se. * VI, 193.
squerda. euf. membre viril. VI, 872.
squimar. * I, 1209.
su. sinó. II, 618, 1758.
Suma. * II, 2474.
supern. suprém. III, 686.

CORRECCIONS Y ADICIONS

En la Introducció.

Pàg. xxvij: la data *1497* de la nota, al peu de la plana, ha d'esser corretgida per *1475*.

En el Procés de les Olives.

8. Puntuar: *que fer yo nou puch, sens dents, ab geniues.*

210. Respectar l'original de 1497: *olives de* LOR.

406. Rectificar: *olives de* LOR.

416. Puntuar: *de llor, doliuera.*

Títol de la pàgina 25. Rectificar el text de 1497: Mossen.

736. *Sent Gil de Proença.* Aquest hemistiqui fou suplert en la edició de Valencia, 1561, per FLORÍ DE FLORENÇA. ¿Escrúpols d'ortodoxia?

853. Rectificar: *correu* FERMES *puntes.*

1708. Suprimir la coma d'entre *barbes primals.*

En lo Somni de Johan Johan.

Adició pera la plana 88. L'Almudever, al fer l'edició de 1561, se cregué obligat a posar en aquest lloch una advertencia:

> « *May en somnis se deu creure*
> *que quiy creu lo temps hi pert:*
> *somiar qu'esta despert*
> *es lo cego pensar veure*
> *qual es groch, burell, o vert.*
> *Ioan Ioan en sos dies*
> *may tal somi somià*

pero solsací prestà
lo nom a tals fantasies
com en la fi's mostrarà.»

317. Esmenar: PAR *que sacosta.*
559. Consultar, sobre'l diàlech, la nota corresponent.
2489. Esmenar: PER ço *y so yo.*

En LA BRAMA DELS LLAURADORS.
71. Consultar, sobre'l diàlech, la nota corresponent.

En el COLOQUI DE DAMES.
706. Respectar la forma original: *Molt me carteja lest.*
1089. Esmenar: *Per* MALALTIA.

En les NOTES.
I, 104. *Peig,* ha d'esser PEIX.
I, 303. *aytal excepció,* llegeixi-s ACCEPCIÓ.
I, 1127. *troben,* esmeni-s TORBEN.
I, 1225. *la loure,* ha d'esser LO *loure.*

TAULA GENERAL

Registre:

(a), b, c, d, e, (1), 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46 y 47.

Tots són duerns, llevat de « e », qui es senzill.

El present
CANÇONER SATÍRICH VALENCIÁ
fou acabat d'estampar en la ciutat de Barcelona
per mestre Fidel Giró
el dia 3 de juny, vigilia de Pascua granada,
de l'any MCMXI.

Novelari catalá dels segles xiv a xviii, *publicat en vista dels manuscrits y de les edicions primitives.*

Surt en forma de fascicles (contenint quiscún una obra independent y completa) pera esser després ordenats y enquadernats en un o més volums de la Biblioteca Catalana. Dotze fascicles publicats ... 24 pessetes.

Els fascicles solts:

Pierres de Provença...	(no's ven)	
Jacob Xalabín...	3'20	pessetes.
La filla de l'Emperador Contastí ...	1'80	—
Frondino y Brisona	1'60	—
La filla del Rey d'Hungría...	3'20	—
Paris y Viana...	2'80	—
Somni de Francesch Alegre	1'40	—
Rahonament entre Francesch Alegre y Sperança	0'50	—
Pensament de Pere Joan Ferrer... ...	1	—
Despropriament d'Amor de Romeu Lull.	1	—
Tractat sobre Scipio y Anibal	2'40	—
Lo Fill del Senescal	0'50	—

Llegendes de l'altra vida:

Fascicle I: *Viatge del cavaller Owein al Purgatori de Sant Patrici; Visió de Tundal (tres versions).*—120 pàgines ... . 6 pessetes.

En prempsa'ls fascicles segón y tercer.

direcció, redacció y administració:

Casa Miquel-Rius, carrer de Mallorca, 207, Barcelona

A BON SENY NO HI VAL ENGANY